

ПУБЛІЧНЕ | PUBLIC
УРЯДУВАННЯ | MANAGEMENT

ISSN 2414-0562 (Print)

ISSN 2617-2224 (Online)

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26))

ВСЕУКРАЇНСЬКА АСАМБЛЕЯ ДОКТОРІВ
НАУК З ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ PUBLIC MANAGEMENT

№ 1 (26) – лютий 2021

*Збірник підготовлений у науковому партнерстві
з Українською Технологічною Академією*

Українська
Технологічна Академія

IIAS
International Institute
of Administrative Sciences

NISPAcee
THE NETWORK OF INSTITUTES AND
SCHOOLS OF PUBLIC ADMINISTRATION
IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Київ
2021

Редакція

Головний редактор

Романенко Євген Олександрович,
доктор наук з державного управління,
професор, академік Української Технологічної
Академії, Міжнародної Кадрової Академії
та Академії наук публічного управління,
заслужений юрист України

Заступник головного редактора

Жукова Ірина Віталіївна,
кандидат наук з державного управління, доцент,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Навчально-наукового інституту менеджменту та
психології Державного закладу вищої освіти
“Університет менеджменту освіти”

Публічне урядування
Свідоцтво KB 21596-11496 P

Видається з листопада 2015 року
Періодичність: 1 раз на квартал + 1 на рік
Друкується за рішенням Вченої ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 1 від 24.02.2021)

Видання є таким, що реферується в міжнародних
та вітчизняних наукометричних базах:
Index Copernicus, РИНЦ, ResearchBib,
Turkish Education Index, Polish Scholarly
Bibliography, КиберЛенинка, Google Scholar,
“Україніка наукова”, “Джерело”.

Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки
України від 07.11.2018 № 1218 збірник
“Публічне урядування” внесено до Списку
друкованих періодичних видань, що включаються
до Переліку наукових фахових видань України,
яким присвоєно категорію “Б”.

Відповідальність за зміст, достовірність фактів,
цитат, цифр несуть автори матеріалів. Редакція
залишає за собою право на незначне редагування
і скорочення (зі збереженням авторського стилю та
головних висновків). Редакція не завжди поділяє
думки авторів та не несе відповідальності за надану
ними інформацію. Матеріали подано
в авторській редакції.

Передрук — тільки з дозволу редакції.

Адреса редакційної колегії: Андріївський узвіз, буд.
11, оф. 68, м. Київ, Україна, 04070
E-mail: Assembly2015@ukr.net
www.vadnd.org.ua

Адреса видавництва:
ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія
управління персоналом”
вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039

Editorial

Editorial in Chief

Yevgen Oleksandrovykh Romanenko,
Doctor of sciences in Public Administration, Professor,
Academician of the Ukrainian Technological Academy,
International Personnel Academy and Academy
of Sciences of Public Administration, Honored Lawyer
of Ukraine

Deputy Editor

Iryna Vitaliivna Zhukova,
PhD in Public Administration, assistant professor,
Deputy Director for Educational Work of the
Educational and Scientific Institute of Management
and Psychology of the State Institution of Higher
Education “University of Education Management”

Public management
Certificate KB 21596-11496 P

Published from november 2015
Pereodisity: 4 times on a year + one
Published by the decision of Academic council of
Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 1 from February 24, 2021)

Collection is included to the international and
domestic scientometrics databases Index
Copernicus International, ResearchBib, Turkish Edu-
cation Index, Polish Scholarly Bibliography, РИНЦ,
КиберЛенинка, Google Scholar, “Україніка наукова”,
“Джерело”.

According to the Order of the Ministry of Education
and Science of Ukraine dated November 7, 2018,
№ 1218, the collection “Public management”
is included in the List of printed periodicals, which are
included in the List of scientific professional editions
of Ukraine, which have been assigned the category “B”.

The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors
reserves the right for a little change and reduction
(with preservation of the author’s style and main
conclusions). Editors can not share the world views of
the authors and are not responsible for the information
provided. Materials filed
in the author’s edition.

Reprinting — with the editorial’s permission strictly.

Address of the editorial board: 11, Andriyivskyy
Descent, office 68, Kyiv, Ukraine, 04070
E-mail: Assembly2015@ukr.net
www.vadnd.org.ua

Address of the editorial:
Interregional Academy
of Personnel Management
Str. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, 03039

Українська
Технологічна Академія

IIAS
International Institute
of Administrative Sciences

NISPAcee
THE NETWORK OF INSTITUTES AND
SCHOOLS OF PUBLIC ADMINISTRATION
IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Публічне урядування : збірник. № 1 (26) — лютий 2021. К. : ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія управління персоналом”, 2021. 295 с.

Головний редактор — Романенко Євген Олександрович, доктор наук з державного управління, професор, академік Української Технологічної Академії, Міжнародної Кадрової Академії та Академії наук публічного управління, заслужений юрист України, Президент Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління України.

Заступник головного редактора — Жукова Ірина Віталіївна, кандидат наук з державного управління, доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи Навчально-наукового інституту менеджменту та психології Державного закладу вищої освіти “Університет менеджменту освіти”.

Редакційна колегія

1. Акімова Людмила Миколаївна — доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, професор кафедри фінансів та економіки природокористування Національного університету водного господарства та природокористування.

2. Андрущенко Тетяна Вікторівна — доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.

3. Афонін Едуард Андрійович — доктор соціологічних наук, професор, академік Української технологічної академії, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри публічної політики та політичної аналітики Національної академії державного управління при Президентові України.

4. Балашов Анатолій Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, президент Всеукраїнської академії наук публічного управління.

5. Бова Тетяна В'ячеславівна — доктор наук з державного управління, доцент, Херсонського національного технічного університету, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування.

6. Бодров Володимир Григорович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління національним господарством та економічної політики Національної академії державного управління при Президентові України.

7. Бульба Володимир Григорович — доктор наук з державного управління, професор, декан факультету підготовки магістрів державного управління Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

8. Бутирська Тетяна Олександрівна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

9. Валевський Олексій Леонідович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень.

10. Ващенко Костянтин Олександрович — доктор політичних наук, Голова Національного агентства України з питань державної служби, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, заслужений економіст України.

11. Вендт Ян Анджей — доктор хабілітований наук про Землю у сфері географії, професор, заступник директора з питань науки та розвитку Інституту океанографії та географії Гданського університету (Польща).

12. Гаєвська Лариса Анатоліївна — доктор наук з державного управління, доцент, заступник начальника управління з навчальної роботи — начальник відділу менеджменту знань Національної академії державного управління при Президентові України, професор кафедри управління освітою.

13. Гвожджевiч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижа в Гожуві-Великопольському (Гожув-Великопольський, Польща).

14. Гечбайя Бадри Нодарович — доктор економічних наук, асоційований професор, Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, факультет економіки і бізнесу. Керуючий департаментом управління бізнесом (Грузія).

15. Гурковський Володимир Ігорович — доктор наук з державного управління, пер-

ший заступник директора ВГО “Центр дослідження проблем публічного управління”.

16. Дацій Надія Василівна — доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу Київського національного лінгвістичного університету.

17. Девадзе Анзор Хемидович — кандидат економічних наук, доктор економіки, професор, Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, факультет туризму (Грузія).

18. Денисюк Світлана Георгіївна — доктор політичних наук, професор кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету.

19. Довгань Валерій Іванович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Хмельницького університету управління та права.

20. Драган Іван Олександрович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Житомирського державного технологічного університету.

21. Драгомирецька Наталія Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри філософських та соціально-політичних наук Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

22. Жулева Гергана — доктор PhD, виконавчий директор болгарської урядової “Програми доступу до інформації” (Болгарія).

23. Іваницька Ольга Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри теорії та практики управління Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського”.

24. Ірвін Студін — доктор PhD, професор Школи державної політики та управління Університету Торонто, президент Інституту питань XXI століття, головний редактор і видавець журналу Global Brief (Канада).

25. Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

26. Карташов Євген Григорович — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри управління проектами та загальнофахових дисциплін, Інститут менеджменту та психології Національної академії педагогічних наук України.

27. Кіслов Денис Васильович — доктор наук з державного управління, доцент, член-кореспондент Української академії наук, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

28. Козаков Володимир Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державної політики та суспільного розвитку Національної академії державного управління при Президентові України.

29. Корнієвський Олександр Анатолійович — доктор політичних наук, професор, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень.

30. Кринична Ірина Петрівна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

31. Крюков Олексій Ігорович — доктор наук з державного управління, професор кафедри політології та філософії Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

32. Литвин Юрій Олексійович — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування Академії муніципального управління.

33. Лопушинський Іван Петрович — доктор наук з державного управління, професор, Херсонський національний технічний університет, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування.

34. Мамічев Олексій Юрійович — доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії російського та зарубіжного права Владивостоцького державного університету економіки і сервісу (Росія).

35. Миколайчук Микола Миколайович — доктор наук з державного управління,

професор, Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, професор кафедри економічної та фінансової політики.

36. Мікеладзе Едуард Важаєвич — кандидат економічних наук, професор, Хічурський навчальний університет ім. святої Тбел Абусерідзе, факультет економіки та бізнесу (Грузія).

37. Мішель Маффесолі — професор університету ім. Рене Декарта/Сорбонна — Париж V (Париж, Французька республіка).

38. Молодцов Олександр Володимирович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу.

39. Мотренко Тимофій Валентинович — професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, доктор філософських наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України.

40. Наумкіна Світлана Михайлівна — доктор політичних наук, професор Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського” (м. Одеса).

41. Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, професор, академік Академії будівництва України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, заслужений будівельник України.

42. Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

43. Новаченко Тетяна Василівна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України.

44. Олуйко Віталій Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, голова Хмельницького обласного територі-

ального відділення Антимонопольного комітету України.

45. Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

46. Пивоваров Костянтин Володимирович — доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

47. Пірен Марія Іванівна — доктор соціологічних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, завідувач кафедри.

48. Плющ Руслан Миколайович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету.

49. Половцев Олег Валентинович — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету.

50. Радченко Олександр Віталійович — доктор наук з державного управління, професор, професор Університету Яна Длугоша в Ченстохові (Польща).

51. Ромат Євгеній Вікторович — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри маркетингу та реклами Київського національного торговельно-економічного університету.

52. Руденко Ольга Мстиславівна — доктор наук з державного управління, доцент, директор Науково-дослідного інституту публічного адміністрування та менеджменту Чернігівського національного технологічного університету.

53. Ручка Анатолій Олександрович — доктор соціологічних наук, професор, Інститут соціології НАН України, головний науковий співробітник.

54. Саханенко Сергій Єгорович — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України.

55. Сіцінська Майя Володимирівна — доктор наук з державного управління, профе-

сор кафедри філософії та політології Національного університету державної податкової служби України.

56. Слінько Олександр Анатолійович — доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та політичного управління Воронежської філії Російської академії народного господарства та державної служби при Президентові Російської Федерації (Росія).

57. Соболева Наталя Іванівна — доктор соціологічних наук, старший науковий співробітник, Інститут соціології НАН України, провідний науковий співробітник.

58. Сурай Інна Геннадіївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України.

59. Суший Олена Володимирівна — доктор наук з державного управління, доцент, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, завідувач лабораторії.

60. Тадеуш Троціковскі — доктор наук про управління, професор, член-кореспондент Регіональної академії менеджменту, Голова Правління регіонального центру європейської інтеграції (Польща).

61. Усаченко Лариса Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, заслужений діяч науки і техніки України.

62. Халецька Аліна Анатоліївна — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та зовнішньоекономічної діяльності

Волинського інституту економіки та менеджменту.

63. Філіпенко Тетяна В'ячеславівна — доктор наук з державного управління, професор Міжрегіональної Академії управління персоналом.

64. Жукова Ірина Віталіївна — кандидат наук з державного управління, доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи Навчально-наукового інституту менеджменту та психології Державного закладу вищої освіти “Університет менеджменту освіти”.

65. Червякова Ольга Володимирівна — доктор наук з державного управління.

66. Чернишов Юрій Георгійович — доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри Алтайського державного університету, директор Алтайської школи політичних досліджень (Росія).

67. Шайгородський Юрій Жанович — доктор політичних наук, доцент, головний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

68. Шпак Юрій Валерійович — доктор наук з державного управління, професор кафедри економіки підприємства Східноєвропейського університету економіки і менеджменту.

69. Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

70. Яутріте Брієде — доктор юридичних наук, професор, Латвійський університет, юридичний факультет (Латвія).

Editor in Chief — Yevhen Oleksandrovykh Romanenko, Doctor of sciences in Public Administration, Professor, Academician of the Ukrainian Technological Academy, International Personnel Academy and Academy of Sciences of Public Administration, Honored Lawyer of Ukraine.

Deputy Editor — Iryna Vitaliivna Zhukova, PhD in Public Administration, assistant professor, Deputy Director for Educational Work of the Educational and Scientific Institute of Management and Psychology of the State Institution of Higher Education “University of Education Management”.

Editorial board

1. Lyudmila Nikolayevna Akimova — Doctor of Science in Public Administration, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Professor of Finance and Economics of Nature Management Department, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine.

2. Tetiana Viktorivna Andrushchenko — Doctor of Political Science, Professor, leading researcher of the Institute of Higher Education of National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

3. Eduard Andriyovych Afonin — Doctor of sociological science, Professor, Professor of the Department of Political Analysis and Forecasting of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine.

4. Anatolii Mykolaiovych Balashov — Doctor of science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, President of the Ukrainian Academy of Science of Public Administration.

5. Tetiana Viacheslavivna Bova — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-Government of the Kherson National Technical University.

6. Volodymyr Hryhorovych Bodrov — Doctor of economic science, Professor, Head of the Dept. of administration of National Economy and Economic Policy of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

7. Volodymyr Hryhorovych Bulba — Doctor of Science in Public Administration, Professor, Dean of the Faculty of Masters Preparation of Public Administration of the Kharkov Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

8. Tetiana Oleksandrivna Butyrskaya — Doctor of science in Public Administration,

Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.

9. Oleksii Leonidovych Valevskiy — Doctor of science in Public Administration, Senior Researcher, Senior Research of the National Institute for Strategic Studies.

10. Kostiantyn Oleksandrovykh Vashchenko — Doctor of Political Sciences, Head of the National Agency of Ukraine on Civil Service, member-correspondent of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Honored Economist of Ukraine.

11. Andrzej Jan Wendt — Habilitovany doctor of Earth Sciences in the field of geography, professor, Deputy Director from questions of Science and Development of Institute of the Oceanography and Geography of the Gdansk University (Poland).

12. Larysa Anatoliivna Haievska — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, chief of Management from Educational Work is a Chief of Department of Management of Knowledge of the National Academy of State Administration at President of Ukraine, Professor of Department of Management Education.

13. Sylvia Hvozhdzhyevich — Candidate of Science, Dept. of Administration and the National Security of State Higher Professional School. named Jakub from Paradyzhu in Lublin-Velykopolckomu (Gorzow Wielkopolski, Poland).

14. Badry Nodarovych Hechbayya — Doctor of Economics, Professor Asotsiirovanyy, Batumi State University of Shota Rustaveli. Faculty of Economics and Business. Managing of the Dept. of business management (Georgia).

15. Volodymyr Ihorovych Hurkovskiy — Doctor of science in Public Administration, First Deputy Director of the NGO “Center of studies of problems of public administration”.

16. Dadiy Nadezhda Vasilivna — Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Management and Marketing of the Kyiv National Linguistic University.

17. Anzor Hemydovych Devadze — Candidate of economic science, Doctor of Economics, professor, Sh. Rustaveli Batumi State University, Dept. of Tourism (Georgia).

18. Svitlana Heorhiivna Denysiuk — Doctor of Political Science, Professor of the Dept. Sociopolitical Sciences of the Vinnitsa National Technical University.

19. Valerii Ivanovych Dovhan — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self — government of Khmelnytsky University of Management and Law.

20. Dragan Ivan Alexandrovich — Doctor of Science in Public Administration, Senior Researcher, Professor of the Department of Economic Security, Public Administration and Administration of Zhytomyr State Technological University.

21. Nataliia Mykhailivna Drahomiretska — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Philosophy and Social and Political Sciences of the Odessa Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

22. Gargana Zhuleva — Doctor PhD, Executive Director of the Bulgarian government's "Program of access to information" (Bulgaria).

23. Ivanitskaya Olga Mikhailovna — Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Theory and Practice of Management of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute named after M. Sc. Igor Sikorsky".

24. Irvin Studin — PhD, Professor in the School of Public Policy and Governance of the University of Toronto, President of the Institute for XXI Century Questions, and also Editor-in-Chief and Publisher of Global Brief magazine (Canada).

25. Roman Petrovych Kaidashev — Doctor of juridical science, Associate professor, Professor of the Department of public administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

26. Evgeny Grigoryevich Kartashov — Doctor of science in Public Administration,

Head of the Department of Project Management and General Professional Disciplines, Institute of Management and Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

27. Kislov Denis Vasilievich — Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Corresponding Member of the Ukrainian Academy of Sciences, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

28. Volodymyr Mykolaiovych Kozakov — Doctor of science in Public Administration, Professor of public policy and social development of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

29. Oleksandr Anatoliiovych Kornievs'kyi — Doctor of Political Science, Associate professor, Chief Scientist of the National Institute for Strategic Studies (NISS).

30. Iryna Petrivna Krynychna — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Professor Department of Public Administration and Local Self-Government of the Dnepropetrovsk Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

31. Oleksii Igorevych Kryukov — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Political Science and Philosophy of the Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

32. Yurii Oleksiyovych Lytvyn — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of Public Administration and Local government of the Academy of Municipal Management.

33. Ivan Petrovych Lopushynskyi — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of public administration and local government of the Kherson National Technical University.

34. Oleksii Yuriyovich Mamichev — Doctor of Political Science, Associate professor, Head of the Department of Theory and history of Russian and international law of the Vladivostok State University of Economics and Service (Russia).

35. Mykola Mykolaiovych Mykolai-chuk — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of economic and financial policy of the Odessa Regional Institute

of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

36. Edward Vazhayevych Mikeladze — Candidate of Economic Science, Professor, Tbel Abuseridze Hichaurskiy University. Faculty of Economics and Business (Georgia).

37. Michel Maffesoli — Professor of the Paris Descartes University/Paris V (Paris, the French Republic).

38. Oleksandr Volodymyrovych Molodtsov — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.

39. Tymofiy Valentinovich Motorenko — Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Doctor of Philosophy, Professor, Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

40. Svitlana Mykhailivna Naumkina — Doctor of Political Science, Professor of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky.

41. Oleksandr Mykhailovych Nepomniashchy — Doctor of science in Public Administration, Professor, Academician of Academy of building of Ukraine, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Honored Builder of Ukraine.

42. Larysa Mykolaivna Novak-Kaliaieva — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Dept. of Public Administration of the Lviv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

43. Tetiana Vasylivna Novachenko — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of parliamentary and political management of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

44. Vitalii Mykolaiovych Oluiko — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of Khmelnytsky regional territorial office of the Antimonopoly Committee of Ukraine.

45. Oksana Ihorivna Parkhomenko-Kutsevil — Doctor of science in Public Administration, Head of the Department of Public

Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

46. Konstantin Vladimirovich Pivovarov — Doctor of Science in Public Administration, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Human Resources Management.

47. Maria Ivanivna Piren — Doctor of Social Sciences, Professor, Head of the Dept. of the Chernivtsi National University.

48. Ruslan Mykolaiovych Plushch — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Kherson National Technical University.

49. Oleh Valentynovych Polovtsev — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Kherson National Technical University.

50. Oleksandr Vitaliiiovych Radchenko — Doctor of science in Public Administration, Professor of the University of Jan Dluosha in Czestochowa (Poland).

51. Yevhenii Viktorovych Romat — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of marketing and advertising of the Kyiv National University of Trade and Economics.

52. Olha Mstyslavivna Rudenko — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Director of the Research Institute of Public Administration and Management of the Chernihiv National Technological University.

53. Anatolii Oleksandrovych Ruchka — Doctor of Social Sciences, Professor, Chief researcher of the Institute of Sociology of National Academy of Science of Ukraine.

54. Serhii Yehorovych Sahanienko — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of public administration and local government of the Odessa Regional Institute of Public Administration under the President of Ukraine of the National of Public Administration under the President of Ukraine.

55. Maiia Volodymyrivna Sitsinska — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Philosophy and Political Science of the National University of the State Tax Service of Ukraine.

56. Alexander Anatoliiovych Slinko — Doctor of Political Science, Professor, Head of the Department of political science and political administration of the Voronezh branch of the

Russian Academy of National Economy and Public Service under the President of the Russian Federation (Russia).

57. Natalia Ivanivna Sobolieva — Doctor of Social Sciences, senior researcher, leading researcher of the Institute of Sociology of National Academy of Science of Ukraine.

58. Inna Hennadiivna Surai — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration and Public Service of the National of Public Administration under the President of Ukraine.

59. Olena Volodymyrivna Sushyi — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, head of the laboratory of the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Political Science of Ukraine.

60. Tadeusz Trocikowski — Doctor of Management Sciences, professor, corresponding member of the Regional Academy of Management, Chairman of the Regional Centre for European Integration (Poland).

61. Larysa Mykhailivna Usachenko — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine.

62. Alina Anatoliivna Khaletska — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of Management of Organizations and Foreign Activity of the Volyn Institute of Economics and Management.

63. Tetiana Viacheslavivna Filipenko — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Interregional Academy of Personnel Management.

64. Iryna Vitaliivna Zhukova — Ph.D. in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Professional Education and Management of the Educational Institution of the Interregional Academy of Personnel Management.

65. Olha Volodymyrivna Chervyakova — Doctor of science in Public Administration.

66. Yurii Heorhiiovych Chernyshev — Doctor of Political Science, Professor, Head of the Department of Altai State University, Director of the Altai School of Political Studies (Russia).

67. Yurii Zhanovych Shaigorodskiy — Doctor of Political Science, Associate professor, Chief Research Scientist of the I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine.

68. Yurii Valeriiovych Shpak — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Economics of the enterprise of the East European University of economics and management.

69. Alina Yuriivna Yakymchuk — Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Dept. of public administration, documentation and information activities of the National University of Water Household and Environment.

70. Jautrite Briede — Doctor of Law, Professor, University of Latvia, Faculty.

ЗМІСТ

Амосов О. Ю., Гавкалова Н. Л.

Методологічні аспекти
взаємозв'язку інституціоналізму
та архетипіки в публічному
управлінні 17

Валевський О. Л.

Культурна політика в Україні
в умовах економічної та соціальної
нестабільності 30

Клочко О. А.

Героїчні міфи в безпековому
аспекті трансформації українського
суспільства: підхід “імажинера”
Ж. Дюрана 43

Корчак І. М.

Вплив уявлення
на публічний конфлікт 62

Кузьменко Г. О.

Соціально-політичний міф:
міфотворення та міфотворчість
у призмі сучасних комунікативних
практик 72

Лахижа М. І., Єгорицева С. Б.

Осмислення творчості
та використання методології
Жильбера Дюрана у наукових
дослідженнях учених
посткомуністичних країн 87

Лиховідова І. Е.

Ризик-орієнтовний підхід
в системі корпоративного управління
як прояв архетипу державного
нагляду 104

Марченко В. Ю.

Архетипні засади історичного
розвитку місцевого самоврядування
на теренах України 126

Марченко Л. Ю.

Оптимізація ресурсного
забезпечення органів казначейства:
архетипний підхід 137

Москалик М. М.

Національна консолідація
й інтеграція як об'єкт публічного
управління в Україні:
архетипний підхід 147

Напльоков Ю. В.

Прийняття управлінського рішення
в контексті взаємодії колективного
свідомого та несвідомого в умовах
динамічного середовища 156

Новаченко Т. В.

“Ідеал” керівника в публічному
управлінні в контексті інноваційності
епохи постмодерну 177

Плахтій Т. О.

Взаємодія членів підрозділів
політичних партій у контексті
транзакційного аналізу
і архетипового підходу 190

Польська Л. О.

Архетипи розвитку форм
публічно-приватного партнерства
для забезпечення сталого розвитку
сільських територіальних громад... 203

Романенко Є. О., Непомнящий О. М.

Шоста річниця підписання Мінських
домовленостей щодо припинення
бойових дій на сході України:
архетипний підхід 226

Семенець-Орлова І. А.

Розбудова організаційного лідерства
як елемент антикризового управління
(в умовах COVID) 233

Сердечна Л. В.

Рекламний міф
як детермінанта соціокультурних
трансформацій 244

Суший О. В.

Уявне, архетипи і соціальне
прогнозування: можливості
та обмеження застосування 257

Філіппова Ю. В.

Олімпійський міф як прояв
містичного ноктюрна у формуванні
спортивно-дипломатичних
відносин держав 271

Яцинюк В. В.

Архетиповий конфлікт нормотворення
органів публічного управління 280

ШАНОВНІ ДРУЗІ ТА КОЛЕГИ – учасники XII теоретико-методологічного семінару / IX конкурсу молодих науковців Української школи архетипіки, об'єднаних спільною темою: “Уявне, архетипи та державне управління”!

Щиро раді вітати Вас — провідних науковців та початківців, представників науки державного управління та суміжних соціальних і гуманітарних наук — від імені організаторів спільного франко-українського симпозіуму “Уявне та щоденне життя: теоретичні підходи до робіт “Жильбера Дюрана”!

Для нас, представників спільної франко-української наукової платформи, велика честь відзначити п'ятиріччя нашої міжнародної співпраці організацією знакового франко-українського наукового форуму, що його організаторами виступають: паризький “Центр дослідження сучасності і повсякденності” та журнал “Європейські зошити уявного”, засновниками якого виступили Жильбер Дюран і Мішель Маффесолі, соціологічна лабораторія LERSEM-IRSA університету Монпельє-ІІІ імені Поля Валері й Українська школа архетипіки Національної академії державного управління при Президентові України, Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління й Інститут політичної та соціальної психології Національної академії педагогічних наук України, Українська технологічна академія й Українське товариство сприяння соціальним інноваціям, а також ініціатор майбутніх (2022) щорічних заходів УША — Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія.

Приємно бачити серед авторів цього річної наукової збірки наших незмінних учасників—“старожилів”, які своїми роботами скріплюють

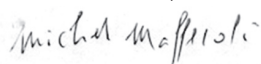
фундамент вітчизняної наукової школи архетипіки і водночас слугують дороговказом молодій зміні прихильників плідних і вельми затребуваних Сучасністю ідей засновника аналітичної психології Карла Юнга і його європейського послідовника Жильбера Дюрана, який святкував би 1 травня 2021 року свій 100-річний ювілей!

Ми сподіваємось, що французький форум, побудований на працях Жильбера Дюрана, зокрема на його базовій роботі “Антропологічні структури уявного” (1960), стане незгасним смолоскипом для майбутніх поколінь. Адже дедалі стає очевидним, що ніхто не має більше законності “говорити згідно із законом” будь-якого порядку (правового, соціального, морального чи політичного), ніж визнання людського та державного обов’язку, що надається нам у спадок від предків. Обов’язок, який не походить від ідеї, апріорі гарантованої філософом чи політиком. Але обов’язок як вираження природного порядку, своєрідна “спонтанна се-

креція інстинктивного суспільства”. Це те, що Жильбер Дюран назвав “динамічним виміром” міфу в його архетипному корінні. Його книга нагадує нам, що бути разом — це перш за все згода волі або, як ми зараз говоримо, вираз почуття приналежності. Іншими словами, цей інстинктивний обов’язок виникає з реального життя. Тому головний урок “Антропологічних структур уявного” полягає в тому, щоб нагадати нам, що реальне можливе лише через нереальне. Це нереальне є сумою фантазій, мрій, міфів та символів, які, з одного боку, є продуктом суспільного життя і, з іншого боку, структурують і підсилюють його як таке. Це невидима сила уяви, якій майстерна робота Жильбера Дюрана дала свої найтвердіші основи.

Отже, бажаємо всім нам, як сказав би британець Зигмунд Бауман, текучості думки, свободи духу і совісті, що спираються на принципи наукової честі, гуманістичного, людино вимірного поступу наших з вами устремлінь!

**Співзасновник Французької школи архетипіки —
Центру досліджень сучасності і повсякденності,
почесний професор Сорбонни**

Мішель Маффесолі

**Співзасновник Української школи архетипіки,
доктор соціологічних наук,
професор НАДУ при Президентові України**

Едуард Афонін

ДОРОГІ КОЛЕГИ!

Вітаю Вас із виходом № 1(26) — лютий 2021 збірника “Публічне урядування”! Це вже п’ятий спеціалізований номер збірника, який включає статті учасників щорічних наукових заходів Української школи архетипіки!

Високий рівень публікацій, широке коло обговорюваних проблем, баланс теоретичного і практичного підходів зробили видання авторитетним та добре пізнаваним у науці державного управління як в Україні, так і за кордоном. Також, збірник виразно відрізняють молоде завзяття та демократичність у поєднанні з ґрунтовністю і традиційною науковістю.

У випуску ви познайомитеся із: обґрунтуванням методологічних аспектів взаємозв’язку інституціоналізму та архетипіки в публічному управлінні; визначенням шляхів посилення нормативно-правового та інституційного забезпечень культурної політики з метою створення системи державного протекціонізму розвитку культури та мистецтва; аналізом етапів розвитку місцевого самоврядування на теренах України з урахуванням архетипних засад та визначення подальших можливих

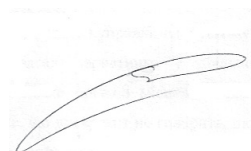

заходів щодо вдосконалення процесу проведення реформи децентралізації влади в Україні; інноваційною сутністю епохи постмодерну, що є основою для розгортання особливої “онтології іманижера” — уявного образу, яким є “ідеал”, керівника в публічному управлінні та ін.

Із задоволенням констатую плідність відносин, що склалися між редакційною колегією видання та авторами, читачами і сподіваюся на подальшу наукову співпрацю.

Нових наукових, громадських та творчих звершень виданню!

**З повагою,
Головний редактор, доктор наук
з державного управління,
професор, заслужений юрист України**

Є. О. Романенко

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Від імені колективу Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії щиро вітаю Вас із відкриттям XII теоретико-методологічного семінару “Уявне, архетипи та державне управління”!

Тематика теоретико-методологічного семінару є безперечно актуальною в контексті перспектив забезпечення інноваційного розвитку українського суспільства, зокрема, за рахунок оптимізації сучасної методології та практики державного управління. У цьому контексті особливого значення набуває міждисциплінарний діалог, спрямований на теоретико-методологічну рефлексію глибинно-архетипічних детермінант і регуляторів суспільної практики, на

оновлення методологічного інструментарію соціально-гуманітарних наук, які досліджують проблематику публічного управління. Безперечно, приурочення цього масштабного наукового заходу до 100-річчя з дня народження Жильбера Дюрана сприятиме приверненню уваги фахової спільноти до наукової спадщини видатного французького вченого, який запропонував і обґрунтував нові теоретико-методологічні орієнтири соціально-гуманітарного пізнання.

Не випадково до підготовки теоретико-методологічного семінару долучилися авторитетні наукові інституції, серед яких особливу організаційну роль відіграють Українська школа архетипіки Національної академії державного управління при Президентові України і Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління. Немає сумніву, що за активної підтримки цих та інших інституцій франко-українська плідна співпраця і надалі збагачуватиметься, сприяючи подальшій інтеграції України до європейського науково-інноваційного простору!

Бажаємо Вам, шановні колеги, успішної роботи і вирішення всіх науково-професійних питань, обговоренню яких присвячений Міжнародний теоретико-методологічний семінар!

**З повагою,
Ректор Хортицької національної
навчально-реабілітаційної академії,
доктор педагогічних наук, професор**

В. В. Нечипоренко

УДК 336.1

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-17-29](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-17-29)

Амосов Олег Юрійович,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії та фінансів, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, 61000, м. Харків, Московський проспект, 75, тел.: +38 (050) 237 97 25, e-mail: amosovoleg@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-8718-6343>

Амосов Олег Юрьевич,

доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономической теории и финансов, Харьковский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, 61000, г. Харьков, Московский проспект, 75, тел.: +38 (050) 237 97 25, e-mail: amosovoleg@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-8718-6343>

Amosov Oleg Yuriyovych,

Doctor of Economics, Professor, Head of Economic Theory and Finances Department, Kharkiv Regional Institute of Public Administration National Academy of Public Administration attached to the Office of the President of Ukraine, 61075, Kharkiv, Moskovsky ave., 75, +38 (050) 237 97 25, e-mail: amosovoleg@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-8718-6343>

Гавкалова Наталія Леонідівна,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, 61166, г. Харків, просп. Науки, 9а, тел.: +38 (050) 622 61 48, e-mail: ngavl@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-1208-9607>

Гавкалова Наталья Леонидовна,

доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой государственного управления, публичного администриро-

вания и региональной экономики, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеца, 61166, г. Харьков, просп. Науки, 9а, тел.: +38 (050) 622 61 48, e-mail: ngavl@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-1208-9607>

Gavkalova Nataliia Leonidivna,

Doctor of Economics, Professor, Head of Public Administration and Regional Economy Department, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, 61166, Kharkiv, Nauky ave., 9-a +38 (050) 622 61 48, e-mail: ngavl@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-1208-9607>

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА АРХЕТИПІКИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Анотація. Визначено сучасні тенденції, що відбуваються в суспільстві в цілому та в публічному управлінні під впливом інституційних чинників та архетипів. Окреслено хід процесів модернізації та постмодернізації, проаналізовано еволюцію наукових підходів. Запропоновано постмодернізацію розглядати як процес, що забезпечує еволюційну трансформацію від традиційного до постмодернового суспільства, яка зумовлена існуючими архетипами та укладається в контекст інституціоналізму, що визначає необхідність якісних перетворень в сучасному суспільстві. Досліджено вплив інституціоналізму на суспільні процеси у взаємозв'язку з суспільними архетипами: інститути об'єднує те, що вони виникли в результаті розвитку суспільства і втілюють традиції та звичаї, норми поведінки і переважні напрями думок людей, тобто архетипні елементи. Визначено інститути в їх багатоаспектності, представлено, у зв'язку з цим, архетипи за їх різновидами. Аргументовано, що інституціоналізм є науковою основою публічного управління. З'ясовано особливості державного управління та публічного адміністрування, визначено необхідність щодо суспільних трансформацій у напрямі підтримки публічного управління. Визначено моделі взаємодії та соціальних сегментів, які створюють підстави для солідаристичного та громадянського суспільства, консорцій, конвіксій та правової соціальної держави. Зазначено, що модель публічного управління базується на моделі людини, та з'ясовано, що в основі поведінки людини формуються звички, принципи поведінки, які мають архетипну природу та закріплюються у вигляді інститутів. Взаємозв'язок інституціоналізму та архетипіки в публічному управлінні створюють підстави для його дієвості та дають змогу його розглядати як інструмент розвитку суспільства, здатний забезпечити діалог між владою, бізнесом та громадянином.

Ключові слова: інституціоналізм, архетипи, модернізація, публічне управління.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВЗАИМОСВЯЗИ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМА И АРХЕТИПИКИ В ПУБЛИЧНОМ УПРАВЛЕНИИ

Аннотация. Определены современные тенденции, происходящие в обществе в целом и в публичном управлении под воздействием институциональных факторов и архетипов. Очерчен ход процессов модернизации и постмодернизации, проанализирована эволюция научных подходов. Предложено постмодернизацию рассматривать как процесс, обеспечивающий эволюционную трансформацию от традиционного к постмодернистскому обществу, которая обусловлена существующими архетипами и заключается в контекст институционализма, что определяет необходимость качественных преобразований в современном обществе. Исследовано влияние институционализма на общественные процессы во взаимосвязи с общественными архетипами: институты объединяет то, что они возникли в результате развития общества и воплощают традиции и обычаи, нормы поведения и преимущественные направления мыслей людей, то есть архетипные элементы. Определены институты в их многоаспектности, представлено, в связи с этим, архетипы по их разновидностям. Аргументировано, что институционализм является научной основой публичного управления. Выяснены особенности государственного управления и публичного администрирования, определена необходимость общественных трансформаций в направлении поддержки публичного управления. Определены модели взаимодействия и социальных сегментов, которые создают основания для солидаристического и гражданского общества, консорциев, конвиксий и правового социального государства. Обозначено, что модель публичного управления базируется на модели человека, и выяснилось, что в основе поведения человека формируются привычки, принципы поведения, которые имеют архетипную природу и закрепляются в виде институтов. Взаимосвязь институционализма и архетипики в публичном управлении создают основания для его действенности и позволяют его рассматривать как инструмент развития общества, который способен обеспечить диалог между властью, бизнесом и гражданином.

Ключевые слова: институционализм, архетипы, модернизация, публичное управление.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF INTERCONNECTION BETWEEN INSTITUTIONALISM AND ARCHETYPES IN PUBLIC ADMINISTRATION

Annotation. The current trends in society as a whole and in public administration under the influence of institutional factors and archetypes are identified. The course of modernization and postmodernization processes is clarified, and the evolution of scientific approaches is analyzed. It is proposed to consider postmodernization as a process ensuring evolutionary transformation from tra-

ditional to postmodern society, which is due to existing archetypes and fits into the context of institutionalism that determines the need for qualitative transformations in modern society. The influence of institutionalism on social processes in relation to social archetypes is studied: institutions are united by the fact that they arose as a result of society development and embody traditions and customs, standards of behavior and prevailing ways of people's thoughts, that is, archetypal elements. The institutions are determined in their multidimensional nature, and therefore the archetypes by their varieties are presented. It is argued that institutionalism is the scientific basis of public administration. The features of state governance and public administration are clarified and a conclusion is made on the need for social transformations to support public administration. It is determined that there are several models of interaction and social segments that create grounds for solidary and civil society, consortia, convictions and legal social state. It is noted that public administration model is based on the human model, and it is found that human behavior is based on habits and principles of behavior that have an archetypal nature and are defined as institutions. The interconnection between institutionalism and archetypes in public administration creates grounds for its effectiveness and allows considering it as a tool for society development that is able to ensure a dialogue between government, business and citizens.

Keywords: institutionalism, archetypes, modernization, public administration.

Постановка проблеми. В сучасних умовах в Україні відбуваються процеси реформування. Особливе місце в них посідають перетворення державного управління в публічне адміністрування, запровадження демократичного урядування та реформа децентралізації. Стратегічні підходи до реформування державного управління із ієрархічною вертикаллю виконавчої влади, централізованими процедурами прийняття рішень обтяжені неспроможностями вирішити суперечності між демократичним урядуванням, прозорістю інформаційного суспільства та інерційністю, корупцією, що зацементувалося у викривлених архетипах та обмеженими пізнавальними можли-

востями бюрократії. Таким чином, слід забезпечувати трансформацію державного управління у публічне управління, що сприятиме подоланню протиріч та приділяти увагу інституціональному базису суспільства та архетипам, що зумовлює актуальність та своєчасність даної теми у період стрімких, динамічних перетворень, тобто сьогодення.

Суть проблеми полягає також у тому, що, утворившись та закріпившись у підсвідомості, архетипи можуть бути як такими, що сприяють, або є шкідливими для суспільного розвитку. Архетип може презентувати надмірний егоїзм, який межує із економічним егоцентризмом, спрямованим в протилежний бік від збе-

рігання спільного життєвого простору, справедливості, працездатності та ін. Найбільшої шкоди все це несе економічному розвитку та його інституційному забезпеченню. Проявляється він в руйнації дійсного публічного адміністрування, спрямованого на модернізацію, а саме — на безперервне осучаснення суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідники не припиняють досліджувати питання публічного адміністрування та архетипіки, визначають вплив архетипіки на суспільні процеси, пропонують дослідження зв'язків між інституціоналізмом, який пов'язують з модернізацією та архетипікою. Так, серед науковців зазначимо Е. Афоніна, Т. Плахтія, А. Колодій, Т. Бельську, А. Мартинова та ін. Проблема суспільних трансформацій вивчалась ученими-інституціоналістами, серед яких найбільш відомими є праці Д. Бромлі, Дж. Коммонса, Е. Острома, Д. Родріка та ін. Класичні праці, що описують модернізацію, належать О. Конту, Г. Спенсеру, М. Веберу, Е. Дюркгейму і Ф. Тьоннісу та ін. У більшості класичних концепцій модернізації акцент робиться на формуванні індустріального суспільства, а модернізація розглядається як процес, паралельний індустріалізації, тобто перетворення традиційного аграрного суспільства в індустріальне розглядається під кутом зору трансформації системи господарства, технічного озброєння й організації праці. Сучасна модернізація передбачає перехід до неоіндустріального та неознаннєвого, інформаційно-інтелектуального суспільства.

Все частіше науковці [1–4], оперуючи категоріями модернізація та постмодернізація, відводять увагу в бік від її змістовного навантаження, не зважають увагу на пануючі архетипи. Найчастіше дослідники погоджуються з тим, що не існує єдиного підходу до сприйняття постмодернізації, а безпосередньо вона розглядається через призму різних сценаріїв майбутнього суспільства та пов'язується з виникненням політично стабільної, правової демократичної держави з високотехнологічною економікою та розвинутою соціальною сферою, із архетипами, які пов'язані із традиційними цінностями [5]. Через це вважаємо, що постмодернізацію варто розглядати як таку, що має значний вплив на позиції України в світовому середовищі майбутнього.

Формулювання мети статті. У якості мети визначено обґрунтування методологічних аспектів взаємозв'язку інституціоналізму та архетипіки в публічному управлінні.

Виклад основного матеріалу. У циклі соціальних наук постмодернізація розглядається як процес, що забезпечує еволюційну трансформацію від традиційного до постмодернового суспільства, тобто забезпечує обґрунтування постмодернізації шляхом оперування до теорій еволюції суспільства.

Вже на початку ХХ ст. австрійський економіст Й. Шумпетер формулює теорію економічного розвитку [6]. Вчений акцентує увагу на відмінності між економічним зростанням і розвитком, фактично акцентуючи увагу на різницю архетипів. Насамперед, вона полягає в пріоритеті екстенсивного або інтенсивного

нарощування виробничих сил, ендегенних або екзогенних чинниках прогресу. Провідне значення у забезпеченні розвитку він віддає архетипу підприємницької ініціативи й конкуренції. Особливу актуальність проблема теоретичного обґрунтування економічного розвитку набуває в 50-ті рр., XX ст. у зв'язку зі здобуттям незалежності значною кількістю країн Азії й Африки.

Теорія великого поштовху презентує неминучість й необхідність зовнішньої економічної підтримки економічною зростання в країнах, що розвиваються. Вона знаходить теоретичне продовження у моделі зростання з двома дефіцитами. У відповідності до неї нестача внутрішніх ресурсів зумовлює неможливість значного інвестування у розвиток економіки. Як дефіцитні виділяються потоки внутрішніх інвестиційних ресурсів і дефіцит зовнішньої торгівлі. В результаті виникає залежність від зовнішніх інвесторів. Під розвитком розуміється подолання залежності від зовнішніх джерел фінансування та заміна імпорتنих товарів вітчизняними [7]. З'являється потреба в підприємницькому архетипі.

У теорії дуалістичної економіки акцент ставиться не на зовнішні, а на внутрішні ресурси розвитку, тобто акцент робиться на архетип економії (економічного споживання) ресурсів. Природним стимулом розвитку економіки визнається різна ефективність традиційного та сучасного секторів економіки, що й сприяє привабливості для інвестицій останнього [8–9]. Оскільки прибутковість ресурсів, що спрямовується в новий індустріальний сектор економіки

вища, ніж у традиційному, сільсько-господарському сектору економіки (що спирається на консервативний архетип), в господарюючих суб'єктах з'являються стимули для відповідного перерозподілу цих ресурсів [10]. Особливий акцент теорія ставить на необхідності формування цінностей нового архетипу, властивих постіндустріальному суспільству. При цьому зростає роль публічного адміністрування.

Французькі вчені Р. Арон та А. Елльяль запропонували у 60-ті рр. XX ст. концепцію єдиного індустріального суспільства, де стверджують що технічний прогрес модифікує не лише використання економічних законів, а й їх суть. Поступово відбувається подолання провідної ролі архетипу економічної власності, влада в суспільстві переходить до великих корпорацій, держава покликана сприяти подоланню значної диференціації доходів населення [11].

Економічні особливості суспільства, що формується після завершення індустріалізації, аналізуються Д. Беллом і Л. Тоффлером. Зокрема Д. Белл виділяє п'ять ознак постіндустріального суспільства: прийняття найважливіших рішень новою "Інтелектуальною елітою", домінування серед зайнятих професійних спеціалістів та техніків, перехід економіки від виробництва товарів до виробництва послуг, провідна роль теоретичного знання, орієнтація техніко-економічного середовища на контроль над технологією [10]. На арену виходить технократичний архетип.

Таким чином, дослідники [11], визначають існування чотирьох ета-

пів розвитку школи модернізації:

- 1) друга половина 1950-х — перша половина 1960-х рр. — період народження та стрімкого росту модернізаційних досліджень класичної версії;
- 2) кінець 1960-х — 1970-ті рр. — критичний період, протягом якого модернізаційна перспектива розвивалася під впливом критичного сприйняття модернізації з боку фундаторів теорій відставання (залежного розвитку), мікросистемного аналізу (І. Валерстайн), неомарксизму;
- 3) починаючи з 1980-х рр. спостерігається пост критичний період відродження модернізаційних досліджень, протягом якого з'являються “нові модернізаційні штудії” (за Е. Соу) — тенденції конвергенції шкіл модернізації, залежності та мікро системного аналізу;
- 4) кінець 1980-х — 1990-х рр. — становлення неомодернізаційного та постмодернізаційного аналізу в значному ступені під впливом грандіозних трансформацій в країнах Центрально-Всхідної Європи та Євразії. Вважаємо, що у наш час розвиток школи модернізації проходить в межах 5 етапу, який характеризується стрімкою зміною стадій росту на макрорівні, тобто неоіндустріалізації (системній кризі передуює соціально-економічна сталість у більшості економічно розвинених країн, а подолання кризи супроводжується загостренням протиріч у суспільстві, збільшенням соціальних трансформацій, зміною конфігурації суспільних матриць), що відповідає постмодернізаційному аналізу в посткризовий період. Цей період пов'язаний із розвитком національних держав та супроводжується зміною концепцій публічного

управління, що проявилось у появі наступних теорій:

- “належного” урядування;
- “демократичного урядування”;
- децентралізації;
- “нового публічного менеджменту”;
- “розумного регулювання”;
- “мережевого управління” та ін.

Слід зазначити, що поза уваги в процесі модернізації та постмодернізації залишилися питання змін у системі публічного адміністрування. Більше того, періодично публічне адміністрування приходило до глибоких суперечностей із потребами розвитку країни. А основні проблеми охоплюють зосередження багатства в руках олігархів; уповільнення інновацій у сфері забезпечення безпеки людини; формування “псевдоеліти”, “фіктивної еліти”.

Загрозами для розвитку публічного управління, що зумовлені впливом різних факторів, є: скорочення масового попиту; обмеження мобільності; загроза нових хвиль пандемії; крах монетарного ринку; відсутність єдиного національного архетипу.

Зміни парадигми публічного управління в сучасний період часу пов'язана з тим, що ліберальні моделі виявляться неприйнятними. Більше того, кризові явища довели, що відмова держав від виконання своїх функцій призвела до глибокої суспільної кризи. Більшість населення звернулася за допомогою саме до органів публічної влади. Однак вони не в повній мірі виявилися готовими до цієї важливої місії. У зв'язку з цим визначення стратегії реформування публічного управління, перегляд його місії та поєднання цілей з суспіль-

ними архетипами стало одним із першочергових завдань держави.

В Україні для того щоб відбулась трансформація державного управління в публічне необхідно виконати декілька умов. В першу чергу це стосується формування інституційного забезпечення управління та опору на традиційні архетипи суспільства в якому фактично одночасно існує декілька моделей взаємодії та соціальних сегментів. До яких слід віднести солідаристичне суспільство та громадянське суспільство, консорції, конвіксії та правову соціальну державу. Такому симбіозу відповідає таке управління суспільними справами, яке б усувало неспроможності кожної зі складових. Для цього необхідний симбіоз суспільних інститутів та архетипів на основі традиційних, консервативних наративів.

Необхідною умовою економічного і соціального прогресу слід вважати приватну власність і вільне підприємництво, захищені законодавством. Однак, у центрі ліберальної концепції стояла “економічна людина”, а найважливішим методологічним положенням був індивідуалізм — аналіз дій ізольованого, раціонально діючого суб’єкта. Однак він себе дискредитував вибухом корупції.

Отже, для повноти і точності картин господарського розвитку науковці зобов’язані вивчати найрізноманітніші аспекти людської діяльності, по суті, усе, що впливає на життєдіяльність суспільства. З величезної кількості чинників особливо слід виділити позаекономічні: система права, і законодавства, політична і соціальна структура суспільства, суспільна психологія, які повною мі-

рою відображають глибинні архетипи. Це приводить до позаформального трактування суспільних процесів, що є найважливішою особливістю інституціоналізму. Такий підхід інституціоналістів істотно розширив предмет суспільної науки. З моменту свого виникнення інституціоналізм розвивався як опозиційний критичний напрям у науці, що вимагає реформування офіційної науки. Інститути слід вважати генетичним продовженням архетипів.

Прихильники концепції інституціоналізму від самого початку виступили з різкою критикою різних шкіл. Ця критика йшла за декількома напрямками. Перш за все, критичному перегляду було піддано традиційну для економічної науки модель “економічної людини”, відповідно до якої людина розглядалася як раціонально дійовий егоїст, який прагне досягнення свого матеріального інтересу. Інституціоналісти вважали таке пояснення поведінки людини дуже вузьким і широко використовували в своїх концепціях аналіз неекономічних чинників, що впливають на людину. Крім того, інституціоналісти виступили проти традиційного методологічного індивідуалізму, коли поведінкові закономірності виводилися з аналізу поведінки окремого, іноді навіть ізольованого, господарського суб’єкта. Вони підкреслювали, що людина живе в суспільстві і включена до різного роду колективних організацій та інститутів (профспілок, корпорацій, суспільних об’єднань, політичних партій тощо). Інституціоналісти тому прагнули розглядати діяльність людини в соціальному контексті, висувуючи на перший план

колективні дії людей, часто об'єднаних на рівні підсвідомості що важливо для архетипіки. "...Щоб перемогти стару теорію, недостатньо піддати руйнівній критиці її передумови або зібрати нові факти — треба запропонувати нову теорію" [12] — як писав Марк Блауг. Один із прихильників концепції інституціоналізму американський економіст Уолтон Гамільтон дав таке визначення: "інститути — це словесний символ для кращого позначення групи суспільних звичаїв. Вони означають переважний і постійний напрям думок, який став звичним для групи і перетворився для народу на звичай... інститути встановлюють межі та форми людської діяльності. Світ звичаїв і звичок, до якого ми пристосовуємо наше життя, є сплетенням і нерозривним життям інститутів" Indeed, Hamilton (1916: 863 n.) originally coined the very term 'institutional economics'. He announced its existence and defined its essential outlook at the annual meeting of the American Economic Association in December 1918 (Hamilton, 1919). Тут фактично він апелює до традиційних архетипів.

З цього визначення виходить, що інститути — це широке коло явищ суспільного життя, які можуть мати як формальний, так і неформальний характер та стосуються як економічного, так і не економічного аспектів життя людини. До поняття "інститут" можуть бути віднесені: держава і правова система, приватна власність і гроші, сім'я і церква, промислові корпорації, профспілки тощо. Усі ці інститути об'єднує те, що вони виникли в результаті розвитку суспільства і втілюють традиції та звичаї,

норми поведінки і переважні напрями думок людей. Інститути організують життя людей і накладають на нього обмеження, людина включена в систему інститутів і підкоряється їй. Тут ми знаходимо підґрунтя публічного управління, яке поєднує в собі дві складові. Перша — публічне управління базується на публічній владі, яка здебільшого є результатом взаємодії неформальних інститутів. Друга — публічне управління передбачає формалізацію взаємодії через демократичні процедури прийняття рішень та закріплення їх у регламентах.

Повертаючись до інституціоналізму, зазначимо, що по-перше, для інституціоналізму характерний так званий міждисциплінарний підхід, прагнення до інтеграції соціальних наук — соціології, соціальної психології, права, історії. Інакше кажучи, інституціоналізм — це не чиста економічна теорія, а дослідження, що проводяться на стику різних наук. По-друге, представники інституціоналізму здебільшого скептично ставилися до абстрактних теоретичних моделей і використання математичних методів в економічному аналізі. Вони виступали за широке використання емпіричних даних, фактичного і статистичного матеріалу. По-третє, інституціоналізм вносить в наукову теорію ідею мінливості суспільного життя і його розвитку, ідею поступової еволюції соціально-економічних інститутів. Публічне управління в цьому контексті створює трикутник із інститутами та державою.

Слід виділити основні методологічні принципи інституціоналізму,

загальні для всіх прихильників даного напрямку. Перший — принцип холізму, або міждисциплінарний підхід, пов'язаний із самим об'єктом дослідження інститутами, структурними і функціональними аспектами економічної системи як частини суспільного механізму. Така проблематика припускає розширення меж економічного аналізу за рахунок введення елементів інших соціальних дисциплін — соціології, політології, психології, права, етики та ін.

Другий проголошений інституціоналістами методологічний принцип принцип історизму — виражається у прагненні виявити рушійні сили і фактори розвитку, основні тенденції суспільної еволюції, а також обґрунтувати цілеспрямований вплив на перспективи суспільного розвитку.

Розглядаючи шляхи формування та еволюції різних суспільних інститутів, Т. Веблен, перш за все, формулює своєрідну модель людини, яка принципово відрізняється від моделі “економічної людини”, що переважала в економічній науці того часу [13]. В основі поведінки людини, лежать деякі природжені інстинкти, а також природні архетипи. Виділимо декілька основних архетипів: батьківський, тобто інстинкт збереження роду і самозбереження, інстинкт майстерності, що є “схильністю або нахилом до ефективних дій”, інстинкт порожньої цікавості, інстинкт заздрісного порівняння, інстинкт суперництва.

Отже, центральний пункт інституційної концепції, — це дихотомія публічного управління та архетипіки.

Інституційно-історичний метод проявляється в застосуванні в науці

публічного управління еволюційного підходу, оснований на дослідженні походження й розвитку суспільних інститутів. Еволюція управління суспільством є процесом природного відбору інститутів, змінюваних під дією, перш за все, соціально-психологічних чинників. Публічні інтереси та влада стають на верхівці.

Публічна влада — можливість особи, соціальної групи, інституту, організації провадити свою волю через певні засоби. Природу публічної влади нерідко визначають і через поняття волі, тобто через дію суб'єктів, носіїв політичної волі, що прагнуть оволодіти реальністю, підпорядкувати собі об'єктивне буття, активно формувати життєдіяльність суспільства.

Важливу роль відіграє публічний лідер — авторитетний член суспільства, особливий вплив якого дає йому змогу відігравати істотну роль у соціальних процесах. Публічний лідер — особа, здатна впливати на інших з метою інтеграції спільної діяльності, спрямованої на задоволення інтересів спільноти і орієнтується на пануючі архетипи.

Той чи інший соціальний інститут окремо виконує певну функцію, але внаслідок синергетичного ефекту набуває нових властивостей, таких як цілісність, збалансована рівновага, розподіл сфер і способів діяльності, єдність підходів до рішення завдань певного рівня, формування і застосування, правил, стандартів і нових цінностей. Все ще створює архетичне підґрунтя управління суспільством. Отже, за допомогою системи соціальних зв'язків — сплетіння ролей і соціальних статусів — поведінка

людей реалізується й утримується в певних суспільних нормах, тобто люди відтворюють типові зразки, втілюючи їх в публічному адмініструванні.

У демократичних суспільствах соціальні інститути діють на засадах сталої системи суспільних цінностей, мають коріння в архетипах, що часто закріплюються в конституціях, де визначаються повноваження основних інститутів політичної системи суспільства, установ соціального контролю й управління.

Серед науковців дотепер точаться дискусії щодо визначення поняття “соціальний інститут” [14]. Безперечно, в інституті публічного управління такі поняття, як закон, договір і доцільність — ціннісні категорії, проте в сучасну епоху вони не є достатньо міцною опорою стабільності і добробуту суспільства. Що пов’язане із апеляцією політтехнологів до архетипів.

У словнику з державного управління політичні цінності визначаються як “орієнтири й регулятори політичної свідомості, політичних відносин і політичної практики. У цілому політичні цінності мають подвійний буттєвий фундамент: з одного боку, вони виробляються в історичному досвіді людей, а з другого — втілюються й мають вияв як у позасуб’єктно існуючих станах політичної реальності (політичні явища, структури, процеси), так і в суб’єктних її формах (політичні орієнтації, ідентифікації, практики). У широкому розумінні політичні цінності можуть бути предметними (влада, безпека, демократія, справедливість тощо)” [14].

Таким чином, суперечності між публічним управлінням та державним управлінням стратегічно пов’язані із їх різною роллю у суспільних процесах. Завдяки взаємозв’язку інституціоналізму та архетипіки публічне управління набуває дієвості, розглядається як інструмент, що забезпечує розвиток суспільства, а формування суспільних інститутів, що апелюють до архетипів може забезпечити розв’язання різних суперечностей та забезпечити діалог між владою, бізнесом та громадянами, які мають право здійснювати публічну владу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На початку ХХ ст. сформувався напрям наукових досліджень, що одержав назву “інституціоналізм”, прихильники якого виступили з критикою методологічних основ неокласичної теорії. Головним об’єктом свого аналізу прихильники інституціоналізму вважали різного роду інститути, під яким вони розуміли широке коло явищ суспільного життя, в яких втілено традиції та звичаї, норми поведінки та переважні напрями думок людей. Інституціоналізм став науковою основою публічного управління. інституціоналізму з існуючими архетипами, стає підґрунтям для розвитку публічного адміністрування в умовах модернізації та постмодернізації.

Прихильників цього напрямку досліджень об’єднують загальні підходи досліджень: міждисциплінарний підхід, негативне ставлення до абстрактних методів аналізу, ідея поступової еволюції соціальних інститутів, визнання необхідності публічного управління як інструменту

розвитку в межах побудови діалогу між владою бізнесом та суспільством та акцентуалізація архетипної основи публічної влади. Ці інститути — інваріант стратегічного розвитку публічного управління засобом симбіозу інституціоналізму та архетипіки.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні стратегічних напрямів реформування публічного управління в Україні, а саме реформування інституту державної служби та місцевого самоврядування з урахуванням впливу суспільних архетипів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Bell D.* (1973). The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting. N.Y.: Basic Books.
2. *Berlie Jean A.*, ed. Islam in China, Hui and Uyghurs: between modernization and sinicization (Bangkok, White Lotus Press, 2004)
3. *Blokland Hans, and Nancy Smyth Van Weesep, eds* (2006). Modernization and Its Political Consequences: Weber, Mannheim, and Schumpeter.
4. *Chin Carol C.* (2011). Modernity and National Identity in the United States and East Asia, 1895–1919 (Kent State University Press; 160.
5. *Афонін Е.* Архетипіка і публічне управління: стратегії сталого розвитку в умовах цивілізаційних зрушень / Е. Афонін, Т. Плахтій // Український соціум. 2019. № 2 (69). С. 142–151.
6. *Schumpeter J.* A Theory of Economic Development (Social Science Classics Series Book 46) [Print Replica] Kindle Edition by Joseph A Schumpeter (Author) Format: Kindle Edition. 320 p.
7. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль 1. Світова система господарювання: навч.-практ. посібник. К.: “Вид. дім “Професіонал”, 2008. 386 с.
8. *Амосов О. Ю.* Науковий досвід О. Г. Лібермана та капіталізація знань: сучасні реалії / О. Ю. Амосов, Н. Л. Гавкалова, Н. С. Маркова // Ліберманівські читання — 2009. Економічна спадщина та сучасні проблеми. Монографія / За заг. ред. В. С. Пономаренка, М. О. Кизима, О. Г. Зими. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М.; ВД “ІНЖЕК”, 2009. 296 с.
9. *Амосов О. Ю., Гавкалова Н. Л.* Модернізація в Україні: шлях в майбутнє // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. Вип. 4. Т. 1. 2012. С. 16–21.
10. Вехи экономической мысли. Т. 6. Международная экономика / Под общ. ред. А. Киреева. М.: ТЕИС, 2006. 720 с.
11. *Гонтарева І. В.* Оцінювання системної ефективності функціонування і розвитку промислових підприємств: монографія. Харків: ВД “ІНЖЕК”, 2011. 480 с.
12. *Blaug M.* (1997). Economic theory in retrospect (5th ed.). Cambridge New York: Cambridge University Press.
13. *Thorstein Veblen.* The Theory of the Leisure Class // Social Stratification. Class, Race, and Gender in Sociological Perspective, 3rd edit., Ed.by David B. Grusky, Westview Press. P. 862–870.
14. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

REFERENCES

1. Bell D. (1973). *The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting*. N.Y.: Basic Books.
2. Berlie Jean A., ed. *Islam in China, Hui and Uyghurs: between modernization and sinicization* (Bangkok, White Lotus Press, 2004)
3. Blokland Hans, and Nancy Smyth Van Weesep, eds (2006). *Modernization and Its Political Consequences: Weber, Mannheim, and Schumpeter*.
4. Chin Carol C. (2011). *Modernity and National Identity in the United States and East Asia, 1895–1919* (Kent State University Press;160
5. Afonin E. & Plakhtiy T. (2019). Arkhetypika i publichne upravlinnya: stratehiyi staloho rozvytku v umovakh tsyvilizatsiynykh zrushen [Archetype and public administration: strategies of sustainable development in the conditions of civilizational shifts]. *Ukrayins'kyi sotsium — Ukrainian society*, 2 (69), 142–151.
6. Schumpeter J. A *Theory of Economic Development* (Social Science Classics Series Book 46) [Print Replica] Kindle Edition by Joseph A Schumpeter (Author) Format: Kindle Edition, 320.
7. (2008). *Mizhnarodna ekonomika: svitova ekonomika ta mizhnarodni ekonomichni vidnosyny. Modul' 1. Svitova systema hospodaryuvannya. [International economy: world economy and international economic relations. Module 1. World economic system]*. Kyiv: Professional [in Ukrainian].
8. Amosov O. Yu., Gavkalova N. L. & Markova N. S. (2009). *Naukovyy dosvid O. H. Liebermana ta kapitalizatsiya znan': suchasni realiyi [Scientific experience of OG Lieberman and capitalization of knowledge: modern realities]*. Kharkiv: FOP Liburkina LM; “INZHEK” [in Ukrainian].
9. Amosov O. Yu. & Gavkalova N. L. (2012). *Modernizatsiya v Ukrayini: shlyakh v maybutny [Modernization in Ukraine: the way to the future]. Stratehiya rozvytku Ukrayiny. Ekonomika, sotsiologiya, pravo — Strategy of development of Ukraine. Economics, sociology, law*, 4(1), 16–21.
10. Kireeva A. (2006). *Vekhi ekonomicheskoy mysli. Mezhdunarodnaya ekonomika [Milestones of Economic Thought. International Economics]*. (Vols. 6). Moscow: TEIS [in Russian].
11. Gontareva I. V. (2011). *Otsinyuvannya systemnoyi efektyvnosti funktsionuvannya i rozvytku promyslovykh pidpryyemstv [Assessment of the systemic efficiency of functions and development of industrial enterprises]* Kharkiv: “INZHEK” [in Ukrainian].
12. Blaug M. (1997). *Economic theory in retrospect* (5th ed.). Cambridge New York: Cambridge University Press.
13. Thorstein Veblen. *The Theory of the Leisure Class. Social Stratification. Class, Race, and Gender in Sociological Perspective*, third edit., Ed.by David B. Grusky, Westview Press, 862–870.
14. Surmin Yu. P., Bakumenko V. D., Mikhnenko A. M. and others (2010). *Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya [Encyclopedic dictionary of public administration]*. Kyiv: NADU [in Ukrainian].

УДК: 008+32(477): 334.012.74+34

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-30-42](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-30-42)

Валевський Олексій Леонідович,
доктор наук з державного управління,
провідний науковий співробітник, На-
ціональний інститут стратегічних до-
сліджень, 01030, м. Київ, вул. Пирогова,
7-а, тел.: + 38 (050) 654 38 98, e-mail:
walewsk@gmail.com, <https://orcid.org/000-003-0403-0277>

Валевский Алексей Леонидович,
доктор наук по государственному управ-
лению, ведущий научный сотрудник, На-
циональный институт стратегических
исследований, 01030, г. Киев, ул. Пирого-
ва, 7-а, тел.: +38 (050) 654 38 98, e-mail:
walewsk@gmail.com, <https://orcid.org/000-003-0403-0277>

Valevskyi Oleksii Leonidovich,
Doctor of Science in Public Administration,

Senior Researcher, National Institute for Strategic Studies, 01030, Kyiv, Str. Pirohova, 7-a,
tel.: + 38 (050) 654 38 98, e-mail: walewsk@gmail.com, <https://orcid.org/000-003-0403-0277000-003-0403-0277>

КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Анотація. Аналізуються завдання у формуванні культурної політики, що актуальні для умов економічної та соціальної нестабільності українського суспільства. Зокрема, доводиться необхідність посилення нормативно-правового забезпечення з метою створення системи державного протекціонізму розвитку української культури та мистецтва.

Актуальним завданням є розроблення нової редакції Закону України “Про культуру”, в якій необхідно розробити правовий механізм реалізації культурної політики в умовах децентралізації управління. В оновленому базовому законі необхідно закріпити введення культурної субвенції з державного бюджету на підтримку закладів культури з метою гарантування культурних прав громадян. Доводиться необхідність оптимізації бюджетної підтримки культурної галузі з боку органів місцевого самоврядування через визначення нормативів частки бюджетів місцевих громад, що спрямовува-

тимуться на підтримку культурної діяльності та утримання об'єктів культурної спадщини.

Розглядається комплекс проблем пов'язаних з розвитком державно-приватного партнерства як механізму культурної політики. Доводиться необхідність створення нормативно-правової бази державно-приватного партнерства, зокрема меценатської діяльності, з метою залучення додаткових фінансових ресурсів для реалізації культурних проектів. Обґрунтовується, що розвиток культурних та креативних індустрій має стати одним із пріоритетів культурної політики. З метою формування засад державної політики в цій галузі на часі підготовка державної цільової програми розвитку культурних і креативних індустрій. Мета такої програми полягає у визнанні пріоритетності розвитку цієї галузі як одного із напрямів економічної та інноваційної політики, спрямованої на створення креативних товарів і послуг для внутрішнього та зовнішнього ринків.

Ключові слова: культурна політика, законодавче забезпечення культурної політики, децентралізація культурної політики, державно-приватне партнерство в культурній політиці, культурні архетипи.

КУЛЬТУРНАЯ ПОЛИТИКА В УКРАИНЕ В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И СОЦИАЛЬНОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

Аннотация. Анализируются задачи формирования культурной политики, являющиеся актуальными для условий экономической и социальной нестабильности украинского общества. Доказывается необходимость усиления нормативно-правового обеспечения культурной политики с целью создания системы государственного протекционизма развития украинской культуры и искусства. Актуальной задачей является разработка новой редакции Закона Украины “О культуре”, в которой необходимо обозначить механизм реализации культурной политики в условиях децентрализации управления. В обновленном базовом законе также необходимо закрепить введение культурной субвенции из государственного бюджета на поддержку учреждений культуры с целью обеспечения культурных прав граждан. Необходимо провести оптимизацию бюджетной поддержки культурной сферы со стороны органов местного самоуправления через определение нормативов доли бюджетов местных общин, направляемые на поддержку культурной деятельности. В статье рассматривается комплекс проблем, связанных с развитием государственно-частного партнерства как механизма культурной политики. Доказывается необходимость создания правовой базы государственно-частного партнерства, в частности меценатской деятельности, с целью привлечения дополнительных финансовых ресурсов для реализации культурных проектов. Обосновывается, что развитие культурных и креативных индустрий должно стать одним из приоритетов культурной политики. С целью формирования основ государственной политики в этой сфере актуальна подготовка государственной целевой программы развития культурных и креативных индустрий. Цель такой программы состоит в при-

знании приоритетности развития этой отрасли, как одного из направлений экономической и инновационной политики, направленной на создание креативных товаров и услуг для внутреннего и внешнего рынков.

Ключевые слова: культурная политика, законодательное обеспечение культурной политики, децентрализация культурной политики, государственно-частное партнерство в культурной политике, культурные архетипы.

CULTURAL POLICY IN UKRAINE IN CONDITIONS OF ECONOMIC AND SOCIAL INSTABILITY

Abstracts. The article analyzes the tasks in the formation of cultural policy, relevant for the conditions of economic and social instability of the Ukrainian society. In particular, the author proves the need to strengthen the regulatory framework for the creation of a system of state protectionism for the development of Ukrainian culture and art.

An urgent task is to develop a new edition of the Law of Ukraine “On Culture”, in which it is necessary to develop a legal mechanism for the implementation of cultural policy in the context of decentralized management. In the updated basic law, it is necessary to consolidate the introduction of cultural subventions from the state budget to support cultural institutions in order to ensure the cultural rights of citizens. There is a need to optimize budgetary support for the cultural sphere from local governments through the determination of the norms for the share of local communities’ budgets, will be aimed at supporting cultural activities and the maintenance of cultural heritage sites.

A complex of problems related to the development of public-private partnership as a mechanism of cultural policy is considered. The article proves the need to create a regulatory framework for public-private partnership, in particular philanthropic activities, in order to attract additional financial resources for the implementation of cultural projects. It is substantiated that the development of cultural and creative industries should become one of the priorities of cultural policy. In order to form the foundations of state policy in this area, it is relevant to prepare a state target program for the development of cultural and creative industries. The purpose of such a program is to recognize the priority of the development of this industry as one of the areas of economic and innovation policy aimed at creating creative goods and services for the domestic and foreign markets.

Keywords: cultural policy, legislative support of cultural policy, decentralization of cultural policy, public-private partnership in cultural policy, cultural archetypes.

Постановка проблеми. Актуальність статті полягає у необхідності визначення задач реалізації культурної політики в умовах економічної та соціальної нестабільності українського суспільства. Існує потреба у посиленні механізмів, спрямованих на створення системи державного

протекціонізму розвитку культури та мистецтва. Це необхідно задля зміцнення консолідуючої функції культури в умовах нестабільності, яка пов'язується з визнанням різноманітності суспільних практик та ідеологічних орієнтацій, об'єднаних загальноприйнятими цілями розвитку та цінностями, на яких базується суспільне життя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом з'явився низка ґрунтовних публікацій, в яких аналізуються окремі проблеми розвитку культури в умовах економічної нестабільності. Зокрема, можна відзначити дослідження впливу COVID-19 на креативні та культурні індустрії [1], розвитку бібліотечної справи в умовах реалізації політики децентралізації управління [2], розвитку регіональної інфраструктури закладів культури та туристичної привабливості територій [3]. Особливо слід відмітити аналітичну доповідь Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, що була присвячена аналізу економічних аспектів розвитку креативних індустрій в Україні [4]. Водночас, очевидно, бракує досліджень, у яких аналізувалися б проблеми інституційного розвитку та розвитку нормативно-законодавчої бази сфери культури.

Мета статті полягає в обґрунтуванні механізмів підвищення ефективності культурної політики в умовах економічної та соціальної нестабільності. Зокрема, ставиться за мету визначення шляхів посилення нормативно-правового та інституційного забезпечення культурної політики з метою створення системи

державного протекціонізму розвитку культури та мистецтва.

Виклад основного матеріалу. *Завдання нормативно-правового забезпечення культурної політики.* Загальна мета посилення нормативно-правового забезпечення полягає у створенні системи державного протекціонізму розвитку української культури та мистецтва.

Передусім, слід вказати на *необхідність конституційного забезпечення засад культурної політики.* Незважаючи на важливість культури для розвитку суспільства, у Конституції України жодна окрема стаття їй повністю не присвячена. В Основному Законі культура згадується в ст. 11, 12, 24, 36, 54, 66. Однак визначення, що містяться в Основному Законі, є багато в чому неповними. Аналогічна ситуація спостерігається щодо державної культурної політики. У відповідних розділах Конституції України, де визначаються функції центральних органів влади, питанням культурної політики не надається пріоритетного значення. Власне, відсутнє поняття “культурна політика”. Натомість використовується поняття “загальнодержавні програми національно-культурного розвитку” (ст. 85), “загальнодержавна програма культурного розвитку” (ст. 116, п. 4), “регіональні програми культурного розвитку” (ст. 119, п. 3).

У подальшій роботі над змінами до Конституції України доцільно позбавитися “залишкового” ставлення до культури. *Конституція України має містити окрему статтю, присвячену саме культурі та її значенню для розвитку українського суспільства.* Ця стаття повинна визначити, зокрема,

засади державної культурної політики та гарантування культурних прав громадян, що сприятиме піднесенню ролі культури у суспільному житті та більш прискіпливій увазі органів влади всіх рівнів до проблем культурного розвитку.

Актуальним завданням у розвитку правової бази є *розробка та схвалення нової редакції Закону України “Про культуру”*, у якій, зокрема, необхідно:

- розробити правовий механізм формування та реалізації культурної політики від етапу її планування до впровадження та оцінювання ефективності;

- визначити специфіку реалізації культурної політики в умовах децентралізації управління, окреслити сфери компетенції місцевих, регіональних і центральних органів влади у сфері культурної політики з огляду на нові форми територіального устрою. Особливої уваги потребує законодавче затвердження засад реалізації культурної політики у новостворених ОТГ;

- закріпити введення культурної субвенції із державного бюджету на підтримку закладів культури з метою гарантування культурних прав громадян (така форма державної підтримки доцільна для реалізації довгострокових культурних проєктів);

оптимізувати бюджетну підтримку культурної галузі з боку органів місцевого самоврядування через визначення нормативів частки бюджетів місцевих громад, що спрямовуватимуться на підтримку культурної діяльності та утримання об’єктів культурної спадщини;

- визначити специфіку культурної політики на територіях, постраждалих унаслідок військових дій на Сході України.

Децентралізація регіонального управління в цілому мала позитивні наслідки в частині збільшення фінансових можливостей громад. Водночас доводиться визнати, що місцеві громади, отримавши додаткові фінансові ресурси, здебільшого не забезпечили відповідного поліпшення функціонування інфраструктури культурних закладів. Її належне фінансування багато в чому залежить від суб’єктивного розуміння місцевими керівниками значущості закладів культури для розвитку громад. Слід також вказати на хвороби росту, коли у керівництва нових ОТГ подекуди відсутнє чітке бачення механізмів управління культурою на місцевому рівні.

З метою вирішення зазначених проблем і задля запровадження нового механізму фінансування культурних послуг, які надаються державними і комунальними закладами 19 серпня 2020 р. Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження про затвердження Концепції реформи фінансування системи забезпечення населення культурними послугами, розроблену Міністерством культури та інформаційної політики України [5]. Запропонована модель реформи передбачає, зокрема нові механізми фінансування культурних послуг, які надаються державними і комунальними закладами культури, створення умов для розвитку соціокультурної інфраструктури на регіональному та місцевому рівнях, впровадження у фінансування

проектного підходу, розвиток державно-приватного партнерства для реалізації інвестиційних проектів у сфері культури тощо. Тож, на порядку денному завдання реалізації запропонованих новацій у практику культурної діяльності.

Серйозною проблемою залишається надзвичайно низький рівень заробітної плати працівників культури, як наслідок — низька соціальна престижність їхньої праці. Традиційно оплата працівників культури є однією з найменших серед інших професій. Отже, нагальною залишається проблема ліквідації такого перекосу і встановлення заробітної плати працівникам культури, принаймні, на рівні освітян. Для цього мають бути переглянуті посадові оклади та запроваджені нові нормативи оплати і надбавки.

На порядку денному залишаються проблеми, що пов'язані із підтримкою культурної галузі та креативних індустрій під час поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), які в умовах карантину зазнали найбільш втрат. В цьому плані важливим кроком у підтримці культури стало підписання Президентом України Указу “Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму” [6]. Цим Указом запланована реалізація широкого комплексу заходів, спрямованих на посилення розвитку культурного потенціалу. За експертними підрахунками на здійснення програм, що вказуються в Указі, потрібно порядку 55 млрд грн протягом 4 років.

Необхідність створення ефективного механізму державно-приватних

форм підтримки культури. З огляду на хронічне бюджетне недофінансування культурної галузі держава повинна створювати сприятливі правові й організаційні умови для залучення приватного капіталу та різноманітних форм спонсорської допомоги з метою забезпечення розвитку культури, передусім на місцевому рівні.

Проте, наразі така практика не має належної правової бази, тому меценатство в Україні слабо розвивається. У світовому рейтингу благодійності Україна в 2019 р. посіла 101-ше місце серед 126 країн [7]. Чинний Закон України “Про благодійну діяльність та благодійні організації” має рамковий характер і не містить реальних економічних і соціальних стимулів для інвестування у культурну галузь. Як свідчить практика, підприємці надають підтримку закладам культури, у тому числі й на місцевому рівні. Водночас є ненормальною ситуація, коли керівники закладів культури виступають у ролі “прохачів” із метою забезпечення роботи своїх організацій [8]. Неформально меценатська діяльність функціонує з різним ступенем результативності, тож належна правова база сприятиме як інституціоналізації меценатства, так і підвищенню його ефективності.

Отже, існує нагальна потреба у розробленні закону про меценатство, у якому необхідно визначити специфіку цієї діяльності, моральні та економічні стимули меценатства, правові умови для ефективної взаємодії меценатів з органами державної влади та місцевого самоврядування. Закон про меценатство, зокрема, має

регулювати створення мережі благодійних фондів підтримки культури, які б функціонували на центральному і місцевому рівнях. Такі фонди могли б на добровільних засадах створювати місцеві підприємці та бізнесові структури.

Про актуальність цього питання свідчить те, що на місцях уже розпочалася робота зі створення регіональних фондів підтримки культури, навіть за умов відсутності загальноприйнятої правової бази. Як ілюстрацію можна навести плани зі створення Львівського муніципального фонду культури, робота над яким триває [9]. Планується, що фонд функціонуватиме за рахунок відшкодування певного відсотка з надходжень до міського бюджету від акцизного збору з продажу алкоголю і тютюнових виробів.

Окремої уваги потребує комплекс питань, пов'язаних із можливим передаванням у концесію закладів культури та об'єктів культурної спадщини. Чинний Закон України "Про концесію" допускає передавання у приватне користування об'єктів культури або історичних архітектурних пам'яток. Однак у цьому Законі нічого не зазначено щодо специфіки таких концесійних угод. Чинний Закон не враховує специфіку об'єктів культури (зокрема механізму об'єктивної оцінки їх вартості), не містить визначення санкцій у разі порушення договору або пошкодження об'єкта. Викликає також питання запропонований у Законі багатоступінчастий механізм конкурсного відбору потенційних концесіонерів.

Водночас в ідеалі практика передавання у приватне користування

архітектурних пам'яток, які перебувають у муніципальній та державній власності, могла б стати потужним фактором їх збереження й належного використання. Однак наразі така практика не є поширеною і є чимало невдалих випадків передавання у концесію об'єктів культурної спадщини [10].

Ураховуючи складність завдань формування ефективного механізму державно-приватного партнерства щодо підтримки культури, існує нагальна потреба у створенні комунікативних майданчиків, де представники бізнесових кіл і менеджери культури могли б спільними зусиллями сформувати концепцію різних форм державно-приватних форм підтримки культури.

Порядок денний розвитку культурних та креативних індустрій. Розвиток галузі культурних та креативних індустрій (ККІ) протягом тривалого часу не був пріоритетом державної політики. Проте, навіть у таких умовах, цей сектор, за експертними підрахунками, у 2018 році згенерував майже 4 % ВВП.

В Україні зміцнюється сировинний тип економіки, тому поширення різноманітних форм культурної індустрії може стати однією із альтернатив розвитку економіки й поштовхом для інноваційного малого і середнього підприємництва. *Стратегічним завданням державної політики є забезпечення сталого розвитку ККІ, як складової економічного розвитку країни, формування сприятливого інвестиційного клімату у сфері культури та створення робочих місць.*

Визначимо заходи, які необхідно вжити для досягнення вказаної мети.

Перш за все, необхідно докласти зусиль з метою нейтралізації негативних наслідків, спричинених карантинними обмеженнями. Застосування обмежувальних заходів, спрямованих на запобігання поширенню хвороби COVID-19, значно погіршило умови діяльності у сфері креативних індустрій. Були припинені форми діяльності, що передбачали безпосередні контакти з аудиторією (концерти, вистави, постановки, фестивалі, ярмарки). Як наслідок, суб'єкти ККІ зазнали значних фінансових втрат, зросла заборгованість по виплатам заробітної плати, оплати комунальних послуг тощо.

У реалізації програмно-цільового напрямку розвитку культурних та креативних індустрій доречно об'єднати зусилля експертного середовища і менеджерів культури з метою визначення стратегічних засад розвитку ККІ, позаяк до теперішнього часу розвиток цієї галузі відбувався здебільшого завдяки активності ентузіастів. У цьому плані актуальним є проведення парламентських слухань на тему “Формування державної політики у сфері інноваційного розвитку української культури”. За підсумками проведення парламентських слухань мають бути розроблені рекомендації для підготовки *державної цільової програми розвитку культурних і креативних індустрій*. Мета такої програми полягає у визнанні пріоритетності розвитку ККІ, як одного із напрямів економічної та інноваційної політики, формуванні протекціоністської державної культурної політики, спрямованої на підтримку ККІ та створенні умов

привабливості вітчизняної продукції культурних та креативних індустрій перед імпортною.

Підготовка та впровадження національної програми розвитку ККІ сприятиме встановленню продуктивного державно-приватного партнерства, яке наразі проходить перші кроки становлення. Необхідно визначити принципи державної політики в галузі культурних та креативних індустрій, зокрема сфер компетенції центральних і місцевих органів влади і самоврядування для забезпечення злагодженої роботи. Програма також має сприяти усвідомленню управлінським істеблішментом суті ККІ, які містять як елементи культурної творчості, що створюють нематеріальні цінності, так і підприємницької діяльності, спрямованої на отримання прибутку.

В Експортній стратегії України зазначається, що ККІ належать до секторів, що перебувають на етапі формування та потребують комплексної інституційної підтримки, спрямованої на їх розвиток з метою досягнення конкурентоспроможності на зовнішніх ринках [11]. На підставі аналізу виконання Експортної стратегії експерти визначають такі актуальні проблеми, розв'язання яких сприятиме подальшому розвитку ККІ [12]:

По-перше, актуальність організації й консолідації учасників ККІ, що передбачає створення різноманітних професійних мереж та інформаційних платформ для налагодження комунікації та вироблення спільної позиції у відносинах з органами влади. Це сприятиме подоланню нинішньої дезорганізованості галузі й встанов-

ленню співпраці між учасниками ККІ.

По-друге, необхідність систематизації пропозиції креативних товарів і послуг з метою підвищення їх конкурентоспроможності та залучення інвестицій. Реалізація цієї мети, зокрема, передбачає створення належних зв'язків між підприємствами у галузі ККІ з навчальними закладами, які повинні готувати фахівців з урахуванням потреб ринку. На думку учасників ККІ, залишається актуальною необхідність оптимізації податкової системи з метою створення ефективних стимулів креативного підприємництва.

По-третє, усіляке сприяння експортній орієнтації вітчизняних ККІ з метою розширення їх можливостей у просуванні товарів і послуг на зовнішні ринки. Цього можливо досягти, зокрема, шляхом: запровадження страхування експортних ризиків креативної продукції через Експортно-кредитне агентство; реалізації інформаційної політики з популяризації українських креативних товарів і послуг.

У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр. вказується комплекс заходів, спрямованих на посилення розвитку галузі креативних індустрій. Лейтмотив заходів державної підтримки проєктів розвитку креативної економіки полягає у сприянні переходу від сировинно-експортної до виробничо-інноваційної економіки. Зокрема, у Стратегії наголошується на необхідності забезпечення стимулювання підтримки підприємництва у креативних індустріях та поширення практики утворення центрів розвит-

ку ККІ в містах різного масштабу. Вказується також на необхідності сприяння створенню осередків розвитку креативної економіки (хабів, платформ, агенцій, мереж тощо) на місцевому та регіональному рівні, створення умов для посилення залученості креативних індустрій до підвищення доданої вартості продукції інших галузей та секторів економіки [13].

Ужиття зазначених заходів сприятиме зміцненню потенціалу українських креативних індустрій і формуванню конкурентного сектору економіки, який здатний створювати нові робочі місця.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

1. Загальна мета посилення нормативно-правового забезпечення культурної політики полягає у створенні системи державного протекціонізму розвитку української культури та мистецтва. В реалізації цієї мети передусім слід вказати на необхідність конституційного забезпечення засад культурної політики. Конституція України має містити окрему статтю, присвячену саме культурі, її значенню для розвитку суспільства та гарантуванню культурних прав громадян. Актуальним завданням є розробка та схвалення нової редакції Закону України “Про культуру”, у якій, зокрема, необхідно розробити правовий механізм формування та реалізації культурної політики в умовах соціальної нестабільності.

2. Серйозною проблемою залишається надзвичайно низький рівень заробітної плати працівників культури, як наслідок — низька соціальна престижність їхньої праці. Опла-

та працівників культури є однією з найменших серед інших професій. Необхідно ліквідувати такий перекис і встановити заробітну плату працівникам культури, принаймні, на рівні освітян. Для цього мають бути переглянуті посадові оклади та запроваджені нові нормативи оплати і надбавки.

3. Актуальним завданням є розробка ефективних механізмів державно-приватного партнерства підтримки культури. Для цього необхідно розробити окремий закон про меценатство, у якому потрібно визначити специфіку цієї діяльності, моральні та економічні стимули меценатства, правові умови для ефективної взаємодії меценатів з органами державної влади та місцевого самоврядування.

4. Розвиток культурних та креативних індустрій має стати одним із пріоритетів гуманітарної політики. З метою формування засад державної політики в цій галузі на часі підготовка державної цільової програми розвитку культурних і креативних індустрій. Мета такої програми полягає у визнанні пріоритетності розвитку ККІ, як одного із напрямів економічної та інноваційної політики, спрямованої на підтримку цієї галузі та просування креативних товарів і послуг на внутрішній та зовнішній ринки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Результати опитування про вплив COVID-19 на креативні та культурні індустрії в Україні. Агентство економічного розвитку PPV Knowledge Networks [Електронний

ресурс]. Режим доступу: https://ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Covid-19_Impact_on_Cultural_and_Creative_Industries_in_Ukraine_PPV_2020_UA.pdf?fbclid=IwAR3spj0Xqu8EX4eDVMFJhXHfEuN9GGImZZE5dhiHo6QlNJAWloU1pLPml74

2. Реформування системи публічних бібліотек України в контексті децентралізації НГО “Європейський діалог” [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dialog.lviv.ua/reformuvannya-sistemi-publicnih-bibliotek-ukrayini-v-kontekstidetsentralizatsiyi-2/>
3. Богдан О. Деякі аспекти культурних практик і культурної інфраструктури України: результати Всеукраїнського опитування (за даними Київського міжнародного інституту соціології). Одеса: ВГО “Асоціація сприяння самоорганізації населення”, 2019. 75 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/503/1.pdf>; Сприяння розвитку культури в Україні: дослідження зв'язків культурно-мистецької сфери та туристичної привабливості територій. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2020/10/povna-versiya.pdf>
4. Економічна привабливість української культури. Аналітична доповідь Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/ss-197451604
5. “Реформа фінансування системи забезпечення населення культурними послугами (презентація)”. Міністерство культури та інформаційної політики України, 19 серпня 2020 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mkp.gov.ua/files/pdf/>

Презентація%20реформи%20культурні%20послуги.pdf

6. Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму: Указ Президента України від 18 серпня 2020 р. № 329/2020 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/3292020-34717>
7. CAF World Giving Index October 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.cafrussia.ru/page/mirovoi_reiting_blagotvoritelnosti_1
8. Пирогова Д. Децентралізація та реформа культурних послуг: аналітичний звіт за результатами соціологічного дослідження покращення якості та доступу до культурних послуг у громадах. Київ: ГО “Товариство дослідників України”, 2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1LDyNUdxODDoTa1RqbK8uKg95RRE0dQBc/view>
9. Хомчин Ю. Культура здатна приносити гроші. Культура і регіони: інформаційний дайджест Міністерства культури та інформаційної політики України. Вересень 2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://tvoemisto.tv/exclusive/nam_potribno_braty_myttsiv_iyty_do_ditey_rozмова_z_avtorom_strategii_kultury_u_lvoivi_yuliieyu_homchyn_112916.html
10. Управління місцевою культурною спадщиною в Україні: огляд державної політики, джерел та моделей фінансування : Біла книга / упоряд. Л. Кривецька. Львів : Лабораторія міського простору, 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://reherit.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/White-Paper_Management-of-Local-Cultural-Heritage-in-Ukraine_State-Policy-Review-Sources-and-Funding-Models-1.pdf
11. Про схвалення Експортної стратегії України (“дорожньої карти” стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1017. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennyaeksporno-yi-strategiyi-ukrayini-dorozhnoy-karti-strategichnogo-rozvitku-torgivli-na-20172021-roki>
12. Експортна стратегія для сектору креативних індустрій (дослідження), 2019 / Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=994b0513-1759-4b3b-a80a-0e70f015017d&tag=SektorKreativnikhIndustrii>
13. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>

REFERENCES

1. *Rezultaty opytuvannya pro vplyv COVID-19 na kreatyvni ta kulturni industriyi v Ukraini* [The results of a survey on the impact of COVID-19 on the creative and cultural industries in Ukraine]. (2020). Lviv. Retrieved from https://ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Covid-19_Impact_on_Cultural_and_Creative_Industries_in_Ukraine_PPV_2020_UA.pdf?fbclid=IwAR3spj0Xqu8EX4eDVMFJhXHfEuN9GGImZZE5

- dhiHo6QlNJAwoU1pLPml74 [in Ukrainian].
2. Krat M. (2016). Reformuvannya systemy publichnykh bibliotek Ukrayiny v konteksti detsentralizatsiyi [Reforming the system of public libraries in Ukraine in the context of decentralization]. *dialog.lviv.ua*. Retrieved from <http://dialog.lviv.ua/reformuvannya-sistemi-publichnihbibliotek-ukrayini-v-konteksti-detsentralizatsiyi-2/> [in Ukrainian].
 3. Bohdan O. (2019). *Deyaki aspekty kulturnykh praktyk i kulturnoyi infrastruktury Ukrayiny: rezultaty Vseukrayinskoho opytuvannya (za danymy Kyivskoho mizhnarodnoho instytutu sotsiologiyi)* [Some aspects of cultural practices and cultural infrastructure of Ukraine: results of the All-Ukrainian survey (according to the Kyiv International Institute of Sociology)]. Odesa: VHO "Asotsiatsiya spryyannya samoorhanizatsiyi naselennya". Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/503/1.pdf> [in Ukrainian].
 4. Burakovskiy I., et al. (2019). Ekonomichna pryvablyvist ukrayinskoyi kultury. Analychna dopovid. Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsiy [Economic attractiveness of Ukrainian culture. Analytical report NGO Institute for Economic Research and Policy Consulting]. *www.slideshare.net*. Retrieved from https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/ss-197451604 [in Ukrainian].
 5. Reforma finansuvannya systemy zabezpechennya naselennya kulturnymy posluhamy [Reform of financing the system of providing the population with cultural services]. (n.d.). *mkip.gov.ua*. Retrieved from <https://mkip.gov.ua/files/pdf/Презентація%20реформи%20культурні%20послуги.pdf> [in Ukrainian].
 6. Ukaz Prezydenta Ukrayiny "Pro zakhody shchodo pidtrymky sfery kultury, okhorony kulturnoyi spadshchyny, rozvytku kreatyvnykh industriy ta turyzmu" : vid 18 serpnia 2020, № 329/2020 [Decree of the President of Ukraine "On measures to support the sphere of culture, protection of cultural heritage, development of creative industries and tourism" from August 18, 2020]. *www.president.gov.ua*. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/3292020-34717> [in Ukrainian].
 7. CAF World Giving Index October. (2019). Charities Aid Foundation. *www.sdgphilanthropy.org*. Retrieved from <https://www.sdgphilanthropy.org/system/files/2019-10/CAF-World-Giving-Index.pdf> [in English].
 8. Pyrohova D. (2020). *Detsentralizatsiya ta reforma kulturnykh posluh: analychnyy zvit za rezultatamy sotsiologichnoho doslidzhennya pokrashchennya yakosti ta dostupu do kulturnykh posluh u hromadakh* [Decentralization and reform of cultural services: an analytical report on the results of a sociological study of improving the quality and access to cultural services in communities]. Kyiv: HO "Tovarystvo doslidnykiv Ukrayiny". Retrieved from <http://drive.google.com/file/d/1LDyNUdxODDoTa1RqbK8uKg95RRE0dQBc/view> [in Ukrainian].
 9. Bodniak O. (2020). Kultura zdatna prynosyty hroshi. Rozмова z kerivnytseiu Instytutu Stratehii Kultury [Culture is able to bring money. An interview with the head of the institute of cultural strategy]. *tvoemisto.tv*. Retrieved from http://tvoemisto.tv/exclusive/nam_potribno_braty_myttsiv_i_yty_do_ditey_rozmova_z_avtorom_strategii_kultury_u_lvoivi_

- yuliieyu_homchyn_112916.html [in Ukrainian].
10. Kryvetska L. (2019). *Upravlinnya mistsevoyu kulturnoyu spadshchynoyu v Ukrayini: ohlyad derzhavnoyi polityky, dzherel ta modeley finansuvannya: Bila knyha* [Management of local cultural heritage in Ukraine: a review of state policy, sources and models of financing: White Book]. Lviv: HO Laboratoriya miskoho prostoru. Retrieved from https://reherit.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/White-Paper_Management-of-Local-Cultural-Heritage-in-Ukraine_State-Policy-Review-Sources-and-Funding-Models-1.pdf [in Ukrainian].
 11. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny "Pro skhvalennya Eksportnoyi stratehiyi Ukrayiny ("dorozhnoyi karty" stratehichnoho rozvytku torhivli) na 2017–2021 roky": vid 27.12.2017, № 1017 [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Export Strategy of Ukraine ("road map" of strategic trade development) for 2017–2021" from December 27 2017, № 1017]. *www.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennyaekspportnoyi-strategiyi-ukrayini-dorozhnoyi-karti-strategichnogorozvitku-torgivli-na-20172021-roki> [in Ukrainian]
 12. Eksportna stratehiya dlya sektoru kreatyvnykh industriy (doslidzhennya) [Export strategy for the creative industries sector (research)]. (2019). *www.me.gov.ua*. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b8db9113-2a3f-45fd-9677-71f9fc9170b6&title=EksportnaStrategiiaDliaSektoruKreativnykhIndustrii-doslidzhennia-UkrainskoiuMovoiu&isSpecial=true> [in Ukrainian].
 13. Postanova Kabinet Ministriv Ukrayiny "Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi stratehiyi rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky : vid 5 serpnia 2020, № 695 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the State Strategy for Regional Development for 2021–2027" from August 5 2020, № 695]. *www.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogorozvitku-na-20212027-t50820> [in Ukrainian].

УДК: 351.851:005

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-43-61](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-43-61)

Клочко Олексій Анатолійович,
аспірант кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел. +38 (044) 490 95 00, e-mail: olexiy.klochko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3482-5054>

Клочко Алексей Анатольевич,
аспирант кафедры публичного администрирования, Межрегиональная Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел. +38 (044) 490 95 00, e-mail: olexiy.klochko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3482-5054>

Klochko Olexiy Anatoliyovych,
Postgraduated Student, Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: +38 (044) 490 95 00, e-mail: olexiy.klochko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3482-5054>

ГЕРОЇЧНІ МІФИ В БЕЗПЕКОВОМУ АСПЕКТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ПІДХІД “ІМАЖИНЕРА” Ж. ДЮРАНА

Анотація. Проаналізовано героїчні міфи у контексті безпекового сучасного етапу розвитку українського суспільства.

Сучасна ситуація у сфері міжнародної безпеки характеризується глибокими змінами, пов'язаними, насамперед, з активізацією інтеграційних процесів на глобальному і регіональному рівнях. Процеси глобалізації наклали відбиток на всі сфери світової цивілізації, зокрема оборони й безпеки. Сучасні глобалізаційні процеси мають визначальний вплив на міжнародну, регіональні і національні системи безпеки та несуть у собі поряд із новими можливостями низку новітніх загроз. Україна в цій ситуації не є винятком.

Дослідження соціальних структур і соціальних процесів за допомогою подвійної герменевтики в парадигмі “логос/міфос”, що запропонував Ж. Дюран, істотно розширює інтерпретаційні, семантичні та прогностичні можливості наукових досліджень, у тому числі в аспекті аналізу, прогно-

зування та конструювання соціальних структур українського суспільства. Вивчення структур колективного несвідомого дасть змогу пояснити низку процесів на етапі переходу суспільства до нових соціальних форм.

Наголошено, що міф є першим рівнем структурування уяви. Він може набиратися енергією і зношуватися. Це, з одного боку, компонент колективного несвідомого, з другого — що піддається осмисленню та усвідомленню.

Оскільки в перехідних суспільствах існує здебільшого динамічна рівновага, міфи завжди супроводжують цю сферу. Політичний міф може містити містифікований і спотворений образ конкретної політико-економічної ситуації, що не відповідатиме дійсності. Завдяки цьому носії образів можуть ідеалізуватися або дискваліфікуватися.

Трансформаційність, перехідність українського суспільства ускладнюється тривалою несформованістю політичної культури демократичного та національно-свідомого характеру населення всієї України, однак на сучасному етапі можна констатувати тенденцію прискореного руху суспільства у заданому напрямі.

Ключові слова: героїчний міф, трансформація суспільства, підхід “імажинера” Ж. Дюрана, публічне управління, публічна безпека.

ГЕРОИЧЕСКИЕ МИФЫ В БЕЗОПАСНОМ АСПЕКТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА: ПОДХОД “ИМАЖИНЕРА” Ж. ДЮРАНА

Аннотация. Проанализированы героические мифы в контексте безопасности современного этапа развития украинского общества.

Современная ситуация в сфере международной безопасности характеризуется глубокими изменениями, связанными, прежде всего, с активизацией интеграционных процессов на глобальном и региональном уровнях. Процессы глобализации наложили отпечаток на все аспекты мировой цивилизации, в частности обороны и безопасности. Сегодня глобализационные процессы имеют большое влияние на международную, региональные и национальную системы безопасности и несут в себе новые возможности и ряд новейших угроз. Украина в этой ситуации не является исключением.

Исследование социальных структур и социальных процессов с помощью двойной герменевтики в парадигме “логос/мифос”, который предложил Ж. Дюран, и существенно расширяет интерпретационные, семантические и прогностические возможности научных исследований, в том числе в аспекте анализа, прогнозирования и конструирования социальных структур украинского общества. Изучение структур колективного бессознательного позволяет объяснить ряд процессов на этапе перехода общества к новым социальным формам.

Отмечено, что миф является первым уровнем структурирования воображения. Он может набираться энергией и изнашиваться. Это, с одной стороны, компонент колективного бессознательного, с другой — что поддается осмыслению и осознанию.

Политический миф может содержать в себе мистифицированный и искаженный образ конкретной политико-экономической ситуации, не соответствовать действительности. Благодаря этому носители образов могут идеализироваться или дисквалифицироваться.

Переходность украинского общества осложняется длительной несформированностью политической культуры демократического и национально-сознательного характера населения всей Украины, однако на современном этапе можно констатировать тенденцию к ускоренному движению общества в заданном направлении.

Ключевые слова: героический миф, трансформация общества, подход “имажинера” Ж. Дюрана, публичное управление, публичная безопасность.

HEROIC MYTH IN THE SECURITY ASPECT OF TRANSFORMATION OF UKRAINIAN SOCIETY: THE “IMAGINER” APPROACH OF G. DURAND

Abstract. The article is dedicated to analysis heroic myths in the security aspects of modern Ukrainian society.

The current international security situation is characterized by profound changes which are primarily related to the intensification of integration processes at the global and regional levels. Globalization processes have imprinted all spheres of world civilization, in particular defense and security. Today, globalization processes have a decisive influence on international, regional and national security systems and carry a number of emerging threats along with new opportunities. Ukraine is no exception in this situation.

The study of social structures and social processes using double hermeneutics in the “logos/mythos” paradigm, proposed by G. Durand, significantly expands the interpretive, semantic and prognostic capabilities of scientific research, including in the aspect of analysis, prediction and design of social structures of Ukrainian society. The study of the structures of the collective unconscious allows us to explain a number of processes at the stage of the transition of society to new social forms.

Myth is the first level of imagination structuring; it can gain energy and wear out. This, on the one hand, is a component of the collective unconscious, and at the same time something that lends itself to reflection and awareness.

As dynamic equilibrium is mainly suspended in transitional society, myths always accompany this sphere. The political myth may contain a mystified and distorted image of a specific political and economic situation, not correspond to reality. Thanks to this, image carriers can be idealized or disqualified.

The transformation and transition of Ukrainian society is complicated by the long non-formation of the political culture of the democratic and national-conscious character of the population of the whole of Ukraine, but at the present stage we can state the trend of accelerated movement of society in a given direction.

Keywords: heroic myth, transformation of society, the “imager” approach of G. Durand, public management, public security.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Українське суспільство наразі знаходиться на етапі трансформації та реформування майже всіх інструментів й інституцій функціонування держави.

За сучасних умов протидіяти глобальним загрозам можна лише глобальними засобами, можливості для яких створює система міжнародних відносин. Головними формами такої протидії є залучення зовнішніх ресурсів, мобілізація міжнародної підтримки та формування мережі міждержавних союзів і стратегічних партнерств для досягнення стратегічних цілей та реалізації пріоритетів національної безпеки; підтримка взаємовигідних і динамічних відносин з провідними державами, інтеграційними об'єднаннями й системами колективної безпеки сучасного світу, передусім США та НАТО.

Формування та реалізація в Україні державної політики національної безпеки є чи не найголовнішою проблемою ефективного управління суспільством, що трансформується. Українська політична практика засвідчує, що технологія реалізації доктрин, стратегій, концепцій і програм державної політики у сфері національної безпеки об'єктивно має інтегрувати всі компоненти політичної активності держави і базуватися на ґрунтовних теоретичних засадах.

Обравши євроінтеграційний курс та визначивши вступ до НАТО своїм стратегічним пріоритетом, Україна має орієнтуватися передусім на стратегію розвитку країн-учасниць НАТО в безпековій сфері.

Зміни, які відбулися в українському суспільстві від осені 2013 року

(анексія Криму), призвели до переосмислення й оновлення уявлень про Україну та українців як у самих громадян держави, так і у світовій спільноті. Громадянська складова у системі національної безпеки України, війна на Сході України показали, що суспільство має бути не тільки споживачем безпеки, а й учасником її збереження та посилення в умовах загроз незалежності держави. Події, що сталися в Україні після Революції Гідності, на жаль, проілюстрували недостатню спроможність органів державної безпеки протистояти впливу Російської Федерації на ситуацію в Україні й подальшому її вторгненню на українську територію. Це зумовило потребу оцінити стан національної безпеки країни, оскільки можливість появи реальної воєнної загрози Україні не розглядалася раніше як загроза її національній безпеці.

Важливим завданням для Української держави постає побудова єдиного національного міфу, який повинен об'єднати та згуртувати націю задля швидкого й успішного подальшого розвитку. У сфері безпеки національні міфи підпадають під категорію політичного міфу, адже саме вони визначають особливості формування інституцій та законів нації. Проблемні аспекти національної безпеки, як віддзеркалення стану суспільно-політичного життя, часто співвідносяться з наслідками неуспішних пошуків соціально-політичних цінностей, які могли б об'єднати суспільство. Тому питання єдиного державного позитивного міфу в цьому контексті є досить актуальним.

Загальні науково-практичні за-
сади державного управління у сфе-
рі національної безпеки підлягали
дослідженню в численних працях
вітчизняних і зарубіжних науков-
ців, зокрема таких, як: С. Андреев,
О. Власюк, В. Горбулін, С. Домб-
ровська, Н. Косолапов, Я. Малик,
В. Ліпкан, В. Мамонов, С. Павлен-
ко, С. Пирожков, Г. Пономаренко,
І. Проценко, І. Руснак, Г. Ситник
та ін. У різні часи міфи досліджува-
ли такі видатні вчені, як: Евгемер,
Дж. Віко, Ф. Шеллінг, М. Мюлер,
О.Потебня, Дж. Фрейзер, К. Ле-
ві-Строс, Е. Кассіер, З. Фрейд, К.-
Г. Юнг, Є. Мелетинський, Н. Фрай та
багато ін. Незважаючи на це, пробле-
ма використання героїчних міфів як
підґрунтя регулювання безпеки кра-
їни ще залишається поза увагою нау-
ковців. Новим для вітчизняної науки
буде аналіз окресленої проблеми в
межах підходу імажинера Ж. Дюра-
на.

Наукові доробки Ж. Дюрана ві-
діграли величезну роль у детермі-
нації “соціології уяви” (“соціології
глибин”), у якій суспільство отри-
мує додатковий глибинний вимір —
“уявної соціальної дійсності”. Соціо-
логія уяви є гранд-теорією, що може
бути корисною в процесі вивчення
архаїчних і традиційних суспільств,
а також спільнот епохи модерну і
постмодерну для розуміння особли-
востей їх соціального часу і структур
соціального простору. Підхід імажи-
нера Ж. Дюрана трактує категорію
“імажинеру” як конструктора соці-
альної реальності в різних соціумах,
а також і самої соціальної реальності
як “антропологічного траекту”, що
обумовлює соціальні взаємодії і соці-

альні зміни. Уява як колективне не-
свідоме змістовно включає в себе три
групи міфів — героїчні, драматичні
і містичні, а також два режими мі-
фів — денний і нічний.

В основі наукових поглядів
Ж. Дюрана лежали розробки учас-
ників гуртка “Еранос”, зокрема
Г. Башляра, К. Леві-Стросса. Г. Баш-
ляр прийшов до висновку, що в ос-
нові наукових відкриттів покладена
система уявних образів. Варто змі-
нити характер образів — і змінить-
ся погляд на фізичну картину світу.
Значення праць Ж. Дюрана полягає,
насамперед, у тому, що він зміг уза-
гальнити основний зміст дискусій
“Ераносу” і спрямувати їх у сторону
переосмислення значення міфу після
багатьох століть домінування раці-
ональної і логоцентричної європей-
ської культури і науки. Інтегральна
теорія Ж. Дюрана систематизувала
знання у сферах міфології, психоло-
гії, етнології в контексті класичних
соціологічних теорій для обґрунту-
вання “антропологічних структур
уяви” [1, с. 274–293].

Роботи учасників гуртка “Еранос”
мають вирішальне значення для по-
будови соціології уяви як соціологіч-
ної гранд-теорії. Саме до них апелює
ця теорія, коли виникає потреба опи-
сати загальні структури міфу, окремі
міфологеми або топіку колективного
несвідомого.

Метою дослідження є обґрунту-
вання необхідності використання ге-
роїчних міфів у безпековому аспекті
трансформації українського суспіль-
ства на основі підходу імажинера
Жильбера Дюрана.

**Виклад основного матеріалу до-
слідження.** Дослідження проблема-

тики державного управління крізь призму героїчних міфів особливо актуальне для визначення перспектив розвитку відносин у контексті зовнішньої та внутрішньої політик, з точки зору зміцнення суверенітету, незалежності та територіальної цілісності Української держави шляхом забезпечення безпеки країни разом з європейською спільнотою через приєднання до НАТО. Такий підхід сприятиме підвищенню дієвості публічного управління в безпековій сфері.

З урахуванням низки викликів 2020 року та в умовах складнопрогнозованості розвитку українського суспільства методологічно цінним буде механізм додаткового глибинного виміру українського суспільства, що передбачає підхід імажинера. Повернення до колективного несвідомого завжди було певним запобіжником для невизначеності й аномії в умовах криз. Ж. Дюран пропонує відштовхуватися від розуміння міфу як первинного явища та можливістю за допомогою міфу пояснити раціональний компонент дійсності, а не навпаки.

Апеляція до міфів, асоціацій, реакцій, рефлексів, символів, архетипів і т. д. пояснює багато фундаментальних філософських, соціологічних, релігійних, гносеологічних і психологічних проблем. Підхід постановки імажинера в центрі антропологічної структури допомагає проаналізувати міфологеми, розсіяні в соціальних інститутах, відносинах, відображаючи глибинні властивості уяви.

Міф є віссю антропологічного траекту. “Антропологічний траект” у розуміння Ж. Дюрана — це те, що

знаходиться між суб’єктом та об’єктом уяви; а також стійка рівновага між організмом і комплексом умов, що впливають на нього”.

Ж. Дюран розділяє зміст уяви на три групи міфів (героїчні, драматичні та містичні). Вчений пропонує виділити два режими уяви:

- 1) “diurne” (фр. “денний режим”);
- 2) “nocturne” (фр. “нічний режим”). Далі ми будемо користуватися спеціальними термінами “діурну” і “ноктюрн” [1, с. 275].

Діурн, “денний режим”, включає в себе тільки одну групу міфів — героїчні міфи. Ноктюрн, “нічний режим”, складається з двох груп міфів (драматичних і містичних) [2; 3].

Три групи міфів відповідають одному з трьох фундаментальних, домінантних рефлексів новонародженої істоти. Рефлекси вже в дитячому віці закладають основні моделі відносини. Діурн — це міфи диференціації та розрізнення (у новонародженого — це розрізнення кольорів, тактильних імпульсів, звуків, запахів і т. д.). Класичним носієм діурну в міфології є Герой. Саме герой кидає виклик смерті, розриває баланс звичного рутинного буття, додає у побут горизонти стратегічного. Герой немислимий без боротьби і сутичок з Іншими, з Ворогами. У розумінні Ж. Дюрана, діурн та героїчні міфи за функціональним складом є синонімами, вони прикметно відображають властивості денного режиму імажинера [1].

Сюжети битв, переслідувань, поєдинків з противником, міфічними істотами, образи солдатів, воїнів, військової техніки, агресивних ворогів, нападаючих хижаків, вовків, тигрів,

монстрів, сцени насильницького захоплення та розподілу відображають різноманітні варіації “режиму діурну” [4].

“Героїчний міф” співвідноситься у Ж. Дюрана з рефлексом вставання дитини на ноги. Уява виявляється у вертикальному ставленні до світу. Тут формується психологічний масив боязні впасти, але разом з тим воля триматися вертикально, прагнення піднятися та линути нескінченно вгору (звідси стійка тема польотів у мріях і сновидіннях). Діурн має пряме відношення до дня, світлого часу доби [5]. Тому цей режим імажинера пов’язаний з явищем світла й різноманітними образами, фігурами і явищами, що мають відношення до світла. Це сонце, світила, денне небо. При світлі дня предмети виглядають чітко та контрастно. У структурі імажинера світло асоціюється з вертикальною орієнтацією і, відповідно, сюжетами польоту. Ця особливість прикмено віддзеркалює спрямованість героїчних міфів у напрямі мотивації розвитку, руху вперед, догори, прогресу. Тому героїчні міфи є досить зручним методологічним інструментарієм для легітимації цілей прогресу та напрямів суспільного розвитку.

У режимі діурну опозиції загострені і доведені до максимуму. Це дещо спрощує сприйняття і визначення доброго і злого, Героя та Іншого. Образи найбільш небезпечних тварин відтворені у героїчних міфах — таких, яких немає в реальному житті — дракони, монстри, що узагальнюють відразливі сторони всіх тварин. Герой зміцнює свою ідентичність (а траект зміцнює суб’єктність), пере-

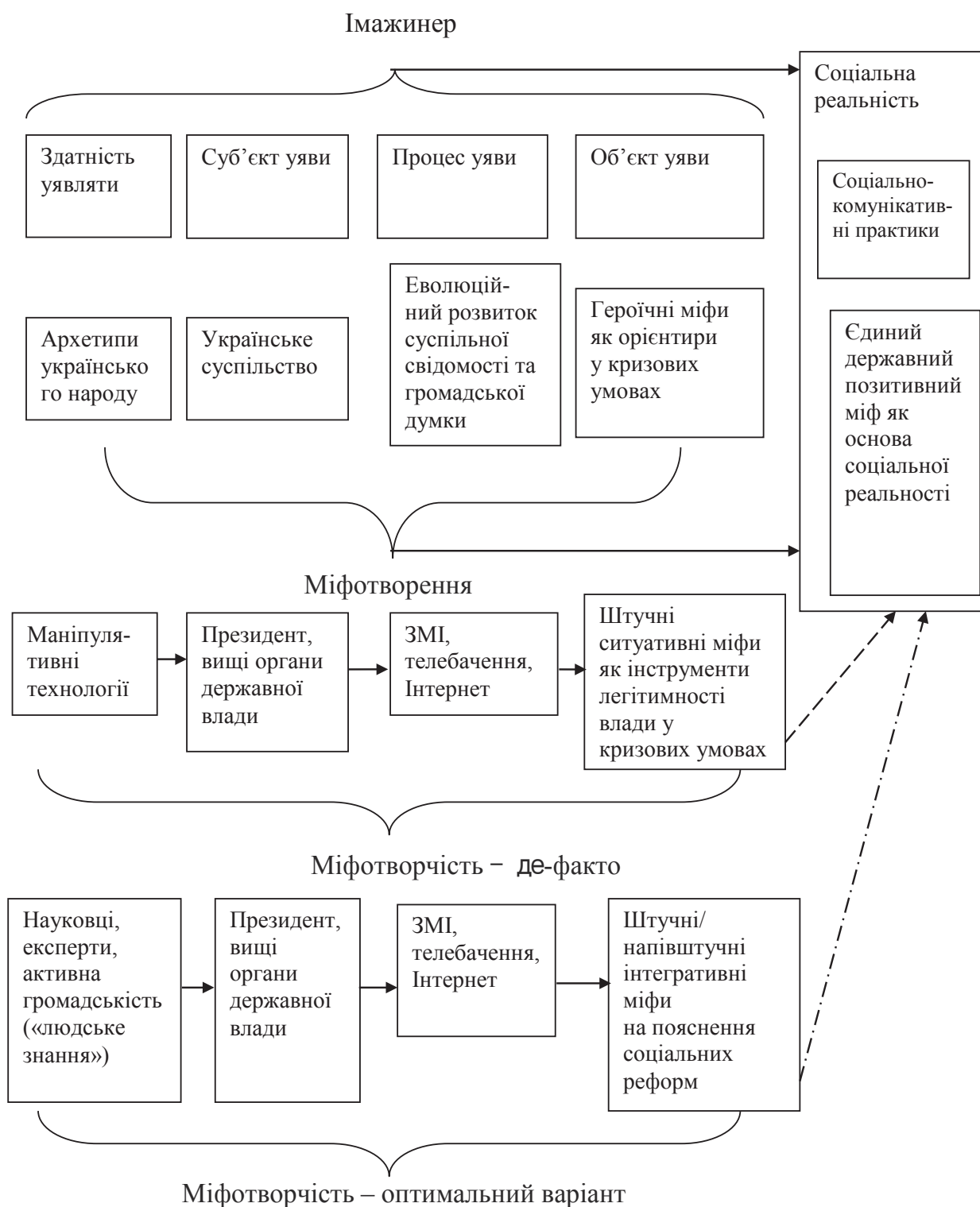
магаючи Іншого, нівелюючи будь-які натяки на невпевненість і сумніви, зміцнюючи власну цілісність.

Режим діурну — це переважно режим дуалізму [1, с. 276]. Дуалізм міфу може проявлятися на всіх рівнях — релігійному, моральному, політичному, соціальному. Увесь зміст героїчного міфу — це нескінченна і абсолютна війна дня проти темряви. Режим діурну пов’язаний з маскулінністю, тобто мужністю, особливим психологічним, соціальним, культурним типом, який утілює в собі комплекс асоціацій і парадигмальних жестів героїчного початку. До реального анатомічного образу чоловіка цей образ може не мати прямого відношення, так як у різних культурах чоловіки співвідносяться з різними режимами уяви. За К. Юнгом, він скоріше відповідає анімусу.

Маскулінність може проектуватися у культуру, соціум, політику, релігію, породжуючи маскулінність систем. У 2016 р. в Україні було проведена оцінка рівня маскулінності суспільства (EILAB at the University of Ontario Institute of Technology та Collaboritsi). За результатами дослідження рівень маскулінності українського суспільства — 27 %, що засвідчує значний невикористаний потенціал героїчних міфів, щоб мотивувати поведінку в суспільстві маскуліного типу — вольову, відпідальну, мужню, переконану, впевнену, ідейну.

Узагальнимо теоретичні можливості використання підходу імажинера до українських реалій.

Різні суспільства, які мають різну організацію структури уяви, разом із тим існують в різних просторо-

Межі застосування підходу імажинера Ж. Дюрана до вітчизняних реалій

во-часових континіумах. З точки зору соціології, час і простір мають соціальну, а, отже, “уявну” сутність. Якщо Декарт та І. Кант не надавали зображенню взагалі жодної ролі, то Ж. Дюран переконує, що уява пер-

винна. Реальний світ є результатом вільної гри уяви.

Український імажинер оперує з часом, яке є багатшаровою структурою, де поєднуються народно-архаїчні, релігійні, політичні та

раціонально-наукові пласти, що сукупно створюють алгоритм сприйняття українським суспільством своєї соціальної історії.

“Антропологічний траект” — це надання самостійного онтологічного статусу тому, що знаходиться “між” суб’єктом і об’єктом уяви, природою і культурою, між несвідомим і свідомим, між проектом (майбутнім) і історією (минулим) [5]. “Траект” — це “схема”, “маршрут”, “траєкторія” руху, результатом якої є ідентичність.

Робота ЗМІ в сучасних умовах — це наче запалення “священної” свічки та сильний процес активізації уяви. На процес запалення свічки в сучасній Україні впливають певні політичні групи, пов’язані із олігархічними кланами та контролем інших держав.

Розрізнені міфологічні образи демократії, що зародилися в українському суспільстві на початку 90-х рр. XX ст., не змогли створити цілісної концептуальності і, як наслідок, мобілізувати суспільство через свою відірваність від архаїчних елементів національної культури. Для того, щоб ефективно впливати на людей, міфи мають резонувати з існуючими стереотипами колективної пам’яті та ментальними стереотипами.

Активізацію соціальної міфотворчості за участі науковців (соціологів, істориків, антропологів і т. д.) як важливого чинника суспільних змін, правильніше зображувати не стільки “відродженням” застарілих міфічних форм, скільки трансформацією самого феномену міфу та набуття ним новітніх метаісторичних обрисів відповідно історичним та сучасним особливостям розвитку україн-

ського суспільства. За такою логікою міфотворчості є велика вірогідність створення інтегративних міфів на підтримку єдності країни та легітимізації смислів політики системних реформ (див. схему). У контексті довготривалих та еволюційних процесів міфотворення, такий широкий процес міфотворчості інтелектуального характеру сприятиме створенню єдиного позитивного державного міфу в Україні.

Натомість, міфотворчість за активної участі зацікавлених політиків та ЗМІ — досить недалекоглядна, дезінтегративна, що призводить, в основному, до появи ситуативних міфів. Цей процес не є настільки сильним, щоб призвести до формування довготривалого героїчного міфу українського народу як прототипу об’єднавчого єдиного державного позитивного міфу.

У міфі, і в мозаїчно-резонансному світі масової комунікації відбувається злиття загального, особливого та одиничного у діалектичну цілісність. Як міф, так і масова комунікація сприяють виникненню феномену глобальної ідентичності, причетності до всього, що відбувається у світі. Засоби масової комунікації, таким чином, є потужним джерелом поширення міфів, кінцевою метою маніпуляцій, метою яких є створення і підтримка певної політичної міфології.

Міф, за К. Юнгом, є, шляхом індивідуалізації. Героїчний міф — це інструмент для своєрідної “індивідуалізації спільноти”. Глорифікована і героїзована війна на Сході України наразі теж поступово набула окремих рис міфу, який мав працювати на згуртування людей для підтрим-

ки влади та армії, що були помітно слабкими. Міф мав підкріпити віру в правильність дій керівництва країни на військовому фронті та можливість української армії, актуалізувати поняття честі військового. Взагалі, у базовому політичному (національному) міфі важко відокремити державну й військову сферу (вони збігаються за такими цінностями, як стійкість, могутність, сила). Зараз українське суспільство знає багато прикладів самопожертви і доблесті військових — за вдалого символічного оформлення таких у вигляді міфів вони будуть здатними справно слугувати позитивними орієнтирами для стимулювання свідомої громадянськості. Однак, слід зважати на потребу наявності *історичного підґрунтя для конструювання міфів, адже зосередження на рівні поточного моменту це — короткотермінова перспектива.*

У кризові переломні моменти відбувається активізація в міфологічному мисленні певних міфічних структур. Зокрема, цей процес розгортається в трьох напрямках:

1) втрата особистістю власної ідентичності, яка мотивує до пошуку нових форм і способів ідентифікації з соціальним середовищем. Адже для міфологічної свідомості характерна форма *самоідентифікації особистості через злиття з групою*. Для ідентифікації зі спільнотою, яка сприймається як “ми”, велике значення має образ Іншого, ворогів і противників;

2) активізація міфологічних структур масової свідомості, як персоніфікація уявлень про причини змін, які відбуваються в суспільстві і які далі переростають в образи “до-

брих” і “злив” сил, “героя” і “ворога”. Міфологічна логіка не визнає можливості існування безособової, об’єктивної причини події або явища. Тому домінуючим у такій ситуації стає архетип “героя”, на основі якого створюється позитивний імідж суб’єкта політики. У цій роботі ми використовуємо Героя на позначення великого історичного суб’єкта — всього народу;

3) активізація міфологічних уявлень про час і простір. У такі періоди політична еліта пропонує шлях до світлого майбутнього або повернення до старої моделі політичного життя.

Одним із компонентів колективного несвідомого українців є архетип анігілятивної рівності. Останній передбачає першочергове задоволення для особи/спільноти тих потреб, реалізація яких гарантує яскраве видовище. Людина розчиняється в задоволенні, забуваючи про необхідність підтримання потрібних показників соціального контексту.

Важливо, що за результатами досліджень етнопсихологів 42 % українців характеризувалися ознаками динарського прототипу колективної несвідомості (сміливість, чесність, воля), 31 % — остійського (нерішучість, відсутність власної думки), 27 % — поєднанням динарського та остійського. Таке поєднання виглядає когнітивним дисонансом, насправді — це відображення віртуальної реальності суспільної свідомості українців як тенденції ХХІ ст. Адже сучасна людина на 40–50 % живе віртуально (рейтингові телепрограми, інтернет), тому А. Ульяновський у праці “Міфодизайн реклами” вису-

ває концепцію Т-міфології (міфології споживачів сучасного інформаційного суспільства).

Прослідкуємо основні положення теорії Ж. Дюрана для вирішення завдань дослідження у безпековому аспекті теми.

У суспільстві перехідного типу процеси цілеспрямованого створення міфів виступають основами проголошених назрілих реформ. Міф є природнім захисним механізмом, що в суспільній свідомості здатний знівелювати суперечності реальної дійсності. Тому міф є особливо зручним засобом ретрансляції суспільних цінностей для трансформаційного періоду розвитку суспільства та супроводжуваних його ціннісних конфліктів.

На думку К. Леві-Строса [6], мета міфу — дати логічну модель для вирішення певного протиріччя модифікації суспільної свідомості. Тому згідно з поглядами В. Кравченка [7] для популяризації нового політичного міфу не потрібно розвінчувати всі реліктові та осучаснені міфи, що накопичувалися роками. Достатньо створити хаос у головах людей і через нього проникнути до основ суспільної свідомості, а після цього запропонувати нову концепцію світосприйняття.

В основі сучасного міфу закладена архітектоніка архаїчних міфів, що поряд з очевидною дієвістю сучасних міфів часто спричинює протиріччя в модифікаціях суспільної свідомості. Адже в новому, динамічно змінному контексті розвитку суспільних відносин не всі випробувані історією архетипи спрацьовують так ефективно, як раніше. У періоди невизна-

ченості стан напружених очікувань суспільства активізує суспільні механізми міфотворення на противагу міфотворчості. Завдяки міфологізованій свідомості і віртуалізованій нею реальності особа спочатку в уявній, а потім і в справжній дійсності навчається вирішувати проблеми і перемогти ворога. Тому, щоб штучний міф був дієвим, міфологеми його складу мають відповідати ментальності та структурі колективного несвідомого об'єкта, на який спрямовано міфологічний вплив.

Сучасній політичній свідомості України, до того ж, притаманний низький ступінь довіри населення до державних інститутів влади, ігнорування законних способів розв'язання конфліктів, переважання емоційних регуляторів у політичній діяльності [8]. Політична культура українців має суперечливий, еkleктичний характер, відзначається відсутністю чіткої спрямованості політичного розвитку та пріоритетів внутрішньої і зовнішньої політики, зростання соціального песимізму та наявності синдрому дива, що послаблює політичну волю людини.

Значна кількість негативних явищ, які є складовими суспільної свідомості сучасного українського суспільства, свідчить як про надскладне минуле, так і про те, що сьогоденні політичні і соціально-економічні тенденції (внутрішньодержавні і глобальні) поки що недостатньо сприяють національній єдності. Загроза територіальній цілісності України об'єднала український народ як раціональними ідеями (дати кредит довіри новим лідерам, допомогти армії, терпляче

і з розумінням ставитися до економічних проблем в умовах війни), так і міфами: природними (Україна — єдина) та штучними (міф перемоги на Сході, українська армія — героїчна).

Загалом, змінна динаміка аксіологічного поля перехідного суспільства зумовлює значні труднощі в масовій свідомості, що найчастіше виявляються у формах апатії, аполітичності, розгубленості, виникненні екстремізму, зневіри та розчарування “в новому”, а поляризація масових настроїв від повної пасивності до радикальної активності видається неминучою. Змінність політичної атрибутики, таким чином, носить ціннісно амбівалентний характер, що покладає відповідальність на всіх суб’єктів соціально-політичного життя.

Сучасність конструюється політичними міфами як технологіями управління колективною свідомістю. Загалом соціальний Логос, що аналізується класичною наукою, є лише островцем посеред океану Міфоса (котрий зумовив саме таку логосну структуру). Ж. Дюран таке розуміння пояснював через теорію “імажине-ра” (фр. *l’imaginaire* уявний) — підхід первинної цілокупності, яка притаманна природі *sapiens* [9, с. 227], що робить поняття “сучасна людина” цілком відносним.

Дослідник А. Лосєв дав влучну характеристику міфів: “Міф це саме життя... Міф не є ідеальне буття, проте життєво відчутна і творча, реальність і тілесна дійсність” [10, с. 404]. Міф не лише допомагає здійснити комунікацію із зовнішнім світом, зокрема “...визначальним для міфу є не предмет його повідомлення, а спосіб,

у який воно висловлюється; у міфів є формальні кордони, але немає субстанціональних” [11, с. 265].

Людина є штучною істотою, породженою не природою, а самопородженою через культурні винаходи, такі як ритуали, міфи, магія тощо, які не є теорією світу, а є способом конструювання людини із природної, біологічної сировини [12, с. 47]. Міф як “машина культури” (М. Мамардашвілі) — це місток між природою та цивілізацією, що конструює саму людину через формування її світогляду, внутрішньої “картини світу”. Опановуючи внутрішній світ людини, міф маніпулює нею, занурюючи у специфічну міфологічну реальність, котру вона усвідомлює як достовірну. У цьому визначенні функції “священного” й політичного міфу збігаються.

В умовах соціальних потрясінь політичні міфи виступають гарантом того, що певну спільноту (в процесі реалізації революційних змін) не буде роз’єднано та знищено. Політичний міф дає людині можливість ідентифікації з колективом за будь-яких нестабільних умов, в тому числі і тоді, коли особа не може сама пережити та осмислити глибину докорінних трансформацій, що відбуваються. І лише причетність до якогось великого колективу через певний природний чи штучний міф додає людині впевненості та життєвих сил. Однак, за таку впевненість, особа, як правило, жертвує (повністю чи частково) своєю індивідуальністю, хоча можливими є окремі випадки, коли міфи суттєво емоційно посилюють окремих індивідів. В періоди стабільності раціональна організація менше по-

требує політичних міфів (складно переконати суспільство продовжувати експериментувати навіть тоді, коли і так все добре). У періоди нестабільності — раціональні аргументи слабнуть і припиняють приховувати старі міфічні концепції. Е. Касіерер зазначає, що міфи не можуть бути повністю видалені з свідомості суспільства, вони можуть бути лише пригнічені, щоб в певний момент знову актуалізовуватись через потребу їхнього впливу на суспільну свідомість [13, с. 96]. На нашу думку, така точка зору більше стосується життєвого циклу базових або природних міфів, однак, аж ніяк не штучних, технологічних, особливо виборчих.

Кризова ситуація трансформації Української державності стала то-посферою продукування міфологем як реакції на виклики часу, пошуків засобів культурної адаптації та реабілітації. Міфологізація обумовлює феномени ментальності та ідентичності, адже ментальність стосується самоусвідомлення (менталітет самовираження), а ідентичність — переконання, що ґрунтується на співвіднесенні з раніше усвідомленими образами/моделями [9, с. 10]. Проте міф ґрунтується не на логіці, а на вірі, яку сповідує більшість населення.

Як зазначав Е. Касіерер, “двадцяте століття породило “техніку” міфологічного мислення, що не має аналогів в історії. З цього моменту міфи почали винаходити і виробляти у тому самому сенсі і тими самими методами, як винаходять кулемети та бойові літаки. Міфи також почали використовувати з тією самою метою, що і бойову техніку, — для внутрішньої та зовнішньої війни” [14, с. 158].

Поширеним технологічним міфом тривалий час в Україні був міф про НАТО як агресивний блок, розроблений російською технологією у ролі засобу роз’єднання українського суспільства. Щоб тримати Україну у сфері свого впливу, у Росії розробили навіть кілька міфів про цей альянс з метою дискредитації цього органу та недопущення українців до вищого стандарту безпеки і рівня життя:

1) приєднання України до НАТО спричинить хвилі терористичних актів на території України;

2) приєднання України до НАТО зумовить перетворення України у військовий табір із іноземними військовими (хоча у НАТО немає власної армії, є армії країн-учасниць альянсу).

3) Україна як держава-член змушена буде відправляти своїх солдатів для участі у військових операціях (однак, у таких операціях беруть участь лише професійні військові. Наприклад, втрати СРСР в Афганістані становили 14 тис. осіб, в загальні втрати НАТО в Косово і Афганістані — 181 солдат).

Через засилля таких міфів не всі члени українського суспільства розуміли, що НАТО — це міжнародна організація рівних незалежних держав, у якій всі рішення приймаються консенсусом.

Ставлення до євроатлантичної перспективи було однією з головних чутливих тем до Євромайдану. Ця сфера також є одним із вимірів, у якій відбулися найбільш кардинальні зміни громадської думки у період від 2013–2014 рр.

Перша тенденція полягає у кардинальній зміні ставлення до ідеї

членства в НАТО загалом по країні. Противники приєднання до НАТО від 2005 р. до 2014 р. традиційно становили більшість. Станом на 2012 р. прихильників НАТО на гіпотетичному референдумі було би 26 %, противників — 61 % (за ймовірної явки 58,5 %) (табл. 1) [15].

Кардинальна зміна орієнтацій громадян щодо НАТО була зафіксована вже у червні 2014 р., коли частка противників скоротилася майже вдвічі, а прихильники вперше склали відносну більшість — 45 %. Очевидно, такою була стрімка реакція громадської думки на перебіг поточних на той момент подій — анексію Криму та початок агресії Росії на Донбасі. Надалі моделювання гіпотетичного референдуму демонструвало зростання підтримки ідеї членства України в НАТО з паралельним при цьому зменшенням частки тих, хто виступив би проти (при порівнюваних показниках очікуваної явки). Так, у липні 2015 р. “за” проголосували би 64 % учасників референдуму. Навряд чи можна знайти іншу суспільно-політичну тему, щодо якої відбувалися б в період 2014–2015 рр. такі істотні зміни громадської думки.

“Майдан” 2013–2014 років, що пройшов переважно під національ-

ними прапорами, антитерористична операція на Донбасі, а також активізація волонтерського руху по всій країні зумовили необхідність Українському народу визначатися з власним ставленням до поняття національна безпека.

Безумовно, відправною точкою для найбільш значущих за всю історію незалежної України трансформацій громадської думки щодо НАТО стала російська військова агресія 2014 року.

Друга тенденція відбулася впродовж 2014–2015 рр. У цей період зазнають змін не тільки кількісні, але і якісні показники громадської думки щодо НАТО. Саме орієнтація на приєднання до НАТО від 2014 р. превалює в українській громадській думці як головний варіант для гарантування безпеки держави (табл. 2) [15].

Зокрема, бачимо, що порівняно з 2012 роком частка тих, хто виступає за НАТО як ключову безпекову опцію, зросла більш ніж втричі: від 13 % у квітні 2012 р. до 46 % у листопаді 2015 р. Уже у травні 2014 р., одразу після анексії Криму та початку російської агресії на Донбасі, відбувся “стрибок” у “+20 %”. Згодом частка прихильних до членства в НАТО також зростала, але пер-

Таблиця 1

**Якби Ви взяли участь у референдумі щодо вступу до НАТО,
як би Ви проголосували? (% від тих, хто взяв би участь у референдумі)**

	Грудень 2007	Грудень 2009	Квітень 2012	Червень 2014	Липень 2015
Проголосував би за вступ	31,8	21,0	26,2	45,4	63,9
Проголосував би проти вступу	52,8	59,7	60,6	36,4	28,5
Важко сказати	15,4	19,3	13,4	18,1	7,6

Який варіант гарантування безпеки був би, на Вашу думку, найкращий для України?, %

	Грудень 2007	Квітень 2012	Травень 2014	Вересень 2014	Грудень 2014	Липень 2015	Листопад 2015
Вступ до НАТО	18,9	13,0	32,6	43,6	46,4	35,9	45,7
Військовий союз з Росією та іншими країнами СНД	31,3	26,2	13,0	14,8	10,1	7,8	8,2
Військовий союз із США	–	–	1,5	–	–	3,2	3,4
Позаблоковий статус України	30,7	42,1	28,3	22,2	20,9	28,9	22,6
Інше	1,6	0,9	1,0	0,4	1,0	1,6	2,4
Важко сказати	17,5	17,8	23,7	19	21,7	22,6	17,6

ший злам мав місце саме на початку 2014 р.

При цьому показово, що висхідна динаміка спостерігалася не тільки в більш проатлантично орієнтованих регіонах Заходу і Центру, а й на Півдні та Сході України, і навіть на Донбасі, де перспектива євроатлантичної інтеграції раніше не знаходила відчутної підтримки і перебувала в діапазоні, близькому до показників статистичної похибки.

Політичні еліти в Україні, своєю чергою, спробували спіймати нову “хвилю” стрімко змінюваних суспільних настроїв щодо НАТО. І вже наприкінці 2014 року український парламент скасував так званий “позаблоковий статус” України, що був затверджений з подачі колишнього президента Віктора Януковича у 2010 році, хоча й не проголосив однозначного курсу на членство в НАТО [16]. Однак у лютому 2017 р. Президент України Петро Порошен-

ко в інтерв'ю для німецького видання зробив неочікувану заяву про намір провести референдум стосовно членства України в НАТО, апелюючи до актуальних тенденцій громадської думки [17]. Дещо пізніше з ініціативи Президента новий підхід у відносинах із НАТО був затверджений на рівні українського законодавства. Верховна Рада 8 червня 2017 р. внесла деякі законодавчі зміни у частині євроатлантичної інтеграції України, що визначили, зокрема, “набуття членства в Організації Північноатлантичного договору” як зовнішньополітичний пріоритет країни [18]. При цьому український Президент під час своєї зустрічі з Генеральним секретарем НАТО Єнсом Столтенбергом у липні 2017 р. відзначив, що “Україна має чіткий графік або “дорожню карту” того, що потрібно зробити, аби до 2020 року відповідати критеріям членства в НАТО” [18]. Таким чином, офіційний вектор по-

літики Києва щодо євроатлантичної інтеграції було поступово трансформовано відповідно до актуальних змін суспільних настроїв та тенденцій громадської думки.

Ураховуючи нові виклики та загрози, Альянс перетворився з військово-політичної організації на політико-безпекову структуру, яка об'єднує в систему колективної безпеки більшість країн євроатлантичного регіону.

Як засвідчує історія незалежної України, новостворені міфи не перетворювалися на дієву ідеологію, яка могла б стати основою формування нової політичної парадигми та системи політичних цінностей. Натомість, виникали утопічні проекти, які відвертають увагу громадськості від справжніх причин гальмування назрілих в трансформаційному контексті оновлень. Цьому певною мірою слугували і нові політичні міфи — міфи про демократизацію, про розвиток інститутів громадянського суспільства, що залишаються міфами, незважаючи навіть на певну їх легітимацію правовими засобами.

Після подій Революції Гідності 2013–2014 рр. на очах у цілого світу було зруйнований міф про антипатріотизм українців. Поєднання ідеї національного розвитку, будівництва сильної самодостатньої національної держави, цілісності, єдності України на основі глибокого патріотизму з ідеєю євроінтеграції, цивілізаційного розриву з Росією наразі створює сприятливу основу для популяризації позитивних символів, міфів, інформаційних кодів, що допоможуть Україні швидко та успішно закінчити модернізаційні процеси.

З метою прискорення проведення політичних та економічних реформ, насамперед, у зміцненні безпеки країни через посилення боєздатності збройних сил, США надають активну допомогу Україні. Саме російська агресія значно активізувала увагу США до України й підсилала її статус стратегічного партнера при збереженні асиметрії інтересів сторін про що, зокрема, свідчить надання літального оборонного озброєння з боку Вашингтона та виділення щорічної оборонної допомоги.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Система публічного управління України має бути не лише максимально адаптованою до нових глобалізаційних умов розвитку, а й володіти потужним інструментарієм впливу на них, а також використання їх на користь реалізації національних інтересів. Це, у свою чергу, дасть змогу Україні виробити нову геополітичну стратегію, яка сприятиме її ефективному економічному, політичному та духовному розвитку.

Основою розбудови ефективної держави є формування парадигми спільних інтересів держави й суспільства, що передбачає утвердження системоутворювальних принципів захисту природних і громадських прав, свобод людини. Сприяння розвитку громадянських ініціатив має бути пріоритетним політичним і стратегічним завданням держави як умова її стійкості й ефективності, запорукою національної безпеки, опорою до внутрішніх і зовнішніх викликів.

Результати дослідження дають підстави для подальших звернень до

праць Ж. Дюрана для пошуку відповідей на сучасні виклики і по можливості розроблення прогнозів у сфері, пов'язаній з безпосередніми науковими інтересами автора щодо державного управління у безпековому аспекті аналізу проблеми.

У розумінні Ж. Дюрана, людина має буття і сенс тільки як антропологічний траект. Поза цього функціонального стану людина — абстракція, бездоказова гіпотеза. Міфос є структурована сукупність архетипів і символів, що відображає глибинні властивості уяви. Правильніше осягати логос і його структури, відштовхуючись від міфос. Міф, з одного боку, це сегмент уяви, структурний компонент колективного несвідомого, і, водночас, те, що піддається осмисленню, усвідомленню. Міф є вісь антропологічного траекта.

Міф є природнім захисним механізмом, що в суспільній свідомості здатний знівелювати суперечності реальної дійсності та може забезпечити внутрішнє відчуття безпеки, коли для цього немає належних зовнішніх обставин.

Наразі розуміння подій військової агресії на Сході України формується за допомогою уяви та штучних міфів. Однак ми констатуємо наявний невикорисаний потенціал штучних інтегративних міфів, що дає змогу їх використовувати з корисною метою — для консолідації суспільства та легітимації політики системних реформ в Україні.

Важливо у процесі міфотворчості нівелювати вплив маніпулятивних технологій, а до розробки міфів залучати фахівців-учених, що допоможуть обґрунтувати: міфоси/

міфологеми з опертям на історичні особливості формування колективного несвідомого українського суспільства (1), актуальність закликів до дії, зважаючи на стан сучасних проблем розвитку суспільства (2), доречність і обґрунтованість визначення довгострокових перспективних надихаючих цілей розвитку Української держави (3).

Для суспільства важливими є спрямовуючі сенси далекоглядного характеру, що допомагають зрозуміти складнощі процесу реформ та їх значення для майбутнього розвитку соціуму і держави.

Українське суспільство потребує героїчних міфів, що можуть бути покладені в основу української ідеї, відображатимуть роль України у світі, її історичну місію та перспективну роль. Підхід імажинера дозволяє досить комплексно проаналізувати героїчний міф (режим діурну), зрозуміти значення кожного компоненту міфу та логіку його змісту.

Міф є джерелом та осердям ціннісної енергетики волевиявлення прав і свобод народу. Героїчні міфи є інструментом ідентичності спільноти. Часто міф про свободу детермінують універсальним змістом єдиного державного об'єднавчого позитивного міфу.

Героїчні міфи — це запобіжники поглиблення кризових явищ суспільного розвитку, що важливо для безпекового аспекту розвитку українського суспільства наразі. Україні потрібні добрі історії про успіх і розбудову моралі та неуювні перемоги. Останніх можна наразі, зокрема, досягнути, уявно осягнувши історичну велич і масштаб майбутньої місії

Українського народу у світі, саме за допомогою героїчного міфу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Durand G.* Les Structures anthropologiques de l'imaginaire. Paris: Dunod, <https://doi.org/10.3917/dunod.duran.2016.01>. 560 p.
2. *Durand G.* Beaux-arts et archétypes. La religion de l'art. Paris: P.U.F., 1989.
3. *Durand G.* Figures mythiques et visages de l'oeuvre: de la mythocritique à la mythanalyse. Paris: Dunod, 1992.
4. *Durand G.* Introduction à la mythodologie. Paris: Albin Michel, 1996.
5. *Durand G.* L'imaginaire. Essai sur les sciences et la philosophie de l'image. Paris: Hatier (Optiques), 1994.
6. *Леви-Строс К.* Структурная антропология. М., 1983.
7. *Кравченко В.* Соціально-політичний міф як елемент державного управління в умовах світової економічної кризи // Сучасна українська політика. Політика і політологи про неї. К.: Укр. центр політичного менеджменту, 2009. Вип. 18. С. 150–160.
8. Зведені результати досліджень Фонду “Демократичні ініціативи” ім. Ілька Кучеріва [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-pro-natonoviy-poglyad>.
9. *Наваррия Давиде.* Символическая антропология. Человек религиозный и его опыт священного / Пер. с итал. И. Варжанской. К.: Дух і Літера, 2016. 376 с.
10. *Лосев А. Ф.* Диалектика мифа / Общ. ред. А. ТахоГоди, В. Троицкий. М.: Мысль, 2001. 558 с.
11. *Барт Р.* Мифологии / Пер. с фр., вступ. ст. и коммент. С. Зенкина. М.: Акад. проект, 2008. 351 с.
12. *Мамардашвили М. К.* Введение в философию // Мой опыт не типичен: сборник статей и выступлений. СПб.: Азбука, 2000.
13. *Кассирер Э.* Философия символических форм. Т. 1: Язык / Э. Кассирер. М.; СПб.: Унив. кн., 2001. 271 с.
14. *Касирер Э.* Техника политических мифов / Ред. А. А. Ананьев. М., 1993.
15. Результати загальнонаціонального опитування Фонду “Демократичні ініціативи” ім. Ілька Кучеріва [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dif.org.ua/article/referendumshchodo-vstupu-do-natobuv-bi-vigraniy-prote-tse-pitannya-dilit-ukrainu>
16. Рада скасувала позаблоковий статус України // Європейська правда. 2014. 23 грудня. Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2014/12/23/7029095/>
17. *Büscher G., Gaugele J.* Poroschenko: Lockerung der Russland-Sanktionen gefährlich [Електронний ресурс] / Berliner Morgenpost, 02.02.2017. Режим доступу: <https://www.morgenpost.de/politik/ausland/article209473203/Ukraine-Praesident-Poroschenko-Die-Natolist-unverzichtbar.html>
18. *Порошенко П.* Украина готова провести реформы для достижения критериев членства в НАТО [Електронний ресурс] / Голос Америки, 10.07.2017. Режим доступа: <https://www.golos-ameriki.ru/a/tb-3936228.html>

REFERENCES

1. Durand G. (2016). *Les Structures anthropologiques de l'imaginaire*. Paris: Dunod.
2. Durand G. (1989). *Beaux-arts et archétypes. La religion de l'art*. Paris: P.U.F.
3. Durand G. (1992). *Figures mythiques et visages de l'oeuvre: de la mythocritique à la mythanalyse*. Paris: Dunod.

4. Durand G. (1996). *Introduction à la mythodologie*. Paris: Albin Michel.
5. Durand G. (1994). *L'imaginaire. Essai sur les sciences et la philosophie de l'image*. Paris: Hatier (Optiques).
6. Levi-Stross K. (1983). *Strukturnaja antropologija* [*Structural anthropology*]. Moscow: Nauka [in Russian].
7. Kravchenko V. (2009). Sotsialno-politychnyi mif yak element derzhavnoho upravlinnia v umovakh svitovoi ekonomichnoi kryzy [Socio-political myth as an element of public administration in the global economic crisis]. *Suchasna ukrainska polityka. Polityka i politolohy pro nei — Modern Ukrainian politics. Politics and political scientists about it*, (p. 150–160). Kyiv: Suchasna ukrainska polityka [in Ukrainian].
8. Zvedeni rezultaty doslidzhen Fondu “Demokratychni initsiatyvy” im. Ilka Kucheriva (PIK) [Summary of research results of the Foundation “Democratic Initiatives” Ilka Kucheriva]. (n.d.). *dif.org.ua*. Retrieved from <http://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-pro-natonoviy-poglyad> [in Ukrainian].
9. Navarrija D. (2016). *Simvolicheskaja antropologija. Chelovek religioznyj i ego opyt svjashhennogo* [*Symbolic anthropology. The man is religious and his experience is sacred*]. Kyiv: Dukh i Litera, Ukraine [in Ukrainian].
10. Losev A. (2001). *Dialektika mifa* [*The dialectic of myth*]. Moscow: Mysl [in Russian].
11. Bart R. (2008). *Mifologii* [*Mythology*]. Moscow: Akademicheskij Proekt [in Russian].
12. Mamardashvili M. (2000). *Vvedenie v filosofiju* [*Introduction to philosophy*]. Saint Petersburg: Nauka [in Russian].
13. Kassirer Je. (2001). *Filosofija simvolicheskikh form* [*Philosophy of symbolic forms*]. Saint Petersburg: Nauka [in Russian].
14. Kasirer Je. (1993). *Tehnika politicheskikh mifov* [*Technique of political myths*]. Moscow: Akademicheskij Proekt [in Russian].
15. Rezultaty zahalnonatsionalnoho opytuvannia Fondu “Demokratychni initsiatyvy” im. Ilka Kucheriva. (PIK) [The results of a nationwide survey of the Democratic Initiatives Foundation. Ilka Kucheriva]. (n.d.). *dif.org.ua*. Retrieved from <http://dif.org.ua/article/referendumshchodo-vstupudo-nato-buv-bi-vigraniy-prote-tse-pitannya-dilit-ukrainu>.
16. European truth (2014). European truth Rada skasuvala pozablokovyi status Ukrainy [The Council abolished Ukraine's non-aligned status]. (n.d.). *www.eurointegration.com.ua*. Retrieved from <http://www.eurointegration.com.ua/news/2014/12/23/7029095/>.
17. Büscker G. & Gaugele J. (2017). *Lock-erung der Russland-Sanktionen gefährlich*. Retrieved from <https://www.morgenpost.de/politik/ausland/article209473203/Ukraine-Praesident-Poroschenko-Die-Nato-ist-unverzichtbar.html>
18. Poroshenko P. (2017). *Ukrayna hoto-va provesty reformy dlia dostyzhennia kryteriev chlenstva v NATO* [Ukraine is ready to carry out reforms to meet the criteria for NATO]. Retrieved from <https://www.golos-ameriki.ru/a/tb-/3936228.html>

УДК 316.4

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-62-71](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-62-71)

Корчак Ірина Миколаївна,
аспірант Національної академії державного управління при Президентові України, 02132, м. Київ, вул. Зарічна, 3А, офіс 260, тел.: +38 (067) 147 78 59, e-mail: ikorchak@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3737-5431>

Корчак Ірина Николаевна,
аспирант Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, 02132, г. Киев, ул. Заречная, 3А, офис 260, тел.: +38 (067) 147 78 59, e-mail: ikorchak@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3737-5431>

Korchak Irina Mykolaivna,
graduate student of the National Academy

of the State management under the President of Ukraine, 02132, Kyiv, Zarechnaya, 3A, office 260, tel.: +38 (067) 147 78 59, e-mail: ikorchak@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3737-5431>

ВПЛИВ УЯВЛЕННЯ НА ПУБЛІЧНИЙ КОНФЛІКТ

Анотація. Вплив людських уявлень на сприйняття ситуації, проблеми, дії, яка викликає дію, що виливається всупереч інтересам і цілям інших людей, груп людей та призводить до конфлікту, а у подальшому до “публічного конфлікту”.

З розвитком інформаційного суспільства та інформаційних технологій, продуктом яких є інформація і знання, що стали інструментом при здійсненні вибору, вибору поведінки при виникненні та розв’язанні конфліктів. Інформація і знання сприяють формуванню ставлення суб’єкта конфлікту до об’єкта конфлікту. Саме володіння інформацією про об’єкт конфлікту та знання, зазвичай, визначають, яку стратегію поведінки вибере людина в конкретному конфлікті. Індивідуальний і колективний життєвий досвід дає рецепти оптимальної поведінки в конфліктах.

Освіта й виховання індивіда, що ґрунтуються на отриманій освіті, може впливати на створення уявлень індивіда, які впливатимуть на прийняття рішень та обрання поведінки в різних ситуаціях, що будуть впливати на конфліктність — народження та розв’язання чи запобігання конфлікту.

Тому важливо зробити освіту загальнодоступною, орієнтованою на інтереси людей з урахуванням міжнародного права і принципу багатосторонніх відносин. Такі цілі розроблені і задекларовані в Цілях тисячоліття.

Задекларовані Цілі тисячоліття мають досягти мети отримання та використання знань, вироблених та накопичених людством з вільним доступом до джерел інформації та її використання. Інформаційні комунікативні технології дають можливість реалізовувати права і свободи людини, верховенства права, громадянського суспільства, та “можуть дати людству спосіб, яким вони можуть змінити діяльність, взаємини і життя людей і, отже, зміцнити впевненість у майбутньому” [7, р. 5], чим значно зменшать розвиток необґрунтованих уявлень та сприятимуть запобіганню конфліктів.

Ключові слова: публічний конфлікт; “соціологія уявного”; уявлення, суб’єкт і об’єкт конфлікту, інформаційні технології, інформація, глобалізація.

ВЛИЯНИЕ ВООБРАЖАЕМОГО НА ПУБЛИЧНЫЙ КОНФЛИКТ

Аннотация. Влияние человеческого представления на восприятие ситуации, проблемы, действия, которая порождает действие, выливается вопреки интересам и целям других людей, групп людей и порождает конфликт, который выливается в публичный Конфликт.

С развития информационного общества и информационных технологий, продуктом которых является информация и знания, которые стали инструментом при осуществлении выбора, выбора поведения при возникновении и разрешении конфликтов. Информация и знания способствуют формированию отношения субъекта конфликта к объекту конфликта. Именно владение информацией об объекте конфликта и знания, как правило, определяют какую стратегию поведения выберет человек в конкретном конфликте. Индивидуальный и коллективный жизненный опыт дает рецепты оптимального поведения в конфликте.

Образование и воспитание индивида, основанное на полученном образовании, может влиять на создание представлений индивида, которые будут влиять на принятие решений и избрание поведения в различных ситуациях, которые будут влиять на конфликтность — рождение и решение или предотвращение конфликта.

Поэтому важно сделать образование общедоступной, ориентированной на интересы людей на основе международного права и принципа многосторонних отношений. Такие цели разработаны и задекларированы в Целях тысячелетия.

Задекларированные Цели тысячелетия должны достичь цели получения и использования знаний, выработанных и накопленных человечеством со свободным доступом к источникам информации и ее использования. Информационные коммуникативные технологии позволяют реализовывать права и свободы человека, верховенства права, развитие гражданского общества и “могут дать человечеству способ, которым они могут изменить деятельность, взаимоотношения и жизнь людей и, следовательно, укрепить

уверенность в будущем” [7, р. 5], чем значительно уменьшат развитие необоснованных представлений и будут способствовать предотвращению конфликтов.

Ключевые слова: публичный конфликт; “социология воображаемого”; воображение, субъект и объект конфликта, информационные технологии, информация, глобализация.

INFLUENCE OF PERCEPTION ON PUBLIC CONFLICT

Abstract. The influence of human ideas on the perception of the situation, problem, action, which generates an action that flows against the interests and goals of other people, groups of people and creates a conflict that results in a “public conflict”.

With the development of the information society and technologies, the product in which this information and knowledge appeared became a tool in making choices, choosing behavior when conflicts arise and resolve. Information and knowledge contribute to the formation of the attitude of the subject of the conflict to the object of the conflict. It is the possession of information about the object of conflict and knowledge, as a rule, determines what strategy of behavior a person will choose in a particular conflict. Individual and collective life experience gives recipes for optimal behavior in conflicts.

Education and upbringing based on the received education can influence the creation of ideas of the individual, which will influence the decision-making and choice of behavior in different situations that will affect the conflict — the birth and resolution or prevention of conflict.

Therefore, it is important to make education accessible to the interests of the people, taking into account international law and the principle of multilateral relations. Such goals have been developed and declared in the Millennium Goals.

The declared Millennium Goals must achieve the goals of obtaining and using the knowledge produced and accumulated by mankind with free access to sources of information and its use. Information and communication technologies enable the realization of human rights and freedoms, the rule of law, the development of civil society and “can give humanity a way in which they can change the activities, relationships and lives of people and, consequently, strengthen confidence in the future” [7, р. 5], which will significantly reduce the development of unfounded ideas and serve as a safeguard against conflicts and their prevention.

Keywords: public conflict; “Sociology of the imaginary”; representation, subject, and object of conflict, information technology, globalization.

Постановка проблеми. Процес розвитку суспільства невпинний, проте у відносинах постійно виникають конфлікти спричинені різними чинниками, особливо коли вони породжені на базі особистих уявлень людини базованих на системі знань, отриманої інформації, особистих пе-

реконань, думок, образів, установок. Уявлення наповнюють сенсом нашу поведінку та соціальні відносини [1–7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою теорії уяви належить К. Юнг Р. Вільгельм, Р. Отто, К. Керенїи, А. Корбен, П. Раден, М. Бубер і Г. Шолем, А. Портман: Ж. Дюмезиль, М. Маффесолі. В українській соціології теорія уяви знайшла своє відображення в дослідженнях української школи архетипіки в працях Е. А. Афоніна, О. А. Донченко, О. В. Сушій.

Мета статті. В зв'язку з цим метою нашого дослідження є аналіз впливу уявлень на виникнення, протікання та розв'язання конфліктів, які протікають в епоху глобалізації та розвитку інформаційних технологій, інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Конфлікти з'явилися з першими людськими спільнотами, які представляли собою повсякденні явища, які потребували розв'язання при виникненні конфлікту і інтересів. При зміні умов життя, змінювались і конфлікти.

Описи та засудження конфліктів, притягування суспільної уваги та громадського суспільства до конфліктів знаходили своє відображення в античних творах, потім в мистецтві — в літературі, в живописі, в скульптурі, в музиці, в танці, в кіно, в театрі та в інших видах мистецтва завжди відображали конфлікти за допомогою відповідних художніх засобів, впливали на формування ставлення до них у глядачів, читачів, слухачів. З моменту своєї появи мистецтво стало служити потуж-

ним фактором духовно-практичного освоєння людьми конфліктів, впливати на їх визначення своєї поведінки.

Свою роль у формуванні уявлень та породженню конфліктів відіграє і релігія, яка прогнозовано формує, за рахунок своїх канонів, уявлення та світогляд людини, чим спонукає і виробляє певну поведінку людини, різне бачення та аналіз дій, що визивають конфлікт уявлень, які виливаються у конфлікти.

З розвитком інформаційного суспільства та розвитком інформаційних технологій продуктом яких є інформація і знання, які стали інструментом при здійсненні вибору, вибору поведінки при виникненні та розв'язанні конфліктів. Інформація і знання сприяють у формуванні ставлення суб'єкта конфлікту до об'єкта конфлікту. Саме володіння інформацією про об'єкт конфлікту та знання, як правило, визначають, яку стратегію поведінки вибере людина в конкретному конфлікті. Індивідуальний і колективний життєвий досвід дає рецепти оптимальної поведінки в конфліктах.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІТ) є одним з найбільш важливих факторів, що впливають на формування суспільства ХХІ століття. Їх революційний вплив стосується способу життя людей, їх освіти і роботи, а також взаємодії уряду та громадянського суспільства. ІТ швидко стають життєво важливим стимулом розвитку світової економіки. Вони також дають можливість приватним особам, фірмам і співтовариствам, що займаються підприємницькою діяльністю, більш ефектив-

но і творчо вирішувати економічні та соціальні проблеми. Перед усіма нами відкриваються величезні можливості [6].

Тому розвиток ІТ, яка дає можливість швидкого доступу до джерел інформації, знань сприяють формуванню уявлень в людей на зовнішній світ поза її внутрішнім середовищем. При реалізації своїх знань і уявлень людина стає або суб'єктом або об'єктом конфлікту. Також, інформаційні технології сприяють розвитку конфлікту в публічній площині з використанням всіх засобів комунікації, тому конфлікт стає **“публічним”**.

Спосіб життя, який впливає з поведінки, базований на вихованні та набутих знаннях — визначає спосіб участі у конфліктах. Багато соціологів провели дослідження щодо впливів на виникнення конфліктів в соціумі, які залежать від уявлень суб'єкта конфлікту на об'єкт конфлікту. Одним із напрямків є виникнення нового виду соціології — це “соціологія уяви”.

Розробка основ “соціології уяви” пов'язана з діяльністю семінару “Еранос”, який був створений Юнгом і його прихильниками. У гуртку “Еранос” в Швейцарії (за ініціативою багатьох англійської мови і шанувальників Юнга Ольги Фребе-Каптейн (1881–1962)) зібралася група вчених, яка поставила собі за мету розробляти і розвивати соціокультурну топіку, альтернативну некритичного прогресистського соціологічного позитивізму.

Початковою завданням гуртка був обмін знаннями між інтелектуалами Заходу і Сходу, а також дослідження значення релігій і містичних навчань

для західноєвропейської культури. Семінар з повною підставою можна назвати міждисциплінарним, так як його члени цікавилися символами, архетипами, міфами, релігійними теоріями, з одного боку, а з іншого — філософією, лінгвістикою, соціологією, антропологією, етнологією, зоологією, авангардною науковою думкою (в тому числі природничо) і т. д.

Розробкою теорії уяви в семінарі “Еранос” належить: Р. Вільгельм: китайська думка — Р. Отто: концепція сакрального — К. Кереньї: нове відкриття грецької міфології — М. Еліаде: міф про вічне повернення — А. Корбен: *mundus imaginalis* — П. Раден: фігура трикстера — М. Бубер і Г. Шолем: хасидизм і каббала — А. Портман: “неотенія” — В. Паулі: Синхронічності і спин — Фігури вчених, близьких до проблематики семінару “Еранос” — Г. Башляр: наука і мрії — Ж. Дюмезиль: трьохфункціональний гіпотеза соціального класу — К. Леви-Стросс: Міфологіка — Ж. Дюран: розробка соціології уяви.

В ході багаторічної роботи міждисциплінарного семінару “Еранос”, сформованого з односторонніх Карла Густава Юнга, були розроблені передумови для створення повноцінної соціології уяви. Учасники гуртка “Еранос” підготували теоретичну базу для того, щоб розглянути основні моменти західноєвропейської культури не з боку логосу, як це зазвичай робилося, але з боку міфос — з боку несвідомого, уяви, *mundus imaginalis*.

Учасник семінару “Еранос” і продовжувач даної наукової традиції Жільбер Дюран вибудовував на підставі праць найбільших європейських інтелектуалів і гуманістів ХХ сто-

ліття зведену соціологічну теорію. У центрі цієї теорії лежить ідея антропологічних структур уяви.

У підставі теорії Дюрана знаходиться концепція про первинність імажінера (імажінер — це одночасно уяву, уявне і сам уявляє). Імажінер, який вважався в раціональній традиції проміжним і несамодостатнім явищем, розташованим між зовнішньою реальністю і пізнає суб'єктом, в цій моделі береться за точку відліку і розглядається як базова інстанція, що конструюють і зовнішній світ і пізнає суб'єкта в ході різних траєкторій свого розгортання. Імажінер — синонім колективного несвідомого і області міфос.

Дюран вводить концепцію антропологічного траекта, під яким розуміється інстанція імажінера як реальності, що передуює появі об'єкта і суб'єкта. Траект є весь зміст буття, по ту сторону траекта знаходиться тільки смерть і порожній час, яке наближає траект до смерті. У діалозі зі смертю імажінер заповнює час вмістом. Це і є життя, культура, мир, суспільство.

Імажінер, по Дюрану, складається з двох режимів і трьох груп міфів. Два режиму — діурну (денний режим) і ноктурн (нічний режим). Три групи міфів — героїчні, містичні і драматичні [2].

Вивчення уявлень дозволяє зрозуміти як співвідносяться знання про світ зі змінами в ньому. За допомогою уявлень суб'єкти інтерпретують явища навколишнього світу, надають сенс невідомому об'єкту, події, феномену, роблячи їх зрозумілими. Це орієнтує людей у їхньому фізичному та соціальному світі, організовує

їхню поведінку, яка безпосередньо є визначальною при виборі поведінки, яка впливає є визначальною при виникненні і розвитку конфліктів. Тобто, уявлення наповнюють сенсом нашу поведінку та соціальні відносини, вони включають в себе інформацію, переконання, думки, образи, установки щодо нашого об'єкта дослідження, а саме об'єкта та суб'єкта конфлікту, який часто розвивається в публічній площині та стає публічним.

У зарубіжній психології найбільш розробленою є концепція “соціальних уявлень”.

Одним із послідовників Ж. Дюрана є його учень Мішель Маффесолі, який розвиває один із напрямків — “соціальне уявне” та працює над розвитком “сімбології” — побудований на твердженні, що сфера уявного і сфера мислення взаємозв'язані і рівноправні. “Ми мислемо категоріями мови та образами” [3, ст. 77].

Використання М. Маффесолі концепту “соціальне уявне” обґрунтовується на необхідності уловити динаміку соціального життя, що марно очікувати від понять “стереотип” і “соціальна роль”. “Соціальне уявне — це спосіб розпізнавання групами один одного в процесі диспуту, по ходу якого відбувається тестування та реформування змісту релевантних значень міфів (від понять естетики в мистецтва до дефініцій демократії в політичних науках). Концепт “соціальне уявне” пояснює, чому соціальні групи діють і підтримують єдність навіть в тих випадках коли дислоковані, розсіяні в просторі і часі [3, ст. 80].

М. Маффесолі стверджує, що “людина може знайти себе тільки у

відношенніз іншими, тому мій інтерес направлений на те, що об'єднує, а не розділяє". Те, що об'єднує сьогодні — це "зачарованість світом" [3, ст. 76], тобто модою і великою зацікавленістю до всього ірраціонального, чудового, того що вражає, разом з тим натуральному.

Підтвердженням цього служать соціальна активність, яка швидко реалізовується в соціальних мережах (Твітер, Фейсбук, Інстаграм, Тік Ток), новини та реклама на телебаченні, Ютуб — канал. Все це направлене визвати найперше емоцію у користувача, а потім уже використовується для інформування, а також з метою сформувати "соціальне уявне" та набувають силу емоційного привабливості [3, ст. 79].

Такий розвиток "соціального уявного" і спонукають людей робити емоційні висновки та приймати емоційні рішення, які можуть бути піднесені та переростати в спільну ідею для значної соціальної групи, які будуть об'єднуватись навколо породженої ідеї. І все це відбувається публічно в соціальних мережах, телеграм-каналах.

Народження спільної ідеї в певної соціальної групи об'єднує людей, спонукає на певні дії та як приклад виливаються в "публічні конфлікти". Явний приклад такого "соціального уявного" спостерігалось при початку подій в листопаді 2013 року в Україні, який породив другий Євромайдан та Революцію Гідності.

Об'єднуючою ідеєю, тобто "соціальним уявним", стала незгода з політичним рішенням тодішньої влади про відмову від приєднання до європейського вектору розвитку держави,

після відмови уряду підписати Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом, що породив конфлікт між бажанням українського громадянського суспільства та позицією влади.

Українська молодь перша продемонструвала свою незгоду з таким рішенням влади, та після побиття студентів на майдані Незалежності у Києві 30.11.2013 року за допомогою соціальних інтернет мереж, якими була розповсюджена інформація про нічні події 30.11.2013. Конфлікт переріс у площину публічності, тобто став "публічним" та об. Хвиля громадських протестів прокотилась усією Україною. За допомогою соціальних мереж конфлікт перейшов у публічну площину та став "публічним" і сколихнув хвилю протестів об'єднавши соціум навколо спільної мети — цивілізований вибір — євроінтеграція та європейський розвиток держави з системою демократичних цінностей.

Формування "соціального уявного" шляхом об'єднання в спільну ідею для значної соціальної групи, що також вилилось в "публічний конфлікт" — є ідея фальсифікованих виборів в Білорусь, що породило протестний рух громадян, хвилю мирних демонстрацій проти режиму О. Лукашенка. Протести загострилися після президентських виборів 9 серпня 2020 року. Основними цілями є відставка Лукашенка та проведення повторних, чесних виборів президента країни. Ці події в Білорусі явний приклад "публічного конфлікту", який породжений, за допомогою інформаційних технологій та соцмереж, телеграм каналів, найбільш популярний став Telegram-ка-

нал “NEXТА”, публікації якого утримують навколо спільної ідеї значну соціальну групу білоруських громадян, які мають спільну ідею — чесні президентські вибори, спільної символіки — біло-червоний-білий прапор, що був офіційним прапором незалежної Білорусі з 1991 по 1995 роки, а також прапором Білоруської Народної Республіки у 1918 році, став символом демократичної опозиції та всіх противників Лукашенка.

1 вересня Telegram-канал Nexta опублікував План Перемоги, в якому в розділі Інформаційний фронт була Хакерська війна.

2 і 3 вересня було зламано сайти управління справами президента Білорусі і МВС Білорусі. На сайті МВС Лукашенка “оголосили” в розшук.

Пізніше було зламано сайти національної лотереї, податкового міністерства, біржі, держзакупівель, президента і Генеральної прокуратури Білорусі. Хакери отримали бази даних із персональними даними співробітників ОМОН, КДБ та МВС. Було запущено онлайн-карту із адресами силовиків, причетних до побиття мітингарів. 26 вересня було зламано державні канали і в ефір запустили відео побиття активістів [4].

При такому розвитку подій стає питання правового регулювання Інтернет, яке має бути збалансоване між свободою слова та вільного доступу до інтернет ресурсів, без цензури. Та разом з тим постає наступна проблема — це інтернет, який не є керованою організаційною структурою і юридичною особою та не є суб’єктом правовідносин, у зв’язку з чим немає юридичних взаємин між мере-

жею Інтернет (або її національними сегментами) і державою.

Безпосередня дія нових інформаційних технологій на свідомість людини, насамперед за рахунок значного розширення його когнітивних і комунікативних можливостей. При цьому малопередбаченими є відповіді на питання щодо впливу (безпосереднього або побічного) поширення нових інформаційних технологій на динаміку зміни системи цінностей.

Завдяки ретельному вивченню нових реалій соціального життя проведених М. Маффесолі, типу внутрішньої різнонородності суспільства, інтенсифікації електронного опосередкування публічної комунікації та розвитку наднаціонального виміру соціального життя М. Маффесолі звільняється від сприйняття зі тимчасових товариств виключно в перспективі занепаду і деградації [3, ст. 76].

Соціальне життя не являється фіксованим, воно динамічне, і часто — конфліктне. Нова сила соціальності для М. Маффесолі полягає в силі коммюніті — в його гнучкості і не уразливості для технік влади на мікрорівнях. [3, ст. 78]. І як це не парадоксально, сили племенні придає технічний прогрес, який робить можливим дистанційне спілкування, швидкість реагування і гнучкість: “...сучасні племена — це колективності, засновані на ресурсах електронних медіа” [5, р. 112].

Висновки. Той хто володіє і контролює шляхи розповсюдження інформації може впливати на поведінку і свідомість людини, тобто уявлення, а той хто може контролювати шляхи розповсюдження інформації

в межах певного регіону чи соціальної групи — може впливати на поведінку і свідомість цілого регіону чи конкретного соціуму, на “соціальне уявлення”. Такі дії зі сторони надавача інформації також спричиняють і виникнення конфліктів, які з розвитком інформаційних технологій набувають публічний статус.

Сьогодні практично не можливо або досить складно силою змусити людину, а тим більше групу людей, до якихось дій — значно легше їх в цьому переконати, змінити уявлення. А дозуючи і моделюючи інформаційний простір певного суспільства легко видавати правду за неправду чи напівправду і навпаки. В таких умовах простій людині важко розібратися по суті і легко сприйняти те що подається через доступні засоби отримання інформації.

Тому дуже постає питання захисту приватних інтересів в інформаційному просторі, мережі Інтернет, що базується на принципах той, хто збирає інформацію має довести до відома споживача про те, яка інформація збирається і як передбачається її надходження; а також повинен забезпечити можливість для споживача обмеження використання персональної інформації, що зменшить напругу та забезпечить безпеку.

Для публічного управління важливим аспектом розвитку інформаційних технологій є безпека інформаційних баз даних органів державної влади. Враховуючи досвід Білорусі, сьогодні кібератаки направляються і можуть бути направлені на будь-яку інформаційну базу об'єкта публічного управління чи приватної особи. Тому важливо убезпечити захист баз

даних, персональних даних користувачів глобальної мережі Інтернет.

Одним із засобів подолання інформаційних загроз та запобігання публічних конфліктів є освіта. Освіта через яку мають бути впроваджені моральні, демократичні цінності та цілі сталого розвитку шляхом регулювання суспільних і правових відносин суспільства та шляхом досягнення компромісів між суб'єктами конфлікту та узгодження їх інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Дугин А.* Социология Воображения (введение в структурную социологию). Москва, 2009. Режим доступу: <http://www.imaginaire.ru/content/dugin-sociologiya-voobrazheniya-razdel-ii-0>
2. *Durand G.* WyobraŹnia symboliczna / Durand G. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986.
3. “Indie-rock социология” Мишеля Маффесоли / Д. Заяц // Социология: теория, методы, маркетинг. 2011. № 3. С. 74–83. Бібліогр.: 10 назв.-рос. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/90066/05-ats.pdf?sequence=1>
4. Вікіпедія Протести в Білорусі 2020. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Протести_в_Білорусі_2020
5. *Maffesoli M.* The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in the Mass Society. London : SAGE Publications ; Thousand Oaks, New Delhi, 1996.
6. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства (Окинава, 22 июля 2000 года) / Дипломатический вестник. 2000. № 8. С. 51–56.

- Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163
7. Туніське зобов'язання 16–18 листопада 2005 року. Режим доступу: https://informationsociety.wordpress.com/basics/wsis_outcomes/tz/
-
- ## REFERENCES
1. Dugin A. (2009). *Sotciologiiia Voobrazheniia (vvedenie v strukturnuiu sotciologiiu)* [*Sociology of Imagination (an introduction to structural sociology)*]. Moscow. Retrieved from <http://www.imaginaire.ru/content/dugin-sociologiya-voobrazheniya-razdel-ii-0> [in Russian].
 2. Durand G. (1986). *Wyobrażenia symboliczne*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe [in Polish].
 3. Zaiats D. (2011). “Indie-rock sotciologiiia” Mishelia Maffesoli [“Indie-rock sociology” by Michel Maffesoli]. *Sotciologiiia: teoriia, metody, marketing — Sociology: theory, methods, marketing*, 3, 74–83 [in Russian].
 4. Protesty v Bilorusi (z 2020) [Belarusian protests (since 2020)]. *uk.wikipedia.org*. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Протести_в_Білорусі_2020 [in Ukrainian].
 5. Maffesoli M. (1996). *The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in the Mass*. London: SAGE Publications; Thousand Oaks, New Delhi [in English].
 6. Okinavskaia khartiia globalnogo informatsionnogo obshchestva (Okinava, 22 iulia 2000 goda) [Okinawa Charter for the Global Information Society (Okinawa, July 22, 2000)]. (2000). *Diplomaticeskii vestnik — Diplomatic Bulletin*, 8, 51–56. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163 [in Russian].
 7. Tuniske zoboviazannia [Tunisian commitment]. (n.d.). *informationsociety.wordpress.com*. Retrieved from https://informationsociety.wordpress.com/basics/wsis_outcomes/tz/ [in Ukrainian].

УДК 351.851:005.332.3

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-72-86](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-72-86)

Кузьменко Ганна Олександрівна,
аспірант кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: +38 (044) 490 95 00, e-mail: anna-kuzmenko96@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-0672-7633>

Кузьменко Анна Александровна,
аспирант кафедры публичного администрирования, Межрегиональная Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: +38 (044) 490 95 00, e-mail: anna-kuzmenko96@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-0672-7633>

Kuzmenko Hanna Olexandrivna,
Postgraduated Student, Department of Public Administration, Interregional Acad-

emy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: +38 (044) 490 95 00, e-mail: anna-kuzmenko96@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-0672-7633>

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ МІФ: МІФОТВОРЕННЯ ТА МІФОТВОРЧІСТЬ У ПРИЗМІ СУЧАСНИХ КОМУНІКАТИВНИХ ПРАКТИК

Анотація. Проаналізовано міф на основі міждисциплінарного підходу. Це питання не містить точних вказівок стосовно розв'язання актуальних завдань переосмислення ролей міфу у транзитному суспільстві, виокремлення можливостей використання мобілізаційного потенціалу міфу для здійснення позитивних суспільних змін. Тому необхідність окреслення нового розуміння феноменології сучасного міфу, концептуалізації проблемного поля політичного міфу як чинника формування нових якостей політичної свідомості українського суспільства, внесення ясності у питання змістовності, ефективності, моральності, інструментальності міфотворчості у трансформаційному суспільстві обумовлює актуальність теми дослідження.

Динаміка соціокультурних змін на сучасному етапі породжує нові проблеми, пов'язані з кризовими явищами в політичній сфері, посиленні віртуалізацією частини суспільних відносин. Обґрунтовано, що соціальна мі-

фотворчість є невід'ємною складовою суспільного життя, а найяскравішим її прикладом стають виборчі кампанії.

Свідомість трансформаційного етапу розвитку українського суспільства є сприятливою основою для змін, але вона особливо схильна до маніпуляцій. Міфологія в соціумі може бути виправданням, відмовкою для утвердження власної бездіяльності. У кризовому суспільстві за умови низької легітимності влади повною мірою розкривається технологічна роль штучних політичних міфів в аспекті маніпуляції суспільною свідомістю.

Отже, образна мова політичної комунікації конструює сакральну політичну реальність способом моделювання уявлення про неї, конституюваного у вигляді значущих фактів-конструктів, релевантного українській політичній культурі “міфотексту”, який читає колективна особистість. Комунікація за допомогою міфу — це модель односторонньої політичної комунікації.

Узагальнено, що соціально-політичний міф дієво структурує бачення нинішнього й майбутнього, але ускладнює усвідомлений політичний вибір.

Ключові слова: соціально-політичний міф, міфотворення, міфотворчість, комунікативні практики, публічне управління.

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ МИФ: КОНСТРУИРОВАНИЕ И МИФОТВОРЧЕСТВО В ПРИЗМЕ СОВРЕМЕННЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ ПРАКТИК

Аннотация. Проанализирован миф на основе междисциплинарного подхода. Данный вопрос не содержит точных указаний относительно решения актуальных задач переосмысления ролей мифа в транзитном обществе, выделение возможностей использования мобилизационного потенциала мифа для осуществления позитивных общественных изменений. Поэтому необходимость определения нового понимания феноменологии современного мифа, концептуализации проблемного поля политического мифа как фактора формирования новых качеств политического сознания украинского общества, внесение ясности в вопрос содержательности, эффективности, нравственности, инструментальности мифотворчества в трансформационном обществе обуславливает актуальность темы исследования.

Динамика социокультурных изменений на современном этапе порождает новые проблемы, связанные с кризисными явлениями в политической сфере, усиленные виртуализацией части общественных отношений. Обосновано, что социальное мифотворчество является неотъемлемой составляющей общественной жизни, а самым ярким его примером становятся избирательные кампании.

Сознание украинского общества является благоприятной основой для изменений, но оно особенно подвержено манипуляциям. Мифология в социуме может быть оправданием, отговоркой для утверждения собственной бездеятельности. В кризисном обществе при низкой легитимности власти в

полной мере раскрывается технологическая роль искусственных политических мифов в аспекте манипуляции общественным сознанием.

Итак, образная речь политической коммуникации конструирует сакральную политическую реальность способом моделирования представления о ней в виде значимых фактов-конструктов, релевантного украинской политической культуре “мифотексту”, который читает коллективная личность. Коммуникация с помощью мифа — это модель односторонней политической коммуникации.

Социально-политический миф действительно структурирует видение настоящего и будущего, но усложняет осознанный политический выбор.

Ключевые слова: социально-политический миф, мифотворение, мифотворчество, коммуникативные практики, публичное управление.

SOCIO-POLITICAL MYTH: MYTHS MAKING AND MYTH CREATIVITY IN THE PRISM OF MODERN COMMUNICATE PRACTICES

Abstract. The analysis of myth within the political science of the humanities does not contain precise guidelines for solving current problems of rethinking the role of myth in the transit society, highlighting the possibilities of using the mobilizing potential of myth in achieving positive social changes. Therefore, the need to outline a new understanding of the phenomenology of modern myth, conceptualization of the problem field of political myth as a factor in forming new qualities of political consciousness of Ukrainian society, clarifying the content, efficiency, morality, instrumentality of mythmaking in a transformational society determines the relevance of the research topic.

The dynamics of socio-cultural change at the present stage raises new problems associated with the crisis in the political sphere, exacerbated by the virtualization of social relations. Social myth-making is an integral part of public life, and election campaigns are the clearest example of it.

Consciousness of the transformational stage of development of Ukrainian society is a favourable basis for change, but it is particularly inclined to manipulation. Mythology in society can be an excuse, a pretext to assert one's inaction. In a crisis society, given the low legitimacy of power, the technological role of artificial political myths in the aspect of manipulation of public consciousness is fully revealed.

Thus, the figurative language of political communication constructs a sacred political reality by modeling the idea of it, constituted in the form of significant constructive facts, relevant to the Ukrainian political culture 'mythotext', which the collective personality reads. Therefore, communication through myth is a model of one-way political communication.

Socio-political myth effectively structures the vision of the present and the future, but complicates conscious political choices.

Keywords: socio-political myth, myth making, myth creativity, modern communicative practices, public management.

Постановка проблеми. Нині міфи є інструментом, що надає форми комунікативним стратегіям, а політична міфологія — способом осмислення соціальних комунікацій. Міф — це своєрідна форма раціоналізації комунікативних практик.

Серед вітчизняних праць, у яких розвивалася проблематика політичного міфу, слід виділити дослідження Д. Арабаджієва, В. Артюха, В. Буяна, О. Донченка, С. Кримського, В. Малахова, О. Полисаєва, М. Поповича, Ю. Шайгородського. Однак, на сьогоднішній день відсутня концепція, яка б забезпечувала комплексне уявлення про політичний міф як один із факторів трансформації свідомості сучасного етапу розвитку українського суспільства. До того ж, специфіка феномену політичного міфу зумовлює ситуацію, що його вивчення у вітчизняній науці характеризувалося більше постановою проблеми, ніж її вирішенням.

У рамках даного дослідження важливим є розрізнення природної (еволюційної) тенденції — процесу міфотворення та цілеспрямованого конструювання штучних міфів — процесу міфотворчості.

Тому і міфи є різних типів — створені в процесі міфотворчості та через механізми міфотворення. Звісно, більшість міфів, які виникли через міфотворчість, мають чітко визначені суб'єктивні мотиви, а, відтак, формальну міфічну структуру з низьким рівнем енергетики. Через це міф втрачає сакральність. У випадку міфотворення задіяні глибинні енергії колективного і національного несвідомого, що створює можливість занурення людини у сакральний час.

Аналіз останніх досліджень. У працях Р. Барта [1] і Ж. Дерріди [2], що хронологічно тяжіють до другої половини ХХ ст., можна прослідкувати появу докорінної зміни в розумінні міфу як десакралізованої фрагментарної структури, що не має метанормативної енергетичної наповненості. Жильбер Дюран став першим соціологом, хто приступив до розробки повноцінної “соціології глибин” або “соціології уяви” і досяг на цьому шляху надзвичайно важливих і значних результатів [3]. Соціологія уяви — фундаментальна систематична теорія (гранд-теорія), що дозволяє не тільки врахувати і коректно інтерпретувати значне число фактів і явищ в порівнянні із конвенціональною соціологією, а й виявити додаткові виміри самого соціологічного підходу, який у розширеній і узагальненій версії демонструє нові сторони і властивості, невідомі або ігноровані досі конструкції.

Мета дослідження — проаналізувати процеси створення, значення та змістовні особливості соціально-політичних міфів у призмі сучасних комунікативних практик.

Виклад основного матеріалу. Соціально-політичний міф можна визначити як образну політико-культурну схему символічної репрезентації взаємовідносин держави та суспільства, що моделює емоційно переконливу картину соціально-політичних відносин.

Інструментальна теорія соціально-політичного міфу розглядає його як засіб маніпулювання суспільною, зокрема масовою, свідомістю. На сучасному етапі, як доведено на основі матеріалів масової культури й полі-

тичної реклами (Г. Почепцов, Н. Хома), природні процеси міфотворчості замінюються свідомим конструюванням міфу. В умовах дефіциту інформації і упереджених уявлень у суспільстві політичні міфи виконують функцію з формування схематичного аксіоматичного уявлення про соціальні та політичні відносини. Такі уявлення в умовах відсутності рефлексивного мислення роблять людину невразливою до суперечливих повідомлень. Слабкий, самотній, тривожний індивід, як явище сучасного нестабільного світу, потребує залежності та сильних емоційних вражень.

Дослідник С. Манічев у роботі “Міфологія в політичних технологіях” наводить схему конструювання політичного міфу [4]:

1) історія героя міфу триває не в його власному середовищі, а в життєвому просторі виборця;

2) політичний міф має бути драматургічною дією, що викликає емоціональні відчуття, задаючи динаміку життєвих сенсів;

3) міфологічна розповідь має конструюватися за законами наративно-біографічного жанру: відомості про минуле життя героя, рефлексія логіки його життя, “біографічних конструкцій”, прийоми виразності, метафоричність, що дозволяють перевести розповідь в текст із запрограмованим експресивним ефектом;

4) логіка життя героя має співпадати з логікою світосприйняття виборця;

5) політична міфологія висуває до героя певні обов’язкові вимоги: він має бути неординарним — знати щось, чого не знають інші, мати непо-

хитну віру в те, заради чого бореться за владу.

За концепцією Г. Шиллера, існують два методи, що забезпечують дієвість маніпулятивних технологій [5, с. 42]: дроблення, локалізація як форма комунікації (передача в новинах великого масиву непов’язаної між собою, фрагментованої інформації, яка діє, як “автоматна черга”) та нехайність передачі інформації (хибне почуття терміновості, що створює ілюзію надзвичайної важливості предмета інформації, спричинює викривлення дійсного розмежування даних за ступенем важливості). Ці методи послаблюють здатність людей до протидії.

Поряд з тим, набір штучних міфів може бути використано для стратегічної маніпуляції для того, щоб протягом багатьох років у свідомості людей формувати ті цінності, потреби, ідеї, стереотипи, звички, які самі по собі сприяють підтримці вигідного маніпуляторіві політичного і економічного ладу.

Для охоплення якнайбільшої кількості людей, міфи в переважній більшості випадків поширюються в процесі масової комунікації, тобто за допомогою ЗМІ (газет, радіо, телебачення, мережі Інтернет). Засоби масової комунікації починають у свідомості людини діяти як першопричина, що наділяє дійсність своїми властивостями. Виникає феномен легко керованого глядацького суспільства із пригніченим критичним мисленням. При чому розвинені засоби масової комунікації ставлять перед собою не стільки завдання повідомити, що відбулося, скільки викликати в аудиторії певну реакцію.

Це досягається завдяки тому, що часто у програмах новин спочатку йде інформація про наслідки тієї чи іншої події, а лише після цього — про її конкретний зміст.

Потяг до сильного лідера виникає тоді, коли колективне бажання досягає небувалої сили і коли, з іншого боку, всі надії на задоволення цього бажання за допомогою звичних, нормальних засобів не дають результатів.

Героїчний міф — це міф про народження, смерть та воскресіння героя, в якому втілені надії і бажання народу. У такі моменти бажання не лише гостро переживається, але і персоніфікуються.

Політичний міф про героя є не лише семіотичною мовою в комунікаційному просторі будь-якої епохи, але й універсальною архаїчною символічною формою. Коли звичний порядок суспільних відносин, що сприймається як більш чи менш справедливий, руйнується, артикуляція феномену смислу в сфері політики призводить до актуалізації феномену віри в героїчного лідера та сконструйовану сакральну політичну реальність. Лідер-герой перетворюється на знак осмисленої комунікації, адресованої інтерпретатору.

У контексті міфо-героїчного конструювання політичної реальності репрезентація політика пов'язана з феноменом легітимності влади. Репрезентація суспільства через будь-якого політичного актора — це певна претензія частини на цілісність, якій не вистачає міфологічного переживання тотожності. Батьківщина або Народ несвідомо трансформуються в героя міфу, а номінований

Герой стає на шлях важких випробувань, перемагає ворога тощо.

Символи героїчного мономіфу презентують для українців ідею політичного порядку, стабільності, прогнозованості політики при небажанні частини громадян брати на себе відповідальність за перспективи майбутнього розвитку подій в країні в умовах тривалої невизначеності.

Символічна система сучасних штучних міфів може розглядатися як мова комунікації між владою і суспільством. Схема комунікативного акту виглядає наступним чином: інформаційне послання влади-адресанта, зашифроване смислосущим кодом, розшифровується адресатом-соціумом. Влада може не перейматися про діалогічність комунікації, маючи монопольне право транслювати сконструйований “текст”. Так оформлюється подання про легітимну владу в державі.

Сама можливість конструювання віртуальної політики знаходиться в постмодерністському підході до інформації, згідно з яким символічний світ є єдиною релевантною для людини “гіперреальністю”, в якій реальність не відрізняється від театральної вистави. Соціальна реальність перетворюється в псевдосвіт, автономний світ образів пропаганди, реклами, тобто суспільство в своїй основі стало глядацьким. У той же час, будь-яка індивідуальна реальність стає соціальною. Комунікація тут можлива за рахунок репрезентації, як одностороннього спектаклю в дусі архаїчного владарювання.

Важливо, що коли сконструйований і вибраний кимось образ стає

основним зв'язком індивіда зі світом, то в кожному місці, де б він не з'являвся, індивід впізнаватиме цей образ, що несе для нього в собі все. Адже всередині одного і того ж образу без жодного протиріччя можна розташовувати що завгодно.

Створення образів, простір симулякрів, що знаходять віртуальне буття, і що додає особливий онтологічний статус даній реальності — це сучасний комунікативний простір. Демократія, як умовний рефлекс у віртуалізованому світі, не потребує публічного обговорення. Особливо, коли передвиборну кампанію виграють нав'язані думки, а “демонстрація” партійної програми поступається місцем “передбачуваності” запропонованої електорату моделі політичної поведінки.

Міф про героя (архетип українського Котигорошко) залишається центральним у виборчих кампаніях (аспект ситуативної міфотворчості). Імідж героя вибудовується на розумінні базових людських проблем. Герой має: швидко здолати ворога; кардинально змінити ситуацію; швидко вирішити всі проблеми. Незмінними залишаються ідеальні образи влади та лідерів, які передаються від покоління до покоління, хоча все частіше образи реального та ідеального політика суттєво суперечать один одному. Але і на сучасному етапі архетип Героя можна сприймати як певний збірний позитивний образ месії, рятівника, творця чи реформатора. Штучно створене почуття захищеності спричинює чимало негативних наслідків, перетворюючи індивіда на знеособлену частку колективу.

Існує декілька способів впровадження соціально-політичного міфу [6]:

- пряме впровадження, що передбачає відкритість джерела міфотворчості, але разом з тим не дискредитує його завдяки природі міфу;
- непряме впровадження, що приховує суб'єкт міфотворчості або дає лише натяк на нього;
- спрямування впливу “від вас” — передбачає вказівку на псевдоміфотворця;
- спрямування впливу “не від вас”, що запрограмований на чітку констатацію непричетності певного суб'єкта до процесу створення міфу, але, в той же час, не вказує на справжнього міфотворця.

При поширенні соціально-політичного міфу важливу роль відіграє дозування подання інформації. Подання інформації необхідно організувати так, щоб у людини склалось враження, що вона сама її віднайшла або прийшла до певних висновків. Для отримання такого ефекту інформації, фактів необхідно пропонувати менше, ніж людина хоче почути. Як свідчать психологи, інформація засвоюється з четвертого підходу, тому один і той же міф можна запроваджувати в чотири етапи його згадування: не від себе опосередковано, не від себе безпосередньо, від себе ймовірно, від себе прямо [7].

Здійснюючи заміфологізований вибір, людина очікує досягнення міфологічних цілей.

У ході намагання політичних сил нав'язати в “інформаційних війнах” у ході передвиборчих кампаній так звану “свою картину світу” у вигляді міфу політична еліта та інші суб'єк-

ти міфотворчості готують публіку до сприйняття різних, в тому числі могутніх, символів. Політичний міф стає стимулятором засвоєння громадянами єдиних ідей і цінностей. Однак, часто виникає потреба нейтралізації певних соціально-політичних уявлень. Адже навіть штучні виборчі міфи не саморуйнуються за відсутності потреби виконання ними соціально-організуючої функції в новому політичному контексті.

Серед характерних ознак соціально-політичного міфу можна назвати такі:

1) інтенціональність міфу, його спонукальний характер,

2) абстрактність образів міфологічного повідомлення та намагання їх співвіднести із максимально актуалізованою суспільною тематикою;

3) здатність підміняти рефлексивне раціональне осмислення соціально-політичної ситуації ірраціональними когнітивними механізмами віри;

4) багатшаровість значень міфу, що включає: форму-образ, що презентує зміст; головну ідею — концепт, що презентується; зміст як відношення між особистим переживанням і міфологічним дискурсом. Одним із проблемних аспектів такої багатшаровості є двоїстість міфологічних образів, що пов'язані як з потребами групи, так і з емоціями окремої людини.

Серед найбільш поширених сучасних політичних міфів, що інструменталізуються, в тому числі, й через телебачення, можна назвати міф про українське диво, про чарівного рятувальника-визволителя, міф про середній клас, про ринкову економі-

ку, про правову державу, демократичний, національний, західний міф (приєднання до західного цивілізаційного простору), народницький міф (народ знає програму дій для всезагального добробуту), міф революційних перетворень.

ЗМІ цілеспрямовано використовують міфоеlementи. Деякі матеріали фільтрують, доводяться до аудиторії у деформованому негативному чи гіперболізованому позитивному вигляді, обрамленими яскравими заголовками та ілюстраціями.

Одновимірне сприйняття реальності, що створюють політтехнологи через маніпуляцію символами дуже шкодить стабільному розвитку суспільства. В ідеалі, на нашу думку, найбільший інтерес до формування відносин довіри у системі “влада — народ” має вимальовуватися на етапі реалізації стратегічних реформ, а не в періоди виборчих кампаній.

У інформаційну епоху політика характеризується синтезом постсучасності і архаїки. Повернення архаїки спостерігається у суспільному запиті на символічну іпостась зразкового мудреця-гаранта на краю архаїчного хаосу, який магічними здатностями ратифіковує сенс для конституювання цілісного світу. Іноді для зміцнення своєї легітимності використовується “істинний” дискурс героїчного лідерства в просторі одновекторної (у авторитарній) або багатовекторної (для демократичної) смислосмістової політичної комунікації.

Політичний міф “сильної держави” знаходиться в генетичній пам'яті посттоталітарного суспільства, яке у вимірі міфологізованої суспільної

свідомості схильне сприймати всі економічні проблеми як наслідки демократії.

Періодичну активізацію міфу “сильної держави” в політичній свідомості українського суспільства (1994–2004 рр., 2008–2013 рр., 2014–2015 рр.) зумовлюють:

1) параліч органів влади, відсутність консенсусу, конфліктність еліт;

2) передвиборчі маніпуляції авторитарними установками масової свідомості з гіперболізацією ефектів останніх (адже авторитарні установки властиві далеко не переважній більшості українського суспільства, навіть в кризові періоди розвитку);

3) залишкові прояви “радянського мислення” в ментальності суспільства, що трансформується;

4) відсутність механізмів ефективної комунікації влади та суспільства, концентрація повноважень окремими органами влади, неможливість попередити узурпацію влади через недієвий механізм стримувань і противаг в системі публічного управління;

5) наявність патримоніальної бюрократії, непотизму.

Ми глибоко переконані, що саме реальне практичне впровадження демократичних цінностей в суспільно-політичній сфері є запорукою високої результативності модернізаційних процесів в Україні. На сучасному етапі суспільного розвитку склалися особливо сприятливі умови для популяризації позитивних символів, стереотипів і міфологем у східних регіонах України, де з часу самоусунення В. Януковича від виконання президентських обов’язків для значної частини населення від-

булась руйнація домінантного героїчного міфу.

Сила міфу є своєрідним показником того, чи має народ історичну місію і чи пробила година його національної величі. Нація, народ може мати великий і досить тісний міфологічний простір, однак у ньому завжди є основні, провідні міфи, що несуть в собі найбільше інформаційне, психологічне навантаження. Зазвичай, такі міфи лише звеличують націю, помітно виокремлюючи її з-поміж інших, роблячи унікальною, неповторною. Вони існують упродовж тисячоліть, дещо поновлюючись і модифікуючись, та залишаючи при цьому єдину логіку і мету. Низка вітчизняних експертів такі базові суспільні міфи називають “міфами, що підтримують суспільство”, маючи на увазі міф не як вимисел, а як смислоформуюче джерело, ідею або концепцію соціуму, що має всезагальну, надособистісну природу і в якому за допомогою певних символічних форм сформульовані певні ідеальні образи.

2014 р. П. Порошенко запропонував об’єднатися навколо національної ідеї через гасла запропонованої ним Стратегії сталого розвитку 2020 — гідності, свободи, майбутнього. На нашу думку, кореспондує з таким стратегічним баченням дві потреби:

1) об’єднання політичної еліти на шляху здійснення стратегічних реформ;

2) об’єднання еліти з нацією для боротьби з агресором.

Дискусія в рамках таких координат важлива. Українському суспільству потрібне чітке розуміння своєї

позиції у військовому конфлікті на Сході України. Вітчизняні експерти серед конструктивних міфів, що у свідомості українського суспільства можуть трансформуватись у базові, називають:

- міф про порядність, ефективність, доброту і самоцінність пересічного українця (якщо українцю створювати умови, він буде бездоганно працювати і брати участь в політичному житті);
- міф про Україну як Батьківщину, де кожна людина зможе найповніше реалізувати себе;
- національний міф про побудову “України в Україні”.

Такий “бідний” перелік дає зайвий аргумент для констатації потреби цілісної і дієвої гуманітарної та інформаційної державної політики України, що має блискавично реагувати на потреби часу і пропонувати суспільству якісні інформаційні продукти для полегшення процесів ідентифікації у кризові етапи.

Одним з пріоритетів державної політики має бути конструювання системи комплексної протидії міфам руйнівного характеру та активне формування державотворчих політичних міфів, спрямованих на консолідацію нації навколо демократичних цінностей, прав і свобод людини.

Попри штучний та ситуативний характер багатьох міфів, їх предметом все частіше стають політико-економічні реформи, формування нової якості політики. Конструювання позитивних політичних міфів може стати стійкою основою для формування стратегічних концепцій суспільного розвитку України. Можливо, для сучасної України актуальною є потреба

формування цілісної концепції політичної міфології, вбудованої в сучасну теорію політики та соціальних змін.

Відомий вітчизняний філософ М. Попович визначає національну міфологію як одну з духовно-творчих сил, котра могла б сприяти подоланню світоглядної кризи в українському суспільстві. Особливе місце в концепції вченого займає “національний політичний міф”, який він вважає потенційно творчим компонентом політичної свідомості [цит. за 7]. Як зазначає А. Цуладзе: “національні міфи — це різновид вічних міфів, вони складають душу народу. Склавшись у період становлення нації, національні міфи супроводжують її протягом усієї історії” [8, с. 61]. Національна самосвідомість формується на основі міфів і є невіддільною від них. На думку Г. Почепцова, “всі яскраві, з точки зору нації, події наскрізь міфологічні” [9, с. 216].

Однак, коли певні події чи явища, як трипільську культуру чи козацтво, теж підводять під визначення міфу, то така форма погляду на історію, на нашу думку, не є науковою.

Ідеї європейської інтеграції — це, звичайно, позитивні соціально-політичні міфи. Але за умови високого ступеню міфологізації цієї ідеї окремі її частини можуть справляти деструктивний вплив на суспільну свідомість. Наприклад, значне перебільшення окремих елементів міфічного в конструкції міфу — “членство в ЄС, що стане миттєвою панацеєю від усіх проблем української економіки та суспільства”. Позиціонуючи європейські цінності, суб’єктам політики та лідерам громадської думки слід пояснюва-

ти громадянам, що Європа — це не лише безпроблемне життя, але й відповідальність, регулярна участь у громадському житті та здійсненні різних перетворень.

Більшість міфів, що підтримують в людей почуття безпеки, виконують позитивні функції і, зазвичай, існують на рівні національної ідеології [10].

Цілеспрямована популяризація конкретної версії історії поширюється трьома рівнями суспільно-інформаційного простору:

1) шкільним (школа як надпотужний механізм масової індокринатії);

2) емблематичним (наголос на певних фактах із конкретних потрібних моментів, громадська думка, популяризація досягнень нації і збільшення іміджу держави в світі через міфологеми і цілі міфосимвольні комплекси);

3) академічним (реконструкція міфів, культурна, соціальна, психологічна інженерія та інституційне обрамлення актуальних і нових суспільних цінностей).

У базисі національної міфології покладено виключно прості, емоційно переконливі та однозначні істини, що творять колективну ідентичність (безперервність етносу від початків, ушляхетнення власної культурної традиції, культ “пророків” нації та ін.).

Історик І. Бредіс, беручи до уваги неминучість розвитку історичної міфології, похвально відкликається про українців за те, що вони вибрали з національної історії “правильні” епізоди для свого національного позиціонування і пояснення тому факту, що Україна є єдиною республікою (з

тих, що утворили в 1922 р. СРСР), яка рухається до демократії: виборний характер гетьмана, культ свободи на Січі, конституційний проект П. Орлика, дисидентський рух у СРСР. За словами історика, поки Росія та інші пострадянські республіки дотримуватимуться національної міфології, в якій протодемократичним початкам у їхній історії не приділяється належної уваги, вони залишаться в пастці своїх авторитарних традицій. Україна дає їм приклад того, як можна створити плюралістичну державу, використовуючи відповідні (навіть якщо подеколи в чомусь ідеалізовані) позитивні прецеденти своєї національної історії [11]. Проте, на нашу думку, наразі контрверсійність національної пам’яті українців все ж залишається проблемою, і не всі сторінки історії України трактуються однозначно. В Україні можна констатувати відсутність кордону між науковою (дослідницькою) і науково-популярною історією як наріжним каменем культури пам’яті. У будь-якому разі, на етапі розбудови національної держави надважливим чинником є непротирічна історія нації. Сильні національні самоідентифікаційні міфи є основою цілісності держави, а бажання піддати політичні міфи деструкції часто є намаганням цілеспрямовано штучно делегітимізувати владу та заперечити суверенність держави. У цьому контексті вітчизняні дослідники іноді вживають поняття “кризи міфотворчості”, коли нові міфи не займають місце зруйнованим, таким чином маркуючи наявність вакууму позитивних міфів, що визначають суспільні цінності.

Історичний досвід певної спільноти через пережиті колективом емоції формує унікальну “колективну пам’ять”. Взагалі, історичні події стають значущими для нащадків, коли вони вкарбовані в структуру національного міфу (історія нації — це міф, який створений нею про саму себе). У такому значенні історичні події є “будівельним матеріалом” для національного міфу.

Формування спільних міфо-символьних комплексів спирається на різні чинники (національна система освіти, мас-медіа, кодекси законів) і конститується у національній культурі (мистецтво, мова). Однак, не варто ігнорувати вірогідність, що в процесі суспільного розвитку навіть корисний міф може опинитися в ситуації, коли він починає гальмувати процес позитивних змін, а, відтак, вимагає модифікації. Тому суб’єкти політики мають допомагати суспільству у створенні нових чи адаптації вже існуючих ідей в умовах динамічних змін. Таким чином, політичні лідери починають боротися зі страхами суспільства (коли наявний вакуум ідей або старі ідеї не придатні обслуговувати нові суспільні відносини) чи попереджувати такі.

Наша точка зору кореспондується з думками окремих вітчизняних вчених та експертів про особливу сприйнятливність української суспільної свідомості до кризової міфології. Повсюдність і некритичність використання метафори “антикризовий” у вітчизняному просторі політичних комунікацій (навіть тоді, коли кризи, як такої, де-факто немає) породило небезпечний своїми деструктивними наслідками стійкий соціально-полі-

тичний міф про перманентність кризових явищ в Україні.

Соціально-політичний міф має значний потенціал виправляти недоліки ідеологій, однак вірогідність використання популістських гасел в цьому випадку величезна.

За останні півроку Україна прискореним темпом формує свою власну ідентичність — з пантеоном мучеників, героїв і зрадників, категоріями “своїх” і “чужих”, що дуже чітко виокремлюються в умовах військових дій.

Функціональне навантаження міфів, що полягає у приховуванні ідеологічного вакууму і підтримки процесу переходу до консолідованої демократії, виявляється універсальним на всіх етапах демократичного транзиту країни. Через слабкість демократичних і ліберальних традицій люди мало довіряють раціональним поясненням складних драматичних змін, які переживають.

Міфотворчість позитивного спрямування дозволяє на деякий час досягнути відносної суспільної рівноваги. На думку Ю. Шайгородського, міф уможлиблює обґрунтування як раціональної, так і ірраціональної політики, тому міфічне в активній і пасивній формах проникає в конституції і закони, що стають регуляторами політичного життя. Але, щоб створити той міф, який би беззаперечно об’єднав людей, потрібна величезна концентрація та енергія.

У суспільстві, що трансформується, засилля ілюзій та ірраціональності, хоча і дає певні терапевтичні ефекти, в цілому негативно впливає на стратегічне планування та потенціал сталого демократичного розвит-

ку, який, в принципі, і є метою трансформацій.

Одне з джерел сучасної тенденції реміфологізації — “напівзнання”, у якому символи та реальні події змішуються, позиція людини перед великим масивом інформації є пасивною.

На думку дослідника Б. Галя, протягом століть міфологія залишається, насамперед, технологією перероблення інформації суспільною свідомістю, коли для синтезу світогляду бракує інших засобів [12]. Трансформаційне суспільство викликає гостре відчуття маргіальності і підпорядкованості значних груп населення.

Інтелектуальні кола та політичні еліти України довгий час демонстрували нездатність культивувати нові символи. Це дає підстави стверджувати про неопрацьованість ідеологічних конструкцій суспільної свідомості, що несуть смисли. Поряд з тим, позитивні західноєвропейські міфи, в основному, пов’язувалися у науковій літературі з рекрутуванням у владу середнього класу.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Специфічною особливістю міфу є те, що він спрощує світ для зручності сприйняття останнього людиною, пояснює речі і явища зрозумілою мовою, перетворює “хаос у космос”. Міфологічне осягнення світу є, перш за все, емоційно-чуттєвим, а не раціональним. Для міфу характерним є отождошення суб’єктивної і об’єктивної реальності. Міфологічні образи наділяються субстанціональністю, розуміються як реально існуючі. Смисловими одиницями міфо-

логічного мислення є не поняття, а колективні уявлення.

Міфи формують в суспільстві певну систему цінностей і диктують відповідні норми поведінки. У цьому сенсі вони виступають в ролі важливих стабілізуючих факторів суспільного життя.

Процеси міфологізації органічно вплетені в різноманітні структури соціального буття, але відбувається це з різною інтенсивністю, в залежності від конкретних умов часу і місця. Найбільш сприятливою для міфологізації сферою є сучасні комунікативні практики.

Процес міфологізації може здійснюватися не тільки шляхом надання ілюзорного статусу реальності вигаданим об’єктам, а й за допомогою: абсолютизації значення випадкових факторів в обґрунтуванні подій; отождоженні випадкового і необхідного в соціальних процесах; додання статусу випадкових необхідним соціальним зв’язкам, виступаючим реальними причинами явищ і процесів. Причому ігнорування діалектичності у взаємодії випадкового і необхідного в соціальному бутті проявляється в тому, що випадковість є формою прояву необхідності, а необхідність реалізується через низку випадкових “відхилень”.

Наслідком багатоманіття гуманітарних текстів на сьогодні є ерозія і нівелювання їхніх значень. У такому контексті актуалізуються механізми, покликані не з’ясовувати значення, а скеровувати суспільну свідомість, коли, швидше, йдеться не про людину, а про способи використання людини в швидкоплинних змодельованих ситуаціях.

Політична дійсність, окрім об'єктивної, включає і специфічну замкнуту віртуальну реальність, у якій сконструйовані знаки-симулякри, виступають зразками і створюють власний буттєвий світ. Комплексом таких знаків є соціально-політичний міф.

У контексті динаміки демократичного транзиту в Україні міфічні образи, що конструювалися на протигагу радянським, тривалий час не спиралися на національні архетипи. За допомогою них так і не було створено єдиної державницької концептуальної картини світу в свідомості суспільства. Характерною для українського суспільства в період трансформацій була антинонімічність між реаліями життя та ідеологією, що нав'язувалась владою.

Україна опинилася на високоміфологізованому етапі свого розвитку в період політичних трансформацій. Трансформаційні процеси в Українській державі здійснюються здебільшого стихійно, під тиском певних груп інтересів або доведених до невдоволення соціальних верств. Коли старі ідеали знаходяться в процесі деструкції, а нові ще не викристалізувалися, зростає попит на просте, емоційно-забарвлене пояснення подій політичного доквілля та місця громадянина в ньому.

Форми інструментального впливу політичних міфів на формування вітчизняного політико-культурного простору відображаються у їхніх технологічних функціях, співвіднесених з наступними піками міфотворчості:

1) виборчі кампанії. Виборчі міфи здебільшого позбавлені об'єктивності і є спробою харизматичної мобілі-

зації електорату на рік-два під конкретну особистість;

2) хвилі соціально-економічної нестабільності, під час яких міфи використовуються з метою посилення легітимізації недостатньо ефективної влади або мобілізації громадян для підтримки непопулярних політичних рішень. Часто міфотворчість має на меті створити інформаційний шум або перманентний ефект очікування "кращих часів, що скоро настануть" та ігнорування об'єктивної реальності;

3) масштабні соціальні протести, пов'язані з кризою ідентичності чи конституційною кризою, у яких проявляється потреба реконструкції соціальної ідентичності.

Тривалий час в Україні державні еліти не займалися позитивною міфотворчістю і навіть дещо гальмували процеси еволюційного природного міфотворення. Наразі динаміка суспільних процесів зумовлює потребу активізації позитивної міфотворчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Барт Р.* Избранные работы: Семиотика. Поэтика. М.: Прогресс, 1989. 615 с.
2. *Деррида Ж.* Позиции. К.: Д. Л., 1996. 192 с.
3. *Durand Gilbert.* Les Structures anthropologiques de l'imaginaire. Paris: Dunod, 2016. 560 p.
4. *Маничев С.* Мифология в политических технологиях // Общество и политика. СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 2000. 512 с.
5. *Шиллер Г.* Манипуляторы сознания. М.: Мысль, 1980. 325 с.

6. Голосовкер Я. Э. Логика мифа. М.: Наука, 1987. 218 с.
7. Харченко Л. Соціально-гносеологічна природа сучасної міфотворчості: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 "Соціальна філософія та філософія історії" / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Л., 2004. 18 с.
8. Цуладзе А. Политическая мифология. М.: ЭКСМО: Алгоритм, 2003. 382 с.
9. Почепцов Г. Имидж от фараонов до президентов. К.: АДЕФ-Украина. 1997. 328 с.
10. Полянська В. Символічна політика як система політичних технологій: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 "Політичні інститути та процеси". Дніпропетровськ, 2004. 19 с.
11. Бредіс І. Пострадянський парадокс: демократія в Україні, автократія в Росії // Дзеркало тижня. 2008. № 8 (687).
12. Галь Б. Мифотворчество control-с error [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/project/page12809.html>
4. Manychev S. (2000). *Myfologyya v polytycheskyh tehnologyyah* [Myth in political technologies]. Saint Petersburg: S.-Peterb. Un-t, 2000 [in Russian].
5. Shyller G. (1980). *Manipulyatory soznanyem* [Manipulators of mind]. Moscow: Musl [in Russian].
6. Golosovker Ya. (1987). *Logyka myfa* [Myth logic]. Moscow: Nauka [in Russian].
7. Kharchenko L. (2004). *Socialno-gnoseologichna pryroda suchasnoyi mifotvorchosti* [Social advantage of modern myth making]. Lviv, Lvivskyj nacionalnyj un-t im. Ivana Franka [in Ukrainian].
8. Czuladze A. (2003). *Polytycheskaya myfologyya* [Political mythology]. Moscow: Algorytm [in Russian].
9. Pochepczov G. (1997). *Imidzh ot faraonov do prezidentov* [Image from faraons to presidents]. Kyiv: ADEF-Ukraine [in Ukrainian].
10. Polyanska V. (2004). *Symvolichna polityka yak systema politychnyh tehnologij* [Symbolic politics as a system of political technologies]. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
11. Bredis I. (2008). *Postradyskyj paradoks: demokratiya v Ukrayini, avtokratiya v Rosiyi* [Post-Soviet paradox: democracy in Ukraine, autocracy in Russia], *Dzerkalo tyzhnya — Mirror of the Week*, 8(687) [in Ukrainian].
12. Gal B. (2013). *Myth making*. Retrieved from <http://dialogs.org.ua/ru/project/page12809.html>

REFERENCES

1. Bart R. (1989). *Yzbrannue rabotu: Semotyka. Poetyka* [Selected works. Semiotics. Poetics]. Moscow: Progress [in Russian].
2. Derryda Zh. (1996). *Pozycyyu* [Positions]. Kyiv: D. L. [in Russian].
3. Durand G. (2016). *Les Structures anthropologiques de l'imaginaire*. Paris: Dunod.

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-87-103](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-87-103)

Лахиша Микола Іванович,

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17; e-mail: lahisha@ukr.net; тел.: +38 (096) 55 21 789, <https://orcid.org/0000-0001-8676-4578>

Лахиша Николай Иванович,

доктор наук по государственному управлению, профессор, профессор кафедры публичного управления и администрирования, Институт подготовки кадров государственной службы занятости Украины, 03038, г. Киев, ул. Нововокзальная, 17; e-mail: lahisha@ukr.net; тел.: +38 (096) 55 21 789, <https://orcid.org/0000-0001-8676-4578>

Lakhzyha Mykola Ivanovych,

Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration and Administration, Institute of Personnel Training of the State Employment Service of Ukraine, 03038, Kyiv, Str. Novovokzalna, 17; e-mail: lahisha@ukr.net; tel.: +38 (096) 55 21 789, <https://orcid.org/0000-0001-8676-4578>

Єгоричева Світлана Борисівна,

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування, Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка", 36011, м. Полтава, просп. Першотравневий, 24; e-mail: yehorycheva.sb@gmail.com; тел.: +38 (067) 378 18 03, <https://orcid.org/0000-0002-7829-7073>

Егорычева Светлана Борисовна,

доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры финансов, банковского бизнеса и налогообложения, Национальный университет "Полтавская политехника имени Юрия Кондратюка", 36011, г. Полтава, ул. Первомайский, 24; e-mail: yehorycheva.sb@gmail.com; тел.: +38 (067) 378 18 03, <https://orcid.org/0000-0002-7829-7073>

ОСМИСЛЕННЯ ТВОРЧОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ЖІЛЬБЕРА ДЮРАНА У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ УЧЕНИХ ПОСТКОМУНІСТИЧНИХ КРАЇН

Анотація. Проаналізовано осмислення творчості Ж. Дюрана у наукових дослідженнях вчених посткомуністичних країн, насамперед, з точки зору її креативності для усвідомлення процесів посткомуністичної трансформації. Зокрема, акцентується увага на онтологічному статусі “антропологічного траєкта” Ж. Дюрана, що має на увазі позиціонування між суб’єктом і об’єктом, центральним і периферійним, раціональним та емоційним, внутрішнім і зовнішнім тощо. Саме це надає можливості науковцям посткомуністичних країн використовувати концепт “траєкта” для характеристики перехідного періоду між двома станами розвитку суспільства. Суттєвими зазначено й психологічні особливості свідомості, які застосовуються і для характеристики трансформаційних станів суспільств.

Виявлення, систематизація та аналіз праць науковців посткомуністичних країн, в яких характеризується творчість Ж. Дюрана чи використовуються його ідеї і наукова методологія, дозволили дійти висновку про різницю у підходах та акцентуванні уваги на певних частинах творчості Дюрана. Це зумовлюється політичними, соціальними та культурними особливостями окремих країн і необхідністю враховувати й характеризувати проблеми сьогодення. Виділено напрацювання учасників Української школи архетипіки, М. Карвовської та С. Ясиновича (Польща), О. Дугіна (Росія) та відзначено помітну роль учня Дюрана М. Маффесолі (Франція). Втім, у переважній більшості посткомуністичних країн творчість Ж. Дюрана досі залишається маловідомою, а його ідеї використовуються, насамперед, психологами та міфознавцями. Спільним у посткомуністичних країнах є прагнення осмислити ідеї Ж. Дюрана та використати їх для пояснення мінливого сьогодення, що й призводить до зацікавлення творчістю Дюрана соціологів, політологів та представників науки державного управління. Зазначено також і спроби використати методологію Ж. Дюрана для усвідомлення цивілізаційних процесів, зокрема, обґрунтування особливостей російської цивілізації для її протиставлення західній, чи критики таких підходів.

Проведений аналіз переконливо свідчить про доцільність ширшого застосування методологічних підходів Дюрана для осмислення управлінських,

соціальних та інших проблем транзиту, а також для розвитку психології, міфознавства та літературної критики, що обумовлює активізацію перекладу та видання творів Ж. Дюрана.

Ключові слова: Жільбер Дюран, творчість, методологія, архетипіка, посткомуністичні країни.

ОСМЫСЛЕНИЕ ТВОРЧЕСТВА И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИИ ЖИЛЬБЕРА ДЮРАНА В НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ УЧЕНЫХ ПОСТКОММУНИСТИЧЕСКИХ СТРАН

Аннотация. Осуществлен анализ осмысления творчества Ж. Дюрана в научных исследованиях ученых посткоммунистических стран, прежде всего, с точки зрения ее креативности для осознания процессов посткоммунистической трансформации. В частности, акцентируется внимание на онтологическом статусе “антропологического траекта” Ж. Дюрана, что подразумевает позиционирование между субъектом и объектом, центральным и периферийным, рациональным и эмоциональным, внутренним и внешним т. п. Именно это, по мнению авторов статьи, дает возможность ученым посткоммунистических стран использовать концепт “траекта” для характеристики переходного периода между двумя состояниями развития общества. Существенными названы и психологические особенности сознания, которые применяются и для характеристики трансформационных состояний обществ.

Выявление, систематизация и анализ работ ученых посткоммунистических стран, в которых характеризуется творчество Ж. Дюрана или используются его идеи и научная методология, позволили сделать вывод о разнице в подходах и акцентировании внимания на определенных частях творчества Дюрана. Это обусловлено политическими, социальными и культурными особенностями отдельных стран и необходимостью учитывать и характеризовать проблемы современности. Выделено наработки участников Украинской школы архетипики, М. Карвовской и С. Ясиновича (Польша), А. Дугина (Россия), отмечено заметную роль ученика Дюрана М. Маффесоли (Франция). Впрочем, в большинстве посткоммунистических стран творчество Ж. Дюрана до сих пор остается малоизвестным, а его идеи используются, прежде всего, психологами и мифоведами. Общим в посткоммунистических странах является стремление осмыслить идеи Ж. Дюрана и использовать их для объяснения изменяющегося настоящего, что и приводит к заинтересованности творчеством Дюрана социологов, политологов и представителей науки государственного управления. Отмечено также попытки использовать методологию Ж. Дюрана для осознания цивилизационных процессов, в частности, обоснования особенностей российской цивилизации для ее противопоставление западной, или критики таких подходов.

Проведенный анализ убедительно свидетельствует о целесообразности широкого применения методологических подходов Дюрана для осмысления управленческих, социальных и других проблем транзита, а также для разви-

тия психологии, мифоведения и литературной критики, что обуславливает активизацию перевода и издания произведений Ж. Дюрана.

Ключевые слова: Жильбер Дюран, творчество, методология, архетипика, посткоммунистические страны.

UNDERSTANDING THE CREATIVITY AND USE OF GILBERT DURAND'S METHODOLOGY IN SCIENTIFIC RESEARCH OF SCIENTISTS OF POST-COMMUNIST COUNTRIES

Abstract. The article analyzes the understanding of G. Durand's work in scientific research of scientists of post-communist countries, primarily from the point of view of its creativity for understanding the processes of post-communist transformation. In particular, attention is focused on the ontological status of G. Durand's 'anthropological trajectory', which implies positioning between subject and object, central and peripheral, rational and emotional, internal and external, and so on. This, according to the article authors' opinion, makes it possible for scientists of post-communist countries to use the concept of 'trajectory' to characterize the transition period between two states of development of society. Psychological features of consciousness are also called significant, which are also used to characterize transformational states of societies.

Identification, systematization and analysis of the works of scientists of post-communist countries, in which G. Durand's work is characterized or his ideas and scientific methodology are used, allowed us to conclude that there is a difference in approaches and emphasis on certain parts of Durand's work. This is due to the political, social and cultural characteristics of individual countries and the need to consider and characterize the problems of our time. The best practices of participants of the Ukrainian School of Archetypes, M. Karwowska and S. Jasinowicz (Poland), A. Duhin (Russia) are highlighted and the notable role of Durand's student M. Maffesoli (France) is noted. However, in the vast majority of post-communist countries, G. Durand's work is still little known, and his ideas are used primarily by psychologists and mythologists. Common in post-communist countries is the desire to comprehend the ideas of G. Durand and use them to explain the changing present, which leads to interest in Durand's work sociologists, political scientists and scientists of public administration. Attempts to use the methodology of G. Durand to understand civilizational processes are also noted, in particular, to justify the peculiarities of Russian civilization to contrast it with Western ones or criticize such approaches.

The analysis convincingly demonstrates the expediency of wider application of Durand's methodological approaches to understanding the managerial, social and other problems of transit, as well as for the development of psychology, mythology and literary criticism, which leads to increased translation and publication of G. Durand's works.

Keywords: Gilbert Durand, works, methodology, archetypes, post-communist countries.

Постановка проблеми. Маніфест Української школи архетипіки відзначає перехідний характер нашої епохи: від інверсійного модерну і постмодерного розвитку до метамодерної фази духу та, з посиленням на творчість одного з французьких корифеїв архетипіки Жильбера Дюрана, характеризує альтернативні шляхи розвитку людства, а відтак — ставить низку завдань, першим з яких визначено “пропонувати нові ідеї та концепції для вирішення проблем публічного управління і показувати, на яких архетипах ці рішення засновані” [1].

У сучасній науці динамічно розвивається запропонований Ж. Дюраном та його послідовниками напрям наукових пошуків, який увійшов до історії гуманістики під назвою Нова антропологія. Видається доцільним простежити осмислення творчості Ж. Дюрана у посткомуністичних країнах, враховуючи, з нашої точки зору, доцільність використання його напрацювань у процесі посткомуністичної трансформації. Вже попередній аналіз засвідчує різницю у підходах та акцентування уваги на певних частинах творчості Ж. Дюрана, зважаючи на політичні та соціальні потреби сьогодення, що особливо помітно у Росії і пов'язано з наголосом на її цивілізаційних особливостях.

Беручи до уваги, що посткомуністичний транзит — це перехід від соціалізму до демократії та ринкової економіки, насамперед, варто осмислити введений Ж. Дюраном термін “антропологічний траєкт” (від лат. *trās* — “через”, “між”, і *iacere* — “кидати”, “метати”, тобто “кинутий між”). Ан-

тропологічний траєкт — це надання самостійного онтологічного статусу тому, що знаходиться між: суб'єктом і об'єктом, центральним і периферійним, раціональним та емоційним, внутрішнім і зовнішнім, природою і культурою, минулим і майбутнім тощо. Як нам здається, цей термін можна використати й для характеристики посткомуністичної трансформації як перехідного періоду між двома станами суспільства, попереднім та бажаним. Відтак, отримуємо додатковий важливий інструмент для виявлення особливостей та загальних рис цього процесу. Суттєвими є й психологічні характеристики свідомості, які вже використовуються для визначення стану суспільств.

Вивчення означеної проблематики в Україні, Польщі та Росії здійснювалося нами за такими напрямками: публікація творів Ж. Дюрана; звернення до творчості Ж. Дюрана; використання ідей Ж. Дюрана для обґрунтування підходів до аналізу трансформаційних процесів. Огляд інтернет-ресурсів європейських посткомуністичних країн засвідчив, що у переважній більшості з них творчість Ж. Дюрана є маловідомою, а його ідеї не використовуються, що можна пояснити кількома факторами, головними з яких нам видаються складність питання, мовні проблеми та відсутність перекладів творів ученого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз наукових публікацій вчених посткомуністичних країн, в яких висвітлюється творчість Ж. Дюрана та використовується запропонована ним методологія досліджень, свідчить про посту-

пове зростання кількості таких праць у сферах психології, культурології, міфознавства, філології, соціальних наук та публічного управління. Проте узагальнення цих досліджень досі не проводилося.

Мета статті полягає у виявленні, узагальненні та систематизації інформації про використання ідей та методології Ж. Дюрана у наукових дослідженнях учених посткомуністичних країн.

Виклад основного матеріалу. Проведене дослідження підтвердило гіпотезу про те, що творчість Ж. Дюрана у посткомуністичних країнах поступово стає загальнонауковим надбанням. В Україні звернення до теоретичного доробку Ж. Дюрана здійснюється у двох напрямках. Перший з них започаткований у 2009 році й пов'язаний з розвитком школи міфознавства, у коло досліджень якої залучаються дотичні культурологічні феномени з посиланням на найновіші наукові інтерпретації міфу відомими зарубіжними вченими. Серед таких досліджень виділяються розвідки філолога Г. Драненко, яка проблему зв'язку міфокритичної концепції прочитання художнього твору з рецептивною естетикою й рецептивною історією розглядає, спираючись на творчість Ж. Дюрана та використовуючи запропоновану ним термінологію [2].

Символ й міф у теоретичній думці Ж. Дюрана розкриваються в однойменній статті Г. Драненко 2009 року на основі аналізу монографії “Міфологічні образи та обличчя твору: від міфокритики до міфаналізу” за такими напрямками: зміст поняття “символ”, архетипні образи, генетичний та

міфологічний виміри проблематики символу, поняття міфу тощо. Наголошується, що “Ж. Дюран, як і К. Леві-Строс, розглядає міф як метамову. На переконання французького антрополога, міф є унікальним дискурсом, наративом про походження, де зароджується фундаментальне антагоністичне напруження, що призводить до розвитку значень” [3, с. 53].

Наступну свою статтю Г. Драненко безпосередньо присвячує вивченню поняття “міфологічного тла” в антропологічній теорії уявного Дюрана. Автор намагається осмислити зміст поняття, введенного в науковий обіг у праці “Міфологічне тло “Пармського монастиря”: до питання естетики роману” (1961), та навести зразок його методологічного використання для герменевтичного прочитання художнього тексту. Г. Драненко аналізує також тлумачення інших понять наукового інструментарію французького вченого (дієсхеми, сузір'я образів, символ, архетип, міф, структура, антропологічний траєкт, режим Уявного). Наголошено, що основні положення викладеної у праці “Антропологічні структури уявного” теоретичної концепції Дюрана втілюють у життя її головне призначення — “реабілітувати суб'єктивне” та обґрунтувати онтологічну значущість уяви. На думку Г. Драненко, французький антрополог прагне довести перспективність вивчення світу за допомогою понять, створених уявою (“образів”, із франц. *image*), іншими словами, понять, які не збігаються з тим, що загально вважається об'єктивною дійсністю [4].

Статті Г. Драненко досить активно цитуються у наукових працях

з філології, а прізвище Ж. Дюрана вказується поряд з іншими відомими представниками французької школи міфології (Е. Дюркгейм, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс, Р. Барт, Ж. Бюрго, П. Рікер, В.-Л. Тремблей) [5, с. 172]. Помітне місце Дюрана серед французьких міфологів Л. Бондарчук пов'язує, насамперед, з публікацією у 1960 році монографії “Антропологічні структури уявного” і введенням поняття “уявного” як основи ментального життя, складника фантастичного простору, якого людина не може уникнути у реальному житті. Автором відзначається, що із середини ХХ століття відновлюється інтерес до міфологічної критики та міфопоетичного трактування, що виступає підтвердженням думки Ж. Дюрана, що раціональне, яким би воно не було, розробляється на теренах уявного, проявляючись у різних формах у художній творчості. Ж. Дюран вказується у статті як засновник створеного у 1996 році Центру досліджень Уявного та, відповідно, — як представник третього напрямку французької міфокритики. Відмічається також універсалізм та прикладне значення французьких концепцій, зокрема, протиставлення денного/нічного режиму Дюраном [6].

Популяризації ідей Ж. Дюрана у нашій країні активно сприяло становлення Української школи архетипіки та зростання уваги до психологічних проблем у публічному управлінні. За період існування школи її учасниками опубліковано понад 450 наукових статей у вітчизняних періодичних виданнях, підготовано монографії, захищено низку кандидатських і докторських дисертацій. Саме у рамках

цієї школи започатковано здійснення україномовних перекладів творів знакових послідовників К. Юнга та Ж. Дюрана, зокрема, М. Маффесолі [7]. Готується український переклад дисертаційної роботи Ж. Дюрана “Антропологічні структури уявного” [8, с. 290]. Суттєве значення має і співпраця з французькими вченими. Зокрема, в Україні помітна активна роль почесного професора Сорбонни Мішеля Маффесолі у роз'ясненні власного бачення проблематики постмодерної епохи: феномену глобальної масовості, трансформації політики і політичної сфери, області повсякденного і перетворенням сакрального, святкового в повсякденність, феноменів підпорядкування і насилля, явищ номадизму і нової природи ідентичності в сучасному світі [9], а також у поширенні спадщини Ж. Дюрана.

Зокрема, слід відзначити участь М. Маффесолі у заходах Української школи архетипіки (УША) та входження до складу редколегій фахових збірок “Публічне урядування” і “Український соціум”. Як зазначає вчений секретар УША О. Суший, знайомство з творчістю Ж. Дюрана відбулося у 2016 році, а прочитані у 2017–2018 роках професором М. Маффесолі у Києві лекції “Неотрайбалізм і сучасна політика децентралізації” й “Трансформація політичного в етичне” склали надійну перспективу для нових ідей [10, с. 351].

До творчості Ж. Дюрана зверталися у своїх публікаціях у фаховому журналі “Публічне урядування” як українські (Л. Сердечна, Л. Пономаренко), так і російські вчені (В. Ми-

хайлов), статті яких ґрунтувалися на російськомовних перекладах творів Дюрана та характеристики його творчості у працях росіянина О. Дугіна.

У статті Л. Сердечної відображено положення теорії Дюрана про уявне — “імажинер” — та здійснено спробу її опису з метою осмислення процесів, що відбуваються у “перехідному” українському суспільстві, та в контексті практичного застосування до окремих соціологічних конструкцій як теоретичних засад державного управління [11]. Л. Пономаренко відзначає чільне місце Ж. Дюрана серед учнів К. Г. Юнга, застосовуючи його теоретичні напрацювання в сфері уяви та міфів для дослідження архетипної природи національного символу [12].

У публікаціях В. Михайлова положення праць Ж. Дюрана використовується для становлення авторської позиції і розробки інструментів соціального управління, визначення ролі еліт й ідей сучасної філософії для публічного управління тощо. Вчений наголошує, що знайомство з “соціологією уяви” Ж. Дюрана спонукало його до розробки нової, заснованої на його ідеях, філософії та теорії управління [13;14].

Отже, сьогодні в Україні науковцями декларується й реалізується прагнення оцінювати та пояснювати сучасність з використанням результатів творчості Ж. Дюрана.

Більше відома творчість французького вченого в Республіці Польща, чому, зокрема, сприяла публікація 1986 року перекладу його книги “Уява символічного” (1964), яка стала своєрідним стислим вступом до питань сутності та способів функці-

онування символів у культурі. Саме у цій сфері й знаходимо більшість згадок про творчість Ж. Дюрана чи використання фрагментів його праць у Польщі.

Вже з початком посткомуністичної трансформації у Польщі посилювалася увага до символізму, яка супроводжувалася виникненням наукових інституцій за інтересами. Так, з ініціатииви Б. Сосен у 1995 році в Інституті романської філології Ягеллонського університету (Краків) було створено відділ дослідження символічної уяви, вченими якого використовувалася дюранівська методологія; у 2004 році в Інституті польської філології Лодзького університету почав діяльність науковий гурток міфокритиків тощо.

Перше відоме нам польське дослідження поглядів Ж. Дюрана, яке стосувалося питань культури, було опубліковано у 1999 році у Кракові у науковому видавництві Педагогічної академії імені Комісії народної освіти [15]. Монографія С. Ясьоновича, присвячена висвітленню поглядів Р. Бартеса та Ж. Дюрана на плюралізм культури. У першій частині дослідження подано інтелектуальні профілі Бартеса і Дюрана у хронологічному контексті становлення їхніх концепцій, відзначено їх спільний інтерес до феномену сенсу як зв’язку між сферою культури, людиною-суб’єктом та реальним світом. Друга частина твору присвячена розгляду деяких аспектів сучасної літератури на тлі способів її критики, представлених Бартесом і Дюраном, та, зокрема, вивченню взаємозв’язків, які можуть існувати між критичними методами та “культурним мо-

ментом” західної цивілізації, в якому ці методи застосовуються. Важливою для вивчення теоретичної бази із зазначених питань є вміщена у виданні бібліографія творів Р. Бартеса та Ж. Дюрана, а також присвячених їх діяльності праць інших авторів.

Суттєвим вкладом у розвиток дюранознавства у Польщі стало видання у 2002 році збірника праць Ж. Дюрана із вміщеною бібліографією його творів, який дав поштовх розвитку відповідних досліджень і часто цитується польськими авторами [16].

Важливим у науковому співтоваристві стало освоєння методології Ж. Дюрана. В цьому контексті заслуговує на увагу низка публікацій професора Маржени Карвовської, яка неодноразово проходила наукові стажування у зарубіжних університетах і центрах, в тому числі в Греноблі та Парижі. Зокрема з під її пера вийшли друком: книга з аналізом уявлень Болеслава Лесьмяна (2008) [17]; стаття, присвячена аналізу архетипів дня і ночі на прикладі творчості Б. Лесьмяна (2017) [18] і стаття з аналізу творчості цього польського поета, яку можна назвати зразком використання дюранівської методології дослідження (2014). Аналіз п’єс Б. Лесьмяна у цій статті методологічно ґрунтувався на антропологічній теорії Ж. Дюрана, а символічний зміст, прихований у текстах поета, аналізувався з точки зору міфокритичної інтерпретації [19].

2015 року видавництвом Лодзького університету було видано монографію М. Карвовської “Антропологія творчої уяви в літературних дослідженнях. Уявлений світ Бруно Шульца”. В ній, окрім блискучого

використання методології Ж. Дюрана, представлення теорії антропологічних структур уявного, понять та відповідних напрямів досліджень, важливою є і характеристика польської школи “постдюранізму” [20, с. 71–82].

До творчості Ж. Дюрана М. Карвовська звертається і у публікаціях наступних років. Так, у колективній монографії 2016 року “Постійна присутність міфу в літературі та культурі” на чільному місці розташовано статтю “Міф у сучасних літературних дослідженнях” [21, с. 12–22], в якій Ж. Дюрана названо ініціатором сучасних досліджень міфу в Європі. Проведений авторкою аналіз праць польських авторів, присвячених питанням міфології, зокрема творів романістів Б. Сосен, С. Ясьоневича, К. Фаліцької, М. Кліка; теоретика літератури Й. Слосарської; полоністів В. Штурца та М. Дибізбанського, дав підстави для висновку, що у Польщі дюранівська методологія та постдюранівська герменевтика широко використовуються. У монографії М. Карвовської 2020 року [22] значна частина дослідження з антропології літератури побудована на використанні методології Ж. Дюрана (теорія антропологічних структур уявного та концепція культурного плюралізму), а також присвячена характеристиці його творчості та розкриттю її впливу на польську культуру.

Цікавим є цикл публікацій “*Imaginarium*” (2016 року [23] та 2017 року [24] видання), об’єднаний редактором С. Ясьоновичем темою “Нова людина” і доступний для дослідників на сайті Польського тео-

логічного товариства. Завданням серії “*Imaginarium*” визначено надання всебічної характеристики мотивам та проблемам західної культури. Автори дослідження шляхом зіставлення та порівняння сучасних критичних ідіом намагаються з’ясувати, що означає бути людиною та прагнуть поживавити дискусію про концепції та бачення трансформації чи переосмислення історії людства. Серед розділів книги 2017 року варто виокремити публікацію М. Карвовської “Бачення Нової Людини у творчості Мірона Бялошевського” [24, с. 241–251], оскільки її значна частина побудована на використанні творчого спадку і методології Ж. Дюрана. Зокрема, у статті прийнята дюранівська концепція символу як міфічної фігури (*figure mythique*), вираженої на рівні мови архетипного образу (*image archétype*). Окрім творів Ж. Дюрана, використано й публікації його послідовників.

З точки зору узагальнення досвіду використання творчості Дюрана, варто звернути увагу й на статтю М. Любельської-Ренуф “Структура уявного Чеслава Мілоша та Жильбера Дюрана”, де здійснено аналіз теорії уявного та практики її реалізації. У статті стверджується, що роботи польського поета і прозаїка Ч. Мілоша, в яких зображення “утворюють справжні магнітні поля, що тяжіють навколо ряду центральних поетичних символів”, можна сприймати як практичну реалізацію теорії Дюрана [25].

У Росії спадщина Ж. Дюрана використовується за кількома напрямками, насамперед, у соціології, психології та філології. Певним по-

штовхом для поширення інформації про школу міфології та, зокрема, Ж. Дюрана стали лекції Ф. Вальтера, керівника Гренобльського центру досліджень уявного, прочитані у 2005 році у Московському державному університеті та Російському державному гуманітарному університеті, і опублікована на їх основі стаття. У ґрунтовній передмові перекладача Ю. Пухлій надавалася коротка інформація про Ж. Дюрана й його основні праці та відзначалося, що “повного і систематичного уявлення про зародження, розвиток та сьогодинішні “паростки” французької міфологічної традиції” у Росії досі немає [26].

Варто виділити дослідження соціолога О. Дугіна, який у 2010 році опублікував монографію “Логос і міфос: соціологія глибин” [27] й посібник “Соціологія уяви. Введення в структурну соціологію” [28], а у 2011 році захистив дисертацію доктора соціологічних наук на тему “Трансформація соціальної структури суспільства в контексті соціології уяви” [29]. Серед завдань дослідження, визначених автором, слід виокремити ті, що пов’язані з розкриттям можливостей “соціології уяви” для дослідження архаїчних і традиційних суспільств, а також епох модерну і постмодерну. Важливим для науковця є також показ можливостей “соціології уяви” при вивченні специфіки трансформації соціальної структури російського суспільства.

У наступні роки було опубліковано низку монографій О. Дугіна (“В поисках темного Логоса”, 2013; “Ноомахия. Войны ума. Три логоса: Аполлон, Дионис, Кибела”, 2014; та інші), які спираються на творчість

Ж. Дюрана і активно використовуються у наукових пошуках російськими вченими. Помітною є і діяльність заснованої у 2008 році з ініціативи професора О. Дугіна й декана соціологічного факультету МДУ імені М. В. Ломоносова В. Добренкова соціологічної школи “Центр консервативних досліджень” та заснованої у 2011 році Лабораторії досліджень уяви [30; 31]. Важливими також є популярні роз’яснення суті творчості Ж. Дюрана, прикладом чого є створений на основі текстів Дугіна відеофільм [32].

Слід відзначити твердження О. Дугіна, що Ж. Дюран ґрунтується у своїй типології на здобутках російської школи фізіології, зокрема, на творчості В. М. Бехтерева та О. О. Ухтомського. Цю ж думку зустрічаємо і у працях сучасних російських психологів, наприклад, В. Слабінського, який пропонує інтегрувати дослідження Дюрана у теорію відносин В. Мясіщева, вважаючи, що виділені Дюраном в *imaginaire* два режими і три групи міфів реалізуються у запропонованому Мясіщевим кластері відносин особистості [33].

Наукова творчість О. Дугіна має у Росії значний резонанс та високо оцінюється. Зокрема, І. Полтораки зазначає, що Європа в особі Ж. Дюрана почала долати дуалізм (базову парадигму режиму діурничного Модерну), “але пізніше скотилася до постмодерністського нігілізму. О. Дугін, однак, підхопив прапор, що випав, і нині чи не в єдиній особі розвиває “соціологію уяви” [34]. На цьому ж наголошує й С. Семенов, який пише: “Дугін услід за Дюраном розглядає

смерть та час як негативні категорії” [35].

Відзначаючи значну роль досліджень О. Дугіна для популяризації ідей та творів Ж. Дюрана, а також праць М. Маффесолі не лише у Росії, а і в інших посткомуністичних країнах, водночас, варто відмітити реакційність багатьох його геополітичних тез, обґрунтованих на основі архетипіки, особливо тих, що стосуються Польщі та України, що неодноразово вже було предметом критики польських науковців (М. Бала, М. Брода, П. Ебенгард, Я. Ігнацак, О. Красівський, К. Суровець та інші).

Варто також назвати й інших російських авторів, які активно опрацьовують положення школи архетипіки та, зокрема, ідеї Ж. Дюрана, спираючись при цьому на праці О. Дугіна. Так, вже згаданий нами В. Михайлов осмислює теорію управління у стилі “ноктюрн” як нову філософію управління, популяризуючи її в українському фаховому виданні [14]. В інших відомих нам публікаціях цього автора міф розглядається як інструмент чи матриця управління, релігійна традиція тощо.

Більш самостійну позицію займає В. Лебедько, який у лекціях 2010 року аналізував погляди Ж. Дюрана з точки зору розуміння фемінології душі, наголошуючи, що імажинер — це стратегія антропологічного траєкту перед обличчям смерті. Автор відзначає, що учень і друг Юнга — Ж. Дюран — “зібрав усі струмки тодішнього Ераноса в одну течію і створив т.зв. глибинну соціологію чи соціологію уяви. І це те, що досі ще не зайняло свого місця у науці, тому

що воно, по суті, всю сучасну науку ставить з голови на ноги” [36].

Аналітичний психолог, юнґіанський психотерапевт Л. Суріна у низці статей досліджує творчість К. Г. Юнга та його послідовників, зосереджуючись, зокрема, на аналізі діяльності інтелектуального співтовариства Еранос. Важливо відмітити думку автора, що “архетипна психологія починається з К. Г. Юнга, А. Корбена та Ж. Дюрана” [37], і цитування дюранівської характеристики товариства Еранос.

Слід відзначити кілька варіантів перекладу творів Ж. Дюрана російською мовою; зокрема, в електронному доступі розміщено переклад праці Ж. Дюрана “Антропологічні структури уявного” [38]. Опубліковані в перекладі праці та популяризація ідей Дюрана О. Дугіним сприяють ширшому їх використанню, зокрема, і у художній літературі (Є. Заславська та інші). Проте дослідниками відзначено складність та тривалість роботи над перекладами.

Окремо варто відмітити спроби використання творчості Ж. Дюрана в політичних інтересах для обґрунтування певної позиції, які спостерігаються як в Україні, так і в Росії. Так, політолог В. Гулевич у статті 2009 року застерігав Україну від “діурну” Сполучених Штатів, вказуючи, що Україна та Росія — це країни “ноктюрну”: “звідси впливає підсвідоме порівняння Росії та України як “старшої і меншої сестер”. Відомо, що старші сестри замінюють батьків, в яких молодші шукають заспокоєння і безпеки” [39]. У 2014 році цей автор перебрався з України до Росії, задекларувавши боротьбу з українським

націоналізмом. У публікації з промовистою назвою “Украина и Россия-матушка” (30.08.2014) В. Гулевич вдається до етнопсихологічного аналізу з посиланням на Ж. Дюрана та стверджує, що “Росія для українців — не ворог, а матушка” [40]. Така точка зору видається заполітизованою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження засвідчує, що творчість Ж. Дюрана лише в останні роки стала предметом осмислення науковцями посткомуністичних країн, що значною мірою пояснюється відсутністю широкодоступних видань творів мовою оригіналу, відсутністю перекладів та складністю проблематики.

В Україні зусиллями школи архетипіки (Е. Афонін та інші) з урахуванням підходів Ж. Дюрана здійснено перші публікації з філології і публічного управління та готується переклад його праць, що сприятиме їх комплексному вивченню. У Польщі творчість Ж. Дюрана застосовується з методологічної точки зору, в основному, для дослідження літературних процесів. Помітними є контакти з французькими послідовниками Ж. Дюрана. У Росії з використанням елементів творчості Ж. Дюрана вибудовується теорія, що обґрунтовує особливості російської цивілізації, протиставляючи її західній. Спільним у посткомуністичних країнах є прагнення осмислити ідеї Ж. Дюрана та використати їх для пояснення сьогодення.

Аналіз практики свідчить про необхідність перекладу та видання творів Ж. Дюрана, що полегшить використання його ідей у посткомуніс-

тичних країнах. Доцільним видається застосування його методологічних підходів для аналізу суті посткомуністичних трансформацій, осмислення управлінських, соціальних та інших проблем транзиту, а також для розвитку міфознавства та літературної критики. Корисною видається й популяризація творчості Ж. Дюрана у науковому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маніфест Української школи архетипіки. URL: <https://usarch.org> (дата звернення: 15.10.2020).
2. *Драненко Г.* Міфокритика та рецептивна теорія: продуктивний діалог // Питання літературознавства. 2009. Вип. 78. С. 243–251.
3. *Драненко Г.* Символ та міф у теоретичній думці Ж. Дюрана // Біблія і культура. 2009. Вип. 11. С. 51–53.
4. *Драненко Г.* Поняття “міфологічного тла” в антропологічній теорії уявного Ж. Дюрана // Питання літературознавства. 2010. Вип. 79. С. 114–123.
5. *Бондарчук Л. В.* Рецепція міфології в художній творчості: літературно-історичний аспект // Закарпатські філологічні студії. 2019. Вип. 7. Т. 2. С. 172–176.
6. *Бондарчук Л.* Французька міфокритика в літературознавчому аспекті // Південний архів (філологічні науки). 2019. № 78. С. 94–97.
7. *Маффесолі М.* Час племен. Занепад індивідуалізму в масових суспільствах: пер. з фр. Київ: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2018. 264 с.
8. *Афонін Е., Мартинов А.* Українське диво: від депресії до соціального оптимізму. Київ: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2019. 296 с.
9. Неотрайбалізм і сучасна політика децентралізації. Відкрита лекція Мішеля Маффесолі. 29 травня 2017 р. Київ, 2017. 6 с.
10. *Суший О. В.* Соціальна архетипіка у проблемному полі публічного управління: сучасний стан і перспективи розвитку // Публічне урядування. 2018. № 4(14). С. 340–354.
11. *Сердечна Л.* Імажинер Ж. Дюрана як архетипне підґрунтя регулювання рекламної діяльності // Публічне урядування. 2016. № 2(3). С. 226–236.
12. *Пономаренко Л.* Імажинер Ж. Дюрана як теоретична основа дослідження архетипної природи національного символу. Архетипіка і державне управління: виклики та ризики суспільної трансформації. Київ-Тбілісі: НТЦ “Псіхея”, 2016. С. 57–63.
13. *Михайлов В.* Міф як інструмент соціального управління // Публічне управління: теорія та практика. 2012. Спец. вип. С. 66–76.
14. *Михайлов В.* Теория управления в стиле “ноктюрн” как новая философия управления // Публічне управління. 2013. № 3. С. 5–9.
15. *Jasionowicz S.* Roland Barthes — Gilbert Durand. Wizje pluralizmu kultury. Krakow: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 1999. 154 s.
16. *Potęga świata wyobrażeń czyli Archetypologia według Gilberta Duranda / pod red. Krystyny Falickiej.* Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2002. 282 s.
17. *Karwowska M.* Prapamięć uśpioną. Świat wyobrażeń Bolesława Lesmiana. Warszawa, 2008. 194 s.
18. *Karwowska M.* Archetyp dnia, archetyp nocy. Ikonograficzne ukształtowanie świata przedstawionego w “Basni o rycerzu panskim” Bolesława Lesmiana. Prace polonistyczne. Pory dnia, pory roku. 2010. Seria LXV. S. 51–70.

19. *Karwowska M.* "Coś go spętało i zmroczyło... nie może grać...". Repartycja mityczna w dramatach mimicznych Bolesława Leśmiana // *Prace Polonistyczne*. 2014. № 69. S. 103–115.
20. *Karwowska M.* Antropologia wyobraźni twórczej w badaniach literackich. *Świat wyobrazony Brunona Schulza*. Łódź: Wydawnictwo uniwersytetu Łódzkiego, 2015. 352 s.
21. *Karwowska M.* Mit we współczesnych badaniach literackich. Trwała obecność mitu w literaturze i kulturze; pod. red. M. Karwowskiej, M. Grabowskiego, K. Zukowskiej. Łódź, 2016. S. 11–22.
22. *Karwowska M.* Świadomość rodzaju obrazu. *Studia z antropologii literatury*. Łódź: Wydawnictwo uniwersytetu Łódzkiego, 2020. 190 s.
23. *Obrazy świata, przestrzenie dzieła Literatury — sztuki plastyczne*; pod redakcją Stanisława Jasionowicza (*Imaginarium*, 1). Kraków: Wydawnictwo UNUM, 2016. 144 s.
24. *Nowy Człowiek: wizje, projekty, języki*; pod red. Stanisława Jasionowicza (*Imaginarium*, 2). Kraków: Wydawnictwo UNUM, 2017. 292 s.
25. *Lubelska-Renouf M.* Struktury wyobraźni Czesława Miłosza i Gilberta Duranda. *Prace Polonistyczne*. 2019. Seria LXXIV. S. 29–51.
26. *Вальтер Ф., Пухлий Ю.* Сегодняшний день французской школы сравнительной мифологии (На материале романов о короле Артуре XII–XIII веков). Перевод с французского, вступительная статья и примечания Ю. Пухлий // *Вопросы литературы*. 2007. № 2. С. 164–188.
27. *Дугин А. Г.* Логос и мифос: социология глубин. Москва: Академический Проект; ТРИСТА, 2010. 364 с.
28. *Дугин А. Г.* Трансформация социальной структуры общества в контексте социологии воображения: дис. ... д-ра социол. наук. Ростов-н/Д, 2011. 453 с.
29. *Дугин А. Г.* Социология воображения. Введение в структурную социологию. Москва: Академический Проект; ТРИСТА, 2010. 564 с.
30. Центр консервативных исследований. URL: <http://konservatizm.org/> (дата звернения: 28.10.2020).
31. IMAGINAIRE. Лаборатория исследований воображения. URL: <http://www.imaginaire.ru/> (дата звернения: 28.10.2020).
32. *l'imaginaire Жильбера Дюрана. Фильм Дмитрия Ефремова*. URL: <https://vimeo.com/68985202> (дата звернения: 02.11.2020).
33. *Слабинский В. Ю.* Позитивная динамическая психотерапия: анализ сновидений в русле психологии отношений В. Н. Мясищева // *Медицинская психология в России*. 2016. № 6 (41). URL: http://www.mprj.ru/archiv_global/2016_6_41/nomer05.php (дата звернения: 06.11.2020).
34. *Полтораки И.* Что наша жизнь? Траект! URL: <https://maxpark.com/user/4294967877/content/2591473> (дата звернения: 06.11.2020).
35. *Семенов С. А.* Дугин и Ж. Дюран о времени и смерти. URL: http://samlib.ru/s/semenow_sergej_aleksandrowich/aduginijduranovremeniismerti.shtml (дата звернения: 10.11.2020).
36. *Лебедько В.* Феноменология Души. Лекция 10. 21.08.2010. URL: <http://www.lebedko.su/nedavnie-stati/fenomenologiya-dushi-lekczia-10> (дата звернения: 10.11.2020).
37. *Сурина Л. А.* "Эранос" К. Г. Юнга: взаимоотражение Человека и космоса // *Психотерапия*. 2018. № 5. С. 24–31.
38. *Дюран Ж.* Антропологические структуры воображаемого; перевод Б. Носенок. URL: <https://castalia.ru/translations/zhilber-dyuran-antropologicheskie-strukturyi-voobrazhaemogo-vvedenie-bes>

- poleznyie-obrazyi (дата звернення: 14.11.2020).
39. Гулевич В. Жильбер Дюран против Виктора Ющенко. URL: <https://odnarydyna.org/content/zhilberdyuran-protiv-viktora-yushchenko> (дата звернення: 14.11.2020).
40. Гулевич В. Украина и Россия-матушка. URL: <https://ukraina.ru/opinions/20140830/1010329859.html> (дата звернення: 14.11.2020).

REFERENCES

1. Manifest *Ukrainskoi shkoly arkhetypyky* [Manifesto of the Ukrainian School of Archetypes]. Retrieved from: <https://usarch.org> [in Ukrainian].
2. Dranenko H. (2009). Mifokrytyka ta retseptyvna teoriia: produktyvnyi dialoh [Mythocriticism and receptive theory: productive dialogue]. *Pytannia literaturoznavstva — Questions of literary criticism*, 78, 243–251 [in Ukrainian].
3. Dranenko H. (2009). Symvol ta mif u teoretychnii dumtsi Zh. Diurana [Symbol and myth in the theoretical thought of J. Durand]. *Bibliia i kultura — Bible and culture*, 11, 51–53 [in Ukrainian].
4. Dranenko H. (2010). Poniattia “mifolohichnoho tla” v antropolohichnii teorii uiavnoho Zh. Diurana [The concept of “mythological background” in the anthropological theory of the imaginary J. Durand]. *Pytannia literaturoznavstva — Questions of literary criticism*, 79, 114–123 [in Ukrainian].
5. Bondarchuk L. V. (2019). Retseptsiia mifolohii v khudozhnii tvorchosti: literaturno-istorychnyi aspekt [Reception of mythology in art: literary-historical aspect]. *Zakarpatski filolohichni studii — Transcarpathian philological studies*, 7(2), 172–176 [in Ukrainian].
6. Bondarchuk L. V. (2019). Frantsuzka mifokrytyka v literaturoznavchomu aspekti [French mythocriticism in the literary aspect]. *Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky) — Southern Archive (philological sciences)*, 78, 94–97 [in Ukrainian].
7. Maffesoli M. (2018). *Chas plemen. Zaneпад individualizmu v masovykh suspilstvakh* [Time of the tribes. Decline of individualism in mass societies]. Kyiv: Vydavnychiy dim “Kyievo-Mohylianska akademiia” [in Ukrainian].
8. Afonin E. & Martynov A. (2019). *Ukrainske dyvo: vid depresii do sotsialnoho optymizmu* [Ukrainian miracle: from depression to social optimism]. Kyiv: Vydavnychiy dim “Kyievo-Mohylianska akademiia” [in Ukrainian].
9. *Neotraibalizm i suchasna polityka decentralizatsii (2017). Vidkryta lektsiia Mishelia Maffesoli. 29 travnia 2017 r.* [Neo-tribalism and modern decentralization policy. Open lecture by Michel Maffesoli. May 29, 2017]. Kyiv [in Ukrainian].
10. Sushyi O. V. (2018). Sotsialna arkhetypika u problemnomu poli publichnoho upravlinnia: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku [Social archetype in the problem field of public administration: current state and prospects of development]. *Publichne uriaduvannia — Public governance*, 4, 340–354 [in Ukrainian].
11. Serdechna L. (2016). Imazhyner Zh. Diurana yak arkhetypne pidhruntia rehuliuвання reklamnoi diialnosti [Imaginer of J. Durand as an archetypal basis for the regulation of advertising]. *Publichne uriaduvannia — Public governance*, 2, 226–236 [in Ukrainian].
12. Ponomarenko L. (2016). Imazhyner Zh. Diurana yak teoretychna osnova doslidzhennia arkhetypnoi pryrody natsionalnoho symvolu [Imaginer of J. Durand as a theoretical basis for the

- study of the archetypal nature of the national symbol]. *Arkhetypika i derzhavne upravlinnia: vyklyky ta ryzyky suspilnoi transformatsii — Archetypes and public administration: challenges and risks of social transformation* (p. 57–63). Kyiv-Tbilisi: NTTs “Psikhieia” [in Ukrainian].
13. Mykhailov V. (2012). Mif yak instrument sotsialnoho upravlinnia [Myth as a tool of social management]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka — Public administration: theory and practice*, Special Issue, 66–76 [in Ukrainian].
 14. Mykhailov V. (2013). Teorija upravlennia v stile “noktjurn” kak novaja filosofija upravlennia Management theory in the style of “nocturne” as a new philosophy of management. *Publichne upravlinnia — Public administration*, 3, 5–9 [in Russian].
 15. Jasionowicz S. (1999). *Roland Barthes — Gilbert Durand. Wizje pluralizmu kultury*. Krakow: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej [in Polish].
 16. *Potęga świata wyobrażeń czyli Archeologia według Gilberta Duranda / pod red. Krystyny Falickiej* (2002). Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej [in Polish].
 17. Karwowska M. (2008). *Prapamięć uśpioną. Świat wyobrażeń Bolesława Lesmiana*. Warszawa [in Polish].
 18. Karwowska M. (2010). Archetyp dnia, archetyp nocy. Ikonograficzne ukształtowanie świata przedstawieniowego w “Basni o rycerzu panskim” Bolesława Lesmiana. *Prace polonistyczne. Pory dnia, pory roku*, LXV, 51–70 [in Polish].
 19. Karwowska, M. (2014). “Coś go spędziło i zmroczyło... nie może grać...”. Repartycja mityczna w dramatach mimicznych Bolesława Leśmiana. *Prace Polonistyczne*, 69, 103–115 [in Polish].
 20. Karwowska M. (2015). *Antropologia wyobraźni twórczej w badaniach literackich. Świat wyobrażony Brunona Schulza*. Łódź: Wydawnictwo uniwersytetu Łódzkiego [in Polish].
 21. Karwowska M. (2016). *Mit we współczesnych badaniach literackich. Trwała obecność mitu w literaturze i kulturze; pod. red. M. Karwowskiej, M. Grabowskiego, K. Zukowskiej* (p. 11–22). Łódź [in Polish].
 22. Karwowska M. (2020). *Świadomość rodzaju obrazu. Studia z antropologii literatury*. Łódź: Wydawnictwo uniwersytetu Łódzkiego [in Polish].
 23. *Obrazy świata, przestrzenie dzieła Literatura — sztuki plastyczne; pod redakcją Stanisława Jasionowicza (Imaginarium, 1)* (2016). Kraków: Wydawnictwo UNUM [in Polish].
 24. *Nowy Człowiek: wizje, projekty, języki; pod red. Stanisława Jasionowicza (Imaginarium, 2)* (2017). Kraków: Wydawnictwo UNUM [in Polish].
 25. Lubelska-Renouf M. (2019). Struktury wyobraźni Czesława Miłosza i Gilberta Duranda. *Prace Polonistyczne*, LXXIV, 29–51 [in Polish].
 26. Val’ter F. & Puhlij Ju. (2007). Segodnjashnij den’ francuskoj shkoly sravnitel’noj mifologii (Na materiale romanov o korole Arture XII–XIII vekov) [The present day of the French school of comparative mythology (Based on the novels about King Arthur of the XII–XIII centuries)]. *Voprosy literatury — Literature issues*, 2, 164–188 [in Russian].
 27. Dugin A. G. (2010). *Logos i mifos: sociologija glubin [Logos and Mythos: Sociology of the Depths]*. Moskva: Akademicheskij Proekt; TRISTA [in Russian].
 28. Dugin A. G. (2010). *Sociologija voo-brazhenija. Vvedenie v strukturu sociologii [Sociology of imagination. Introduction to Structural Sociology]* Moskva: Akademicheskij Proekt; TRISTA [in Russian].

29. Dugin A. G. (2011). *Transformacija social'noj struktury obshhestva v kontekste sociologii voobrazhenija* [Transformation of the social structure of society in the context of the sociology of imagination]. Doctor's thesis. Rostov-na-Donu [in Russian].
30. *Centr konservativnyh issledovanij* [Center for Conservative Research]. Retrieved from <http://konservatizm.org/> [in Russian].
31. *IMAGINAIRE. Laboratoriya issledovanij voobrazhenija* [IMAGINAIRE. Imagination Research Laboratory]. Retrieved from <http://www.imaginaire.ru/> [in Russian].
32. *l'imaginaire Zhil'bera Djurana*. Fil'm Dmitrija Efremova [l'imaginaire of Gilbert Durand. Film by Dmitry Efremov]. Retrieved from <https://vimeo.com/68985202> [in Russian].
33. Slabinskij V. Ju. (2016). Pozitivnaja dinamicheskaja psihoterapija: analiz snovidenij v rusle psihologii ot-noshenij V. N. Mjasishheva [Positive dynamic psychotherapy: analysis of dreams in line with the psychology of relationships V. N. Myasishchev]. *Medicinskaja psihologija v Rossii — Medical psychology in Russia*, 6 (41). Retrieved from http://www.mprj.ru/archiv_global/2016_6_41/nomer05.php [in Russian].
34. Poltoraki I. (2014). *Chto nasha zhizn'? Traekt!* [What is our life? Traject!] Retrieved from <https://maxpark.com/user/4294967877/content/2591473> [in Russian].
35. Semenov S. A. (2013). *Dugin i Zh. Djuran o vremeni i smerti* [Dugin and J. Durand about time and death]. Retrieved from http://samlib.ru/s/semenow_sergej_aleksandrowich/aduginijduranovremeniismerti.shtml [in Russian].
36. Lebed'ko V. (2010). *Fenomenologija Dushi. Lekcija 10. 21.08.2010* [Phenomenology of the Soul. Lecture 10. 21.08.2010]. Retrieved from <http://www.lebedko.su/nedavnie-stati/fenomenologiya-dushi-lekcziya-10> [in Russian].
37. Surina L. A. (2018). "Jeranos" K. G. Junga: vzaimootrazhenie Cheloveka i kosmosa ["Eranos" K. G. Jung: the relationship between Man and the cosmos]. *Psihoterapija — Psychotherapy*, 5, 24–31 [in Russian].
38. Djuran Zh. (2015). *Antropologicheskie struktury voobrazhaemogo; perevod B. Nosenok* [Anthropological structures of the imaginary; translated by B. Nosenok]. Retrieved from <https://castalia.ru/translations/zhilber-dyuran-antropologicheskie-strukturyi-voobrazhaemogo-vvedenie-bespoleznyie-obrazyi> [in Russian].
39. Gulevich V. (2009). *Zhil'ber Djuran protiv Viktora Jushhenko* [Gilbert Durand vs. Viktor Yushchenko]. Retrieved from <https://odnarydyna.org/content/zhilber-dyuran-protiv-viktora-yushchenko> [in Russian].
40. Gulevich V. (2014). *Ukraina i Rossiya-matushka* [Ukraine and Mother Russia]. Retrieved from <https://ukraina.ru/opinions/20140830/1010329859.html> [in Russian].

УДК 351.82:336.7]:[005.52:005.334

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-104-125](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-104-125)

Лиховідова Ірина Едуардівна,
аспірантка кафедри державознавства і
права Одеського регіонального інститу-
ту державного управління Національної
академії державного управління при Пре-
зидентові України: Національна комі-
сія з цінних паперів та фондового ринку,
65078, м. Одеса, вул. Івана та Юрія Лип,
13, моб.: +38 (096) 999 79 89; + 38 (063)
337 23 89, e-mail: lykheidova.iryana@gmail.
com; lykheidova.iryana@ukr.net, [https://
orcid.org/0000-0002-3020-3453](https://orcid.org/0000-0002-3020-3453)

Лиховидова Ирина Эдуардовна,
аспирантка кафедры государствоведе-
ния и права Одесского регионального ин-
ститута государственного управления

Національної академії державного управління при Президенті України: На-
ціональна комісія по цінним бумагам и фондовому ринку, 65078, г. Одесса, ул. Ива-
на и Юрия Лип, 13, моб.: +38 (096) 999 79 89; + 38 (063) 337 23 89, e-mail: lykheidova.
iryana@gmail.com; lykheidova.iryana@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-3020-3453>

Likhovidova Irina Eduardovna,

postgraduate student of the Department of State Science and Law, Odessa Regional Institute
of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the Presi-
dent of Ukraine, address of the place of work: National securities and stock market commission,
65078, Odessa, Str. Ivan and Yuri Lip, 13, mob.: +38 (096) 999 79 89; + 38 (063) 337 23 89,
e-mail: lykheidova.iryana@gmail.com; lykheidova.iryana@ukr.net, [https://orcid.org/0000-
0002-3020-3453](https://orcid.org/0000-0002-3020-3453)

РИЗИК-ОРІЄНТОВНИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ВИЯВ АРХЕТИПУ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ

Анотація. Визначено роль державного регулювання у корпоративній сфері за допомогою розгляду системи ризиків та узагальненню негативного ефекту, спричиненого зловживаннями, маніпуляціями, недобросовісними та незаконними діями на ринку. Визначено, що корпоративне управління є одним з ключових елементів і передумовою успішної діяльності акціонерного товариства. Зазначено, що належне управління допомагає зміцнити довіру до компанії, підвищити її конкурентоспроможність, ефективність

та зростання, а отже, сприяє залученню іноземних інвестицій та є базисом, який забезпечує інноваційний розвиток держави. Розглянуто архетипи державного нагляду в системі корпоративного управління шляхом виявлення та дослідження системи зв'язків між національною ментальністю та державним регулюванням та наглядом. В результаті чого визначено, що влада і суспільство в умовах запровадження інновацій змінюють форми та методи дії, пріоритетне значення у відносинах влади і суспільства набуває розвиток процесів взаємодії та комунікацій. Крім того, розглянута система та моніторинг ризиків у корпоративній сфері та зроблено акцент на підході, що ґрунтується на оцінці ризиків. Розглянуто систему захисту інвесторів, яка доповнюється пруденційним наглядом, що є складовою загальної системи нагляду державними органами на фінансовому ринку. Досліджено, що вдосконалення взаємодії між органами державної влади, корпорацією та населенням залишається необхідним у вирішенні проблеми формування конкурентоспроможного економічного середовища та підвищення інвестиційної привабливості України. Таким чином доведено необхідність державного нагляду у сфері корпоративних відносин та розглянуто шляхи вдосконалення державного регулювання даною сферою відносин за допомогою впровадження ризик-орієнтованого підходу у систему корпоративного управління.

Ключові слова: корпоративне управління; належне управління; архетипи державного нагляду; державне регулювання та нагляд; ризико-орієнтований підхід; захист інвесторів; фінансовий ринок; професійні учасники; фінансовий моніторинг; пруденційний нагляд.

РИСКО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД В СИСТЕМЕ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ АРХЕТИПА ГОСУДАРСТВЕННОГО НАДЗОРА

Аннотация. Определена роль государственного регулирования в корпоративной сфере посредством рассмотрения системы рисков и обобщению негативного эффекта, вызванного злоупотреблениями, манипуляциями, недобросовестными и незаконными действиями на рынке. Определено, что корпоративное управление является одним из ключевых элементов и предпосылкой успешной деятельности акционерного общества. Отмечено, что надлежащее управление помогает укрепить доверие к компании, повысить ее конкурентоспособность, эффективность и рост, а, следовательно, способствует привлечению иностранных инвестиций и является базисом, обеспечивающим инновационное развитие государства. Кроме того, в статье рассмотрены архетипы государственного надзора в системе корпоративного управления путем выявления и исследования системы связей между национальной ментальностью и государственным регулированием и надзором. В результате чего определено, что власть и общество в условиях внедрения инноваций меняют формы и методы воздействия, приоритетное значение в отношениях власти и общества приобретает развитие процессов взаимо-

действия и коммуникаций. Кроме того, рассмотрена система и мониторинг рисков в корпоративной сфере и сделан акцент на подходе, основанного на оценке рисков. Также в статье рассмотрена система защиты инвесторов, которая дополняется пруденциальным надзором, который является составной частью общей системы надзора государственными органами на финансовом рынке. Исследовано, что совершенствование взаимодействия между органами государственной власти, корпорацией и населением остается необходимым в решении проблемы формирования конкурентоспособной экономической среды и повышения инвестиционной привлекательности Украины. Таким образом, в статье доказана необходимость государственного надзора в сфере корпоративных отношений и рассмотрены пути совершенствования государственного регулирования данной сферы отношений посредством внедрения риско-ориентированного подхода в систему корпоративного управления.

Ключевые слова: корпоративное управление; надлежащее управление; архетипы государственного надзора; государственное регулирование и надзор; риско-ориентированный подход; защита инвесторов; финансовый рынок; профессиональные участники; финансовый мониторинг; пруденциальный надзор.

RISK-ORIENTED APPROACH IN THE SYSTEM OF CORPORATE GOVERNANCE AS A MANIFESTATION OF THE ARCHETYPE OF STATE SUPERVISION

Abstract. The article deals with defining the role of state regulation in the corporate sphere by considering the system of risks and summarizing the negative effects caused by abuse, manipulation, unfair and illegal actions in the market. It is determined that corporate governance is one of the key elements and a prerequisite for the successful operation of a joint-stock company. It is noted that good governance helps to strengthen trust in the company, increase its competitiveness, efficiency and growth, and thus helps to attract foreign investment and is the basis for innovative development of the state. Besides, the article examines the archetypes of state supervision in the corporate governance system by identifying and investigating the system of links between national mentality and state regulation and supervision. As a result, it is determined that the government and society in the context of introducing innovations change the forms and methods of action, the development of interaction and communication processes becomes a priority in relations between the government and society. Besides, the system and monitoring of risks in the corporate sphere are considered and the emphasis is placed on an approach based on risk assessment. The article also considers the system of investor protection, which complemented by prudential supervision that is an integral part of the general system of supervision by state bodies in the financial market. It is examined that improving interaction between public authorities, corporations and the population remains necessary in solving the problem of forming a competitive economic environment and increasing the

investment attractiveness of Ukraine. Thus, the article proves the need for state supervision in the field of corporate relations and considers ways to improve state regulation of this area of relations by introducing a risk-based approach to the corporate governance system.

Keywords: corporative management; proper management; archetypes of state supervision; state regulation and supervision; risk-oriented approach; investor protection; financial market; professional participants; financial monitoring; prudential supervision.

Постановка проблеми. Одним із головних чинників, який впливає на успішну діяльність товариства, є можливість його доступу до інвестиційних ресурсів. Водночас товариство не може розраховувати на довіру інвесторів та надходження зовнішнього фінансування, якщо воно не вживає заходів щодо запровадження ефективного корпоративного управління, а саме, належного захисту прав інвесторів, надійних механізмів управління та контролю, відкритості та прозорості у своїй діяльності. Формування подібної моделі означає створення умов для внутрішньо-корпоративних конфліктів і порушення прав дрібних акціонерів.

На сьогодні існують 4 найбільші проблеми корпоративного управління в Україні:

- на фондовому ринку відсутня культура корпоративного управління;
- відсутні стандарти корпоративного управління для професійних учасників;
- фондовий ринок не виконує основний принцип Організації економічного співробітництва та розвитку: “Сприяти ефективному розвитку корпоративного управління”;
- не реалізована оцінка якості корпоративного управління як ча-

стини нагляду держави за діяльністю емітентів та професійних учасників ринку.

Зазначені проблеми потребують вдосконалення правового регулювання у даній сфері. Зміна регулювання, яка враховує міжнародний досвід подолання та попередження розвитку криз, керування ризиками різних типів, що має ризик-орієнтований підхід у сфері корпоративного управління, є обов’язковою передумовою створення ефективних ринків капіталу та регульованих ринків в Україні із надійною системою безпеки для інвесторів.

В Україні значна частина підприємств обрала саме акціонерну організаційно-правову форму, тому впровадження в них кращих стандартів корпоративного управління має велике значення для інвестиційної привабливості країни та ставить відповідні завдання перед державою.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретичні питання корпоративного управління досліджено в роботах Д. Баюри, Т. С. Козакової, Г. А. Мішеніна, С.А. Румянцева, Л. Є. Довгань. Особливості державного нагляду у корпоративній

сфері досліджують К. І. Ровинська, М. В. Плотнікова, О. І. Бабчинська, А. І. Калусенко. Проблемам корпоративного управління присвячені праці С. В. Коробки, О. М. Полінкевич, Т. Гринберг та Е. Кулікова розглядають ризики корпоративного управління. Однак, тема державного регулювання корпоративних відносин на теперішній час не втрачає актуальності, оскільки досі тривають дискусії навколо даної проблематики. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження існуючих ризиків у корпоративному секторі та доведення доцільності здійснення державою нагляду у даній сфері відносин з метою захисту інвесторів.

Мета статті. Визначити поняття “корпоративне управління”, дослідити належну систему корпоративного управління, з'ясувати важливість корпоративного управління для держави, визначити поняття архетипу, дослідити архетипи державного нагляду у корпоративному управлінні, розглянути сутність ризик-орієнтованого підходу, виявити сукупність ризиків та їх негативний ефект у випадку зловживаннями, маніпуляціями, недобросовісними та незаконними діями на ринку, визначити роль державного управління у сфері корпоративних відносин та зазначити необхідність державного нагляду за даною сферою відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з найважливіших елементів зовнішнього середовища корпоративного управління є державне регулювання корпоративного сектора. Відповідно, державне регулювання характерне зацікавленістю держави в стабільності та ефектив-

ному функціонуванні державних інститутів, які контролюють діяльність корпоративного сектора. Державі в даній сфері належить значна кількості регуляторних функцій, які реалізуються на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях. Створюючи цілісну організаційно-правову базу функціонування економіки, держава регулює різні аспекти діяльності корпоративних підприємств, у тому числі і процеси впровадження стратегії на них.

Роль держави в процесах створення, регулювання та оптимізації діяльності корпоративного сектора економіки проявляється в тому, що з одного боку, держава виступає своєрідним регулятором його діяльності, застосовуючи різноманітні форми та методи регуляторного впливу, а з іншого боку, виступає суб'єктом корпоративних відносин як потужний акціонер та інвестор.

Відносини держави та системи корпоративного управління мають взаємний характер та є багатобічними. Так, з точки зору С. Румянцева, держава справляє значний вплив на рівень розвитку системи корпоративного управління, а існуюча в країні система корпоративних відносин, у свою чергу, впливає на економіку і відповідно на державу в цілому [1, с. 9].

Сутність державного регулювання у сфері корпоративного управління полягає у схваленні законодавчих та нормативних актів, встановленні правил і стандартів та контролі за їхнім виконання, системі захисту прав інвесторів (акціонерів), розробці та контролі за дотриманням законодавчих норм при здійсненні діяльності

емітентами та професійними учасниками ринку, контролі за оприлюдненням емітентами достовірної публічної інформації та контролі за діяльністю учасників ринку цінних паперів.

Сьогодні багато країн розцінюють корпоративне управління як складову частину ринкових реформ, умову розвитку приватного бізнесу, засіб підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках та поліпшення показників економічної діяльності загалом, а Україна ще й як один із шляхів виходу з фінансової кризи [2, с. 239]. Дане твердження К. І. Ровинської найбільш точно передає головну мету регулювання державою даної сфери управління.

О. І. Бабчинська наголошує, що розуміння характеру та особливостей трансформації системи корпоративних відносин в Україні в загальному контексті світових перетворень є необхідним для вироблення ефективної корпоративної політики та стратегії розвитку акціонерних товариств і корпоративних структур, які виступають головною складовою виробничого потенціалу України, та напрацювання напрямків державної стратегії щодо розвитку корпоративного сектора країни загалом [3, с. 217].

Розглядаючи корпоративне управління як складну систему економічних відносин, що включає багато зовнішніх і внутрішніх елементів, Баюра Д. визначає корпоративне управління як систему цілеспрямованого формування процесу діяльності акціонерного товариства (корпорації) та впливу між акціонерами і зацікавленими особами” [4, с. 62].

С. Масютин дає визначення корпоративному управлінню як сучасному, прогресивному виду управлінської діяльності в рамках господарюючої системи, яка характеризується наявністю корпоративної стратегії, корпоративного стилю роботи менеджерів всіх рівнів, корпоративної культури, фінансової та інформаційної відкритості, системи захисту прав акціонерів і власників інших цінних паперів підприємства-емітента [4, с. 38].

В свою чергу, Г. А. Мішеніна та Ю. Т. Матвєєва стверджують, що корпоративне управління — це система відносин між органами товариства та його власниками (акціонерами) щодо управління діяльністю товариства [5, с. 9]. Натомість, Т. С. Козакова стверджує, що корпоративне управління слід розглядати не як просту сукупність юридичних, організаційних норм і правил, у рамках яких функціонує певна корпорація, а як систему соціально-економічних відносин, на базі яких будуються стосунки як між усіма учасниками конкретної структури, так і між такими учасниками і зовнішніми агентами, суб’єктами інституційного регулювання [6, с. 57].

Зарубіжні дослідники Р. Монкс і Н. Міноу розуміють під корпоративним управлінням стосунки між різними учасниками (акціонерами, менеджерами, членами ради директорів, працівниками, покупцями, постачальниками, кредиторами та іншими стейкхолдерами) у визначенні напрямів розвитку і діяльності корпорації [7, с. 18].

Румянцев С. А. дає корпоративному управлінню наступне визначен-

ня: “Корпоративне управління — це система виборних та призначених органів, які здійснюють управління діяльністю відкритих акціонерних товариств, що відображає баланс інтересів власників і спрямована на збереження максимально можливого прибутку від усіх видів діяльності товариства згідно з нормами чинного законодавства” [8, с. 13].

Л. Є. Довгань розглядає корпоративне управління у широкому та вузькому розумінні. Корпоративне управління у вузькому сенсі слова — система відносин між акціонерами (власниками) і менеджерами компанії, спрямована на захист інтересів акціонерів і зниження можливостей опортуністичної поведінки менеджменту. Корпоративне управління в більш широкому розумінні — це баланс інтересів усіх стейкхолдерів компанії, зацікавлених у придбанні контролю і прав на частину грошових потоків компанії [9, с. 134].

Так, за визначенням фахівців Світового банку, корпоративне управління є системою виборних та призначених органів, які здійснюють управління діяльністю відкритих акціонерних товариств, яка відображає баланс інтересів менеджерів і спрямована на забезпечення максимально можливого прибутку від усіх видів діяльності відкритого акціонерного товариства в межах норм чинного законодавства” [10]. А Міжнародна фінансова корпорація (IFC) вважає, що корпоративне управління — це система взаємодії між органами управління компанії, акціонерами і зацікавленими особами, яка відображає баланс їх інтересів і спрямована на отримання максимального

прибутку від діяльності компанії відповідно до чинного законодавства і з урахуванням міжнародних стандартів [11, с. 13].

Отже, консолідуючи вищезазначені визначення поняття корпоративного управління, можна дійти висновку, що корпоративне управління є сукупністю взаємозв'язків між усіма визнаними стейкхолдерами, що базується на певних принципах (кодексах) та нормах законодавства та має на меті забезпечення балансу та врахування інтересів всіх учасників корпоративних відносин та ефективну діяльність товариства.

Так, згідно Принципів корпоративного управління, важливість корпоративного управління для держави обумовлена його впливом на соціальний та економічний розвиток країни через:

- сприяння розвитку інвестиційних процесів, забезпечення впевненості та підвищення довіри інвесторів;
- підвищення ефективності використання капіталу та діяльності товариств;
- урахування інтересів широкого кола заінтересованих осіб, що забезпечує здійснення товариствами діяльності на благо суспільства та зростання національного багатства [12].

Кодекс корпоративного управління встановлює, що належне корпоративне управління не обмежується виключно відносинами між інвесторами та менеджерами, а передбачає також урахування законних інтересів та активну співпрацю із заінтересованими особами, які мають легітимний інтерес у діяльності товариства

(працівниками, споживачами, кредиторам, державою, громадськістю тощо) [13]. Це пов'язано з тим, що товариство не може існувати незалежно від суспільства, в якому воно функціонує, і кінцевий успіх його діяльності залежить від внеску всіх заінтересованих осіб.

Наявність ефективної системи корпоративного управління, відповідно до Принципів корпоративного управління, збільшує вартість капіталу, компанії заохочуються до більш ефективного використання ресурсів, що створює базу для зростання [12]. Крім того, на думку О. М. Полінкевич, успішне корпоративне управління сприяє покращенню ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості і рентабельності підприємств, їх інноваційній спроможності, залученню іноземних інвестицій. Воно є базисом який забезпечує інноваційний розвиток держави [14, с. 191]. Одночасно, С. В. Коробка стверджує, що вдосконалення системи корпоративного управління сприяє підвищенню ефективності організацій та розширенню їх доступу до зовнішніх джерел фінансування, що є однією з умов стійкого зростання економіки [15, с. 82].

Таким чином, належна система корпоративного управління дозволяє інвесторам бути впевненими у тому, що керівництво товариства розумно використовує їх інвестиції для фінансово-господарської діяльності і таким чином збільшується вартість частки участі інвесторів в акціонерному капіталі товариства. Разом з тим, держава за критерієм “рівень належного корпоративного управління” може ідентифікувати “добро-

порядність” та законослухняність учасника економічного сектору.

У зв'язку з тим, що, належне управління вимагає відповідальності за досягнення кінцевої мети компанії, яка полягає у створенні довгострокової акціонерної вартості, воно допомагає збільшити вартість компанії шляхом підвищення її конкурентоспроможності, ефективності та зростання, зміцнює довіру до компанії та сприяє збільшенню вартості акцій в інтересах акціонерів, працівників та інших стейкхолдерів. На наш погляд, як одного з зовнішніх “стейкхолдерів” можна розглянути й державу, економіка якої напряду залежить від досягнення кінцевої мети суб'єктом економічного сектору.

Отже, спробуємо розглянути архетипи державного нагляду в системі корпоративного управління.

Архетип, за К. Юнгом, є ключем для усвідомлення суспільно-культурних цінностей та особливостей людей, є генетично наслідуваною структурою накопиченого людського досвіду, що обумовлює певний тип сприймання, переживання, поведінки і розуміння. У філософії К. Юнга архетипи виступають як структурні елементи колективного несвідомого, що лежать в підґрунті всіх психічних процесів та є вродженим стереотипом людської поведінки. А отже, в архетиповій ситуації людина діє у відповідності до внутрішньої типової схеми, тобто архетип чинить сильний вплив на емоції людини, має стійкість, достатню кількість власних елементів, що не належать іншим відомим архетипам, а також риси, які пов'язують його з життям як процесом або елементами такого [16].

С. Кримський зазначає, що предметним полем історичної дії у всезростаючому масштабі стає зіставлення всіх часів, через порівняння яких і вилучається стале, те, що не підпадає під владу плинності [17, с. 70]. Виникнення таких інваріантних форм, як архетипи підкреслює прагнення людини знайти постійні, надійні та абсолютні константи буття. В цьому сенсі заслуговує на увагу думка Е. А. Афоніна, що історична доля кожного конкретного народу залежить від його можливостей зберігати, розвивати та відновлювати свій соціальний організм та від здатності адаптуватися до змін [18, с. 255]. Збереженню архетипів національної ментальності сприяє підтримка самим суспільством сталості своїх архетипів культури й економіки.

Отже, архетип можна визначити як вроджену здатність поведінки, вироблену в процесі людської історії, або як клас психічних явищ, тобто універсальні способи організації індивідуального людського досвіду. Виявляючись у людській свідомості через символ, архетип здатний відроджувати глибинні прошарки уявлень про світ.

Архетипні структурні елементи свідомості є концентрованим вираженням різних параметрів суспільного життя людей впродовж тисячоліть. На основі архетипів в процесі історичного розвитку формувалися засади володарювання і підкорення. В умовах запровадження інновацій суттєвим є вплив архетипів національної ментальності на формування механізмів державного регулювання та нагляду.

Так, іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет вважав, що влада означає панування думок і поглядів, у той же час трактуючи її як здатність агентів влади шляхом домінування проводити у життя чи нав'язувати певні політичні рішення. [19, с. 117]. На думку Л. М. Герасіної, природа влади є тайною реальної, не стилізованої самовпевненості, що здатна створювати особливу ауру, поринаючи до якої одні рішуче керують (правлять), а інші самозабутньо підкоряються, виконуючи будь-які накази, тобто здатність і можливість здійснювати свою волю, чинити вирішальний вплив на діяльність, поведінку людей [20, с. 4].

З вищезазначеного витікає, що володарювання і підкорення коріниться в природі людини, в архетипних структурних елементах свідомості людини. У зв'язку з чим, архетипами державного нагляду є з покон вічне бажання можновладців, а в подальшому — й держави, здійснювати контроль та нагляд з метою отримання для себе максимально можливої фінансової вигоди.

Але, особливістю публічної влади в умовах глобалізації є те, що вже не диктуються умови суспільству та влада не діє як апарат примусу, а, навпаки, все тісніше кооперується та взаємодіє з громадянським суспільством, делегуючи його інститутам частину своїх повноважень. Як зазначає у своїх працях Е. Афонін, “сучасне постмодерне суспільство, на відміну від традиційного, спрямоване на трансформацію взаємодії суспільства та держави, яка, у свою чергу, забезпечується створенням нових форм впливу людей на державно-управлінські процеси й від-

повідно їх участю в громадсько-політичному житті суспільства” [21, с. 5].

Саме тому, в сучасному світі досі залишається інструмент нагляду, але змінюється його складова в сторону оцінювання ризиків, як історично-визнаної риси здійснення підприємництва ще за часів купецтва, сферою діяльності якого була торгівля.

На сьогодні ризик залишається неминучим супутник корпоративної діяльності, адже будь-яке товариство, прагнучі отримати максимально можливий за визначених обставин прибуток, у своїй діяльності наражається на ризики. Так, результатом прийнятого ризику можуть бути:

- ризик втрати, тобто повної або часткової втрати того, що вже є (капіталу, надходжень, клієнтів тощо);
- ризик утрачених можливостей (або ризик недостатньої оптимізації бізнес-рішень) — недоотримання того, що товариство могло би мати за іншого управлінського рішення.

А, отже, ризик являє собою настання визначеної події, яка може негативно вплинути на досягнення визначених цілей або реалізацію стратегії. Ризику властиві можливі загрози, що призводять до збитків та негативних наслідків, імовірність настання яких є кількісною мірою ризику. Під факторами ризику корпоративного управління розуміється подія або дія, які виступають джерелами ризиків, що може спричинити відхилення від задовільного стану об'єкта ризику.

Так О. Кулікова на підставі досліджень Інституту корпоративного права та управління та Інвестиційного банку Brunswick Warburg,

Rutherford and Costello відносить до ризиків корпоративного управління наступні:

- ризик відкритості, прозорості діяльності компаній;
- ризик порушення права акціонера на участь в управлінні компанією;
- ризик недоотримання компанією прибутку;
- ризик зниження вартості чистих активів на одну акцію;
- ризик розмивання частки участі акціонера в статутному капіталі компанії;
- ризик корпоративних конфліктів;
- ризик банкрутства [22, с. 4].

Світова практика, на думку Т. Гринберг, свідчить, що використання методик оцінки ризиків є непростю, затратною справою й передбачає, серед іншого, отримання достовірної та актуальної інформації, наявності у фінансових установ і наглядових органів достатніх ресурсів, компетенцій та досвіду для того, щоб оцінити цю інформацію, а також достатніх можливостей, аби мінімізувати виявлені ризики [23, с. 55].

Моніторинг ризиків складає ефективну організацію інформаційних систем управління, виконання вимог міжнародних стандартів щодо порядку організації внутрішнього аудиту та порядку проведення зовнішнього аудиту, організації незалежних перевірок. Для вирішення проблеми управління ризиками необхідна розробка достатньо ефективних та прозорих систем контролю за фінансовою стійкістю, які б спиралися на наукові дослідження з проблем вивчення ризикових сфер діяльності товариств, ефективних методів

аналізу, контролю, оцінки та моніторингу ризиків та адекватних систем управління ними.

Підхід, що ґрунтується на оцінці ризиків, дозволяє країнам у рамках вимог FATF прийняти більш гнучкий комплекс заходів для того, щоб ефективніше зосередити свої ресурси й реалізовувати попереджувальні дії, які відповідають характеру ризиків. З тексту першої рекомендації FATF випливає, що ризик-орієнтований підхід повинен застосовуватися, насамперед, на національному рівні (здійснення “національної оцінки ризиків”), а також безпосередньо фінансовими установами й визначеними нефінансовими установами та професіями, тобто суб’єктами первинного фінансового моніторингу [24].

Тобто ризик-орієнтований підхід є методом організації та здійснення державного контролю (нагляду), який дозволяє вчасно виявити і усунути слабкі місця, вжити превентивні заходи і, тим самим, уникнути негативних наслідків реалізації ризику та включає чотири етапи:

- ідентифікацію чинників ризику на основі аналізу широкого спектра інформації;

- оцінювання ризику з винесенням професійного (вмотивованого) судження, тобто деталізованого висновку відповідальної особи наглядового органу щодо всіх факторів, що визначають притаманний фінансовій установі ризик, і можливостей його зниження;

- розподіл наглядових ресурсів, що базується на оцінці ризиків і включає визначення спрямованості, глибини, тривалості й періодичності інспектування та дистанційного наг-

ляду, а також потреби в персоналі належної кваліфікації;

- моніторинг і перегляд оцінок для забезпечення співмірності нагляду поточної ситуації.

Ризик-орієнтований підхід потребує неупередженого підходу до ідентифікації ризиків, застосування заходів щодо управління ризиками та пошуку оптимального варіанту між максимальним отримання прибутку вже зараз та довгостроковим стійким розвитком та захисту прав акціонерів.

Країни, компетентні органи та зобов’язані суб’єкти повинні ідентифікувати, оцінити та зрозуміти ризики, на які вони наражаються, та вжити заходів, відповідних цим ризикам, для їхнього ефективного зниження. Одночасно наглядові органи повинні розмежовувати величину ризиків і якість управління ними. При здійсненні ризик-орієнтованого нагляду головним об’єктом контролю з боку наглядового органу є система управління ризиками.

Отже, розглянемо ризик-орієнтовану модель корпоративного управління за участю держави, як одного із зовнішніх стейкхолдерів.

Довіра є ключовим фактором виживання та успішного функціонування будь-якого фінансового ринку у світі. Довіра серед учасників ринку — це основа, на якій побудований ринок. Фінансовий ринок функціонує доти, доки більшість учасників переконані, що ринкові події в найближчому майбутньому будуть відбуватися приблизно так, як вони прогнозують, і поки ціни на цінні папери відображають реальний попит та пропозицію на цінний папір.

В іншому випадку починається криза, яка при вкрай негативному розвитку ситуації закінчується крахом ринку. Звичайно, кожна ринкова невдача має свої справжні причини, які можна віднести до сфери економічної логіки, але велику роль у розвитку та прискоренні ринкової кризи відіграє паніка, передусім спричинена втратою довіри учасників ринку. Іноді навіть незначний удар по ринку в одній частині світу внаслідок ефекту доміно спричиняє серйозну кризу на іншій стороні світу.

Запобіжником вищезазначених ситуацій на державному рівні є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі — НКЦПФР), яка відповідно до покладених на неї завдань, здійснює методологічне забезпечення запровадження та розвитку принципів корпоративного управління, проводить перевірки діяльності емітентів щодо стану корпоративного управління та узагальнює практику застосування законодавства з питань корпоративного управління. А отже, НКЦПФР шляхом своїх регуляторних і наглядових функцій створює умови для становлення потужних внутрішніх інвесторів та забезпечення захисту прав інвесторів [25].

Державна система захисту інвесторів спирається на три стовпи:

- своєчасна, повна та коректна звітність і публікація, тобто презентація інформації щодо емітентів цінних паперів та самих цінних паперів;
- кваліфікація, знання та етична доброчесність професійних учасників ринку;
- попередження зловживань та маніпуляцій на ринку.

У всьому світі конкуренція щодо отримання інвестиційних коштів велика. Тому прихід інвесторів на вітчизняні підприємства залежить від налагодження системи розкриття інформації про їхню фінансово-господарську діяльність. Будь-яке рішення інвестувати у цінні папери за нормальних умов повинне базуватися на надійній інформації. Захист інвесторів у цьому сегменті досягається впровадженням єдиної системи подання інформації та постійним наполяганням на застосуванні цієї системи.

Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів закріплює один із принципів корпоративного управління — розкриття інформації, відповідно до якого товариство повинно своєчасно та доступними засобами розкривати повну і достовірну інформацію з усіх суттєвих питань, що стосуються товариства, з метою надання можливості користувачам інформації (акціонерам, кредиторам, потенційним інвесторам тощо) та приймати виважені рішення [26].

Відповідно до ст. 40 Закону України “Про цінні папери та фондовий ринок”, цілями розкриття інформації є допомога кредиторам у оцінці ризику, забезпечення відповідальності керівництва компанії перед акціонерами і іншими особами, забезпечення функціонування ринків капіталу [27, ст. 40].

Розкриття інформації є вкрай важливим для оцінювання діяльності корпорації акціонерами, потенційними інвесторами й іншими зацікавленими особами, адже розкриття інформації про корпорації сприяє

залученню капіталу і підтриманню довіри до корпорації. Недостатність, а іноді й суперечливість інформації про корпорації, одержуваної з різних джерел засобів масової інформації, навпроти, може перешкодити формуванню об'єктивної думки і підтримці ділових відносин.

Розкриття інформації щодо інтеграції ризик-орієнтованого управління в ключові процеси підприємства та прийняття рішень, а також інформація щодо управління окремими ризиками у річній звітності підприємства або на власному веб-сайті є позитивною ознакою для партнерів, перевіряючих органів, інвесторів та клієнтів, яка дає можливість підвищувати інвестиційну привабливість підприємства.

У зв'язку з вищезазначеним, інформація про результати фінансово-господарської діяльності емітента, повинна регулярно розкриватися на фондовому ринку, в тому числі шляхом подання її до НКЦПФР. Крім того, на всіх фінансових ринках від емітентів цінних паперів вимагається укладати та публікувати проспекти цінних паперів під час випуску чи лістингу цінних паперів на фондовій біржі (а також обов'язкові елементи цих проспектів) та існує обов'язок публікувати періодичні ділові звіти та звітувати про всі події, які чинять суттєвий вплив на діяльність емітента.

Одним із ключових завдань корпоративного управління є нагляд та можливість здійснення контролю з боку держави за діями управлінського персоналу, здійснюваний з метою забезпечення ефективності діяльності компанії та із захистом

інтересів її власників, у тому числі регулювання внутрішніх і зовнішніх ризиків. Такий нагляд та контроль забезпечується на рівні державного регулювання через органи загальної та спеціальної компетенції, які створюють норми і правила корпоративного контролю, відповідальність корпорацій.

Зокрема, НКЦПФР у даній сфері має повноваження здійснювати нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу шляхом проведення планових та позапланових перевірок, в тому числі виїзних, здійснювати регулювання та нагляд з урахуванням політики, процедур та систем контролю, оцінки ризиків з метою визначення відповідності заходів, що здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, та зменшення ризиків під час діяльності таких суб'єктів та вимагати від суб'єктів первинного фінансового моніторингу виконання вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а в разі виявлення порушень вимог законодавства вживати заходів, передбачених законом [25].

Крім того, система захисту інвесторів доповнюється пруденційним наглядом, тобто наглядом на основі ризиків. Положення щодо пруденційних нормативів професійної діяльності на фондовому ринку та вимог до системи управління ризиками закріплює, що пруденційний нагляд є складовою частиною загальної системи нагляду державними органами на фінансовому ринку та базується

на регулярному проведенні оцінки загального фінансового стану фінансової установи, результатів діяльності системи та якості управління нею, дотриманні обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами [28].

М. В. Плотнікова та А. І. Калусенко зазначають, що пруденційний нагляд на фондовому ринку забезпечує прозорість та контрольованість діяльності професійних учасників ринку, а також є дієвим інструментом для захисту інтересів інвесторів, метою якого є захист інвесторів та забезпечення стабільності фондового ринку, яка є однією з умов забезпечення стабільності фінансового ринку України в цілому [29, с. 232].

НКЦПФР встановлює пруденційні нормативи та здійснює пруденційний нагляд за професійними учасниками фондового ринку в межах діяльності, яка провадиться таким учасником на підставі виданої ліцензії. Професійні учасники подають до НКЦПФР інформацію про результати розрахунку пруденційних нормативів та дані, на основі яких здійснюється їх розрахунок.

Корпоративне управління у діяльності професійних учасників фондового ринку, яке враховує вимоги пруденційних нормативів, потребує запровадження світових стандартів. Створення нової системи корпоративного управління передбачає перебудову інфраструктури корпоративного управління на ринках капіталу для професійних учасників, а саме: підвищення ролі та функцій, зміна підходів до структури наглядових рад, впровадження пропорцій-

ного підходу, нові вимоги до систем внутрішнього аудиту та контролю, комплаєнсу та керування ризиками, підвищення ролі стейкхолдерів.

З цією метою на виконання Комплексної програми розвитку фінансового сектору економіки України до 2020 року була затверджена Концепція корпоративного управління у професійних учасниках ринків капіталу України, що розглядає корпоративне управління як невід'ємну частину системи управління ризиками професійного учасника ринків капіталу та яка повинна впровадити на ринках капіталу передову міжнародну практику.

Реалізація даної Концепції в майбутньому повинна призвести до створення ефективної системи ризик-орієнтованої моделі керування у професійних учасниках ринків капіталу та передбачає:

- підвищення ефективності діяльності професійних учасників ринків капіталу;
- підвищення надійності і залучення нових клієнтів (зокрема іноземних і національних інвесторів);
- підвищення вартості бізнесу і його інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності;
- управління та попередження виникнення корпоративних конфліктів;
- створення оптимальної структури управління, стійкої до стресів і такої, що забезпечує довгострокове безперервне ведення бізнесу;
- забезпечення балансу інтересів контролерів, менеджменту та стейкхолдерів;
- забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг;

- управління ризиками і зниження витрат по реалізованих ризиках [30].

Окрім того, НКЦПФР схвалила Стандарти корпоративного управління для професійних учасників фондового ринку, які базуються на вищезгаданій Концепції та метою яких є забезпечення надійної та стійкої діяльності професійних учасників ринків капіталу. Відповідно до даних Стандартів система корпоративного управління повинна стати невід'ємною частиною системи управління ризиками професійного учасника і допомагати визначати схильність до ризиків та прийнятний рівень ризику, підтримувати адекватні внутрішні правила та процедури, спрямовані на попередження виникнення та управління ризиками, а також вживати адекватні заходи, спрямовані на мінімізацію зазначених ризиків [31].

Водночас, Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року для подальшого удосконалення законодавства, що регулює питання корпоративного управління товариств, передбачено запровадження можливості використання товариствами однорівневої моделі системи органів управління, врегулювання процедур проведення загальних зборів через електронні засоби, передбачення здійснення процедур у разі значного зменшення власного капіталу товариства, приведення умов, процедур та наслідків злиття, приєднання, поділу та виділу акціонерних товариств у відповідність до норм Європейського Союзу [32].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Корпоративне управління є сукупністю взаємо-

зв'язків між усіма визнаними стейкхолдерами, що базується на певних принципах (кодексах) та нормах законодавства та має на меті забезпечення балансу та врахування інтересів всіх учасників корпоративних відносин та ефективну діяльність товариства.

Проаналізувавши можливість зміни архетипних структурних елементів свідомості в процесі історичного розвитку, визначивши їх роль у зростанні свідомості та еволюції людства та дослідивши їх вплив на владно-суспільні відносини на сучасному глобальному етапі розвитку цивілізації, можна дійти висновку, що архетипи є абсолютними цінностями, котрі не змінюються протягом усієї історії людства, а лише набувають інваріантної смислової забарвленості, нових смислових нашарувань, або, навпаки, пробудження сталих цінностей, інваріантного змісту досвіду нації.

А отже, проведене дослідження підтверджує вплив архетипів національної ментальності на формування механізмів державного регулювання корпоративної діяльності, неминучим супутником якої залишається ризик. Моніторинг ризиків складає ефективну організацію інформаційних систем управління, виконання вимог міжнародних стандартів щодо порядку організації внутрішнього аудиту та порядку проведення зовнішнього аудиту, організації незалежних перевірок.

Крім того, підхід, що ґрунтується на оцінці ризиків, потребує неупередженого підходу до ідентифікації та оцінці ризиків, застосування заходів щодо управління ризиками

та пошуку оптимального варіанту між максимальним отримання прибутку вже зараз та довгостроковим стійким розвитком та захисту прав акціонерів. Для вирішення проблеми управління ризиками необхідна розробка достатньо ефективних та прозорих систем контролю за фінансовою стійкістю, які б спиралися на наукові дослідження з проблем вивчення ризикових сфер діяльності товариств, ефективних методів аналізу, контролю, оцінки та моніторингу ризиків та адекватних систем управління ними. В зв'язку з чим, ризик-орієнтована модель корпоративного управління є актуальною та має розроблятися та впроваджуватися з боку держави як основного регулятора та стейкхолдера.

Про зазначені виклики свідчать світові тренди у корпоративному управлінні, які вказують на необхідність значних змін у базових підходах, а саме пропонується:

- відмовитись від побудови інфраструктури корпоративного управління орієнтованої виключно на сектор емітентів;
- приєднатись до європейської практики та дозволити в Україні створення органів управління двох типів: однорівневих та дворівневих із наданням права обрання певної моделі побудови моделі корпоративного управління у статуті професійного учасника ринків капіталу;
- перехід до ризик-орієнтованої моделі корпоративного управління, яка спрямована на виявлення, моніторинг, контроль та управління ризиками;
- запровадження пропорційного підходу, який враховує розмір ком-

панії, її суспільно важливе значення, тип бізнес — моделі та інші показники шляхом надання права обрання повної або спрощеної моделі корпоративного управління;

- встановлення особливих вимог до системно значних професійних учасників ринку капіталу;
- зміна підходів до узгодження та кваліфікаційних вимог керівних осіб професійних учасників ринків капіталу.

Таким чином, пошук шляхів підвищення інвестиційної привабливості економіки країни вимагає від держави зміни механізмів та інструментів регулювання, в результаті чого ризик-орієнтований підхід у формуванні системи корпоративного управління стає ключовим та пріоритетним завданням держави на шляху до світових стандартів ринкових відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Румянцев С.* Застосування норм корпоративного законодавства // Цінні папери України. 2004. № 44 (332).
2. *Ровинська К. І.* Державне регулювання капіталізації банків (організаційно-корпоративні засади) [Електронний ресурс] // Наук. вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. 2010. Вип. 1. С. 237–243. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2010_1_33
3. *Бабчинська О. І.* Державне регулювання корпоративного сектора в Україні : сучасний стан та напрями вдосконалення [Електронний ресурс] // Вісник Хмельницького нац. ун-ту. Економічні науки. 2015.

- № 1. С. 216–220. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_1_41
4. *Байора Д.* Корпоративне управління як об'єкт наукового дослідження [Електронний ресурс] // Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Економіка. 2008. Вип. 99–100. С. 60–63. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2008_99-100_21
5. *Мішеніна Г. А.* Корпоративне управління : конспект лекцій [Електронний ресурс] / Г. А. Мішеніна, Ю. Т. Матвєєва // Навч.-наук. ін-т фінансів, економіки та менеджменту ім. Олега Балацького Сумського держ. ун-ту. 2018. Режим доступу: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/70509/1/Mishenina_upravlinnia.pdf;jsessionid=9D8866AEA4283A2D6F1602DAA95AE313
6. *Козакова Т. С.* Сучасні підходи до визначення корпоративного управління в умовах інформаційної економіки [Електронний ресурс] // Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 1. С. 56–58. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_1_15
7. *Monks A.* Corporate Governance, Third Edition / A. Monks, N. Minow. London: Blackwell Publishing. 2007. 285 p.
8. *Румянцев С. А.* Українська модель корпоративного управління: становлення та розвиток К.: Знання, 2003. 149 с.
9. *Довгань Л. Є.* Корпоративне управління: інституціональні аспекти : монографія / Л. Є. Довгань, І. П. Малик // Київ. політехн. ін-т Нац. техн. ун-ту України. К. : Політехніка. 2006. 338 с.
10. Організація економічного співробітництва і розвитку (OECD). Principles of Corporate Governance [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.oecd.org/document/49/0,3343,en_2649_34813_31530865_1_1_1_1,00.html
11. Практики корпоративного управління в Україні: визначення міжнародної моделі / Експертно-аналітична доповідь // Асоціація Менеджерів, КІМГ в Росії та СНД. 2015. 50 с.
12. Про затвердження Принципів корпоративного управління [Електронний ресурс] : Рішення Нац. комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22 липня 2014 р. № 955 / Офіційний Веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14>
13. Щодо узагальнення практики застосування законодавства з питань корпоративного управління [Електронний ресурс] : Рішення Нац. комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12 березня 2020 р. № 118. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/KL200065>
14. *Полінкевич О. М.* Проблеми розвитку корпоративного управління в Україні [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми економіки. 2016. № 5. С. 191–196. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2016_5_22
15. *Коробка С. В.* Корпоративне управління в Україні : проблеми та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] // Наук. вісник Львівського нац. ун-ту ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького. Серія : Економічні науки. 2016. Т. 18. № 2. С. 80–83. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/smlnues_2016_18_2_17
16. *Юнг К.-Г.* Архетип и символ [Електронний ресурс]. М. : Ренессанс, 1991. 304 с. Режим доступу: https://bookap.info/psyanaliz/yung_arhetip_i_simvol/

17. *Кримський С.* Перспектива нового тисячоліття та зміна стратегій соціального інтелекту [Електронний ресурс] // Магістеріум. Вип.1, Історико-філософські студії / Нац. ун-т “Києво-Могилянська академія”. К., 1998. 144 с. С. 63–70. Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13726/Krmyskyi_Perspektyva_novoho_tysiacholittia_ta_zmina_stratarii_sotsialnoho_intelektu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
18. *Афонин Э. А., Мартынов А. Ю.* Универсальное и уникальное в процессах общественной трансформации // Публичное управление: теория и практика : сборник научных работ ассоциации докторов наук государственного управления. 2010. № 3–4. С. 250–263.
19. *Ортега-и-Гассет Х.* Восстание масс // Вопросы философии. 1989. № 4. С. 114–155.
20. *Герасіна Л. М.* Інститут публічної влади у модерному та постмодерному науковому вимірі [Електронний ресурс] // Держ. будівництво. 2011. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2011_1_9
21. *Афонін Е. А.* Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики / Е. А. Афонін, Л. В. Гонюкова, Р. В. Войтович. К.: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. 160 с.
22. *Куликова Е.* Риски корпоративного управління: підходи к оценке с позиции миноритарного акционера [Електронний ресурс] // Акционерное общество: вопросы корпоративного управления. 2005. № 14. Режим доступа: https://www.apex-expert.ru/media/publications/publications_26.html
23. *Гринберг Т.* Политически значимые лица. Руководство для банков по предотвращению финансовых злоупотреблений / Т. Гринберг, Л. Грей, Д. Шанц. М. : Альпина Паблишер, 2012. 185 с.
24. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation [Електронний ресурс] / The FATF Recommendations. February 2012. Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>
25. Офіційний веб-сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/>
26. Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів [Електронний ресурс] : Рішення Нац. комісії з цінних паперів та фондового ринку від 3 грудня 2013 р. № 2826 : ред. від 24.04.2020 / Офіційний Веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-19>
27. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV: ред. від 24.09.2020 / Офіц. Веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>
28. Про затвердження Положення щодо пруденційних нормативів професійної діяльності на фондовому ринку та вимог до системи управління ризиками [Електронний ресурс]: Рішення Нац. комісії з цінних паперів та фондового ринку від 1 жовтня 2015 р. № 1597 : ред. від 24.07.2020 / Офіц. Веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1311-15>
29. *Плотнікова М. В.* Поняття та зміст пруденційного нагляду за професійними учасниками фондового ринку

- [Електронний ресурс] / М. В. Плотнікова, А. І. Калусенко // Юрид. науковий електронний журнал. 2017. № 6. С. 230–233. Режим доступу: http://lsej.org.ua/6_2017/68.pdf
30. Про затвердження Концепції корпоративного управління у професійних учасниках ринків капіталу України [Електронний ресурс]: Рішення Нац. комісії з цінних паперів та фондового ринку від 29 березня 2018 р. № 173 / Офіційний веб-сайт Нац. комісії з цінних паперів та фондового ринку. Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/pro-zatverdzhennya-kontsepts-korporativnogo-upravlnnya-u-profesynih-utchasnikah-rinkv-kaptalu-ukrani/>
 31. Про схвалення проекту рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку “Про затвердження Стандартів корпоративного управління в професійних учасниках фондового ринку” [Електронний ресурс]: Рішення Нац. комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30 липня 2019 р. № 420 / Офіційний веб-сайт Нац. комісії з цінних паперів та фондового ринку. Режим доступу: https://www.nssmc.gov.ua/proects_of_regular/pro-zatverdzhennya-standartv-korporativnogo-upravlnnya-v-profesynih-utchasnikah-fondovogo-rinku/
 32. Про затвердження Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року [Електронний ресурс]: Рішення Нац. комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27 грудня 2019 р. № 797. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/kl190364?an=1>
 - tva [Application of corporate law]. *Tsinni papery Ukrainy — Securities of Ukraine*, 44 (332) [in Ukrainian].
 2. Rovynska K. I. (2010). Derzhavne rehuliuвання kapitalizatsii bankiv (orhanizatsiino-korporatyvni zasady) [State regulation of capitalization of banks (organizational and corporate principles)]. *Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia. Seriya: Upravlinnia — Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Administration. Series: Management*, 1, 237–243. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_uprav_2010_1_33 [in Ukrainian].
 3. Babchynska O. I. (2015). Derzhavne rehuliuвання korporativnoho sektora v ukraini : suchasnyi stan ta napriamy vdoskonalennia [State regulation of the corporate sector in Ukraine: current status and directions of improvement]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky — Bulletin of Khmelnytsky National University*, 1, 216–220. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_1_41 [in Ukrainian].
 4. Baiura D. (2008). Korporativne upravlinnia yak ob'ekt naukovoho doslidzhennia [Corporate governance as an object of scientific research]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika — Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economy*, 99–100, 60–63. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2008_99-100_21 [in Ukrainian].
 5. Mishenina H. A., Matvieieva Yu. T. (2018). *Korporativne upravlinnia* [Corporate management]. Retrieved from https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/70509/1/Mishenina_upravlinnia.pdf;jsessionid=9D886

REFERENCES

- 6AEA4283A2D6F1602DAA95AE313 [in Ukrainian].
6. Kozakova T. S. (2016). Suchasni pidkhody do vyznachennia korporatyvnoho upravlinnia v umovakh informatsiinoi ekonomiky [Modern approaches to the definition of corporate governance in terms of information economy]. *Prychornomorski ekonomichni studii — Black Sea Economic Studies*, 1, 56–58. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_1_15 [in Ukrainian].
 7. Monks A., Minow N. (2007). *Corporate Governance*. (3rd ed.). London: Blackwell Publishing [in English].
 8. Rumiantsev S. A. (2003). *Ukrainska model korporatyvnoho upravlinnia: stanovlennia ta rozvytok* [Ukrainian model of corporate governance: formation and development]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
 9. Dovhan L. Ye., Malyk I. P. (2006). *Korporatyvne upravlinnia: instytutsionalni aspekty* [Corporate governance: institutional aspects]. Kyiv: Politekhnik [in Ukrainian].
 10. Orhanizatsiia ekonomichnoho spivrobitnytstva i rozvytku (OESD) [Organization for Economic Co-operation and Development, OECD]. (n.d.). *old.bank.gov.ua*. Retrieved from <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36989> [in Ukrainian].
 11. Praktyky korporatyvnoho upravlinnia v Ukraini : vyznachennia mizhnatsionalnoi modeli [Corporate governance practices in Ukraine: defining the international model]. (2015). *Asotsiatsiia Menedzheriv, KPMH v Rosii ta SND* [in Ukrainian].
 12. Rishennia Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku “Pro zatverdzhennia Pryntsypiv korporatyvnoho upravlinnia”: vid 22 lypnia 2014, № 955 [Decision of the National Commission on Securities and Stock Market “On approval of the Principles of Corporate Governance” of July 22 2014, № 955]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14> [in Ukrainian].
 13. Rishennia Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku “Shchodo uzahalnennia praktyky zastosuvannia zakonodavstva z pytan korporatyvnoho upravlinnia”: vid 12 bereznia 2020, № 118 [Decision of the National Commission on Securities and Stock Market “On the generalization of the practice of application of legislation on corporate governance” from March 12, 2020 № 118]. *ips.ligazakon.net*. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/KL200065> [in Ukrainian].
 14. Polinkevych O. M. (2016). Problemy rozvytku korporatyvnoho upravlinnia v Ukraini [Problems of corporate governance development in Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky — Actual problems of economy*, 5, 191–196. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2016_5_22 [in Ukrainian].
 15. Korobka S. V. (2016). Korporatyvne upravlinnia v Ukraini: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Corporate governance in Ukraine: problems and ways to solve them]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii imeni S. Z. Gzhitskoho. Seriya: Ekonomichni nauky — Scientific Bulletin of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named after SZ Gzhitsky. Series: Economics*, 18(2), 80–83. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/sml-nues_2016_18_2_17 [in Ukrainian].
 16. Jung K.-G. (1991). *Arkhetip i simvol* [Archetype and symbol]. Moscow: Renessans. Retrieved from https://bookap.info/psyanaliz/yung_arhetip_i_simvol/ [in Russian].

17. Krymskyi S. (1998). Perspektyva novoho tysiacholittia ta zmina stratehii sotsialnoho intelektu [Perspective of the new millennium and change of strategies of social intelligence]. *Magisterium*, 1, 63–70. Retrieved from http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13726/Krymskyi_Perspektyva_novoho_tysiacholittia_ta_zmina_stratehii_sotsialnoho_intelektu.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
18. Afonin E. A., Martynov A. Yu. (2010). Universalnoe i unikalnoe v protsesakh obshchestvennoy transformatsii [Universal and unique in the processes of social transformation]. *Publichnoe upravlenie: teoriya i praktika — Public administration: theory and practice*, 3–4, 250–263 [in Russian].
19. Ortega y Gasset, J. (1989). Vosstanie mass [The Revolt of the Masses]. *Voprosy filosofii — Problems of Philosophy*, 4, 114–155 [in Russian].
20. Herasina L. M. (2011). Instytut publichnoi vlady u modernomu ta postmodernomu naukovomu vymiri [Institute of public power in modern and postmodern scientific dimension]. *Derzhavne budivnytstvo — State Construction*, 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2011_1_9 [in Ukrainian].
21. Afonin E. A., Honiukova L. V., Voitovych R. V. (2006). *Hromadska uchast u tvorenni ta zdiisnenni derzhavnoi polityky* [Public participation in the creation and implementation of state policy]. Kyiv: Tsentr spriannia instytutsiinomu rozvytku derzhavnoi sluzhby [in Ukrainian].
22. Kulikova E. (2005). Riski korporativnogo upravleniya: podkhody k otsenke s pozitsii minoritarnogo aktsionera [Corporate governance risks: approaches to assessment from the position of a minority shareholder]. *Aktsionernoe obshchestvo: voprosy korporativnogo upravleniya — Joint-stock company: corporate governance issues*, 14. Retrieved from https://www.apex-expert.ru/media/publications/publications_26.html [in Russian].
23. Greenberg T. S. (2012). *Politicheski znachimye litsa. Rukovodstvo dlya bankov po predotvrashcheniyu finansovykh zloupotreblenii* [Politically Exposed Persons: Preventive Measures for the Banking Sector]. Moscow: Alpina Publisher [in Russian].
24. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. The FATF Recommendations. (2012). www.fatf-gafi.org. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html> [in English].
25. Ofitsiyni veb-sait Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku [Official website of the National Committee of the Central Frames and the Stock Market]. www.nssmc.gov.ua. Retrieved from <https://www.nssmc.gov.ua/> [in Ukrainian].
26. Rishennia Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku “Pro zatverdzhennia Polozhennia pro rozkryttia informatsii emitentamy tsinnykh paperiv” : vid 03 hrudnia 2013, № 2826 [Decision of the National Committee of the Central Papers and the stock market “About the approved Regulations on the disclosure of information by the recipients of the central papers” from June 03 2013, № 2826]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-19> [in Ukrainian].
27. Zakon Ukrainy “Pro tsinni papery ta fondovyi rynok” : vid 23 liutoho 2006, № 3480-IV [Law of Ukraine “On securities and the stock market” dated February 23 2006, 3480-IV]. *zakon*.

- rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> [in Ukrainian].
28. Rishennia Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku “Pro zatverdzhennia Polozhennia shchodo prudentsiinykh normatyviv profesii-noi diialnosti na fondovomu rynku ta vymoh do systemy upravlinnia ryzykamy” : vid 01 zhovtnia 2015, № 1597 [Decision of the National Commission on Securities and Stock Market “On approval of the Regulations on prudential standards of professional activity in the stock market and requirements for risk management system” from October 1, 2015 № 1597]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1311-15> [in Ukrainian].
 29. Plotnikova M. V., Kalusenko A. I. (2017). Poniattia ta zmist prudentsiinoho nahliadu za profesiinymy uchasnykamy fondovoho rynku [The concept and content of prudential supervision of professional participants in the stock market]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 6, 230–233. Retrieved from http://lsej.org.ua/6_2017/68.pdf [in Ukrainian].
 30. Rishennia Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku “Pro zatverdzhennia Kontseptsii korporativnoho upravlinnia u profesiinykh uchasnykakh rynkiv kapitalu Ukrainy” : vid 29 bereznia 2018, № 173 [Decision of the National Commission on Securities and Stock Market “On approval of the Concept of corporate governance in professional participants of the capital markets of Ukraine” from March 29, 2018 № 173]. *www.nssmc.gov.ua*. Retrieved from <https://www.nssmc.gov.ua/documents/pro-zatverdzhennya-kontsepts-korporativnogo-upravlinnya-u-profesynih-utchasnikah-rinkv-kaptalu-ukrani/> [in Ukrainian].
 31. Rishennia Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku “Pro skhvalennia proektu rishennia Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku “Pro zatverdzhennia Standartiv korporativnoho upravlinnia v profesiinykh uchasnykakh fondovoho rynku” : vid 30 lypnia 2019, № 420 [Decision of the National Commission on Securities and Stock Market “On approval of the draft decision of the National Commission on Securities and Stock Market “On approval of corporate governance standards in professional stock market participants” from July 30 2019, № 420]. *www.nssmc.gov.ua*. Retrieved from https://www.nssmc.gov.ua/projects_of_regular/pro-zatverdzhennya-standartv-korporativnogo-upravlnnya-v-profesynih-utchasnikah-fondovogo-rinku/ [in Ukrainian].
 32. Rishennia Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku “Pro zatverdzhennia Stratehii rozvytku finansovoho sektoru Ukrainy do 2025 roku” : vid 27 hrudnia 2019, № 797 [Decision of the National Commission on Securities and Stock Market “On approval of the Strategy for the development of the financial sector of Ukraine until 2025” from December 27, 2019 № 797]. *ips.ligazakon.net*. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/view/kl190364?an=1> [in Ukrainian].

УДК 342.25

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-126-136](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-126-136)

Марченко Володимир Юрійович,

аспірант Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, провідний юрисконсульт Державного підприємства “Завод імені В. О. Малишева”, 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 276-Б, кв. 107, тел.: +38 (067) 601 32 06, e-mail: vovamarch1996@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3663-6399>

Марченко Владимир Юрьевич,

аспирант Научно-исследовательского института государственного строительства и местного самоуправления Национальной академии правовых наук Украины,

ведущий юрисконсульт Государственного предприятия “Завод имени В. О. Мальшева”, 61051, г. Харьков, ул. Клочковская, 276-Б, кв. 107, тел. +38 (067) 601 32 06, e-mail: vovamarch1996@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3663-6399>

Marchenko Volodymyr Yurievich,

post-graduate student of Scientific Research Institute of State Building and Local Government of National Academy of Law Sciences of Ukraine, leading legal adviser of State Enterprise “Malyshev Plant”, 61051, Kharkov, Str. Klochkivska, 276-B, fl. 107, tel.: +38 (067) 601 32 06, e-mail: vovamarch1996@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3663-6399>

АРХЕТИПНІ ЗАСАДИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто питання історичного розвитку місцевого самоврядування на теренах України та можливого використанню такого досвіду при проведенні реформи децентралізації влади з урахуванням основних архетипів, що склалися в суспільстві. Розглянуто вісім основних етапів розвитку місцевого самоврядування: трипільський (закладення основ місцевого самоврядування та виникнення основних архетипів), етап існування давніх слов'ян та Київської Русі (зміна структури місцевої влади та звуження прав звичайних жителів щодо управління державою, зменшення ролі архетипу “особиста свобода”), татаро-монгольське панування та роздробленість (за-

непад місцевого самоврядування, домінування архетипу “бідності”), литовсько-польський період (відхід від традиційного вікового самоврядування та запровадження магдебурзького права зі звуженням прав мешканців, а отже й архетипу “особиста свобода”), самоврядування в Російській та Австро-Угорській імперіях (фактична інкорпорація місцевого самоврядування до системи державної влади, повне нівелювання архетипу “особиста свобода”), радянський період (формальна наявність місцевого самоврядування, проте фактично воно включалось до системи державних органів влади), розвиток місцевого самоврядування в незалежній Україні з 1991 р. (повернення до традиційних архетипів, що існували в часи трипільської цивілізації, проте відхід від них в останні роки із поновленням архетипу “бідності”). Визначено основні проблеми, що виникли у процесі проведення реформи децентралізації влади, запропоновано заходи їх вирішення, враховуючи історичний досвід та архетипи, характерні для українського суспільства. Також виділено коло наукових проблем, для вивчення яких необхідні додаткові наукові розробки з метою більш глибокого розуміння процесів, що відбувалися і знову повторюються, та пошуку можливих шляхів подолання таких проблем, що постали перед українським суспільством, зокрема, владою.

Ключові слова: архетипи, місцеве самоврядування, історія місцевого самоврядування, архетипи місцевого самоврядування, етапи розвитку місцевого самоврядування, реформа децентралізації влади.

АРХЕТИПНЫЕ ОСНОВЫ ИСТОРИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ

Аннотация. Рассмотрены вопросы исторического развития местного самоуправления на территории Украины и возможного использования такого опыта при проведении реформы децентрализации власти с учетом основных архетипов, сложившихся в обществе. Рассмотрены восемь основных этапов развития местного самоуправления: трипольский (закладывание основ местного самоуправления и возникновение основных архетипов), этап существования древних славян и Киевской Руси (изменение структуры местной власти и сужение прав обычных жителей по управлению государством, уменьшение роли архетипа “личная свобода”), татаро-монгольское господство и раздробленность (упадок местного самоуправления, доминирование архетипа “бедности”), литовско-польский период (отход от традиционного вечевого самоуправления и внедрение магдебургского права с сужением прав жителей, а значит и архетипа “личная свобода”), самоуправление в Российской и Австро-Венгерской империях (фактическая инкорпорация местного самоуправления в систему государственной власти, полное нивелирование архетипа “личная свобода”), советский период (формальное наличие местного самоуправления, однако фактически оно включалось в систему государственных органов власти), развитие местного самоуправления в независимой Украине с 1991 года (возвращение к традиционным архетипам, которые существовали во времена трипольской цивилизации, однако отход от них в последние годы с возобно-

лением архетипа “бедности”). Определены основные проблемы, возникшие в процессе проведения реформы децентрализации власти, и предложены шаги для их решения, учитывая исторический опыт и архетипы, характерные для украинского общества. Обозначен круг научных проблем, для изучения которых необходимы дополнительные научные разработки с целью более глубокого понимания процессов, которые происходили и вновь повторяются, и поиска возможных путей преодоления таких проблем, стоящих перед украинским обществом, в частности, властью.

Ключевые слова: архетипы, местное самоуправление, история местного самоуправления, архетипы местного самоуправления, этапы развития местного самоуправления, реформа децентрализации власти.

ARCHETYPICAL PRINCIPLES OF HISTORICAL DEVELOPMENT OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE

Abstract. This study deals with the historical development of local self-government on the territory of Ukraine and the possible use of such experience in carrying out the reform of decentralization of power, considering the main archetypes that have developed in society. The following eight main stages of development of local self-government are considered: Trypillian (laying the foundations of local self-government and the emergence of the main archetypes), the stage of existence of the ancient Slavs and Kievan Rus (changing the structure of local power and narrowing the rights of ordinary residents to manage the state, reducing the role of the archetype of ‘personal freedom’), Tatar-Mongol domination and fragmentation (decline of local self-government, dominance of the archetype of ‘poverty’), Lithuanian-Polish period (departure from the traditional Veche self-government and introduction of Magdeburg law with the narrowing of the rights of residents, and therefore the archetype of ‘personal freedom’), self-government in the Russian and Austro-Hungarian Empires (actual incorporation of local self-government into the system of state power, complete levelling of the archetype of ‘personal freedom’), Soviet period (formal presence of local self-government, but in fact it was included in the system of state authorities), the development of local self-government in independent Ukraine, since 1991 (return to traditional archetypes, existing during the Trypillian civilization, but a departure from them in recent years with the renewal of the archetype of ‘poverty’). The author identifies the main problems that have arisen in the process of implementing the decentralization of power reform and suggests measures to solve them, considering the historical experience and archetypes that are typical for Ukrainian society. Also, the author identifies a range of scientific problems, the study of which requires additional scientific developments to better understand the processes that took place in the past and are repeated again in our time and to find possible ways to overcome such problems that faced Ukrainian society, in particular, the government.

Keywords: archetypes, local self-government, history of local self-government, archetypes of local self-government, stages of development of local self-government, reform of decentralization of power.

Постановка проблеми. Сучасна демократична, соціальна, правова держава та суспільство не можуть повноцінно функціонувати без розвиненої системи місцевого самоврядування. Проведення в Україні реформи децентралізації влади має забезпечити побудову нових форми та змісту муніципальних відносин, забезпечити створення нової збалансованої моделі організації влади, зокрема і місцевої, в країні. Один із аспектів проведення подібних змін — це врахування звичаїв та традицій, що склалися на теренах України протягом багатьох років. Проте наразі на це мало хто звертає увагу. Зокрема, недостатньо дослідженими і врахованими залишаються архетипні засади розвитку українського суспільства та місцевого самоврядування на території нашої країни. Тому процеси, що відбуваються в Україні, обумовлюють потребу дослідження та створення нових наукових підвалин для розвитку дієвої системи місцевого самоврядування, зокрема, в частині застосування архетипних засад, що історично склалися на теренах нашої держави протягом багатьох століть розвитку українського суспільства.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій літературі до висвітлювання розвитку місцевого самоврядування зверталися такі вчені, як Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Ковалева, В. І. Теремка, , І. Дробот, М. Смаровайло, , В. Заболоцький, А. Губрик, Н. В. Камінська, О. Ю. Амосов, В. Віліжінський, В. Б. Антонович, Я. Черниш, І. Бутко, Г. Швидько, В. Романов, Є. Брущенко та ін.

Вивченням традицій Українського народу, архетипів, що історично склалися, займалися О. В. Когут, О. С. Стражний, М. Ф. Юрій, І. В. Козюра та ін.

Проте, слід зазначити, що наразі наявна дуже мала кількість робіт, що присвячена дослідженню саме архетипних засад розвитку місцевого самоврядування на теренах України. Тому дуже важливим є забезпечення створення достатньої наукової бази щодо архетипних засад розвитку місцевого самоврядування на території України з метою застосування цих наукових розробок при проведенні реформи децентралізації влади.

Мета статті. Аналіз етапів розвитку місцевого самоврядування на теренах України з урахуванням архетипних засад та визначення подальших можливих заходів щодо вдосконалення процесу проведення реформи децентралізації влади в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виникнення понять символу й архетипу пов'язують з вченням Платона, хоча ці поняття філософ у своїй діяльності ніколи прямо не вживав. Його ідеї — це відбитки процесу пригадування, які інколи співвідносяться з міфологічною дійсністю. Деякі вчені вважають, що саме його вчення є початковою точкою відліку вчення про архетипи. Зокрема, у “Літературознавчому словнику-довіднику” ім'я давньогрецького філософа згадується при витлумаченні поняття “архетип” [1, с. 64]. Проте зазначимо, що в ті часи вчення про архетипи не було розвинуто та розкрито на науковому рівні.

Розвиток вчення про архетипи на науковому рівні розпочинається на

початку XX століття, коли К. Г. Юнг у своїх дослідженнях застосовує поняття “архетипу” для позначення первинних моделей, що містяться в колективному несвідомому. Архетип (з грецької — “першообраз”) — первісний образ, який визначає подальший розвиток явища. Тобто це певна несвідома основа, яка й детермінує можливі напрями розвитку. За Юнгом у несвідомому існує група обов’язкових елементів, які є головним джерелом властивих всім людям основних мотивів, спогадів. О. Когут зазначає: “Унікальність архетипу в тому, що він постає не лише в контексті мудрого минулого, а й допомагає вибудовувати орієнтири сучасного” [2, с. 23]. Основні риси того чи іншого народу та його ментальність відображуються в архетипах. Вони проявляють себе скрізь історію, культурні трансформації, фольклор, художню творчість. В різні часи існування народу домінують ті архетипи, що відповідають запитам суспільства та розумінню людей. З позиції архетипного аналізу можна розглянути й основні засади розвитку місцевого самоврядування на теренах України від давніх часів до сучасності.

Як правило, в процесі розвитку систем державного та місцевого управління місцеве самоврядування та державна влада завжди протиставлялись одна одній, що неминуче призводило до конфліктів. Це відбувалось переважно через те, що вищі щаблі управлінської вертикалі належали чужинцям (Рюриковичі, монголо-татари, поляки, литовці, австро-угорці, росіяни та ін.), а влада на місцях складалася переважно з місцевих мешканців. Тільки з 1991 р. всі

управлінські посади зайняли українці, хоча в останні роки це твердження є спірним через значну кількість запрошених з інших держав осіб.

В. Віліжінський у своєму дисертаційному дослідженні [3] обґрунтовує наявність шість комплексних архетипів розвитку місцевого самоврядування: ціннісно-ідеологічний, правовий, інституційно-організаційний, функціональний, кадровий та ресурсний. Проте, на мою думку, з такою позицією важко погодитися через відсутність цілісних напрямків розвитку місцевого самоврядування на території нашої держави в минулому, коли територія України була поділена на багато частин між іншими державами. Про ці архетипи ми можемо говорити лише починаючи з 1991 року, коли наша держава офіційно стала незалежною і виокремились основні можливі напрями розвитку місцевого самоврядування. Спираючись на зазначене, видається необхідним розглянути історичний розвиток місцевого самоврядування саме з точки зору окремих загальних усталених архетипів (“земля”, “ма-тір”, “особиста свобода” та ін.).

Зазначимо, що серед науковців немає єдності щодо остаточного визначення етапів розвитку місцевого самоврядування на території України [3; 4]. Розглянемо, які основні етапи розвитку проходило місцеве самоврядування та визначимо основні архетипи, що характерні для того чи іншого періоду. На мою думку, доцільним є виділення восьми основних етапів розвитку місцевого самоврядування на території України. В. Заболоцький також виділяє вісім етапів розвитку місцевого самовря-

дування (Київська Русь, роздробленість та татаро-монгольська навала, козаччина, Магдебурзьке право, Російська імперія, Центральна Рада, УРСР, сучасна Україна), проте дана класифікація не охоплює всі історичні етапи розвитку українського суспільства та не розкриває окремі особливості того чи іншого часу, що будуть розглянуті в даному дослідженні [4].

Перший етап — це місцеве самоврядування часів “Трипільської цивілізації”. І. Дробот та М. Смаровайло, спираючись на працю археолога Відейка “Трипільська цивілізація” стверджують, що демократія була добре відомою трипільцям. Найважливіші рішення вони приймали на загальних зборах, а організацією внутрішнього життя займалися старійшинами [5, с. 248–249]. Для цього часу були притаманні архетипи: “особистої свободи” (можливість вільно приймати рішення на загальних зборах та обирати старійшин), “землі” (високий рівень довіри до “доброї” землі, повага до землі), “матері” (шанобливе ставлення до жінки, прагнення зберегти Батьківщину) [6; 7]. Для кожного наступного етапу розвитку місцевого самоврядування на теренах України характерні всі наведені архетипи, крім архетипу “особиста свобода”, вага якого постійно зменшувалась, проте з часом набували значення й нові архетипи, які то зникали, то з’являлися знову. Зазначимо, що після зникнення цивілізації трипільців і до часів Київської Русі місцевого самоврядування не існувало. За часів скіфів, сарматів та інших племен, що кочували по території сучасної України, переважа-

ла монархічна форма правління, що передбачала існування тільки центральної влади в особі монарха та його помічників.

Другий етап розвитку місцевого самоврядування — часи слов’янських племен та існування Київської Русі. Як зазначає Н. Камінська, у стародавній Київській державі суб’єктами самоврядування були, з одного боку — міські громади, які користувались адміністративною, господарською та судовою автономією, з іншого — сільські (сусідські) громади-верви [8]. В цей час набуває вагомого значення архетип “обрядовості”. Всі основні питання життєдіяльності громади вирішувались на віче, що мало необмежені повноваження (зокрема князі обиралися на 1 рік [9]), на противагу подібним народним зборам в Європі, які мали право вирішувати питання лише щодо обирання органи влади (наприклад, князя-менеджера) [10]. Проте з часом у слов’ян князівська влада стала передаватися у спадок, що частково послабило значення архетипу “особистої свободи”: “Нині маємо інше, князі полюддя беруть і синам владу передають, от отця — до сина, аж до правнука...” [11, с. 149].

Наступним етапом розвитку стало місцеве самоврядування часів завоювання Київської Русі за татаро-монгольської навали з повною втратою архетипу “особистої свободи” та набуттям особливого значення архетипом “бідності” (захисна реакція від пограбувань — показувати, що людина є бідною, хоча, можливо, це не так), який буде мати провідне значення серед всіх вищенаведених архетипів аж до років незалежності. Селянські зібрання процедурно ще

нагадували віче, проте не мали такої широти повноважень, як у минулому [12, с. 30–31].

Четвертий етап — литовсько-польський період, у який активно розвивалося магдебурзьке право. Цей період ознаменував собою відхід від традиційних зібрань жителів з метою вирішення основних питань та перехід до існування виборних органів влади, керованих центром. Магдебурзьке право означало відміну дії звичаєвих норм, а отже і применшення архетипу “обрядовості”, виведення міста з-під юрисдикції місцевої адміністрації і запровадження міського самоврядування у вигляді частини державної влади [13, с. 578].

Поява військової демократії часів Козаччини ознаменувала перехід до п'ятого етапу розвитку місцевого самоврядування. Це був період відродження українських традицій врядування. Відроджені були й усі архетипи в житті людей. А. Губрик виділяє в ці часи три типи самоврядних громад: “полкові” або козацькі громади, які управлялися отаманами та полковниками, селянські громади з війтами на чолі та козацько-селянські громади змішаного типу [14, с. 54]. Основним органом управління того часу була рада. Разом із тим В. Антонович, інтерпретуючи сутність козацької ради наголошував, що: “...рада була відгуком старого вічевого ладу” [15, с. 167]. У цей час відбувається відродження архетипу “особистої свободи” який так прагнули знищити на попередньому етапі становлення місцевого самоврядування.

Шостий етап — це занепад місцевого самоврядування за часів Росій-

ської та Австро-Угорської імперій. Органи місцевого самоврядування мали формальний характер. Хоча спроби запровадження місцевого самоврядування й були, вони не сприймалися мешканцями на місцях. Як зазначає Я. Черниш, місцеве самоврядування “не може сформуватися зверху, через децентралізацію. У такому випадку буде створена суто формальна система інститутів, які не виконуватимуть свого дійсного призначення, оскільки неможливо штучно створити будь-який компонент громадянського суспільства” [16]. Дане твердження, на жаль, актуальне і на сьогодні, коли центральна влада, не знаючи ситуації на місцях, намагається поділити місцевість на окремі адміністративно-територіальні одиниці, керуючись виключно формальними, часто навіть лише фінансовими, критеріями.

Після занепаду місцевого самоврядування за часів Російської та Австро-Угорської імперій, на початку XX ст. була спроба відновити місцеве самоврядування. Хоча короткий строк існування української державності у 20-ті роки XX століття і не дав змоги застосувати на практиці напрацювання Української Народної Республіки (далі — УНР) та Центральної Ради в сфері місцевого самоврядування, на його розвиток мав значний вплив розроблений Центральною Радою проект закону “Про владу на місцях і місцеве самоврядування” та Конституція УНР, що закріплювала державний лад на засадах децентралізації (стаття 5 Конституції УНР надавала землям, волостям і громадам права широкого самоврядування) [17].

Сьомим етапом став остаточний занепад (можна сказати відміна) системи місцевого самоврядування за часів Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі — УРСР). Формально ця система мала всі ознаки місцевого самоврядування, однак ради та виконкоми стали частиною управлінської вертикалі і склали найнижчу ланку державної влади. Згідно з Конституцією УРСР 1937 року ради виступали представницько-розпорядними органами державної влади всіх рівнів [18], а в нормах Конституції 1978 р., були закріплені як складові єдиної системи представницьких органів державної влади України [19].

Останнім етапом розвитку є побудова системи місцевого самоврядування в незалежній Україні. На початку незалежності відродилися всі архетипи, що були присутні в місцевому самоврядуванні часів трипільців та козацької доби. Проте, відповідно до останніх тенденцій, через нестабільність та перманентну кризу в нашій державі особливого значення знову набуває архетип “бідності”. Критики заслуговує й підхід до проведення реформи децентралізації влади, який є суто формальним, відірваним від реального стану справ на місцях. Ситуація, що склалася, нагадує часи Російської та Австро-Угорської імперій, які намагалися насадити певну структуру місцевого самоврядування згори, що не сприймалось на місцях. Зокрема, сучасна реформа адміністративно-територіального устрою передбачає зміну адміністративно-територіальних одиниць відповідно до фінансових критеріїв (чи є громада фінансово

спроможною), при цьому всі соціальні інституції (лікарні, суди, поліція, прокуратура та ін.) будуть важкодоступні для звичайних громадян, що проживають у віддалених від центру населених пунктах. Крім того, такий поділ нівелює архетипи “землі” (люди сприймають землю не як багатство, а як формальну територію), “особистої свободи” (мешканці нічого не вирішують), а також “матері” (у зв’язку зі станом державного управління багато громадян вже не прагнуть зберегти Батьківщину й виїжджають на заробітки, постійне місце мешкання або намагаються спожити якомога більше ресурсів, щоб заробити більше грошей).

Висновки і перспективи подальших досліджень. На підставі викладеного, слід зазначити, що нашій державі терміново необхідно почати формувати професійний апарат державного управління, дотримуватись усталених основних архетипів (“землі”, “матері”, “особистої свободи” та ін.) при проведенні реформ, а особливо реформи децентралізації влади. Крім того, важливим є приведення у відповідність до архетипних засад історичного розвитку місцевого самоврядування на території сучасної України тих змін, що вже відбулися, інакше ми ризикуємо втратити державність. Історичний досвід розвитку місцевого самоврядування, розглянутий в даному дослідженні дозволяє однозначно стверджувати, що як тільки починав набирати вагу архетип “бідності”, а інші архетипи втрачали свої позиції, українці втрачали навіть ті крихти місцевого самоврядування та державності, які мали. Свідченням цього є, зокрема, періоди

татаро-монгольської навали, литовсько-польський період та періоди Російського та Австро-Угорського панування. Вважаю, що поглиблене вивчення причинного зв'язку архетипу “бідності” та інших архетипів із тенденціями розвитком місцевого самоврядування потребує додаткового наукового вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Ковалева, В. І. Теремка. 2-ге вид, випр. і допов. Київ: ВЦ “Академія”, 2006. 752 с.
2. *Когут О. В.* Архетипні сюжети й образи в сучасній українській драматургії (1997–2007 рр.) : монографія. Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. Рівне : НУВГП, 2010. 440 с.
3. *Віліжінський В. М.* Відтворення національних традицій врядування в системі місцевого самоврядування України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.04 “Місьцеве самоврядування”. Одеса: ОРІДУ, 2019. 20 с.
4. *Заблоцький В. В.* Особливості розвитку та роль місцевого самоврядування в системі публічної влади на теренах України // Державне управління: удосконалення та розвиток. № 4. 2015. URL: <http://www.dyu.nauka.com.ua/?op=1&z=836> (дата звернення: 20.11.2020).
5. *Дробот І., Смаровайло М.* Передумови виникнення місцевого самоврядування // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. ОРІДУ, 2004. Вип. 2 (18). 324 с.
6. *Стражний О. С.* Український менталітет: ілюзії, міфи, реальність. Київ : Книга, 2008. 368 с.
7. *Юрій М. Ф.* Етногенез та менталітет українського народу. Київ: Таксон, 1997. 237 с.
8. *Камінська Н. В.* Еволюція поглядів на значення місцевого самоврядування у розбудові української державності: історико-правові аспекти // Наук. вісник Львівського держ. ун-ту внутрішніх справ. 2008. № 3. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/03_2008/08knvdia.pdf (дата звернення: 23.11.2020).
9. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. При Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 5: Територіальне управління / наук.-ред. колегія: О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2011. 408 с.
10. *Бутко І.* Місьцеве самоврядування в Україні. Київ. 1994. 160 с.
11. *Козюра І. В.* Самоврядні традиції східних слов'ян. Реформування системи державного управління та державної служби: теорія і практика: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (Львів, 8 квітня 2011 р.). Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. Ч. 2. С. 148–150.
12. *Швидько Г., Романов В.* Державне управління і місьцеве самоврядування в Україні: історичний нарис. Київ: Вид-во УАДУ, 1997. Ч. 1. 140 с.
13. *Брущенко Є.* Національний підхід при формуванні територіальних громад у контексті зарубіжного досвіду // Актуальні проблеми європейської інтеграції. Одеса: Фенікс, 2008. Вип. 3. С. 577–580.
14. *Губрик О.* Сільська громада в Україні XIV–XVIII ст. // Український істор. журн. 1997. № 5. С. 52–66.

15. Антонович В. Б. Про козацькі часи на Україні. Київ: Дніпро, 1991. 238 с.
16. Черниш Я. Співвідношення місцевого самоврядування та демократії: основні підходи. URL: <http://intkonf.org/chernish-yav-spivvidnoshennya-mistseвого-samovryaduvannya-ta-demokratiyi-osnovni-pidhodi/> (дата звернення: 23.11.2020).
17. Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18> (дата звернення: 23.11.2020).
18. Конституція УРСР від 30 січня 1937 р. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html> (дата звернення: 23.11.2020).
19. Конституція УРСР від 20 квітня 1978 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/888-09> (дата звернення: 23.11.2020).
- ovriaduvannia v systemi publichnoi vlady na terenakh Ukrainy [Features of development and the role of local self-government in the system of public power in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnja: udoskonalennja ta rozvytok — Public administration: improvement and development*. 4. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=836> [in Ukrainian].
5. Drobot I., Smarovailo M. (2004). Peredumovy vynyknennia mistseвого samovriaduvannia [Prerequisites for the emergence of local self-government]. *Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia: zb. nauk. prats — Current problems of public administration: a collection of scientific papers*. Vol. 2 (18), (p. 324). ORIDU [in Ukrainian].
6. Strazhnyi O. S. (2008). *Ukrainskyi mentalitet: iluzii, mify, realnist* [Ukrainian mentality: illusions, myths, reality]. Kyiv: Knyha [in Ukrainian].
7. Jurii M. F. (1997). *Etnohenez ta mentalitet ukrainskoho narodu* [Ethnogenesis and mentality of the Ukrainian people]. Kyiv: Takson.
8. Kaminska N. V. (2008). Evoliucija pohliadiv na znachennia mistseвого samovriaduvannia u rozbudovi ukrainskoi derzhavnosti: istoryko-pravovi aspekty [Evolution of views on the importance of local self-government in the development of Ukrainian statehood: historical and legal aspects]. *Naukovyj visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav — Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs*, 3. Retrieved from: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/03_2008/08knvdia.pdf [in Ukrainian].
9. Kovbasiuk Yu. V., Amosov O. Yu., Ihnatenko O. S., Kuznetsov A. O. et al. (Eds.). (2011). *Verov. Entsyklopediia derzhavnogo upravlinnia* [Verv. Ency-

REFERENCES

1. Ghromiaka R. T. (Eds.). (2006). *Literaturoznavchyy slovnyk-dovidnyk* [Literary dictionary-reference book]. Kyiv: VC "Akademiia" [in Ukrainian].
2. Kohut O. V. (2010). *Arkhetypni siuzhety i obrazy v suchasni ukrainskii dramaturhii (1997–2007)* [Archetypal plots and images in modern Ukrainian drama (1997–2007)]. Rivne: NUVHP [in Ukrainian].
3. Vilizhynskyi V. M. (2019). Vidtvorennia natsionalnykh tradytsii vriaduvannia v systemi mistseвого samovriaduvannia Ukrainy [Reproduction of national traditions of governance in the system of local self-government of Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa: ORIDU [in Ukrainian].
4. Zablotskyi V. V. (2015). Osoblyvosti rozvytku ta rolj misceвого sam-

- clopedia of Public Administration]. (Vols. 1–8). Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU “Mahistr” [in Ukrainian].
10. Butko I. (1994). *Mistseve samovriaduvannia v Ukraini* [Local self-government in Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].
11. Koziura I. V. (2011). Samovriadni tradycii skhidnykh slovian [Self-governing traditions of the Eastern Slavs]. Reformuvannia systemy derzhavnoho upravlinnia ta derzhavnoi sluzhby: teoriia i praktyka: proceedings of the International *Scientific and Practical Conference — Reforming the system of public administration and civil service: theory and practice: materials of scientific-practical conferences with international participation*. (Vol. 2), (p. 148–150). Lviv: LRIDU NADU [in Ukrainian].
12. Shvydko H., Romanov V. (1997). *Derzhavne upravlinnia i mistseve samovriaduvannia v Ukraini: istorychnyi narys* [Public administration and local self-government in Ukraine: a historical sketch]. Kyiv: Vyd-vo UADU [in Ukrainian].
13. Brushchenko Ye. (2008) Natsionalnyi pidkhid pry formuvanni terytorialnykh hromad v konteksti zarubizhnogho dosvidu [National approach to the formation of territorial communities in the context of foreign experience]. *Aktualni problemy yevropeiskoi intehtratsii — Current issues of European integration*, 3, 577–580 [in Ukrainian].
14. Hubryk O. (1997). Silska Hromada v Ukraini XIV–XVIII st. [Rural community in Ukraine of the XIV–XV centuries]. *Ukrainskyj istorychnyj zhurnal — Ukrainian Historical Journal*, 5, 52–66 [in Ukrainian].
15. Antonovych V. B. (1991). *Pro kozatski chasy na Ukraini* [About the Cossack times in Ukraine]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
16. Chernysh Ya. (n.d.). *Spivvidnoshennia mistsevoho samovriaduvannia ta demokratii: osnovni pidkhody* [Correlation of local government and democracy: basic approaches]. Retrieved from <http://intkonf.org/chernish-yav-spivvidnoshennia-mistsevogo-samovriaduvannia-ta-demokratii-osnovni-pidhody/> [in Ukrainian].
17. Konstytuciia Ukrainskoi Narodnoi Respubliky (Statut pro derzhavnyj ustroi, prava i vilnosti UNR) [Constitution of the Ukrainian People’s Republic (Statute on the State System, Rights and Freedoms of the Ukrainian People’s Republic)]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18> [in Ukrainian].
18. Konstytuciia URSR [Constitution of the USSR]. (1937). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html> [in Ukrainian].
19. Konstytuciia URSR [Constitution of the USSR]. (1978). *zakon4.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/888-09> [in Ukrainian].

Марченко Людмила Юрївна,
аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці ХарРІ НАДУ, заступник начальника управління, начальник відділу обслуговування розпорядників коштів та інших клієнтів Управління Державної казначейської служби України в м. Харкові, 61051, м. Харків, вул. Клочківська, буд. 276-Б кв. 107, тел.: +38 (067) 777 47 05, e-mail: marcheluda@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3577-0630>

Марченко Людмила Юрьевна,
аспирант кафедры управления персоналом и экономики труда ХарРИ НАГУ, заместитель начальника управления, начальник отдела обслуживания распорядителей средств и других клиентов Управления Государственной казначейской службы Украины в г. Харькове, 61051, г. Харьков, ул. Клочковская, д. 276-Б кв. 107, тел.: +38 (067) 777 47 05, e-mail: marcheluda@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3577-0630>

Marchenko Lyudmila Yuryevna,
post-graduate student of Personnel Management and Labour Economics Department, KRI NAPA, Deputy Head of Department — Head of the Service Department for Funds Managers and Other Clients, Department of State Treasury Service of Ukraine in Kharkiv City, 61051, Kharkiv, Str. Klochkivska, h. 276-B. f. 107. tel.: +38 (067) 777 47 05, e-mail: marcheluda@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3577-0630>

ОПТИМІЗАЦІЯ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ КАЗНАЧЕЙСТВА: АРХЕТИПНИЙ ПІДХІД

Анотація. Відзначено, що теорія архетипів розроблена Карлом Юнгом в рамках вчення про колективне несвідоме. Зазначено, що в сучасних умовах реформування суспільства, органів державного управління, переходу на новітні інформаційні технології вкрай важливо безперебійне функціонування системи органів Казначейства та управління всіма наявними ресурсами: матеріальними, трудовими, фінансовими тощо. Саме тому проблема належного ресурсного забезпечення в органах Казначейства стоїть надзвичайно го-

стро. З метою ефективного виконання реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів органи Казначейства повинні на достатньому рівні забезпечуватися ресурсами. Здійснена оцінка сучасного стану ресурсного забезпечення органів Казначейства в розрізі трьох важливих складових, а саме: придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю; оплата послуг (крім комунальних); придбання обладнання і предметів довгострокового користування. Розглянуто проблемні питання щодо матеріально-технічного забезпечення органів Казначейства. Висвітлено коло здобутків в частині покращення матеріально-технічного забезпечення органів Казначейства.

Обґрунтовано засади подальшої оптимізації ресурсного забезпечення органів Казначейства, а саме: надання обґрунтованих пропозицій Міністерству фінансів України щодо затвердження бюджетних призначень для здійснення закупівлі сучасного комп'ютерного обладнання, оргтехніки, програмного забезпечення; здійснення пошуків альтернативних фінансових ресурсів для проведення доопрацювання, модернізації та осучаснення існуючого програмного забезпечення (розробка та затвердження на регіональному рівні програм модернізації матеріального забезпечення органів Казначейства та отримання субвенції з місцевого бюджету до державного бюджету для проведення видатків); створення належних санітарно-побутових умов для ефективного виконання функціональних обов'язків працівників (поступове облаштування робочих місць вентиляторами, системами кондиціонування та зволоження повітря).

Ключові слова: матеріально-технічне забезпечення, органи Казначейства, ресурсне забезпечення, теорія архетипів.

ОПТИМИЗАЦИЯ РЕСУРСНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОРГАНОВ КАЗНАЧЕЙСТВА: АРХЕТИПИЧЕСКИЙ ПОДХОД

Аннотация. Обозначено, что теория архетипов разработана Карлом Юнгом в рамках учения о коллективном бессознательном. Отмечено, что в современных условиях реформирования общества, органов государственного управления, перехода на новые информационные технологии крайне важно бесперебойное функционирование системы органов Казначейства и управления всеми имеющимися ресурсами: материальными, трудовыми, финансовыми и др. Именно поэтому проблема надлежащего ресурсного обеспечения в органах Казначейства стоит чрезвычайно остро. С целью эффективного выполнения реализации государственной политики в сфере казначейского обслуживания бюджетных средств органы Казначейства на достаточном уровне должны обеспечиваться ресурсами. Осуществлена оценка современного состояния ресурсного обеспечения органов Казначейства в разрезе трех важных составляющих, а именно: приобретение предметов, материалов, оборудования и инвентаря; оплата услуг (кроме коммунальных); приобретение оборудования и предметов долгосрочного использования. Указаны проблемные вопросы материально-технического

обеспечения органов Казначейства. Освещены достижения в части улучшения материально-технического обеспечения органов Казначейства. Обоснованы принципы дальнейшей оптимизации ресурсного обеспечения органов Казначейства, а именно: предоставление обоснованных предложений Министерству финансов Украины на утверждение бюджетных назначений для осуществления закупки современного компьютерного оборудования, оргтехники, программного обеспечения; осуществления поисков альтернативных финансовых ресурсов для проведения доработки, модернизации и осовременивания существующего программного обеспечения (разработка и утверждение на региональном уровне программ модернизации материального обеспечения органов Казначейства и получения субвенции из местного бюджета в государственный бюджет для проведения расходов); создание надлежащих санитарно-бытовых условий для эффективного выполнения функциональных обязанностей работников (постепенное обустройство рабочих мест вентиляторами, системами кондиционирования и увлажнения воздуха).

Ключевые слова: материально-техническое обеспечение, органы Казначейства, ресурсное обеспечение, теория архетипов.

OPTIMIZATION OF RESOURCE SUPPORT OF THE TREASURY BODIES: ARCHETYPICAL APPROACH

Abstract. The article notes that the theory of archetypes was developed by Carl Jung as part of the doctrine of the collective unconscious. It is noted that in modern conditions of reforming the society, public administration, transition to the latest information technologies, the smooth functioning of the system of the Treasury bodies and management of all available resources is extremely important: material, labour, financial, etc. That is why the problem of adequate resource support in the Treasury is extremely acute. In order to effectively implement the state policy in the field of treasury servicing of budget funds, the Treasury bodies must be adequately provided with resources. An assessment of the current state of resource support of the Treasury in terms of three important components is made, namely: purchase of items, materials, equipment and inventory; payment for services (except utilities); purchase of equipment and durable goods. Problematic issues concerning the material and technical support of the Treasury bodies are considered. The range of achievements in terms of improving the material and technical support of the Treasury is highlighted.

The principles of further optimization of resource support of the Treasury bodies are substantiated, namely: submission of substantiated proposals to the Ministry of Finance of Ukraine on approval of budget allocations for the purchase of modern computer equipment, office equipment, software; search for alternative financial resources for refinement, modernization of the existing software (development and approval at the regional level of programs for the modernization of the material and technical support of the Treasury and receiving a subvention

from the local budget to the state budget for expenditures); creation of appropriate sanitary and living conditions for effective performance of functional duties of the employees (gradual arrangement of the workplaces with fans, air conditioning and humidification systems).

Keywords: material and technical support, Treasury bodies, resource support, theory of archetypes.

Постановка проблеми. Ефективність та результативність реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів залежить від багатьох чинників, але основним з них є ресурсне забезпечення. В сучасних умовах реформування суспільства, органів державного управління, переходу на новітні інформаційні технології вкрай важливо безперебійне функціонування системи органів Казначейства та управління всіма наявними ресурсами: матеріальними, трудовими, фінансовими тощо. Саме тому проблема належного ресурсного забезпечення в органах Казначейства стоїть надзвичайно гостро.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі проблемам розвитку теорії та практики публічного управління в контексті архетипів національної ментальності в епоху стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та інновацій присвячено праці сучасних науковців: О. Амосова, Е. Афоніна, Н. Гавкалової, В. Омел'яненка, О. Сушій та ін.

Предметно питання, пов'язані з ресурсним забезпеченням як необхідної умови досягнення ефективної, результативної діяльності організації, та якісного рівня надання нею послуг, висвітлено у працях: А. Ю. Ва-

сіна, Л. Ю. Гордієнко, А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенського та ін. Проблему раціонального поєднання ресурсних складових в умовах цифровізації економіки і активного впровадження інформаційних технологій опрацьовують науковці Дж. Гелбрейт, Дж. Стігліц, Т. М. Юдіна та ін.

Однак, відсутність чітких та доступних інформаційних джерел, сервісів, платформ, додатків щодо цифрової трансформації економіки, супротив персоналу щодо нововведень на фоні організаційних змін гальмують швидкість впровадження інновацій у діяльність органів Казначейства, що позначається на якості надання послуг. Визначені проблеми обумовлюють необхідність розроблення нових підходів до оптимізації ресурсного забезпечення діяльності органів Казначейства.

Мета статті. Оцінити сучасний стан ресурсного забезпечення органів Казначейства та обґрунтувати засади його подальшої оптимізації в умовах цифровізації процесів надання послуг в контексті архетипів національної ментальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія архетипів (від др. греч. "Прототип") — первісна модель, вперше сформований споконвічний тип — була розроблена Карлом Юнгом в рамках вчення про колектив-

не несвідоме. В образах (архетипах) Юнг бачив джерело загальнолюдської символіки, в тому числі міфів і сновидінь. Універсальні образи або символи, що містяться в колективному несвідомому, привертають індивідуума відчувати певні почуття і мислити певним чином щодо об'єкта або ситуації.

Теорію архетипів можна застосувати на практиці в процесі створення та позиціонування унікального образу особистості або компанії, її продуктів та послуг. Розуміння архетипів корисно кожній людині, яка займається саморозвитком, прагне розуміти себе та хоче показати свої таланти, а також заявити про себе.

Архетипи несуть в собі успадковані колективні інстинкти, поведінкові програми, які ми реалізовуємо протягом життя. Зовнішні явища, образи, моделі поведінки “запускають” ці програми в частині нашої підсвідомості, де знаходиться колективне несвідоме, змушуючи нас реагувати і добудовувати необхідні елементи, емоції, смисли і сюжети [1].

Роль архетипів особливо зростає в умовах кризових ситуацій у індивідуальному чи спільному житті, а також у моменти вияву творчої активності. За цих обставин відбувається спонтанна активація відповідного архетипу та актуалізується певна послідовність образів, що спливають у свідомості.

На сьогодні теорія Карла Юнга інтенсивно розвивається та набуває нових модифікацій і досить широко використовується на практиці в державному управлінні та управлінні публічними фінансами. Особливо архетипні впливи починають про-

являтися зараз, коли, з одного боку, криза охопила всі сфери суспільного життя, а з іншого, інтеграція національної економіки до глобалізованого світу, відкриває нові можливості через доступ до нових технологій, зокрема інформаційних. Що істотно підвищує можливості реалізації творчого потенціалу особистості, а організації — сформувати індивідуальний образ.

Узагальнено в органах Казначейства, як і в інших органах влади, службовці відчують недостатнє ресурсне забезпечення, що призводить до посилення впливу негативних архетипів. Одним з прикладів є архетип бідності, що характеризує невдоволеність рівнем оплати праці та матеріально-технічним забезпеченням установи, де особа працює, спонукаючи персонал до пошуку іншої сфери прикладання праці. Саме це зумовлює необхідність розгляду шляхів покращення ситуації щодо матеріально-технічного забезпечення органів Казначейства та покращення робочої атмосфери, збереження кадрового потенціалу та мінімізації впливу негативних архетипів.

У сфері управління публічними фінансами провідна роль належить органам Казначейства — суб'єктам реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів. Задля досягнення кінцевої мети означеної політики, а саме — забезпечення належного, ефективного, економного, цільового та законного використання бюджетних коштів розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів, яких обслуговує Державна казначейська служба України, органи Казначей-

ства повинні на достатньому рівні бути забезпечені ресурсами, впроваджуючи у практику надання послуг інноваційно-інформаційні технології.

За доцільне вбачаємо здійснення оцінки рівня ресурсного забезпечення органів Казначейства, можливостей впровадження новітніх інформаційних технологій у сферу надання послуг та компетентісної готовності персоналу щодо їх застосування.

Ресурсне забезпечення це сукупність ресурсів, що використовуються чи можуть використовуватися організацією для здійснення своєї діяльності [2]. Воно є головною передумовою успішного функціонування будь-якої установи, організації, підприємства. Зазвичай науковці виокремлюють у складі ресурсного забезпечення наступні ресурси: матеріальні, трудові та фінансові.

Для здійснення ефективної роботи органи Казначейства повинні мати відповідний рівень матеріально-технічного забезпечення, а саме:

необхідну кількість обладнання, приладдя, видаткових матеріалів, матеріальних цінностей та мати належні санітарно-побутові умови, а працівники повинні бути забезпечені зручними робочими місцями. В ході реалізації Україною Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. [3], впровадження інформаційних технологій в діяльність органів Казначейства потребуватиме гідного забезпечення сучасним комп'ютерним обладнанням, новітніми програмними продуктами, належною системою захисту інформації.

Аналіз матеріально-технічного забезпечення органів Казначейства у Харківській області за 2015–2019 рр. в розрізі трьох важливих складових, а саме: придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю; оплата послуг (крім комунальних); придбання обладнання і предметів довгострокового користування наведено на рис.

**Інформація щодо ресурсного забезпечення органів Казначейства
Харківської області у 2015–2019 рр., тис. грн.**

Джерело: складено автором за даними [4]

За першою складовою (придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю) спостерігаємо нерівномірне здійснення видатків за роками, але в цілому є дуже стійка позитивна динаміка за останні три роки. Якщо за базу прийняти 2015 р., то у 2017 р. видатки збільшилися на 77 %, у 2018 р. — на 18 %, а у 2019 р. — більше майже як у чотири рази. Таке збільшення у 2019 р. відбулося через зростання видатків за наступними напрямками: придбання канцелярського приладдя, конвертів, марок для відправки службової кореспонденції майже в 2 рази, придбання малоцінних предметів (комп'ютерна техніка, оргтехніка) в 81 раз. Разом з тим, така позитивна динаміка видатків не супроводжувалася адекватними темпами збільшення витрат на придбання програмного забезпечення в частині текстового редактора Microsoft Word та програми для роботи з електронними таблицями Microsoft Excel. В умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства не завжди безкоштовні версії програмних продуктів, наприклад LibreOffice, якими користуються в органах Казначейства, забезпечують належним чином роботу з масивами даних та в певних випадках ускладнюють здійснення робочого процесу. Зауважимо, що збільшення видатків на придбання комплектувальних і дрібних деталей для ремонту обладнання, витратних та інших матеріалів до комп'ютерної техніки та оргтехніки у п'ять разів додатково свідчить про проблеми в частині оновлення оргтехніки, обладнання, а саме що органи Казначейства використовують в роботі багато застарілої

техніки. З метою запобігання пожеж та захисту працівників у 2019 р. придбано матеріалів для забезпечення виконання вимог пожежної безпеки (вогнегасники, щити, люки) на суму 102 610 грн., що в 47 разів більше ніж у 2015 р. (2180 грн.).

За другою складовою — оплата послуг (крім комунальних) видатки проводилися нерівномірно. Так, порівняно з 2015 р. у 2016 та 2018 роках вони зменшувалися відповідно на 10 % (або на 54 098 грн.) та 36 % (або на 217 447 грн.), натомість у 2017 та 2019 роках збільшувалися відповідно на майже 2 рази (або на 560 422 грн.) та 3,5 рази (або на 1 466 617 грн.). Найбільша частина видатків припадає на оплату послуг з поточного ремонту та технічного обслуговування обладнання, техніки, механізмів, локальної мережі, систем пожежогасіння, охоронної сигналізації, охорони праці тощо, що склало у 2019 р. 972 935 грн., що в 2,5 рази більше ніж у 2015 р. Застаріле обладнання, техніка та несвоєчасне його оновлення супроводжується збільшенням витрат на ремонтні заходи у випадках виходу з ладу обладнання, може призводити до непередбачуваних наслідків в процесі здійснення повноважень та функцій органами Казначейства. Необхідно відмітити, що у 2015 р. видатки з монтажу і установки охоронної та пожежної сигналізації не здійснювалися, що свідчить про недостатній рівень забезпечення охоронною та протипожежною безпекою приміщень органів Казначейства. Але вже у 2019 р. надано фінансування та проведено видатки з монтажу і установки охоронної та пожежної сигналізації у

сумі 453 170 грн, а також здійснено видатки на проведення протипожежних заходів (в т. ч. обробка дерев'яних конструкцій вогнетривкою речовиною) у сумі 266 859 грн, що на 166 % більше ніж в 2015 р.

Щодо третьої складової видатків, а саме на придбання обладнання і предметів довгострокового користування, то у 2015–2017 рр. їх не було здійснено. Лише у 2018 р. органи Казначейства отримали 834 874 грн, з яких на: придбання комп'ютерної техніки (комп'ютери) на суму 489 300 грн, офісної техніки (багатофункціональні пристрої) на суму 294 699 грн, техніки зв'язку (комунікатори) на суму 37 500 грн, обладнання для забезпечення функціонування будівель (лічильники обліку теплової енергії, води, газу) на суму 13 375 грн. Щоправда, у 2019 р. було отримано коштів на придбання комп'ютерної техніки (комп'ютери) на суму 332 196 грн, що в цілому на 157 104 грн менше ніж у 2018 р. та склало 67,9 % від попереднього року.

В умовах зміни кліматичних умов, що зачіпають і територію України, не зайвим буде звернути увагу і на створення належних санітарно-побутових умов на робочих місцях працівників органів Казначейства, а саме: забезпечення системами кондиціювання або кондиціонерами, системами зволоження повітря, вентиляторами. За 25 років існування Казначейства практично не проводилося фінансування цих статей видатків.

Видатки на проведення поточного ремонту будівель, приміщень було профінансовано тільки у 2015 р. на суму 54 876 грн та у 2017 р. на суму

158 000 грн, що додатково засвідчує недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення.

Після проведеного дослідження в розрізі трьох складових матеріально-технічного забезпечення в органах Казначейства у Харківській області можна виділити такі проблемні питання:

- застаріле обладнання, оргтехніка та несвоєчасне фінансування на їх оновлення;

- витрата зайвих фінансових коштів на підтримку працездатності застарілого обладнання та оргтехніки, в умовах обмеженості ресурсів;

- недостатність фінансування для придбання програмного забезпечення, зокрема текстового редактора Microsoft Word та програми для роботи з електронними таблицями Microsoft Excel;

- недостатнє фінансування на підтримку в належному стані будівель та приміщень органів Казначейства;

- відсутність фінансування для забезпечення санітарно-побутових умов (забезпеченість системами кондиціювання, кондиціонерами, системами зволоження повітря, вентиляторами).

Але за останні роки є і певні здобутки в частині покращення матеріально-технічного забезпечення, тобто збільшення фінансування та проведення видатків з придбання:

- канцелярського обладнання, конвертів, марок;

- комп'ютерної техніки та оргтехніки;

- матеріалів для забезпечення виконання вимог пожежної безпеки (вогнегасники, щити, люки);

- комплектувальних і дрібних деталей для ремонту обладнання,

витратних та інших матеріалів до комп'ютерної техніки та оргтехніки;

- монтажу і установки охоронної та пожежної сигналізації.

Для здійснення оптимізації ресурсного забезпечення органів Казначейства необхідно в першу чергу надати до Міністерства фінансів України (далі — МФУ) обґрунтовані пропозиції щодо затвердження бюджетних призначень для здійснення закупівлі сучасного комп'ютерного обладнання, оргтехніки, програмного забезпечення, а також необхідно проводити пошуки альтернативних фінансових ресурсів для здійснення доопрацювання, модернізації та осучаснення існуючого програмного забезпечення. Одним із шляхів вирішення питання щодо отримання достатнього фінансування для придбання сучасного комп'ютерного обладнання, оргтехніки, програмного забезпечення, а також здійснення доопрацювання, модернізації та осучаснення існуючого програмного забезпечення є розробка та затвердження на регіональному рівні програм модернізації матеріального забезпечення органів Казначейства та отримання субвенції з місцевого бюджету до державного бюджету для проведення видатків.

Також при плануванні бюджетних запитів на наступний бюджетний рік необхідно надавати обґрунтовані розрахунки до МФУ щодо належного забезпечення органів Казначейства канцелярським приладдям, конвертами та марками, комплектуючими до комп'ютерної техніки та оргтехніки, виділення коштів для підтримки в належному стані будівель та приміщень органів Казначейства. Крім

того, одним із шляхів покращення матеріально-технічного забезпечення органів Казначейства є створення належних санітарно-побутових умов для ефективного виконання функціональних обов'язків працівників, а саме: поступове облаштування робочих місць вентиляторами, системами кондиціювання, зволоження повітря.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На підставі викладеного, для того, щоб мінімізувати вплив негативних архетипів при виконанні службових обов'язків працівниками органів Казначейства, перш за все, необхідно зосередити увагу на подальшій оптимізації та покращенні ресурсного забезпечення органів Казначейства. Створення достатнього рівня матеріально-технічного забезпечення для виконання поставлених завдань та повноважень органів Казначейства дозволить здійснити заходи з: модернізації, доопрацювання та оновлення програмного забезпечення; придбання сучасної комп'ютерної техніки та оргтехніки; створення належних санітарно-побутових умов для ефективного виконання функціональних обов'язків працівників та підвищення рівня задоволення від роботи в цій державній установі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архетипы — современный подход: веб-сайт. URL: <https://my-type.ru/archetypes> (дата звернення 06.02.2021).
2. Державне управління : навч. посіб./ А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко. Київ : Знання-Прес, 2003. 343 с.

3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 06.01.2021).
4. Інформація щодо матеріально-технічного забезпечення органів Казначейства у Харківській області у 2015–2019 рр.

REFERENCES

1. Arkhetipy — sovremennyi podkhod. [Archetypes — a modern approach]. *my-type.ru*. Retrieved from <https://my-type.ru/archetypes> [in Ukrainian].
2. Melnyk A. F., Obolenskyi O. Yu., Vasina A. Yu. & Hordiienko L. Yu. (2003). *Derzhavne upravlinnia* [Public administration]. Kyiv: Znannia-Pres [in Ukrainian].
3. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 sichnia 2018h. № 67-r “Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo ii realizatsii” [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the Concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018–2020 and approval of the action plan for its implementation” : from 17.01.2018, № 67-r]. (n.d) *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Informatsiia shchodo materialno-tekhnichnoho zabezpechennia orhaniv Kaznacheistva u Kharkivskii oblasti u 2015–2019 rr.

**УДК 351:316.4.063.3:316.6]-
027.21(477)**

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-147-155](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-147-155)

Москалик Михайло Миколайович,
аспірант кафедри публічної політики та політичної аналітики, Національної академії державного управління при Президентові України, 03057, м. Київ, вул. Софії Перової, 5, 1000, тел.: +38 (068) 329 19 28, e-mail: mmoskaluk@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9836-1837>

Москалик Михаил Николаевич,
аспирант кафедры публичной политики и политической аналитики, Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, 03057, г. Киев, ул. Софии Перовой, 5, 1000, тел. : +38 (068) 329 19 28, e-mail: mmoskaluk@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9836-1837>

Moskalyk Mykhailo Mykolayovych,
Postgraduate student of the Department of Public Policy and Political Analytics, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, 03057, Kyiv, Str. Sofia Perova, 5, 1000, tel. : +38 (068) 329 19 28, e-mail: mmoskaluk@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9836-1837>

НАЦІОНАЛЬНА КОНСОЛІДАЦІЯ Й ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: АРХЕТИПНИЙ ПІДХІД

Анотація. Надано увагу сутнісному значенню термінів “інтеграція” та “консолідація” для визначення масштабності актуальності інтегрального осмислення природи людства як соціуму на кожному рівні його життєдіяльності.

Загальним маркером консолідованої та інтегрованої спільноти є підвищення якісних показників життєдіяльності як окремих суб'єктів-індивідів, так і групи загалом.

Зазначено, що релятивізм як методологічний принцип відносності вже стає ознакою не лише фізичного — матеріального (зокрема соціального), а також і внутрішнього — психологічного світу людини [1, с. 8], тим самим знаменуючи про поширення серед суб'єктів соціального світу “космополітичних” тенденцій життєдіяльності.

Наявне обумовлене явище архетипності людської природи як існування певної фільтр-матриці у сприйнятті, осмисленні, алгоритмах прийняття рішень та подальших дій являє собою нематеріальну, проте науково верифіковану “призму”, через яку, і завдяки якій “людина-носій” архетипу взаємодіє з оточуючим природним та соціальним середовищем.

У назріваючу епоху метамодерну завдання перед людською сутністю полягає не в пошуку джерела або причин формування її архетипічної самотності, а в удосконаленні здатності до самоусвідомлення наявних деструктивно-негативних алгоритмів та особистісної діяльності, на фізичному, емоційному та ментальному рівнях та у постійному розвитку вмінь коригувати їх у творче-позитивний вектор особистісного самовираження.

Національна інтеграція та консолідація як явище і здатність для людини, яка пройшла шлях самоусвідомлення і самоаналізу з верифікацією себе як сутності згідно з її природньою та соціальною обумовленістю стає усвідомленою та безумовною точкою відліку в її житті. Подібні тенденції самоідентифікації сприятимуть міжособистісній гармонізації, покращенню інтеграційних та консолідаційних процесів.

Ключові слова: консолідація, інтеграція, космополіт, гетерогенне суспільство, природно-соціальна обумовленість, метамодерн, архетипний підхід.

НАЦИОНАЛЬНАЯ КОНСОЛИДАЦИЯ И ИНТЕГРАЦИЯ КАК ОБЪЕКТ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ В УКРАИНЕ: АРХЕТИПИЧЕСКИЙ ПОДХОД

Аннотация. Обращено внимание на сущностное значение терминов “интеграция” и “консолидация”, чтобы отразить масштабность актуальности интегрального осмысления человечества, как социума на каждом уровне его жизнедеятельности.

Общим маркером консолидированного и интегрированного сообщества является повышение качественных показателей жизнедеятельности как отдельных субъектов-индивидов, так и группы в целом.

Отмечено, что релятивизм как методологический принцип относительности уже становится признаком не только физического — материального (в том числе социального), а также и внутреннего — психологического мира человека [1, с. 8], тем самым знаменуя о распространении среди субъектов социального мира “космополитических” тенденций жизнедеятельности.

Имеющееся обусловленное явление архетипности человеческой природы как существование определенной фильтр-матрицы в восприятии, осмыслении, алгоритмах принятия решений и дальнейших действий представляет собой нематериальную, однако научно верифицируемую “призму”, из-за которой и благодаря которой “человек-носитель” архетипа взаимодействует с окружающей природной и социальной средой.

В назревающую эпоху метамодерна задача перед человеческой сущностью заключается не в поиске источника или причин формирования ее архетипической самотности, а в совершенствовании способности к самосознанию

имеющихся деструктивно-отрицательных алгоритмов и личностной деятельности, на физическом, эмоциональном и ментальном уровнях и в постоянном развитии умений корректировать их в творчески-положительный вектор личностного самовыражения.

Национальная интеграция и консолидация как явление и способность для человека, прошедшего путь самосознания и самоанализа с верификацией себя как сущности согласно ее естественной природной и социальной обусловленности, становится осознанной и безусловной точкой отсчета в ее жизни. Подобные тенденции самоидентификации способствуют межличностной гармонизации, улучшению интеграционных и консолидационных процессов.

Ключевые слова: консолидация, интеграция, космополит, гетерогенное общество, естественно-социальная обусловленность, метамодерн, архетипический подход.

NATIONAL CONSOLIDATION AND INTEGRATION AS AN OBJECT OF PUBLIC GOVERNANCE IN UKRAINE: ARCHETYPICAL APPROACH

Abstract. In observations, our attention was drawn to the essential meaning of the terms integration and consolidation to reflect the scale of the relevance of an integrated understanding of the nature of mankind as a society at every level of its life.

A common marker of a consolidated and integrated community is to improve the quality of life of both individuals and the group as a whole.

It is noted that relativism as a methodological principle of relativity is already becoming a sign not only of the physical — material (including social), but also internal — psychological world [1, p. 8], thus marking the spread among the subjects of the social world “cosmopolitan” life trends.

The existing conditioned phenomenon of the archetype of human nature, as the existence of a certain filter matrix in perception, comprehension, decision-making algorithms and further actions, is an intangible but scientifically verified “veil” or “prism” through which, and due to which, “human carrier” archetype interacts with the surrounding natural and social environment.

In the emerging era — metamodern, task for the human being is not to find the source or reasons for the formation of its archetypal identity, but to improve the ability to self-awareness of existing destructive-negative algorithms and personal activities, on physical, emotional and mental levels and the constant development of skills to creative-positive vector of personal self-expression.

National integration and consolidation, as a phenomenon and ability, for a person who has passed the path of self-awareness and self-analysis with verification of himself as an entity according to its natural and social conditioning becomes a conscious and unconditional starting point in his life. Such tendencies of self-identification will promote interpersonal harmonization, improvement of integration and consolidation processes.

Keywords: consolidation, integration, cosmopolitan, heterogeneous society, natural and social conditionality, metamodern, archetypal approach.

Постановка проблеми. Сучасна людина дедалі гірше контролює власні бажання, втрачає свою духовну єдність із природою, потрапляє під владу нею ж утворених науково-технічних, економічних і політичних систем. Водночас постмодерне суспільство розвивається не лише на основі ринкової економіки, раціональних рішень та очікувань, публічної політики чи інформаційно-комунікаційних технологій, а й на специфічному менталітеті, почуттях, цінностях та інтересах [1, с. 10].

Дедалі більш переконливо психологічний чинник, на думку французького психолога Сержа Московічі, виходить на місце системоутворюючого чинника [2, с. 7]. Водночас в умовах перехідної доби суспільного розвитку і безперервного впливу на масову свідомість негативної інформації суттєво обмежуються оптимістичні настрої в суспільстві, а головне — виснажується енергія колективних соціальних дій [1, с. 8].

Нову — складну (гетерогенну) суспільну природу переконливо розкриває минулорічна заява ізраїльсько-американського лауреата Нобелівської премії з економіки Деніела Канемана. А саме: неможливість повторення більшості соціально-психологічних експериментів у сучасному соціальному світі дає підстави констатувати відносність отримуваних соціальних даних (соціальний релятивізм) [1, с. 8].

Окрім технічних труднощів для науки, щодо проведення достовірних соціальних досліджень, все більш актуальним постає питання управління новим — неоднорідним (гетерогенним) суспільством з метою

забезпечення національної консолідації та інтеграції в Україні.

Необхідною стає розробка інноваційних теоретико-методологічних засад і як результат їх застосування — публічно-управлінських пропозицій щодо побудови гармонійної взаємосприятливої комунікації між державою як політичною структурою та громадянином і громадянським суспільством як космополітом і структурною одиницею соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході дослідження було проаналізовано праці таких вітчизняних авторів: О. Ю. Ожерель, Е. А. Афонін, А. Ю. Мартинов, О. Г. Злобіна, М. О. Шульга, Л. Д. Бевзенко. Серед зарубіжних науковців: С. Московичи, Э. Дюркгейм.

Незважаючи на важливі теоретичні напрацювання у цій сфері, на практиці національна консолідація, згуртування суспільства не відбувається, тому нагальною залишається потреба визначити, що заважає консолідації українського суспільства, а також з'ясувати, які інші фактори, на додаток до національної ідеї, можуть сприяти об'єднанню суспільства [4].

Мета статті: дослідити та актуалізувати необхідність здійснення науково дослідницької роботи щодо створення оптимальних та ефективних алгоритмів національної консолідації та інтеграції суспільства як об'єкту публічного управління в Україні згідно до архетипного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Увага сучасних наукових спостережень спрямовуючись на термін консолідація розглядає

його як процес об'єднання чи згуртування. Наприклад навколо ідеї чи мети, адже враховує факт, що сучасна людина проживає у наявній різноманітності технологічних можливостей, соціо-культурних тенденцій та гео-політичних умов. З огляду на це, для дослідження найбільш інтегративного природно обумовленого космополітичного світосприйняття (що буде гармонічним не лише в аспектах національної консолідації України, а й світу) та його аналізу варто врахувати, що консолідація визнає факт відокремленості в можливому цілому, при цьому, обидві структури, стає можливим охарактеризувати конкретними маркерами, що по своїй суті будуть чужорідні, антонімічні або флегматичні відносно один-одного. В такому розумінні термін консолідація знаходиться за межами поняття про цілісність, адже першим, його значенням є визнання факту процесуальної локальності та відокремлення, а лиш потім заклик має на узазі заклик до об'єднання та єдності. У будь якому контексті вживання він відзначатиме минулу, наявну чи майбутню відокремленість частин в за змовчуванням цілісній природній структурі.

Слідовно, розглядати чи винаходити, консолідуючі рішення є алгоритмом заперечення, бо в першу чергу увага спрямовується на наявне розділення, а не цілісність, прийняті надалі дослідницькі чи управлінські рішення матимуть характер уникнення та запобігання, і в своїй суті будуть породжувати наступну поняттєву сутнісну природно-соціальну та загалом космополітичну розділеність.

Отже, вживаючи термін “консолідація” слід:

1. Розглядати максимально можливий рівень об'єднання людей беручи до уваги матеріально-технічні, соціо-культурні та геополітичні умови їх життєдіяльності; З такого ракурсу осмислення процес консолідації в кожній меншій локальній структурі соціуму передбачатиме інтеграцію в більш масштабне утворення та усвідомлення себе цілісною структурною одиницею відповідних більших утворень. Консолідація із врахуванням максимальної глибини поняття “космополіт” визначає тенденцію до послідовного та злагодженого відтворення ефекту багаторівневої згуртуваності суб'єктів; при цьому їхня життєдіяльність буде в унісон один-одному та цілій структурі загалом.

2. Для створення консолідованого суспільства будувати дослідницький процес від понять цілісного. Такий алгоритм осмислення проблематики розділеності наче магічним способом проявлятиме суперечливі та конфронтуючі до цілісної структури фактори тим самим одразу скеровуючи увагу досліджень чи управлінської структури на актуальні питання, що потребують рішень та дій відповідно висловлених намірів щодо бажаного стану об'єкта.

Інтеграція відображає соціальні процеси, які ведуть до встановлення стійких відносин між суспільними групами, класами, спільнотами, між усіма елементами соціуму, процеси, що спрямовані на зміцнення співпраці між ними, завдяки чому формується цілісна соціальна система [3, с. 16].

Під поняттям інтеграції, в науці, прийнято розуміти: інтеграцію суспільства (як системний процес), інтеграцію в суспільство (як соціальний процес) та інтеграцію в суспільстві (як явище).

“Інтеграція суспільства” у парсонівській традиції передбачає процес поєднання складових частин соціуму шляхом гармонізації різних соціальних груп, асиміляції різних культурних елементів та примирення різних моральних норм. Результатом є певний рівень упорядкованості й загального поєднання соціальних суб’єктів [3, с. 6].

“Інтеграція в суспільство” передбачає залучення в усі сфери життєдіяльності індивідуального або групового суб’єкта як повноправного його члена. У широкому сенсі йдеться про входження-прийняття нових елементів у систему, або поєднання з тими елементами, які були раніше відчужені від системи [3, с. 8].

“Інтеграція в суспільстві” — це процес, у ході якого легітимуються результати диференціації й утворюються локальні порядки, диференційовані один від одного, але внутрішньо інтегровані. Йдеться про внутрішньосистемні процеси зміцнення зв’язків, які здійснюються складовими елементами за допомогою агентів. Можна вважати, що тут важливу роль відіграватимуть інтереси суб’єктів і об’єктів інтеграційних процесів [3, с. 9].

Беручи до уваги суть терміну інтеграція, він як процес та явище визнає факт відокремленості і підтверджує факт відсутності консолідованості у структурі, при цьому розуміє під собою намір до об’єднання

та наявність об’єднуючих процесів. У будь якому контексті вживання він відзначатиме минулу, наявну чи майбутню відокремленість частин в за змовчуванням цілісній природній структурі.

Отже, вживаючи термін “інтеграція” в контексті процесуального явища слід:

1. Розглядати максимально можливий рівень інтеграції беручи до уваги матеріально-технічні, соціокультурні та геополітичні умови життєдіяльності суб’єктів; З такого ракурсу осмислення процес інтеграції передбачатиме послідовний гармонічний, відповідний, максимально можливий процес, при якому відбувається усвідомлення суб’єктом себе як цілісною структурною одиницею космополітичних природних соціально-обумовлених та соціально-узгоджених менших та більших утворень, з одночасним усвідомленням цілісної космополітичної структури природного та соціального середовища. Інтеграція із врахуванням максимальної глибини поняття “космополіт” визначає тенденцію до послідовного та злагодженого відтворення ефекту багаторівневої гармонізації між суб’єктами в цілому як об’єкті.

А також(в тому числі):

2. Для створення гармонічних та сприятливих умов до інтеграційних процесів в суспільстві будувати дослідницький процес від понять цілісного. Такий алгоритм осмислення наче магічним способом проявлятиме суперечливі та конфронтуючі до цілісної структури фактори тим самим одразу скеровуючи увагу досліджень чи управлінської структури

на актуальні питання, що потребують рішень та дій відповідно висловлених намірів щодо бажаного стану об'єкта.

Аналізуючи постмодерні соціальні тенденції, є можливим відмітити, що релятивізм як методологічний принцип відносності вже стає ознакою не лише фізичного — матеріального (зокрема соціального), а також і внутрішнього — психологічного світу людини [1, с. 8], тим самим знаменуючи про поширення серед суб'єктів соціального світу “космополітичних” тенденцій життєдіяльності.

Закономірним проявом цієї тенденції ставатиме дедалі більше зростання внутрішньо-особистісних конфліктів у людей через синергію одночасного усвідомлення двох реальностей: соціальної, — спричиненої зовнішніми (політичними, економічними, культурними) чинниками, та соцієтальної, — зумовленої дією внутрішніх (латентних) історичних утворень або архетипів-логосів і архетипів-міфосів, що складають безмежне поле колективного несвідомого.

Все це “продукує” гетерогенну природу сучасного — постмодерного суспільства і водночас забарвлює особистісну дедалі більш усвідомлену пізнавально-пошукову самоідентифікацію та самоактуалізацію людини в оточуючому світі, яка стає передумовою і результатом успішних адаптивних рішень та діянь людини в умовах нинішнього мінливого соціального і природного середовища.

На відміну від попередньої — модерної суспільно-історичної епохи, в якій провідним соціальним суб'єктом виступала колективна більшість,

а об'єднуючим механізмом, за Емілем Дюркгеймом [5, 62-67], — “механічна солідарність”, єднаючим (інтегруючим і консолідуючим) механізмом сучасного — постмодерного неоднорідного (гетерогенного) суспільства виступає “органічна солідарність”, в основі якої лежать самоідентифікація і самоактуалізація діяльних намірів самодостаніх, раціонально налаштованих індивідів, які утворюють різні групи інтересів і об'єднуються в новоутворюванні територіальні громади. При цьому особистісні прагнення, бажання і наміри кожного індивіда визнаються сьогодні дійсними об'єднуючими мотивами до життєдіяльності, які призводять до взаєможивучих інновацій весь природньо-соціальний організм суспільства.

Беручи до уваги наявне обумовлене явище архетипності людської природи, як існування певної фільтр-матриці у сприйнятті, осмисленні, алгоритмах прийняття рішень та подальших дій, воно являє собою нематеріальну проте науково верифіковану “пелену” або “призму” через яку, і завдяки якій, “людина-носії” архетипу взаємодіє з оточуючим природним та соціальним середовищем. Архетипна обумовленість не лишила перед людиною вибору.

Завдяки здобуткам сучасних науковців все більшого поширення здобуває критично-аналітичний підхід до осмислення природи людської сутності. В назріваючу епоху метамодерну завдання перед людиною полягає не в пошуку джерела або причин формування її архетипічної самотності, а в удосконаленні здатності до самоусвідомлення наявних

деструктивно-негативних алгоритмів та особистісної діяльності, на фізичному, емоційному та ментальному рівнях та у постійному розвитку вмінь коректувати їх у творчо-позитивний вектор особистісного самовираження.

Національна інтеграція та консолідація, як явище і здатність, для людини, що пройшла шлях самоусвідомлення і самоаналізу з верифікацією себе як сутності згідно її природної та соціальної обумовленості стає усвідомленою та безумовною точкою відліку в житті, що актуальна у будь-який час, в будь-якій локації та локусі її інтересів. Подібні тенденції самоідентифікації сприятимуть міжособистісній гармонізації, покращенню національних інтеграційних та консолідаційних процесів.

Наче складним постає завдання здійснення інтеграційних та консолідаційних процесів в гетерогенному суспільстві з огляду на різномані архетипічні характеристики суб'єктів, на їхні мовні, етнічні, національно-культурні, релігійні, економічні, геополітичні та технологічні відмінності. Разом з тим цей аспект різноманітності є очевидним як і вся природна різноманітність людської самобутності, це і вважається унікальністю, красою та природним даром. Також очевидно, у випадках деструктивних процесів, що стосуються здоров'я, майна, загалом чи зокрема добробуту людини чи близьких їй людей, вона(людина) при тому проживає стан локальної чи глобальної дезінтеграції, відчуваючи унікальний набір різноманітних суджень та емоційних переживань щодо природи та законів по яких

первозданна та модифікована здійснює свою діяльність.

Зважаючи на здобутки сучасних наукових надбань в психонейрофізіології, маємо здатність розглядати: несвідоме обмежене світоглядне уявлення людини про її відокремленість від певного структурного цілого чи його частини у взаємодії з яким вона перебуває — породжує конфлікт інтересів, де джерелом, двигуном та живленням якого є сама людина.

Беручи до уваги національну інтеграцію та консолідацію в Україні як об'єкт публічного управління, раціонально розглядати багаторіневий підхід, що потребує протокольної системної орієнтації всіх соціальних суб'єктів згідно максимально можливого рівня консолідованості обраного об'єкту.

Отже припущення, про складність (гетерогенність) сучасного — постмодерного суспільства є так само природня, як і однорідність (гомогенність) традиційного суспільства. І кожного разу, з черговим циклом розвитку суспільства, експертне середовище і політики опиняються в ситуації вичерпаності наявних знань про суспільство і необхідності здобуття нових ідей, спроможних дати релевантні пояснення новим суспільним феноменам. Ось чому раціональним та найбільш оптимальним способом діяльності людини в розвиненому суспільстві є її безперервне пізнання, творче вираження та реалізація прагнень, бажань і відчуттів з постійним усвідомленням того, що кожна нова мить її особистого життя є неповторною і потребує дослідження.

Таким чином, пізнавальна і відповідно інноваційна стратегія розвит-

ку сучасного суспільства сприятиме збалансуванню процесів індивідуалізації, який має на меті розвиток індивідуальної особистості, та національно-культурного відродження постмодерного суспільства в цілому з одночасним гармонічним розподілом діяльностей по інтересах та взаємостимулюючою здоровою конкуренцією в інтересах кращих, бажаних і цікавих умов життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Афонін Е., Мартинов А.* Українське диво: від депресії до соціального оптимізму. Київ: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2019. 296 с. (Серія “Відкрита дослідницька концепція”. Вип. 18).
2. *Московичи С.* Машина, творящая богов: Пер. с фр. Москва: Центр психологии и психотерапии, 1998. 560 с.
3. Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму / О. Г. Злобіна, М. О. Шульга, Л. Д. Бевзенко та ін.; за наук. ред. О. Г. Злобіної. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2016. 276 с.
4. *Оржель О.* Консолідація українського суспільства на основі національної ідеї: перспективи й обмеження (з точки зору європейського досвіду) // Вісник Нац. академії державного управління при Президентові України. 2012. № 2. С. 28–38.
5. *Дюркгейм Э.* О разделении общественного труда. Москва : Канон, 1996. 432 с.

REFERENCES

1. Afonin E. & Martynov A. (2019). *Ukrainske dyvo: vid depresii do sotsialnoho optymizmu* [Ukrainian miracle: from depression to social optimism]. Kyiv: Vydavnychiy Dim “Kyievo-Mohylianska Akademiia” [in Ukrainian].
2. Moskovichi S. (1998). *Mashyna tvoriashchaia bohov* [The machine that creates the gods] / Trans. from Fr. Moscow: Tsentr psykholohyy y psykhoterapyi [in Russian].
3. Zlobina O. H., Shulha M. O., Bevzenko L. D., Boiko N. L., Zotkin A. O., Martyniuk I. O. et al; edited by Zlobina OG (2016). *Sotsialno-psykholohichni chynnyky intehratsii ukrainskoho sotsiumu* [Socio-psychological factors of integration of Ukrainian society]. Kyiv: Instytut Sotsiologhii NAN Ukrainy / [in Ukrainian].
4. Orzhel O. Yu. (2012). Konsolidatsiia ukrainskoho suspilstva na osnovi natsionalnoi idei perspektyvy y obmezhennia (z tochky zoru yevropeiskoho dosvidu) [Consolidation of Ukrainian society on the basis of national idea: prospects and limitations (from the point of view of European experience)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnogo upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy* [Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine]. № 2. [in Ukrainian].
5. Durkheim E. (1996). *O razdelenyy obshchestvennogo truda* [On the division of social labor]. Moscow: Canon. [in Russian].

УДК: 35.159.9

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-156-176](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-156-176)

Напльоків Юрій Васильович,
доктор філософії з публічного управління та адміністрування, доцент кафедри підготовки миротворчого персоналу, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, 03186, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 30, тел.: +38 (098) 242 13 53, e-mail: designyvn@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0343-8337>

Наплёков Юрий Васильевич,
доктор философии по публичному управлению и администрированию, доцент кафедры подготовки миротворческого персонала, Национальный университет обороны

Украины имени Ивана Черняховского, 03186, г. Киев, Воздухофлотский проспект, 30, тел.: +38 (098) 242 13 53, e-mail: designyvn@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0343-8337>

Naplyokov Yuriy Vasilievich,

Doctor of Philosophy in Public Administration, Associate Professor of the department of training of peacekeeping personnel, National University of Defense of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky, 03186, Kyiv, Povitroflotsky prospect, 30, tel.: +38 (098) 242 13 53, e-mail: designyvn@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0343-8337>

ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ КОЛЕКТИВНОГО СВІДОМОГО ТА НЕСВІДОМОГО В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. Розглядається прийняття управлінського рішення на основі аналізу взаємодії колективного свідомого та несвідомого в умовах динамічного середовища. Колективне свідоме та несвідоме представляють дивергентний та конвергентний процеси мислення. Колективне свідоме має рефлексію, яка забезпечує зворотній зв'язок та нові ідеї. Колективне несвідоме створює опір до змін та стабілізує соціальну систему.

Результати аналізу взаємодії колективного свідомого та несвідомого в умовах динамічного середовища показують, що ця взаємодія є змінною та залежить від рівноваги між соціальною системою та середовищем, вона

спрямована на мислення, яке спрямоване на збереження системи через її опір або адаптацію до середовища залежно від критичності стану соціальної системи. Також синергетичний ефект від узгодженої роботи елементів соціальної системи може давати енергію для змін. В умовах зниження рівноваги метальна складова соціальної системи у вигляді набору архетипів як шаблонів мислення може вимагати перегляду для прийняття рішень, які відновлять рівновагу.

Моніторинг взаємодії колективного свідомого та несвідомого є важливим для управління і планування розвитку соціальної системи. Для визначення цієї взаємодії запропоновано такі інструменти, як коефіцієнт динамічної рівноваги, методичний інструментарій соціально-психологічного мислення.

З причини того, що взаємодія колективного свідомого та несвідомого не завжди відповідає ситуації, в якій знаходиться соціальна система, існує потреба в контролі цього процесу. Тому завданням публічного управління стає створення умов, в яких взаємодія колективного свідомого та несвідомого в мисленні буде працювати для вирішення проблем, а не спиратись на застарілі переконання, які не сприяють прийняттю відповідних управлінських рішень. Це можливо робити за допомогою занурення соціальної системи в певні сценарії та використання атракторів, які будуть ініціювати взаємодію в необхідному напрямі.

Публічне управління сприятиме створенню умов, які зроблять соціальну систему “розумною”. Це можливо досягти через співпрацю державної влади з громадянським суспільством, децентралізацію та делегування владних повноважень від державної влади до громадянського суспільства, встановлення довіри та порозуміння на основі єдиної мети та зусиль.

Ключові слова: колективне свідоме, несвідоме, архетипи, управлінське рішення, публічне управління, система, середовище, рівновага.

ПРИНЯТИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО РЕШЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КОЛЛЕКТИВНОГО СОЗНАТЕЛЬНОГО И БЕССОЗНАТЕЛЬНОГО В УСЛОВИЯХ ДИНАМИЧЕСКОЙ СРЕДЫ

Аннотация. Рассматривается принятие управленческого решения на основе анализа взаимодействия коллективного сознательного и бессознательного в условиях динамичной среды. Коллективное сознательное и бессознательное представляют дивергентный и конвергентный процессы мышления. Коллективное сознательное имеет рефлексивность, которая обеспечивает обратную связь и новые идеи. Коллективное бессознательное создает сопротивление изменениям и стабилизирует социальную систему.

Результаты анализа взаимодействия коллективного сознательного и бессознательного в условиях динамичной среды показывают, что это взаимодействие является переменной и зависит от равновесия между социальной системой и средой; она направлена на мышление, которое нацелено на сохра-

нение системы через ее сопротивление или адаптацию к среде в зависимости от критичности состояния социальной системы. Также синергетический эффект от согласованной работы элементов социальной системы может давать энергию для изменений. В условиях снижения равновесия метательная составляющая социальной системы в виде набора архетипов как шаблонов мышления может потребовать пересмотра для принятия решений, которые восстановят равновесие.

Для управления и планирования развития социальной системы предложены инструменты определения взаимодействия коллективного сознательного и бессознательного, такие как коэффициент динамического равновесия, методический инструментальный социально-психологического мышления.

В виду того, что взаимодействие коллективного сознательного и бессознательного не всегда соответствует ситуации, в которой находится социальная система, существует потребность в контроле этого процесса. Поэтому задачей публичного управления становится формирование условий, в которых взаимодействие коллективного сознательного и бессознательного в мышлении будет работать на решение проблем, а не опираться на устаревшие убеждения, которые не способствуют принятию актуальных управленческих решений. Это возможно сделать с помощью погружения социальной системы в определенные сценарии и использования аттракторов, которые будут инициировать взаимодействие в необходимом направлении.

Публичное управление должно создать условия, которые сделают социальную систему "умной". Это возможно достичь через сотрудничество государственной власти с гражданским обществом, децентрализации и делегирования властных полномочий представителя власти к гражданскому обществу, установления доверия и взаимопонимания на основе единой цели и усилий.

Ключевые слова: коллективное сознательное, бессознательное, архетипы, управленческое решение, публичное управление, система, среда, равновесие.

MAKING A MANAGERIAL DECISION IN THE CONTEXT OF INTERACTION OF COLLECTIVE CONSCIOUS AND UNCONSCIOUS IN CONDITIONS OF A DYNAMIC ENVIRONMENT

Abstract. The article considers making of managerial decisions based on the analysis of interaction of collective conscious and unconscious in a dynamic environment. Collective conscious and unconscious represent divergent and convergent processes in thinking. Collective consciousness has a reflection that provides feedback and new ideas. Collective unconscious resists changing and stabilizes the social system.

The results of the analysis of interaction of collective conscious and unconscious in a dynamic environment show the following: this interaction is variable and depends on balance between the social system and the environment; it fo-

cuses on thinking that aims to preserve the system through its resistance or adaptation to the environment depending on the critical state of the social system. Also, the synergistic effect of coordinated work of elements of the social system can provide energy for change. In conditions of reduced balance, a metal part of the social system in the form of a set of archetypes as patterns of thinking may need to be revised to make decisions that will restore balance.

Monitoring of interaction of collective conscious and unconscious is important for managing and planning of development of the social system. To determine this interaction, tools such as the coefficient of dynamic equilibrium, the methodical toolkit of socio-psychological thinking are proposed.

Due to the fact that interaction of collective conscious and unconscious does not always correspond to the situation in which the social system is, there is a need to control this process. Therefore, the task of public administration is to create conditions in which interaction of collective conscious and unconscious in thinking will work to solve problems, rather than focus on outdated beliefs that do not contribute to appropriate managerial decisions. It can be done by immersing the social system in certain scenarios and using attractors that will initiate interaction in a desired direction.

In general, public administration should create conditions that will make the social system “smart.” It can be achieved through the cooperation of the state authority with the civil society, decentralization and delegation of power from the state authority to the civil society, establishing trust and understanding based on a common goal and efforts.

Keywords: collective conscious, unconscious, archetypes, managerial decision, public administration, system, environment, balance.

Постановка проблеми. Забезпечення сталого розвитку соціальної системи України ускладняється динамічним та складним середовищем, яке сьогодні формується під впливом технологічних інновацій, геополітичних змін та глобалізації. В цих умовах питання прийняття вірного та своєчасного управлінського рішення стає надважливим тому, що будь-яка затримка в адаптації соціальної системи до середовища може привести до значного падіння її ефективності або знищення.

Соціальна система (система) повинна бути чутливою, стійкою та

ефективною одночасно. Для забезпечення цього публічне управління повинно зробити соціальну систему “розумною” через прийняття необхідних управлінських рішень на основі співпраці між державною владою та громадянським суспільством. В процесі прийняття рішення задіяні колективне свідоме, індивідуальне та колективне несвідоме, які постійно взаємодіють та формують мислення.

Сьогодні в Україні публічне управління опинилось в ситуації парадоксу, який полягає в потребі зміни металної складової соціаль-

ної системи та практичною складністю впливу на колективне свідоме та неможливістю впливу на колективне несвідоме. Для вирішення цієї проблеми необхідно проаналізувати взаємодію колективного свідомого та несвідомого в умовах динамічного середовища для прийняття необхідних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основі прийняття рішень знаходиться мислення, яке завжди цікавило людей та пояснювалось як щось “божественне”. Термін “несвідоме” як психічне явище офіційно був представлений З. Фрейдом. Він поставив проблему взаємодії свідомого і несвідомо але недооцінив ідею синергетичного аспекту цих відносин. На відміну від З. Фрейда К. Юнг і Д. Узнадзе розуміли несвідоме і свідоме не як дві різні системи, а як два аспекти однієї системи.

В. Лейбін акцентує, “якщо З. Фрейд апелював до несвідомого психічного, то К. Юнг розрізняв індивідуальне (приватне) несвідоме, що містить чуттєві комплекси, і колективне (понад приватне) несвідоме, що представляє собою глибинну частину психіки, яка не є індивідуальним придбанням людини і зобов’язане своїм існуванням ‘виключно успадкування’, що виявляється у формі архетипів, які виступають в якості ‘моделі і зразка інстинктивного поведінки” [1, с. 38]. Також Д. Узнадзе стверджував, що “наші свідомі переживання можуть перебувати під певним впливом наших установок, які зі свого боку зовсім не є змістами нашої свідомості” [2, с. 40].

К. Юнг обґрунтував терміни колективного свідомого, індивідуаль-

ного та колективного несвідомого та розглядав їх у зв’язку як “душевну цілісність”. Він вважав, що “свідомість є ефемерним явищем, що здійснює всі нагальні пристосування і орієнтації, від чого його роботу, швидше за все, можна порівняти з орієнтуванням в просторі”. Несвідоме базується на архетипах, які представляють “форми чи образи колективної природи, які виникають практично по всій Землі як складові міфів і, разом з тим, як окремі продукти несвідомого... [форми та зображення] мають відбиток та скріплюються в нашій психіці” [3, с. 50]. Відповідно К. Юнга архетипи є “зразкам поведінки”, які притаманні кожній людині. Також колективне несвідоме є джерелом сил душі, а архетип об’єднує форми і категорії, які приводять душу в рух [4].

Зв’язок мислення як взаємодія колективного свідомого та несвідомого з уявним можливо знайти в понятті “імаженер”, яке запропоновано Ж. Дюраном [5] та складається з трьох компонентів: 1) того *хто* уявляє, 2) того, *що* уявляється, 3) самого *процесу* уяви. Ж. Дюран розділяв мислення на світ розуму та сновидіння. Він збудував модель, де все раціональне підпорядковане ірраціональному, де логос витікає з міфосу. Між розумом та зовнішнім світом є уява. Уявне є тим, яке спотворює уяву про об’єкт. Це уявне надає представлення на основі колективного несвідомого про об’єкт та суб’єкт.

Питання публічного управління розвитком українського суспільства на основі архетипів відображається в дослідженнях таких вітчизняних вчених як Є. Афонін, О. Донченко,

О. Балакірева, О. Суший та інших представників Української школи архетипики.

Мета статті — розглянути питання прийняття управлінських рішень в контексті взаємодії колективного свідомого та несвідомого для забезпечення успішного публічного управління соціальною системою в умовах динамічного середовища.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення рівноваги між системою та середовищем в умовах динамічного середовища є важливим аспектом. В такому стані система ефективна та гармонічна, тому що не витрачає енергії на опір середовищу. Отже, управління соціальною системою може полягати в забезпеченні рівноваги між системою та середовищем й досягненні системою бажаної мети свого розвитку за допомогою прийняття рішень на основі розуміння самої системи, середовища та встановлення рівноваги між ними. Публічне управління знаходиться на чолі цих процесів та спрямоване на забезпечення успішного розвитку системи через прийняття необхідних управлінських рішень.

В умовах динамічного середовища в основі прийняття управлінських рішень знаходиться взаємодія колективного свідомого та несвідомого. Результатами прийняття рішень є зміни соціальної системи, а саме її “організаційної, ментальної (духовної та політичної) та інформаційно-комунікаційної складових, які пов’язані та розвиваються спільно за допомогою публічного управління” [6, с. 31].

Надважливим завданням публічного управління є формування

природно “розумної” системи. В основі цього поняття може полягати взаємодія колективного свідомого та несвідомого в мисленні, яка забезпечить прийняття вірних рішень. Це забезпечується участю громадян в прийнятті рішень через довіру до влади, відчуття, свободу слова, підтримку оптимістичного бачення та готовністю до змін. Це можливо досягти через децентралізацію, делегування владних повноважень від державної влади до громадянського суспільства, постійний зворотний зв’язок, розвиток колективного емоційного інтелекту.

Колективне свідоме, індивідуальне та колективне несвідоме формують мислення, яке задіяне в аналізі та прийнятті рішень. Їх взаємодія має конфлікт але в цілому вони представляють єдине ціле. Колективне несвідоме стабілізує систему та стримує зміни. В той же час колективне свідоме генерує зміни, які необхідні для адаптації системи до умов середовища. К. Юнг поєднує раціональне зі свідомим [4, с. 227, 254] та ірраціональне з несвідомим [4, с. 177, 221]. До колективного несвідомого можливо віднести поняття архетипної природи такі як вірування, цінності, переконання, національну та організаційну культуру, міфи, образи, казки та легенди.

Колективне свідоме відображає раціональність та має рефлексію від спостережуваного. Колективне несвідоме, базуючись на людському досвіді, видає готові шаблони для прийняття рішень в формі архетипів та не має рефлексії. Рефлексія відіграє надважливу роль в управлінні системою в динамічному середовищі

тому, що вона є певним зворотним зв'язком, який регулює розвиток системи в залежності від мети та результату на виході в умовах реального середовища. Відсутність рефлексії в колективному несвідомому може сприяти тому, що система не буде ефективно працювати, наприклад, в умовах технологічно та інформаційно нового середовища.

З. Сікевич зазначає “там, де раціональна свідомість оперує аналізом, логікою, порівнянням, пошуком розбіжностей, перевіркою інформації та рефлексивною перевіркою своїх власних підстав, у несвідомого працює інший інструментарій: аналогія, ототожнення, емоції, нечуттєвість до суперечностей, образ, синтез. Серед них відсутня рефлексія, що і сприяє безконтрольності його існування” [7, с. 25]. В той же час, “колективне несвідоме, яке має свої внутрішні закони організації та упорядкування соціуму, що складаються з успадкованого колективного досвіду, допомагає соціуму не втрачати самоідентифікації під час соціальних змін, які охоплюють суспільну, політичну та культурну сферу життя суспільства, та здійснювати переорієнтацію свідомості соціальних суб'єктів на ті чи інші стабілізуючі та дестабілізуючі зміни у соціумі” [8, с. 169].

Колективне свідоме та несвідоме формують сьогодення або уявне як зв'язок в часі між необхідним (для сьогоденного) минулим та бажаним майбутнім. Тому минуле, сьогодення та майбутнє існують в їх постійному зв'язку. Формат їх взаємодії може визначатись середовищем, в якому знаходиться система. Минуле, яке не

підтримує сьогодення втрачає актуальність. Так і майбутнє, яке відірвано від сьогодення розглядається як непотрібне або фантазійне без практичної значимості. Все це формує мислення на основі взаємодії колективного свідомого та несвідомого. Цінність минулого може визначатись необхідністю використання його досвіду в майбутньому.

Для аналізу взаємодії колективного свідомого та несвідомого в мисленні важливими стають психологічні характеристики суспільства, сформовані завдяки геополітичному положенню, кліматичним умовам, історичному досвіду, ментальності, релігії та іншого. Наприклад, в моніторингу соціальних змін України (1992–2018) [9, с. 270] для аналізу суспільства застосовуються такі характеристики як: екстраверсія та інтроверсія; емоційність та прагматичність; ірраціональність та раціональність; інтуїтивність та сенсорність; екстернальність та інтернальність. Ці характеристики являють “своєрідний історичний результат того, що не один раз повторювалося як у поведінці однієї людини, так і в долі цілого народу” [9, с. 240].

Вказані характеристики можуть приймати активну участь в мисленні та є змінними (див. табл.). Це підтверджує припущення того, що взаємодія (R) колективного свідомого та несвідомого може нелінійно залежати від стану системи та умов середовища, а саме від рівня рівноваги між системою та середовищем. Цей рівень визначається коефіцієнтом динамічної рівноваги між системою та середовищем (Keq) [10, с. 8],

Динаміка соціетальних змін в Україні, 2002–2018

Показник	10.2002	12.2008	12.2018
Екстраверсія/ Інтроверсія	19,3/ 27,9	38,9/ 20,1	35,9/ 18,8
Емоційність/ Прагматичність	14,6/ 20,8	25/ 10,9	21,6/ 13,2
Ірраціональність/ Раціональність	12,2/ 26,4	7,9/ 38,3	9,0/ 36,6
Інтуїтивність/ Сенсорність	8,1/ 12,9	29,9/ 21,0	24,1/ 19,5
Екстернальність/ Інтернальність	7,8/ 22,5	26,3/ 11,1	25,4/ 8,1

Джерело: “Українське диво: від депресії до соціального оптимізму” [9, с. 270].

який ілюструє відкритість системи, її адаптивність та ефективність.

$$R = f(Keq).$$

Нелінійність залежності взаємодії колективного свідомого та несвідомого від стану системи та умов середовища може пояснюватись вірогідною компенсацією психологічними характеристиками системи одне одного в їх синергетичному зв'язку, який є характерним та унікальним для кожної системи, що і представлено К. Юнгом як “душевну цілісність”. Взаємодія колективного свідомого та несвідомого триває постійно та представляє єдине ціле, в якому одне доповнює інше в залежності від стану системи та умов середовища. Процес регулювання цієї взаємодії є природним, нелінійним та індивідуальним. Так в умовах кризи, нестатку інформації та якісно нової проблеми людина може почати використовувати інтуїцію, як несвідоме, для пошуку рішення проблеми.

Взаємодія психологічних характеристик суспільства повинна бути спрямована на забезпечення ефек-

тивного розвитку системи, але може також діяти з затримкою в адаптації системи до середовища. Тому публічне управління повинно сприяти активізації тих характеристик, які допоможуть своєчасно прийняти рішення, яке збалансує систему в нових умовах. Для цього важливо зрозуміти тенденцію розвитку суспільства та прискорювати зміни за рахунок децентралізації, які пропонує Д. Котер [11].

Відповідно до динаміки соціетальних змін в Україні з 2002 по 2018 роки спостерігаються зміни психологічних характеристик суспільства в залежності від стану системи та умов середовища. Наприклад, в таблиці вибірково відображено данні за 2002, 2008 та 2018 роки, які відрізняються рівнем стабільності, задоволеністю потреб громадян та соціальною напругою в країні.

Ускладнення середовища та рівня життя (2008 рік — фінансова криза та 2018 рік — тривалий невирішений конфлікт) призвело до потреби стабілізації через підвищення екстраверсії, емоційності, раціональності, інтуїтивності та сенсорності. В

період відносної стабільності (2002 рік) спостерігається значне підвищення інтроверсії та прагматичності.

Показники екстраверсії, емоційності, інтуїтивності та сенсорності можуть бути зв'язані в більшій мірі з колективним несвідомим як ірраціональним в мисленні. Раціональність поєднується з колективним свідомим та змушує переглядати застарілі переконання, цінності та образи, наприклад у вигляді демонтажу радянських пам'ятників та заборону комуністичної символіки. Спостерігається заміщення одних якостей іншими в залежності від умов середовища та рівня загроз для стабільності системи.

Питання полягає в тому, наскільки показники психологічних характеристик сприяли прийняттю вірних рішень для реагування на виклики середовища для успішного розвитку системи і наскільки ефективно діяли інститути публічного управління в тих умовах. Для відповіді на це питання важливо звернути увагу на формат розвитку системи та на те, що колективне свідоме та несвідоме створюють певний конфлікт, управління яким може бути доручено публічному управлінню в контексті розвитку ментальної складової системи.

Система розвивається циклічно в межах критичного, мінімального, оптимального та максимального коефіцієнтів динамічної рівноваги (Keq_{crt} , Keq_{min} , Keq_{opt} та Keq_{max}) [12, с. 180]. Наближення стану системи до критичного Keq_{crt} створює умови непередбаченості та потреби негайних змін. Система природно вмикає попередні шаблони з ми-

нулого щоб зберегти себе. В той же час збереження системи полягає в її адаптації. При наближенні до Keq_{crt} може спостерігатись посилення конфлікту між колективним свідомим та несвідомим. Так народжуються нові зав'язки, які повинні задовольнити потреби системи в новому середовищі.

Можливо припустити, що механізм колективного несвідомого починає працювати активніше, коли середовище стає більш непередбачуваним, а система збільшує свої коливання. Це відповідає інтервалу $[Keq_{crt} - Keq_{min}]$ за умови коли Keq прагне до Keq_{crt} . В цьому інтервалі колективне несвідоме намагається стабілізувати систему та повернути її до попереднього стану тоді коли колективне свідоме намагається її змінити.

Виникає конфлікт між колективним свідомим та несвідомим в результаті якого набір архетипів колективного несвідомого може корегуватись. Роль публічного управління полягає в моніторингу рівня Keq та застосуванні необхідної взаємодії колективного свідомого та несвідомого в мисленні для прийняття необхідного управлінського рішення. Це здійснюється через залучення членів системи до прийняття рішень на основі довіри, порозуміння та наявності зворотного зв'язку в системі.

Взаємодія колективного свідомого та несвідомого може формувати певну відкритість системи по відношенню до середовища через зв'язки між її елементами, ієрархією та ступню свободи відносин між ними, що відображається в інтроверсії або

екстраверсії суспільства. На 1994 рік О. Донченко відмічала, що українці схильні до індивідуалізму та більш близькі до інтровертивних народів, які “живуть не стільки своїми безпосередніми сприйняттями і враженнями від реальності, скільки уявленнями про неї. Тому події реальності як такі впливають на життя в інтровертивному суспільстві набагато менше, ніж думка про цю реальність” [13, с. 84]. Але інтроверсія українців є змінною в часі (див. табл.).

З одного боку, закритість та інтровертність суспільства підтверджує домінування колективного несвідомого в мисленні, яке стримує систему від змін та може підвищувати поріг терпимості українців. З іншого боку, незалежність та вільні зв'язки між елементами системи демонструють колективну готовність до змін у разі потреби. Так досягнення певного критичного стану системи спонукає до розуміння того, що деякі існуючі переконання та цінності вже не є актуальними тому, що заважають вирішенню проблем. Необхідність змін в системі спонукає включатися в роботу колективне свідоме.

Українське суспільство в певній мірі є анархічним та відкритим, через підвищений індивідуалізм громадян. Поняття відкритих або дисипативних систем може бути важливим у визначенні того як публічне управління повинно працювати в залежності від умов середовища. Дисипативна система характеризується нелінійністю, самоорганізацією і відкритістю. І. Пригожин зазначає, що системи, які не мають зовнішнього впливу, можуть зменшувати ентропію. Це означає, що система, яка зна-

ходиться в незмінному середовищі може структуруватись та централізуватись.

“Закон збільшення ентропії описує світ, що еволюціонує від порядку до безладу” [14, с. 131]. В той же час “нерівноважність є джерелом порядку. Нерівноважність призводить до порядку з хаосу” [14, с. 287]. Так концепцією публічного управління в динамічному середовищі може бути досягнення бажаної мети та підтримання динамічної рівноваги, які вимагають високої ентропії системи для забезпечення вільного вибору нових зав'язків між елементами системи. Взаємодія колективного свідомого та несвідомого є надважлива в цьому процесі.

Стан системи, її структура, зв'язки можуть бути визначені здатністю системи до адаптації на основі поведінки (мислення) її елементів. При цьому завданням публічного управління може бути забезпечення синергетики роботи елементів системи через порозуміння один одного, яка розглядається Г. Хакеном [15] та І. Пригожиним як узгоджена дія елементів самоорганізованої системи.

Сьогодення реакція української соціальної системи на зміни середовища може полягати у її децентралізації та наданні владних повноважень до регіональних та місцевих рівнів. Так М. Маффесолі використовує термін “племена” для опису тенденції збільшення кількості територіально розсіяних мікроплемінних груп на основі матриці колективних емоцій, а також релігійного духу, близькості до природи [16, с. 40]. Він стверджує, що попри важливість перспективи та співпраці

в умовах глобальних викликів, українці відчують потяг до комфорту “тут і зараз”, що є типовою логікою неоплемен (сучасних племен).

Децентралізація може сприяти розриву старих зв'язків та розподілу системи на елементи, які повинні сформувати нові зв'язки в системі для набуття синергетичного ефекту, який потрібен для отримання енергії для змін, мотивації громадян та побудови оптимістичного бачення розвитку системи. Розділення системи на елементи може дозволити застосувати активніше колективне свідоме з рефлексією як зворотний зв'язок для перегляду набору архетипів та цінностей в новому середовищі.

Колективне свідоме ініціює та мотивує зміну зв'язків системи, але нові зв'язки формуються на основі архетипів як їх певна комбінація в новому середовищі. Так в контексті взаємодії свідомого та несвідомого як єдиного цілого К. Юнг визначав, що “дуже ймовірно, що активація архетипу залежить від зміни свідомої ситуації, яка вимагає нової форми компенсації” [3, с. 151].

Динамічне середовище може змушувати систему переглядати набір цінностей та переконань для прийняття необхідного рішення. Нестійкі зв'язки між елементами системи, завдяки індивідуалізму, спрощують створення нового “пазлу” цінностей та переконань, що робить систему адаптивною. “На новому рівні розвитку системи набір цінностей може бути частково покращено або змінено з метою адаптації системи до нового середовища” [12, с. 178]. Розпізнання та формування набору цінностей, який забезпечить прийнят-

тя ефективних рішень є важливим завданням публічного управління. Співпраця державної влади та громадянського суспільства на основі постійної дискусії та комунікації повинна адаптувати ментальну складову системи до нового середовища.

Знання архетипів системи дозволяє управляти нею та прогнозувати її розвиток. Наприклад, колективне несвідоме українського суспільства може характеризуватись більш використанням міфічних образів, архетипів “велика мати” та “дитина”. Ці архетипи відображають креативність, сміливість, справедливість, незалежність та водночас емоційність, чутливість, наївність та бажання мати певну значимість в мировому просторі. Так К. Юнг відносить емоційне до несвідомого [4, с. 294], яке може домінувати в мисленні українців у вигляді довіри, наївності, поваги та утримання “кодексу честі” в співпраці з іншими державами.

Українське суспільство відрізняється від раціонального та прагматичного Західного своєю емоційністю та чутливістю завдяки геополітичним, історичним та релігійним факторам. Наприклад, християнство більш спирається на несвідоме як міфологічне та казкове, коли католики чи протестанти раціональні та прагматичні [17].

Так ставлення українського суспільства можливо порівняти з дитячим відношенням (архетип дитини) до “дорослих” міжнародних партнерів. Прикладом цього може бути бажання показати світовій спільноті гарний приклад — відмова від ядерної зброї в 1994 році та віра в те, що потужні гарантії забез-

печать безпеку. Також в 2014 році Українці демонструють емоційність, креативність, сміливість та готовність до змін при прийнятті рішень по наближенню до європейського простору.

Колективне несвідоме сприяє збереженню існуючої системи, “містить потужний потенціал та здатне під час зростання соціальної напруги сприяти утриманню сталого розвитку, спираючись на універсальну систему колективних уявлень, образів, стилів поведінки, знижуючи ризик остаточного руйнування соціальної системи” [8, с. 169]. Але не завжди колективне несвідоме сприяє прийняттю правильного рішення. Так “історична пам’ять” формує парадокс розвитку системи тому, що “одне й те саме минуле залежно від інтерпретації може бути або важким спадком, який гальмує розвиток незалежної держави, або великим минулим” [8, с. 112].

В умовах динамічного середовища заміна старих зв’язків новими є важливою для еволюції системи. Коли зв’язки розірвані то елементи системи самостійно шукають той формат, який найбільш доцільний (потребує найменший затрати енергії від системи для її існування). Це здійснюється на основі певних шаблонів попереднього досвіду (архетипів), які запам’ятовуються системою [18] та застосовуються за необхідністю як візерунки калейдоскопу після його струшування. Існує певна пам’ять системи, яка спроможна включатися в процес прийняття рішення в умовах послаблення існуючих зв’язків системи. Можливо припустити, що це і є колективне несвідоме, збереже-

не в архетипах, що впливає на мислення.

Зміни середовища активують необхідні архетипи або сприяють генерації нових ідей для вирішення проблем. Існує набір архетипів, який може формувати спосіб мислення та є інструментарієм для прийняття рішень. Наприклад, під впливом середовища формується ментальність — “особливий спосіб, яким людина чи група думає про речі” [19].

Можливо представити, що взаємодія колективного свідомого та несвідомого існує в умовних межах якогось єдиного цілого та утворює зв’язки між елементами системи для її ефективного функціонування в певному середовищі. Ця взаємодія формує ментальну складову системи, наприклад, у вигляді цінностей, переконань, національної культури, “культури державного управління” [20, с. 267], які можуть корегуватись для прийняття необхідних рішень. Це може бути активізація прагматизму та сенсорності під впливом геополітичних змін, наприклад розпаду Радянського Союзу. Також більшість цінностей, переконань, міфів та образів радянського періоду втратили актуальність та замінюються іншими, які сприяють прийняттю необхідних рішень в новому середовищі.

Перегляд цінностей та переконань є складним процесом та потребує активного залучення суспільства. З позиції корегування металної складової системи, публічне управління може сприяти розумінню суспільством необхідності змін та того, які переконання, цінності та образи необхідно переформувати в новий

візерунок. Це не означає знищення старого, це означає нову комбінацію цінностей та їх пріоритет як набір архетипів, актуальних в нових умовах. Зміна структури системи означає формування нового “набору цінностей, який відповідає ситуації й допомагає вирішити проблему шляхом установлення рівноваги між системою та середовищем. Набір цінностей може ґрунтуватися на архетипах або їх пануванні. Колишній набір цінностей може бути практичним для застосування на новому рівні розвитку системи” [12, с. 178].

Взаємодія свідомого та несвідомого формує уяву, яка є “результатом конфлікту між рухами та їх соціальним представництвом, тоді як насправді уява проявляється більшу частину часу як динамічне та гармонійне узгодження бажань та об’єктів соціального та природного середовища” [5, с. 40]. Життя, як сьогодення, це розгорнута структура уяви втілена в суспільство, його культуру, економіку, яке трактує час через який ми проходимо.

По Ж. Дюрану карту уявного складають два несвідомі режими (денний та нічний) уяви або “імаженера” [5] і три види архетипів. Обидва режими відносяться до несвідомого (міфосу). Всі міфи належать до одного з режимів. Ж. Дюран виділяє героїчну (денна група), містичну і драматичну (нічний режим) групи архетипів. Двом режимам (архетипам) “імаженера” відповідає інші три групи архетипів: постуральний рефлекс (прагнення триматися вертикально в просторі), дигестивний рефлекс (їжа), копулятивний рефлекс (нервово-еротичний,

ритмічне повторення). Кожному рефлексу відповідають міфи зі своєю культурою, інститутами суспільства та іншим.

Можливо доповнити, що “імаженер” Ж. Дюрана це процес формування уяви світу, який дозволяє задовольняти системою три базові рефлекси (архетипи) в форматі та зв’язках, які дозволяють це робити з мінімальною витратою енергії системою в залежності від стану системи та умов середовища.

Зміна середовища може вимагати змін в системі для задоволення цих рефлексів.

Розуміння системою самої себе та середовища створюють резонанс та синергетичний ефект, який генерує енергію для змін системи. Цей резонанс є ритмічним повтором дій, який визначений Ж. Дюраном як копулятивний рефлекс. Так завданням публічного управління може бути створення такої системи, яка буде спроможна задовольняти цей рефлекс через розуміння середовища. Постуральний рефлекс може бути задоволений тим, що система спроможна витримувати тиск середовища та рухатись в тому напрямку, який буде задовольняти потреби членів системи найкращим можливим чином. При цьому колективне несвідоме в конфлікті з колективним свідомим уступає місце свідомому тому, що з’являється енергія для змін, яка компенсує страх втрати стабільності як невдачі.

“Порозуміння” або збіг коливань змін між системою та середовищем формується за допомогою ефективного публічного управління через синергетичну співпрацю громадян-

ського суспільства з державною владою на основі порозуміння, довіри та єдиної мети. Це виробляє додаткову енергію, необхідну для формування бачення, заряду та мотивації громадянського суспільства на зміни, які роблять систему гармонічною через відновлення рівноваги з середовищем.

В умовах динамічного середовища система може природно застосовувати більш колективного несвідомого для свого збереження. Але парадокс полягає в тому, що це і формує неефективність адаптації системи до середовища на основі страху змін, застарілих ментальних моделей, міфів, цінностей та переконань, які не допомагають знайти ті рішення, які забезпечать баланс системи в нових економічних, технологічних та комунікаційних умовах. Так існує проблема в застосуванні більш свідомого, раціонального та прагматичного в мисленні. Це може бути ключовим для визначення суті і ролі публічного управління в забезпеченні сталого розвитку системи.

Опитування населення, проведене Е. Афоніним та О. Балакіревою, підтверджує те, що роль та бачення державних службовців та громадян відрізняються та в умовах змін, громадянське суспільство більш розгублене [21, с. 6–7] та потребує допомоги. В цих умовах громадяни спираються більше на колективне несвідоме, яке стабілізує систему та утримує її від змін. Ця тенденція може формувати запізнення в адаптації системи та зменшення її ефективності.

Для розвитку української соціальної системи в нових умовах може

бути більш доцільним раціональне мислення, як колективне свідоме, і в меншій мірі ірраціональне, як колективне несвідоме. Це може пояснюватись поверненням України, наприклад, до історичної пам'яті, розподілу в минулому її на дві частини, що може програмувати суспільство на новий розподіл. Наприклад, “культивованій ‘інтелектуалами’ міф про “дві України” не стільки став однією з літературно-історичних подорожей у минуле країни, скільки перетворився на головну форму її репрезентації в сучасному світі” [22, с. 107]. Дійсно, за основу був взятий архетип розділеної України, а не архетип єдності та ідентичності. Це залучило інший архетип — страху та неминучої втрати національної незалежності, як це було в минулому або як це зазначено в історичному сценарії.

Інший архетип — слоган “Європа живе краще” сформував уявлення того, що в Європі було завжди краще. Це також несвідома уява, яка з'явилась в Україні в історичному минулому. Вона може заважати усвідомленню значущості та успішності України в світовому та Європейському просторі відстоювати свої національні інтереси та візуалізувати оптимістичне бачення свого розвитку.

Інформаційний простір середовища ініціює ті архетипи в несвідомості, які потрібні для стабілізації системи через її повернення до попереднього стану. Обираються ті архетипи, які потрібні в певний момент. Так зване інтуїтивне почуття спрямоване на подолання страху втрати системи з погляду на минулий досвід, а не настрою на майбутнє.

Таким чином, використання архетипів як складової колективного несвідомого в мисленні призвело до формування певного атрактора на шляху розвитку країни до її можливого розділу. З позиції колективного свідомого критично важливим сьогодні є формування нового мислення та філософії розвитку країни, не спираючись на досвід та історію. Це може бути, наприклад, створення економічно розвиненого та щасливого суспільства.

Колективне свідоме підтримує раціональний аналіз сьогодення та візуалізацію майбутнього. По відношенню до колективного несвідомого воно повинно домінувати в умовах небезпеки тому, що вона є ментальним сприйняттям загрози цілісності держави на основі певних архетипів (попереднього досвіду) як неминучого. В той же час це колективне несвідоме стримує спроможність раціонально та прагматично мислити для забезпечення національних інтересів держави.

Використання ж творчості, зваженого розумного ризику в нових умовах знижує небезпеку тому, що система спроможна до адаптації та розумних дій. З набору архетипів вона зможе вибрати ті, які більш оптимістичні. Оптимізм надає додаткову енергію, яка потрібна для змін. Роль публічного управління полягає в створенні таких умов в суспільстві, які будуть генерувати цю енергію за рахунок реалізації усього соціального капіталу суспільства.

Архетипи остерігають нас від можливих помилок, але вони ж і гальмують на шляху динамічного розвитку та використання можливо-

стей. Втрачається своєрідна синергетика руху системи та її можливості в форматі “час-сили-простір”. Завданням публічного управління є регулювання через підтримку бажання громадян змінювати і водночас переглядати набір архетипів, який заважає розвитку суспільства в нових умовах.

Розуміння людських уявлень дозволяє успішно управляти за допомогою мотивації та залучення людей до управління через їх бажання бути в цьому процесі. Розуміння людського бажаного уявного та задоволення їх потреб може забезпечити успішне управління. Так існує можливість впливати на уявне за допомогою певних сценаріїв та досягати необхідної мети на шляху постійної боротьби між індивідуальними, колективними та національними інтересами.

Знання колективного несвідомого надає можливість будувати бачення розвитку системи. “В архетипних уявленнях, образах, символах тощо прихована глибинна природа бажань, очікувань, прагнень та надій людей, які виникають у результаті спільної роботи свідомості та колективного несвідомого. Тому архетип можна розглядати як інформацію, яка має соціально-управлінську цінність” [20, с. 221–222].

Постає питання, як стимулювати взаємодію колективного свідомого та несвідомого в необхідному напрямку? Уявне або середовище впливає на цю взаємодію. Систему можливо помістити в штучне середовище — уявний сценарій, який може активувати необхідну взаємодію колективного свідомого з несвідомим як відповідь на умови середови-

ща. Це може сприяти формуванню мислення, яке потрібне в реальних та майбутніх умовах для успішного розвитку системи. Такий підхід забезпечує готовність системи до нових умов та мінімальну затримку в її адаптації.

Завданням публічного управління може бути створення сценарію, який активує необхідний набір цінностей, переконань у вигляді архетипів, які потенційно сприятимуть вирішенню проблеми. Це є позитивний інформаційний та психологічний вплив, який сприяє формуванню нового набору цінностей та переконань, які потрібні в нових умовах.

Атрактори базуються на задоволенні людських потреб [23] та відіграють важливу роль в управлінні. Так можливо балансувати взаємодію колективного свідомого та несвідомого, наприклад, через створення атракторів, які будуть зсувати систему до раціонального мислення та запуск набору архетипів, які будуть сприяти досягненню мети.

Наприклад, атракторами можуть бути визнання досягнень українського суспільства у світі, бачення оптимістичного майбутнього як рух до Європейського Союзу з метою покращення якості життя. В свою чергу це потребує формування набору архетипів, який буде сприяти досягненню цієї мети. Це може вимагати перегляду образів, коригування цінностей, переконань та вірувань на основі колективного свідомого, яке практично корегує систему завдяки рефлексії або зворотному зв'язку.

Також для формування мислення, яке сприятиме успішному розвитку системи, можливо використовувати

“соціально-психологічні технології як інструмент, за допомогою якого в суспільну свідомість (на рівні колективного свідомого та несвідомого) закладаються певні настановлення, які в подальшому реалізуються в діях, учинках, думках, бажаннях та ін. (у т. ч. через формування патернів поведінки і стереотипів)” [22, с. 112].

Публічне управління в контексті формування мислення та використання сценаріїв як інструментів активізації необхідної взаємодії колективного свідомого та несвідомого не повинно маніпулювати суспільством, а дійсно залучати громадянське суспільство для отримання зворотного зв'язку, нових ідей для успішного управління розвитком системи.

Встановлення довіри, єдиної мети та зусиль сприяє взаєморозумінню, прихильності громадянського суспільства до влади більш ніж автоматичне дотримання правил. Це надає можливість розвивати в суспільстві колективний емоційний інтелект як важливий аспект ефективного публічного управління.

Для ефективного публічного управління, прогнозування та планування змін системи доцільно застосовувати математичну модель публічного управління в умовах динамічного середовища [6, с. 134]. Для оцінки метальної складової системи та моніторингу колективного свідомого та несвідомого можливо застосовувати методологічні засади та методичні засоби вивчення неусвідомлюваних форм соціально-психологічного мислення [8, с. 178], які систематизовані О. Суший. Пропонуються такий методичний інстру-

ментарій як: 1) опитування громадської думки методами анкетування та формалізованого інтерв'ю (для аналізу колективного свідомого); 2) спеціальні методики (факторний та кореляційний аналіз); 3) методи соціально-психологічних досліджень; 4) якісно-кількісні психодіагностичні методики: “Кольорових уподобань” (Е. Афонін) та БАД (Л. Бурлачук, Е. Афонін, О. Донченко); 5) методика “Емоційна спрямованість особистості” (В. Немировський, С. Григор'єв).

Для зменшення помилок в процесі прийняття рішення важливим є застосування критичного, творчого та системно мислень, які можуть активізувати колективне свідоме як раціональне. Критичне мислення є важливим інструментом перегляду неактуальних несвідомих понять, які спонукають приймати невірні рішення. Творче мислення дає змогу шукати альтернативи та нові ідеї досягнення мети. Системне мислення дає змогу бачити елементи системи та середовища в зв'язках як єдине ціле.

Критичне мислення допомагає уникати помилок при аналізі, коли ми спираємося на досвід та застарілі вірування, цінності та переконання, які не є ефективними в нових умовах. Воно спрямовано на упередження застосування природно притаманних людині упереджень, людських пасток та помилок в мислення, які мають архетипну основу у вигляді міфів, образів, історичного досвіду, культурних аспектів та загальноприйнятих норм поведінки. Все це знаходиться в сфері колективного несвідомого та використовуються при аналізі автоматично.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Прийняття управлінських рішень в умовах динамічного середовища базується на мисленні, яке є результатом взаємодії колективного свідомого та несвідомого. Ця взаємодія змінюється в залежності від рівня рівноваги між системою та середовищем, є безперервною та спрямована на прийняття рішень, які забезпечать функціонування системи. Для забезпечення ж її успішного розвитку в цей процес повинно втручатись публічне управління для запобігання надмірно стабілізуючого впливу колективного несвідомого в умовах змін динамічного середовища.

Соціальна система України повинна бути “розумною” щоб мінімізувати вплив колективного несвідомого та додати раціональності в мислення. Це необхідно тому, що якості колективного несвідомого такі як емоційність, наївність та недостатність прагматизму не дають можливості працювати українській соціальній системі ефективно та повністю підтримувати свої національні інтереси знаходячись в кооперації з різними ментальними просторами — прагматичним, раціональним Заходом та екстравертним та надмірно архетипним Сходом.

Для вирішення цієї проблеми потрібно створення умов, в яких система буде досить чутливою, мати зворотний зв'язок, спроможною аналізувати себе та середовище та приймати ефективні управлінські рішення. Це вимагає адаптації системи через корегування елементів її ментальної складової на основі плідної співпраці держав-

ної влади з громадянським суспільством.

Формування бачення, планування розвитку системи та своєчасне впровадження змін може забезпечити успішний розвиток соціальної системи. Для цього необхідно: 1) розуміти сутність та результати взаємодії колективного свідомого та несвідомого; 2) контролювати рівень взаємодії колективного свідомого та несвідомого; 3) запровадити підходи та інструменти для побудови “розумної” системи, яка буде спроможна приймати необхідні управлінські рішення в динамічному середовищі.

Таким чином, результати аналізу взаємодії колективного свідомого та несвідомого в умовах динамічного середовища для прийняття управлінського рішення є наступними:

1) Взаємодія є змінною та представляє функцією нелінійної залежності від рівня рівноваги між системою та середовищем: $R = f(Keq)$;

2) Взаємодія спрямована на мислення, яке націлено на збереження системи через її опір або адаптацію до середовища в залежності від критичності стану системи;

3) Синергетичний ефект від роботи елементів системи може давати енергію для змін;

4) Ефективне публічне управління через прийняття правильних управлінських рішень забезпечує резонанс (порозуміння) коливань системи та середовища як певного задоволення потреб людей, що сприяє реалізації бачення майбутнього.

Інструменти визначення взаємодії колективного свідомого та несві-

домого для аналізу та планування змін системи є:

1) Коефіцієнт динамічної рівноваги системи (Keq);

2) Методичний інструментарій соціально-психологічного мислення.

Завданнями публічного управління для створення “розумної” системи та її ефективного управління є:

1) Делегування владних повноважень від державної влади до громадянського суспільства;

2) Децентралізація;

3) Встановлення порозуміння між державною владою та громадянським суспільством, розвиток колективного емоційного інтелекту на основі довіри, єдиної мети та зусиль в суспільстві.

4) Управління через сценарії активації необхідної взаємодії колективного свідомого та несвідомого для забезпечення рефлексії від реальності;

5) Використання соціально-психологічних технологій;

6) Забезпечення постійного освітнього процесу для державних службовців, формування розуміння філософії поведінки та управління соціальною системою;

7) Застосування критичного, творчого та системного мислення для запобігання помилок від впливу колективного несвідомого в нових умовах.

В подальшому варто дослідити процес впливу на взаємодію колективного свідомого та несвідомого через створення сценаріїв та аттракторів з метою покращення прийняття управлінських рішень в реальних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Лейбин В. М.* Словарь-справочник по психоанализу. СПб. : Питер, 2010. 960 с.
2. *Узнадзе Д. Н.* Экспериментальные основы психологии установки. Тбилиси : Изд-во Акад. наук Грузинской ССР, 1961. 210 с.
3. *Jung Carl G.* (1958). Psychology and Religion: West and East. Collected Works of C. G. Jung. Ed. by Gerhard Adler & R. F.C. Hull. (Vol. 11). Princeton, N.J.: Princeton University Press.
4. *Jung Carl G.* (1988). Man and his Symbols. New York: Doubleday.
5. *Durand Gilbert* (1992). The Anthropological Structures of the Imaginary. (M. Sankey & J. Hatten, Trans). (11th ed.). Brisbane: Boombana Publication.
6. *Напльоков Ю. В.* Ефективність публічного управління в умовах динамічного середовища : дис. ... д-ра філософії з публічного управління та адміністрування : 281. К. : МАУП, 2020. 340 с.
7. Социальное бессознательное: социологический и социально-психологический аспекты / З. В. Сикевич, О. К. Крокинская, Ю. А. Поссель. СПб.: Питер, 2005. 266 с.
8. *Суший О. В.* Теоретичні засади соціальної архетипіки // Публічне урядування. 2016. № 3 (4). С. 168–180.
9. *Афонін Е.* Українське диво: від депресії до соціального оптимізму / Е. Афонін, А. Мартинов. К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2019. 296 с.
10. *Naplyokov Y. V.* (2014). An Algorithm for Maintaining Dynamic Equilibrium to Achieve Strategic Goals. Master's Thesis. Carlisle, PA: U.S. Army War College.
11. Kotter John P. (2014). Accelerate: Building Strategic Agility for a Faster-Moving World. Boston: Harvard Business Review Press.
12. *Naplyokov Y. V.* (2018). The archetypal foundations of value choice in the process of adaptation to the modern society // Public Management, 4 (14), 171–183.
13. *Донченко О. А.* Соціетальна психіка. К : Наук. думка, 1994. 207 с.
14. *Prigogine, Ilya & Isabelle Stengers.* (1984). Order out of chaos. New York: Bantam books.
15. *Haken H.* (1983). Synergetics. An Introduction: Nonequilibrium Phase Transitions and Self-Organization in Physics, Chemistry and Biology. New York: Springer-Verlag.
16. *Maffesoli M.* (1996). The Time of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society. London: SAGE Publications.
17. *Субтельний О. М.* Україна: історія / пер. з англ. Ю. І. Шевчук. К. : Либідь, 1991. 509 с.
18. *Nicolis G. & I. Prigogine.* (1977). Self-Organization in Non-equilibrium Systems: From Dissipative Structures to Order through Fluctuations. New York: J. Wiley & Sons.
19. Cambridge Dictionary. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org>
20. *Суший О. В.* Психосоціальна культура державного управління : монографія. К.: Світогляд, 2012. 344 с.
21. *Афонін Е. А.* Функціональна і компетентнісна готовність державних службовців України до здійснення публічного адміністрування в умовах демократії / Е. А. Афонін, О. М. Балакірева // Український соціум. 2015. № 1. С. 7–22.
22. *Суший О. В.* Глибинні рифи українського націєтворення: архетипна програма конфлікту // Проблеми

- політичної психології. 2017. № 5 (19). С. 103–121.
23. Maslow A. H. (1970). *Motivation and personality*. New York: Harper and Row.
- ## REFERENCES
-
1. Leybin V. M. (2010). *Slovar'-spravochnik po psikhoanalizu* [Dictionary of Psychoanalysis]. M: Piter,
 2. Uznadze D. N. (1961). *Eksperimental'nye osnovy psikhologicheskoy ustanovki* [The experimental foundations of the psychological attitude]. Tbilisi: Izdatel'stvo AN Gr.SSR.
 3. Jung Carl G. (1958). *Psychology and Religion: West and East. Collected Works of C. G. Jung. Ed. by Gerhard Adler & R. F.C. Hull.* (Vol. 11). Princeton, N. J.: Princeton University Press.
 4. Jung Carl G. (1988). *Man and his Symbols*. New York: Doubleday.
 5. Durand Gilbert (1992). *The Anthropological Structures of the Imaginary*. (M. Sankey & J. Hatten, Trans). (11th ed.). Brisbane: Boombana Publication.
 6. Naplyokov Yu. V. (2020). Efektivnost publichnogo upravlinya v umovakh dynamychnogo seredovishcha [Effectiveness of public administration in a dynamic environment]. *PhD's thesis*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
 7. Sikevich Z. V., Krokinskaya O. K. & Possel Yu. A. (2005). *Sotsialnoe bezsoznatelnoe: sotsiologichniy i sotsialno-psichologichniy aspekti*. SPt: Piter.
 8. Sushiy O. V. (2016). Teoretychni zasady sotsialnoi arkhetypiy [Theoretical foundations of social archetypes]. *Publichne uryaduvannya — Public Management*, 3 (4), 168–180 [in Ukrainian].
 9. Afonin E. & Martinov A. (2019). *Ukrains'ke divo: vid depresii do social'nogo optimizmu* [Ukrainian miracle: from depression to social optimism]. Kyiv: Vidavnychiy dim "Kievo-Mogilyans'ka Akademiya" [in Ukrainian].
 10. Naplyokov Y. V. (2014). An Algorithm for Maintaining Dynamic Equilibrium to Achieve Strategic Goals. *Master's thesis*. Carlisle, PA: U.S. Army War College.
 11. Kotter John P. (2014). *Accelerate: Building Strategic Agility for a Faster-Moving World*. Boston: Harvard Business Review Press.
 12. Naplyokov Y. V. (2018). The archetypal foundations of value choice in the process of adaptation to the modern society. *Public Management*, 4 (14), 171–183.
 13. Donchenko O. A. (1994). *Sotsietal'na psikhika* [Societal psyche]. Kyiv: Naukova dumka.
 14. Prigogine Ilya & Stengers Isabelle. (1984). *Order out of chaos*. New York: Bantam books.
 15. Haken H. (1983). *Synergetics. An Introduction: Nonequilibrium Phase Transitions and Self-Organization in Physics, Chemistry and Biology*. New York: Springer-Verlag.
 16. Maffesoli M. (1996). *The Time of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society*. London: SAGE Publications.
 17. Subtel'nij O. M. (1991). *Ukraina: istoriya* [Ukraine: history]. (Yu. I. Shevchuk, Trans). Kyiv: Libid'.
 18. Nicolis G. & Prigogine I. (1977). *Self-Organization in Non-equilibrium Systems: From Dissipative Structures to Order through Fluctuations*. New York: J. Wiley & Sons.
 19. *Cambridge Dictionary*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org>
 20. Sushiy O. V. (2012). *Psihosotsial'na kul'tura derzhavnogo upravlinnya* [Psychosocial culture of public administration]. Kyiv: Svitoglyad [in Ukrainian].
 21. Afonin E. A. & Balakireva O. M. (2015). Funkcional'na i kompetentnisna gotovnist' derzhavnih sluzh-

- bovtsiv Ukraïni do zdijsnennya publichnogo administruvannya v umovah demokratii [Functional and competence readiness of civil servants of Ukraine to carry out public administration in a democracy]. *Ukraïns'kiy sotsium — Ukrainian society*, 1, 7–22 [in Ukrainian].
22. Sushiy O. V. (2017). Glybinni rifi ukraïns'kogo natsietvorennya: arkhetydna programa konfliktu [Deep reefs of Ukrainian nation-building: an archetypal program of conflict]. *Problemi politichnoi psihologii — Problems of political psychology*, 5 (19), 103–121 [in Ukrainian].
23. Maslow A. H. (1970). *Motivation and personality*. New York: Harper and Row.

Новаченко Тетяна Василівна,

доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічної політики та політичної аналітики Національної академії державного управління при Президентові України, 03057, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 20, тел.: +38 (097) 421 05 48, e-mail: tatnov9@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-7306-0712>

Новаченко Тат'яна Васильевна,

доктор наук по государственному управлению, доцент, профессор кафедры публичного управления и политической аналитики Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, 03057, г. Киев, ул. Антона Цедика, 20, тел.: +38 (097) 421 05 48, e-mail: tatnov9@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-7306-0712>

Novachenko Tetyana Vasylivna,

Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor, of the Department of Public Policy and Political Analytics National Academy of Public Administration, Office of the President of Ukraine, 03057, Kyiv, Str. Antona Tsedika, 20, mob.: +38 (097) 421 05 48, e-mail: tatnov9@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-7306-0712>

“ІДЕАЛ” КЕРІВНИКА В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОСТІ ЕПОХИ ПОСТМОДЕРНУ

Анотація. Схарактеризовано інноваційну сутність епохи постмодерну, оскільки у самій її назві не визначається щось конкретне, і тільки “пост-” дозволяє уявити множинність прихованого та його глибинну невизначеність. Динаміка розвитку інноваційності постмодерного суспільства — це постійний процес подолання одних видів соціально організованих стереотипів та утворення нових, що починається з “вертикалі”, того архетипового, що пізнається інтуїтивно незалежно від будь-яких нашарувань часу, що означає домінування стереотипу над індивідуальним волевиявленням, особистісними рисами й прагненнями.

Цей процес обходиться без консерватизму, виступаючи духом радикального оновлення. Новизною є те, що цей дух має онтологічний характер і пов'язується не з поступовим удосконаленням чогось колишнього, а з уявленням абсолютної досконалості — “ідеалу”. “Ідеал” є специфічно людською формою життєдіяльності, бо передбачає спеціальне створення образу мети діяльності для її фактичного здійснення.

Проаналізовано праці Ж. Дюрана, який вводить у науковий обіг поняття *l'imaginaire* — “уява”, наголошуючи на її первинності, що окреслюється міфами, архетипами, символами та сюжетами і створює внутрішній вимір об'єктів та суб'єктів світу. Окреслено основи для розгортання особливої “онтології іманіжера” як матриці колективного несвідомого — уявного образу, яким є “ідеал” керівника в публічному управлінні. Проводиться аналогія між структурою імажинера та його змістом із соціальними процесами, що розгортаються на рівні архетипів “персона” та “самість” — соціологічному вимірі людини в її взаємозв'язку з соціальними структурами, процесами, інститутами, а також статусами і ролями.

Обґрунтовано, що синхронічність індивідуального і колективного несвідомого складає “ідеал” керівника в публічному управлінні, який може втрачати зв'язок із конкретним об'єктом, однак зберігати його типові риси.

Ключові слова: постмодерн, “ідеал”, уявне, колективне несвідоме імажинер, керівник, публічне управління.

ИДЕАЛ РУКОВОДИТЕЛЯ В ПУБЛИЧНОМ УПРАВЛЕНИИ В КОНТЕКСТЕ ИННОВАЦИОННОСТИ ЭПОХИ ПОСТМОДЕРНА

Аннотация. Представлено характеристику инновационной сущности эпохи постмодерна, поскольку само ее название не конкретизировано, и только “пост-” позволяет представить множественность скрытого и ее глубинную неопределенность. Динамика развития инновационности постмодерного общества — это постоянный процесс преодоления одних видов социально организованных стереотипов и образования новых, что начинается с “вертикали”, того архетипного, что познается интуитивно независимо от наслоений времени, что означает, доминирование стереотипа над индивидуальным волеизъявлением, личностными чертами и устремлениями. Этот процесс обходится без консерватизма, выступая духом радикального обновления. Новизной является то, что этот дух имеет онтологический характер и связывается не с постепенным совершенствованием чего-то прежнего, а с представлением абсолютного совершенства — “идеала”. “Идеал” является специфически человеческой формой жизнедеятельности, ибо предполагает специальное создание образа цели деятельности для ее фактического осуществления.

Проанализированы работы Ж. Дюрана, который вводит в научный оборот понятие *l'imaginaire* — “воображение”, подчеркивая его первичность, которая определяется мифами, архетипами, символами и сюжетами, создавая

внутреннее измерение объектов и субъектов мира. Установлены основы для развертывания особой “онтологии иманижера” как матрицы коллективного бессознательного — воображаемого образа, которым является “идеал” руководителя в публичном управлении. Проводится аналогия между структурой иманижера и его содержанием с социальными процессами, разворачивающимися на уровне архетипов “персона” и “самость” — социологическом измерении человека в его взаимосвязи с социальными структурами, процессами, институтами, а также статусами и ролями.

Обосновано, что синхроничность индивидуального и коллективного бессознательного составляет “идеал” руководителя в публичном управлении, который может терять связь с конкретным объектом, однако хранить его типичные черты.

Ключевые слова: постмодерн, “идеал”, воображение, коллективное бессознательное, иманижер, руководитель, публичное управление.

THE ‘IDEAL’ OF THE MANAGER IN THE PUBLIC MANAGEMENT IN CONTEXT OF INNOVATION OF THE POSTMODERN ERA

Abstract. The article describes the innovative essence of the postmodern era, because its very name does not define something specific, but only ‘post-’ allows us to imagine the plurality of the hidden and its deep uncertainty. The dynamics of innovation in the postmodern society is a constant process of overcoming some types of socially organized stereotypes and the formation of new ones, starting with the ‘vertical’, the archetypal, intuitively recognizable regardless of any time, which means the dominance of stereotypes over individual will, personal traits and aspirations.

This process is without conservatism, acting in the spirit of radical renewal. The novelty is that this spirit has an ontological character and is associated not with the gradual improvement of something former, but with the idea of absolute perfection — the ‘ideal’. The ‘ideal’ is a specific human form of life, because it involves a special creation of the image of the purpose of activity for its actual implementation.

The work of G. Durand is analyzed, which introduces into scientific circulation the concept of l’imaginaire — imagination, emphasizing its primacy, which is outlined by myths, archetypes, symbols and plots and creates the inner dimension of objects and subjects of the world. The basis for the development of a special ‘ontology of the imaginary’ as a matrix of the collective unconscious — the imaginary image, which is the ‘ideal’ of the manager in the public management. An analogy is made between the structure of the imaginary and its content with social processes that unfold at the level of archetypes ‘persona’ and ‘self’ — the sociological dimension of man in his relationship with social structures, processes, institutions, and statuses and roles.

It is substantiated that the synchronicity of the individual and the collective unconscious is the ‘ideal’ of the manager in the public management who may lose touch with a particular object, but retain its typical features.

Keywords: postmodern, 'ideal', imaginary, collective unconscious imaginary, manager, public management.

Постановка проблеми. Україна переживає складний період становлення та розвитку суспільного життя за демократичними стандартами, що фокусуються в усіх його параметрах. Значною мірою цьому сприяють глокалізаційні процеси, що стимулюють утворення єдиного інформаційного/віртуального простору, культурно-соціальної та політичної множинності, нової системи стимулів і мотивів в діяльності людини, її інноваційної активності, зміни модусу ідентичності, поєднання матеріальних цінностей з духовними, а можливо і пріоритет останніх.

Все це відбувається на основі докорінних змін, що зазнають як зовнішні — інституційні форми соціальної реальності так і внутрішні — психосоціальна природа людини і суспільства, утверджуючи гуманістичні ціннісні засади. Однак ця трансформація, супроводжуються системними конфліктами і кризами, призводячи до інверсії, що суттєво впливає на "соціальне самопочуття" населення України, провокуючи своєрідні відпливи в їх індивідуальній та колективній свідомості. Співвідносно до вимог сучасної епохи, що пов'язана з новими соціальними та психосоціальними проявами, наукова спільнота шукає адекватні методології, які б давали змогу керівникам в системі публічного управління глибше усвідомлювати й розуміти ту чи іншу управлінську ситуацію, використовуючи життєвий досвід для

розвитку не лише своєї особистості, а й організації, спільноти, колективу та групи, які перебувають у взаємодії і до яких причетна особистість керівника. В окресленому контексті важливим є те, що взаємодія, яка відбувається між соціумом — суб'єктом "Ми" та індивідуумом — суб'єктом "Я", ґрунтується на індивідуальній психіці тієї чи іншої особи та соцієтальній психіці певної спільноти, яка характеризує параметри цілісності суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Представлена наукова розвідка ґрунтується на працях французьких учених, зокрема: Жильбера Дюрана — соціолога, антрополога, релігієзнавця, дослідника форм и функцій уявного та його учня — сучасного вченого соціолога Мішеля Маффесолі.

Вивчення доробку Ж. Дюрана "Антропологічні структури уяви", дозволяє констатувати, що уяву вчений визначає первинною, а її зміст окреслює міфами, архетипами, символами та сюжетами, що створює внутрішній вимір об'єктів та суб'єктів світу. Ж. Дюран вводить у науковий обіг поняття *l'imaginaire* — уявний, вкладаючи у нього такі смисли: уява, як здатність (інстанція); уявне, що штучно відтворюється через фантазію; витoki (джерело) прояви фантазії; процес уяви; щось, що є спільним для усього. Тож, "імажинер" — це єдине, що існує, а оточуючий світ є результатом вільної гри уяви [1].

Відповідно, ми отримуємо основи для розгортання особливої “онтології іманижера” — уявного образу, яким може бути “ідеал” керівника в публічному управлінні.

Наукові розробки Мішеля Маффесолі, присвячені множинним феноменам постмодерної епохи — глобальній масовізації, трансформаціям політики і політичної галузі, сфері повсякденного і перетворенням сакрального, святкового в повсякденності, підпорядкування і насильства, явищам номадизму і новим підставам ідентичності в сучасному світі. Наскрізною проблемою досліджень ученого є феномен уявного — його втілення в соціальних і символічних формах. М. Маффесолі наголошує, що постмодернізм повторно відновлює, але на іншому рівні, зв’язок із цінностями передмодернізму, коли інакшість становить відправну точку соціальних зв’язків. Тому спільну волю, яка понад або поза інтелектуальними конструкціями забезпечує міцність суспільства, ґрунтуючись на силі розуму, тобто на нематеріальній цінності, можна назвати суспільним уявним. Тож, не лише розум, а й емоції, імітації та віруси за сприяння засобів інтерактивного спілкування різного порядку стали нашими щоденними реаліями [2].

Важливо, що праця М. Маффесолі “Хвала релятивізму” (вищенаведене посилання) перекладено на українську мову. Водночас українськими вченими вивчаються теорії М. Маффесолі, у яких автор не тільки ретельно аналізує актуальні феномени сучасності та характер взаємозв’язку між ними, а пропонує понятійну чіткість і зрозумілість стосовно щоден-

них явищ постмодерних суспільств [3–5].

Життя сучасного суспільства складається з низки переживань, уявлень, повсякденних емоцій, що спонує до створення соціальних мереж, віртуальних та інших спільнот та груп. Очевидною постає необхідність переосмислення множинних змін постмодерного українського суспільства шляхом застосування інноваційних наукових підходів, зокрема архетипного. Вагомим внеском у розвиток останнього стали наукові розробки засновника української школи архетипіки Е. Афоніна [6] та чималої кількості науковців-одномудців, дослідження яких дозволяють окреслити грані розуміння соціально-політичних феноменів, процесів та характерів і типів управлінців.

Мета статті — окреслити інноваційну сутність епохи постмодерну, що є основою для розгортання особливої “онтології іманижера” — уявного образу, яким є “ідеал”, керівника в публічному управлінні.

Виклад основного матеріалу. “Постмодерн” — сучасний цивілізаційний злам який науковці визначають як гіперреакцію на крайнощі модернізму, зауважуючи, що він є часом інтенсивного прояву суспільних та природних проблем нової якості. Поняття “постмодерн” уперше було вжито у 1917 році німецьким філософом Рудольфом Панвіцем, однак тільки у 1946 році А. Тойнбі визначив постмодерн як якісно новий етап розвитку західноєвропейської культури, що розпочався наприкінці XIX ст. і ознаменувався переходом від політики, що ґрунтується на мисленні в категоріях національних

держав, до політики, що враховує глобальний характер міжнародних відносин [7]. З 1979 р., (після виходу роботи Ж. Ф. Ліотара “Стан постмодернізму”), постмодернізм затверджується у статусі філософської теорії, що фіксує специфіку сучасної епохи в цілому, розвиваючись як нова стадія модернізму [8].

Тож, у другій половині ХХ ст. через низку обставин, а саме завдяки широкому розповсюдженню інформаційних технологій, виник новий тип культури — постмодерний.

На відміну від епохи Модерну, що трималася на ідеях прогресу, послідовного розвитку свободи, емансипації особистості, великої мети і великого героя, універсальності знань, індустріально-технічного розвитку, постмодерн — як нова тенденція модернізації, наповнився складними, суперечливими й специфічними за своєю сутністю явищами і процесами. Особливістю епохи постмодерну є проповідування творчого хаосу, динамізму, плюралізму, релятивізму й розуміння цілісності як поєднання частини і цілого, що розглядаються як рівноправні сутності, когерентності як узгодженості подій і процесів та компліментарності як доповнення одного іншим того, що, на перший погляд, виглядає несумісними.

Так, відповідно до постмодерну, кожен індивід чи кожне окреме співтовариство може бути центром світобудови і суддею всіх речей, що означає відсутність об’єктивної істини, котра, будучи один раз виявленою, має прийматися кожною раціональною особистістю. Тож, факт — це те, що видається достовірним будь-кому індивіду або співтовариству. Вони не

є об’ємними сутностями, з якими має узгоджуватися мислення людини, тому тільки дискусії з іншими вирішують якою повинна бути істина. У постмодерних суспільствах відбуваються зміни, які можуть бути як локальними, так і глобальними. Вони пов’язується з перетвореннями всієї суспільної конструкції, що дозволяє стверджувати про присутність двоєдиності її складових — креативної та консервативної. Перша пов’язана зі спрямуванням до експансії, що відбувається як на структурному, так і на символічному рівнях соціального життя. На структурному рівні експансія проявляється у спробі змінити межі груп, організацій і соціальних систем, у їх взаємодії і можливості розвитку нових ресурсів та нових рівнів структурної диференціації. На символічному рівні вона проявляється в комбінованій можливості розширення, раціоналізації та розвитку нових вимірів людського існування з проявами нових характеристик щодо існуючих вимірів. Так, поведінкова грань в епоху постмодерну передбачає приклад соціальної та індивідуальної поведінки, що означає домінування стереотипу над індивідуальним волевиявленням, особистісними рисами й прагненнями. Наведені умовиводи підтверджуються М. Маффесолі, який наголошує, що кожен індивід — це лише ланка у безперервному багатогранному та мікроскопічному ланцюзі, що виражає та кристалізує макрокосмос у цілому [9].

Це дозволяє нам розпізнати “персону” — маску яку можна змінити та пристосувати до різних ситуацій і обставин, значення якої полягає ли-

ше в тому, що вона використовується багатьма акторами. Саме через маску можна побачити те “інше”, що перебуває на задньому плані свідомості, тобто існує незалежно від неї, але як таке, що і робить особистісну свідомість можливою. Без цього “іншого” не може бути ні індивідуалізованої особистості, ні суб’єктивного центру, з яким пов’язуються події і переживання. Таке внутрішнє переконання у собі як особистості К. Г. Юнг називає “покликанням” або “призначенням”, коли будь-яка особистість є потенційною самістю, яка уособлює і віддзеркалює щось більше ніж вона сама, перебуваючи у взаємозв’язку з іншими людьми й “іншим”, що не є особистісним. Учений зауважує, що самість є цілісним і регулюючим центром особистості, який реалізується тоді, коли настануть інтеграція і гармонія всіх аспектів душі, свідомих і несвідомих [10, с. 453]. Водночас К. Г. Юнг акцентує увагу на тому, що зважитися на особистісний шлях, можна лише тоді, якщо він є найкращим виходом. Якщо б найкращим вважався б якийсь інший шлях, то замість такого, що належить особистості, проживався б і розвивався б інший шлях, який є суттю конвенції моральної, соціальної, політичної, філософської та релігійної природи. Той факт, що процвітають договори будь-якого виду, доводить, що більшість людей вибирає не особистісний їх шлях, внаслідок чого кожна людина розвиває не саму себе, а якийсь метод, а це означає, що вона розвиває щось колективне за рахунок особистісної цілісності. Конвенції ж самі по собі — бездушні механізми, здатні лише на те, щоб охопити рутину

життя. Проте творче життя завжди лежить по той бік конвенцій.

Отже, якщо гола рутини життя панує у формі стародавніх договорів, то має відбутися руйнівний прорив творчих сил. Механізми угоди тримають людей несвідомими, тому що тоді вони можуть іти за звичаєм, не відчувачи необхідності ухвалювати свідомі рішення. Такий несподіваний вплив є неминучим навіть для найкращої конвенції, проте і вона є страшною загрозою, тому що, як і у тварини, так і в людини настає паніка, коли виникають нові обставини, не визначені старими угодами. Особистість, проте, може не піддатися паніці тих, хто вже заходився тікати, тому що вона вже пережила жах, дійшовши до розуміння нового і мимоволі стала лідером [10, с. 387]. У контексті наведеного актуалізується думка про те, що особистість (персона) може реалізувати себе тільки у відносинах з іншими, а висловлювання Жильбера Дюрана про “міжперсональну силу”, котра надає нам змогу існувати і в “думках інших” [11] не тільки доводить а й “зобов’язує нас вийти за межі класичної дихотомії між суб’єктом і об’єктом, яка є основою всієї буржуазної філософії” [9, с. 45].

Таким чином, динаміка розвитку інноваційності постмодерного суспільства — це постійний процес подолання одних видів соціально організованих стереотипів та утворення нових. Вочевидь, що інноваційність постмодерного суспільства починається з “вертикалі”, того архетипового, що пізнається інтуїтивно незалежно від будь-яких нашарувань часу, оскільки належить не

минулому, а вічності. Архетип (грец. ἀρχή (arche) — початок і грец. τυπος (typos) — тип, образ; прототип, проформа) — прообраз, початковий образ, ідея, первісна форма для наступних утворень, повертає до колективного несвідомого, що складається із сильних первинних психічних образів — форм без змісту, первісних форм.

За висловом К. Юнга, “первинні образи — це найбільш давні і найбільш загальні форми уявлень людства. Вони рівною мірою являють собою як почуття, так і думки, вони навіть мають щось схоже на самостійне життя, неначе життя часткових душ, які можна побачити у тих філософських або гностичних системах, що мають своїми джерелами пізнання несвідомого. Ці первинні образи, або архетипи — психічне відображення постійного повторювання досвіду людства, повторюванні відбитки суб’єктивних реакцій” [12, с. 72–75]. Відкриття К. Г. Юнгом колективного несвідомого (архетипів), суттєво посприяло на розвиток образного мислення, яке розвинув Ж. Дюран, увівши у науковий обіг поняття “l’imaginaire” — імажинер, яке одночасно трактується як уява, те, що уявляється і той, хто уявляє [13, с. 351].

На думку Дугіна О. Г., саме імажинер є первинним, оскільки в процесі своєї “роботи” він створює внутрішню величину суб’єкта і об’єктів зовнішнього світу, складається з двох режимів зокрема: денного — діурну та нічного — ноктурну, а також трьох різновидностей міфів — героїчних, містичних і драматичних як структурованої сукупності архетипів

і символів, що відображає властивості уяви, які притаманні йому від самого початку [14, с. 88].

Героїчний режим (діурн) уяви окреслюється принципом розділення — міфами, символами, практиками про розділення, розчленування, від’єднання, що діють в історії, суспільстві, мисленні. Він також є джерелом логічних операцій мислення й основою раціональності, логосу та волею до влади. До цього аспекту несвідомого відносяться соціальні структури з вертикальною симетрією.

Містичний режим уяви (ноктурн) співвідноситься зі сферою приватного, а не публічного, у той час як драматичний режим уяви (ноктурн) пов’язаний з міфами, символами та практиками про поглинання та синтез. Драматичний режим уяви відображає час та його ритми, зокрема він несе відповідальність за різноманітні форми горизонтальної мобільності. Символом драматичного ноктурну є фігура андрогіна та графічні чи сюжетні образи, що пов’язуються з циклом (колом).

Отже, імажинер в цілому являє собою матрицю колективного несвідомого в її чистому стані — до перших диференціюють процеси індивідуалізації і поділу на режими і групи міфів. Внутрішня структура імажинера окреслює зразок для розгортання в подальшому всіх можливих соціальних структур, що є продуктами роботи базових режимів уяви.

Наведене дозволяє нам провести аналогію між структурою імажинера та його змістом із соціальними процесами, що розгортаються на рівні архетипів “персона” та “самість” — соціологічному вимірі людини в її

взаємозв'язку з соціальними структурами, процесами, інститутами, а також статусами і ролями.

Керівник в системі публічного управління, виконуючи свої функції, є соціальним суб'єктом, що постає у багатьох ролях. Це посадовець, який наділений правом керувати; це лідер, який здатний вести за собою підлеглих; це дипломат, який встановлює контакти з партнерами, передбачуючи та уникаючи можливість виникнення конфліктів; це наставник, який своїм професіоналізмом та моральними якостями, впливає на колектив і спрямовує його роботу у дусі служіння громадянам; це новатор, який спроможний визнати і впроваджувати інноваційні наукові досягнення і відкриття в процес публічного управління. Тож, для реалізації наведених рольових позицій, уміння керівника постає важливим фактором адекватної оцінки своїх професійних успіхів і невдач та визначення особистісних завдань для підвищення рівня компетентності. Водночас, за результати прийнятих рішень він несе відповідальність, усвідомлено виконуючи покладені на нього обов'язки, передбачаючи наслідки своїх вчинків, дій та бездіяльності як у сфері наданих повноважень так і суспільній сфері. Вочевидь, будь-яка діяльність керівника в системі публічного управління породжує питання про його моральний вибір як усвідомлене надання переваг тому чи іншому варіантові поведінки особистісних чи суспільних моральних настанов, що базуються на певних цінностях — усьому тому, що є значущим для особистості та суспільства і схвалюється більшістю людей,

відображаючись у їх свідомості у вигляді оціночних суджень. Добре відомо, що основною моральною нормою якої необхідно дотримуватися у відносинах з підлеглими — це збереження гідності кожного незалежно від того яке посаду посідає та чи інша людина. Однак на практиці буває не зовсім так, що також призводить до конфліктних ситуацій. Саме в цьому випадку ми спостерігаємо ціннісний конфлікт. Відмінності між своїми і чужими, між нами і ними набувають визначальне значення і стають домінуючим чинником індивідуальної і групової мотивації стосовно різних видів діяльності. Керівник перебуває в центрі уваги, його знають усі, про нього говорять, його наслідують, часто-густо несвідомо [15]. Наведені умовиводи дозволяють стверджувати про те, що інноваційний процес у постмодерному суспільстві, виступаючи духом радикального оновлення, обходиться без консерватизму. Новизною є те, що цей дух має онтологічний характер і пов'язується не з поступовим удосконаленням чогось колишнього, а з уявленням абсолютної досконалості — “ідеалу” (франц. *idéal*, від грец. *ιδέα* — початок, першобраз, ідея, вища цінність).

Усім нам доводиться чути й самим уживати словосполучення “ідеальна дружба”, “ідеальний захід”, “ідеально виконане завдання”, “ідеальне вбрання” тощо. Очевидно, що у наведених прикладах слово “ідеальний” означає “найкращий”, “найдосконаліший”. Утіленням наших уявлень про досконалу людину є її фізичні, естетичні, розумові та моральні якості. В усі часи люди прагнули визначитися, яким є ідеальний набір чеснот. Безсумнів-

ними моральними ідеалами для багатьох людей є Ісус Христос, Будда чи Мухаммед, яким притаманні найкращі моральні якості: жертовність, милосердя, мужність, сміливість, всепрощення, мудрість і безкорислива любов, що є символами духовності та гуманізму, який ґрунтується на визнанні людини найвищою цінністю. У цих постатях риси ідеальної людини поєднуються з божественністю, до якої так прагнуть люди у своєму намаганні бути кращими. Ідеальними посталями людства є також святі, пророки, провідники і подвижники. Так, на чотиристорічному шляху до незалежності Україна мала кілька типів яскравих особистостей. Це Богдан Хмельницький з усіма рисами вождя, що став засновником нації і держави, Тарас Шевченко — пророк і провідник у царині духу, Іван Франко — подвижник, який підніс українське. Добре відомо, що у колективній пам'яті українців є й інші приклади ідеальних постатей — це козак Мамай, Байда, Самійла Кішка та ін. Однак, як відомо, у поглядах на ідеали немає однастайності, проте всі ідеали мають одну спільну рису — вони прагнуть до чогось такого, що ще не досягнуто і є необхідним для розвитку і безпримусового співіснування індивідів в суспільстві. У цьому контексті актуалізується думка М. Маффесолі про те, що визначальним тепер є піднесення особистості у своїй сутності, а не перевага вивченого знання. У цій площині виявляється архетипова основа радощів, насолод та болю, що походять від природи. Так, ми знаходимося в центрі постмодерністського трайбалізму — визначення початково-

го, первісного та того, що в людині ближче до гумусу. Індивід здатний стати господарем своєї історії і, таким чином, творити з іншими людьми того ж типу Історію світу. Тож, чому “ідеал спільноти” має бути вагомішим ніж “ідеал соціуму”? Однак, це є приводом для прояву людської теплоти. Братська горизонтальність, що властива трайбалізму, є причиною і наслідком того, що я назвав “соціальною еротикою” [9, с. 30].

Співвідносно наведеного зауважимо, що публічне управління постмодерного українського суспільства, конструюючись як “вертикально так і горизонтально”, перетворює громадянина з об'єкта владно-управлінського впливу на його суб'єкт, що проявляється у відсутності дистанції між владою і представниками суспільства, а також у паритетності їх можливого впливу щодо вирішення проблемних суспільних питань та прийняття управлінських рішень. Однак, очевидним є і те, що суб'єкти публічного управління, взаємодіючи не раз протистоять один одному, що окреслює вимогу перед керівником сполучати те, що важко суміщається. З погляду емоційного схвалення людей, він не повинен ламати нічого звичного, оскільки будь-які зміни обертаються втратою чогось, а люди ніколи не люблять втрат. Тож, керівник, як особистість, що набула самості, у якій проявляється індивідуальне та колективне несвідоме, відкриває можливості інноваційного поступу постмодерну. Розглядаючи світ як контекст власної діяльності, має бути готовим до творчої взаємодії визнання рівнозначності сторін, самодостатності кожного або його

спроможність на власне розуміння ситуації та інших її учасників. У такому процесі неминуче встановлюються відносини партнерства та гармонізується взаємодія протилежностей. Іншими словами, відкриваються можливості для громадської участі в публічному управлінні, взаємодії, пошуку шляхів узгодженості, партнерству, створення горизонтальних мереж, а також “емоційного сембіозу” і натхнення, що неминуче призводить до його розповсюдження.

Такий імажинер — уявний образ проявляє гнучкість, адаптуючись до сучасних реалій, сприяє оптимізації атмосфери високої довіри, створює умови для навчання, розвитку організаційної культури партнерства і співробітництва зі стійким “Я”, що нагромаджується в архетипі “Самість”.

Таким чином “ідеал” керівника в публічному управлінні постмодерного суспільства уявляється “ідеалом спільноти”, що поступово відокремлюється від конкретного образу керівника, однак залишає його типові ознаки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інноваційна сутність епохи постмодерну закладена у самій її назві, оскільки вона визначає не щось конкретне, а лише оте “пост-” дозволяє уявити множинність прихованого та його глибинну невизначеність. “Ідеал” є специфічно людською формою життєдіяльності, бо передбачає спеціальне створення образу мети діяльності для її фактичного здійснення. Однак, у своїй пам’яті людина утримує лише те, що для неї є найбільш важливим. Від-

криття архетипів дозволило розвинути образне мислення — імажинер з процесами персоніфікації, режимами і групами міфів, що є матрицею колективного несвідомого.

В контексті інноваційності епохи постмодерну “ідеал” керівника публічного управління уявляється в режимі драматичного міфу, основною функцією якого є “робота” з часом та його ритмами — синхронічністю індивідуального і колективного несвідомого, що складає “завершений” образ, який може втрачати зв’язок із конкретним об’єктом, однак зберігати його типові риси. Подальші дослідження можуть бути спрямовані для осмислення та пошуку орієнтирів для знаходження відповідей на множинні виклики постмодерну, зокрема і в системі публічного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Durand G.* Les structures anthropologiques de l’imaginaire. Paris : Dunod, 1984. 535 p.
2. *Маффесолі М.* Хвала релятивізму // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2017. № 3 С. 37–48.
3. *Заєць Д.* “Indie-rock соціологія” Мішеля Маффесолі // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. 2011. № 3. С. 74–83.
4. *Плющ В. А., Танчер В. В.* Трансформація політичного в етичне : Мишель Маффесолі про моральні цінності постмодерного соціуму // Український соціум. 2017. № 2. С. 37–47.
5. *Афонін Е. А., Плющ В. А.* Неотрайбалізм і сучасна політика децентралізації : аналіз ідей професора Сорбонни Мішеля Маффесолі // Публічне урядування. 2017. № 4. С. 34–47.

6. *Афонін Е., Мартинов А.* Теоретичні та методологічні аспекти розвитку української школи архетипіки // Публ. упр.: теорія та практика: зб. наук. пр. спец. вип. березень, 2015. Х. С. 13–18.
7. *Тойнби А.* Философия культуры. Становление и развитие. СПб. : Лань, 1988. 352 с.
8. *Лютар Ж. Ф.* Стан постмодернізму. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Lyotard_Jean-Francois/Sytuatsia_postmodernu/
9. *Мафессоли М.* Час племен Занепад індивідуалізму у постмодерному суспільстві. К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”. 2018. 262 с.
10. *Юнг К. Г.* Психология бессознательного. М. : Канон, 2001. 397 с.
11. *Durand G.* Le Retour des immortels, Le Temps de la réflexion, Paris, Gallimard, 1982, p. 207, 219.
12. *Юнг К. Г.* Человек и его символы М.-Л. фон Франц, Д. Хендерсен и др.; СПб., 1996. 454 с.
13. *Французько-український словник / укл.: О. О. Андрієвська, Л. А. Яворовська.* Editions P.I.U.F. Paris, 1994. 792 с.
14. *Дугин А. Г.* Социология воображения. Введение в структурную социологию. М., 2010. 564 с.
15. *Новаченко Т. В.* Архетипова парадигма керівника в державному управлінні: монографія. Ніжин-К., 2013. 320 с.
3. *Zaiets D.* (2011). “Indie-rock sotsiologhiia” Mishelia Maffesoli [“Indie-rock sociology” by Michel Maffesoli]. *Sotsiologhiia : teoriia, metody, marketynh — Sociology: theory, methods, marketing*, 3, 74–83 [in Ukrainian].
4. *Pliushch V. A, Tancher V. V.* (2017). Transformatsiia politychnoho v etychno : Myshel Yaffesoli pro moralni tsinnosti postmodernoho sotsiumu [Transformation of the political into the ethical: Michel Maffesoli on the moral values of postmodern society]. *Ukrainskyi sotsium — Ukrainian society*, 2, 37–47 [in Ukrainian].
5. *Afonin E. A., Pliushch V. A.* (2017). Neotraibalizm i suchasna polityka detsentralizatsii : analiz idei profesora Sorbonny Mishelia Maffesoli [Neotribalism and modern policy of decentralization: an analysis of the ideas of Professor Sorbonne Michel Maffesoli]. *Publichne uriaduvannia — Public Administration*, 4, 34–47 [in Ukrainian].
6. *Afonin E., Martynov A.* (2015). Teoretychni ta metodolohichni aspekty rozvytku ukrainskoi shkoly arkhetypiky [Theoretical and methodological aspects of the development of the Ukrainian school of archetypes]. *Publich. upr. — Public Administration*, 1, 13–18 [in Ukrainian].
7. *Toynbee A.* (1988). *Filosofiia kultury. Stanovlenie i razvitie* [Philosophy of Culture. Formation and development]. Saint Petersburg: Lan [in Russian].
8. *Lyotard J. F.* (1995). Stan postmodernizmu [The postmodern situation]. (Yu. Dzhulai, Trans). *Filosofska i sotsiologichna dumka — Philosophical and sociological thought*, 5/6, 15–38. Retrieved from https://chtyvo.org.ua/authors/Lyotard_Jean-Francois/Sytuatsia_postmodernu/ [in Ukrainian].
9. *Maffesoli M.* (2018). *Chas plemen. Zaneпад indyvidualizmu u postmodernomu susilstvi* [The Time of the Tribes:

REFERENCES

- The Decline of Individualism in Mass Society]. Kyiv: Vydavnychiy dim "Kyievo-Mohylianska akademiia" [in Ukrainian].
10. Junh K. G. (2001). *Psikhologiia bessoznatelnogo* [Psychology of the unconscious]. Moscow: Kanon [in Russian].
 11. Durand G. (1982). *Le Retour des immortels, Le Temps de la réflexion*. Paris: Gallimard [in French].
 12. Junh K. G., et al. (1996). *Chelovek i ego simvoly* [Man and his symbols]. Saint Petersburg [in Russian].
 13. Andriiivska O. O., Yavorovska L. A. (1994). *Frantsuzko-ukrainskyi slovnyk* [French-Ukrainian dictionary]. Paris: Editions P.I.U.F. [in Ukrainian].
 14. Dugin A. G. (2010). *Sotsiologiia voo-brazheniia. Vvedenie v strukturnuiu sotsiologiiu* [Sociology of imagination. Introduction to structural sociology]. Moscow [in Russian].
 15. Novachenko T. V. (2013). *Arkhetypova paradyhma kerivnyka v derzhavnomu upravlinnia* [Archetypal paradigm of the head in public administration]. Nizhyn-Kyiv [in Ukrainian].

УДК 35:354

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-190-202](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-190-202)

Плахтій Тарас Олексійович,
незалежний дослідник, 79014, м. Львів,
Тракт Глинянський, 36-Б, тел.: +38 (050)
317 37 01, e-mail: taras.plakhtiy@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-1339-7441>

Плахтій Тарас Алексеевич,
независимый исследователь, 79014,
г. Львов, Тракт Глинянский, 36-Б, тел.:
+38 (050) 317 37 01, e-mail: taras.plakhtiy@
gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1339-7441>

Plakhtiy Taras Oleksiiovych,
independent researcher, 79014, Lviv, Tract
Glynianskyi, 36-B, mob.: +38 (050) 317
37 01, e-mail: taras.plakhtiy@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-1339-7441>

ВЗАЄМОДІЯ ЧЛЕНІВ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У КОНТЕКСТІ ТРАНСАКЦІЙНОГО АНАЛІЗУ І АРХЕТИПОВОГО ПІДХОДУ

Анотація. У процесі розгляду побудови політичних партій нового покоління у контексті транзакційного аналізу встановлено, що останній визначає погоджування та визнання як базові та біологічно зумовлені потреби людини на рівні з потребами у їжі, диханні чи розмноженні, реалізація яких може спричинити виділення нею значних обсягів соціальної енергії.

Висвітлено, що у випадку обрання лідерами існуючої (або ініціаторами створення нової) політичної партії методики колективної роботи членів партійних підрозділів у динамічній мережі, визначений її алгоритмами, системний обмін погодженнями стане ефективним засобом соціального самоконтролю, який зможе гарантувати закріплення якісно іншого стану політичної партії як соціальної системи, що була створена внаслідок радикальної структурної трансформації традиційної партії.

Проведені дослідження дають підставу припустити наявність взаємозв'язку між виявленими его-станами у кожній конкретній ситуації взаємодії та активованими такими самими ситуаціями архетипами несвідомого і, разом

з тим, актуалізованими цими архетипами цінностями. Таким чином, зміну ситуації взаємодії та її контекстів можна вважати тригером активації архетипів несвідомого психіки учасників і одночасно тригером переключення їхніх еґо-станів та, відповідно, тригером взаємної зміни ролей, що дає можливість розглядати визначені мотивації членів політичних партій нового покоління (конкурентну мотивацію та мотивацію визнанням) у їх взаємозв'язку.

Встановлено, що подолання економії погляджувань внаслідок забезпечення безперервного й алгоритмічно зумовленого обміну ними на системному рівні членами різнорівневих підрозділів політичних партій нового покоління зі змінною структурою — динамічною мережею забезпечить виникнення і підтримку у цих членів стійкої мотивації до участі у роботі партійних підрозділів, що сформована базовою потребою втамувати стимульний і структурний голод.

Визначено перспективний напрямок подальших досліджень — ним має стати розгляд сценаріїв розвитку політичних партій в рамках трансакційного аналізу у контексті впливу на них закону “олігархізації” Роберта Міхельса.

Ключові слова: трансакційний аналіз, архетиповий підхід, політичні партії нового покоління, мотивації, погляджування, визнання.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЧЛЕНОВ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ В КОНТЕКСТЕ ТРАНСАКЦИОННОГО АНАЛИЗА И АРХЕТИПИЧЕСКОГО ПОДХОДА

Аннотация. В процессе рассмотрения построения политических партий нового поколения в контексте трансакционного анализа установлено, что последний определяет согласованность и признание как базовые и биологически обусловленные потребности человека на уровне с потребностями в еде, дыхании или размножении, реализация которых может привести к выделению им значительных объемов социальной энергии.

Показано, что в случае выбора лидерами существующей (или инициаторами создания новой) политической партии методики коллективной работы членов партийных подразделений в динамической сети, заданный ее алгоритмами системный обмен согласованностями становится эффективным средством социального самоконтроля, который может гарантировать закрепления качественно иного состояния политической партии, как социальной системы, которая была создана в результате радикальной структурной трансформации традиционной партии.

Проведенные исследования дают основание предположить наличие взаимосвязи между проявленными эґо-состояниями в каждой конкретной ситуации взаимодействия и активированными этими же ситуациями архетипами бессознательного и, вместе с тем, актуализированными этими архетипами ценностями. Таким образом, изменение ситуации взаимодействия и ее кон-

текстов можно считать триггером активации архетипов бессознательного психики участников и одновременно триггером переключения их эго-состояний и, соответственно, триггером взаимного изменения ролей, что позволяет рассматривать основные мотивации членов политических партий нового поколения в их взаимосвязи.

Установлено, что преодоление экономии поглаживаний в результате обеспечения непрерывного и алгоритмически обусловленного обмена ими на системном уровне членами разноуровневых подразделений политических партий нового поколения с переменной структурой — динамичной сетью обеспечит возникновение и поддержание у этих членов устойчивой мотивации участия в работе партийных подразделений, которая сформирована базовой потребностью утолить стимульный и структурный голод.

Определено перспективное направление дальнейших исследований — им должно стать рассмотрение сценариев развития политических партий в рамках транзакционного анализа в контексте влияния закона “олигархизации” Роберта Михельса.

Ключевые слова: транзакционный анализ, архетипический подход, политические партии нового поколения, мотивации, поглаживания, признание.

INTERACTION OF MEMBERS OF POLITICAL PARTY DIVISIONS IN THE CONTEXT OF TRANSACTIONAL ANALYSIS AND ARCHETYPAL APPROACH

Abstract. In the process of considering the construction of the new generation of political parties in the context of transactional analysis, it is established that the latter defines stroking and recognition as basic and biologically determined human needs at the level of food needs, breathing or reproduction, the implementation of which can lead to the release of significant amounts of social energy.

It is shown that if the leaders of an existing (or initiators of the creation of a new) political party choose the method of collective work of members of party divisions in a dynamic network, defined by its algorithms, the system exchange of stroking will become an effective means of social self-control, which can guarantee the consolidation of a qualitatively different state of the political party as a social system that was created as a result of the radical structural transformation of the traditional party.

The research conducted gives grounds to assume the existence of a relationship between the manifested Ego-states in each specific situation of interaction and the archetypes of the unconscious activated by the same situations and, at the same time, the values actualized by these archetypes. Thus, the change in the situation of interaction and its contexts can be considered a trigger for activating the archetypes of the unconscious psyche of participants and at the same time a trigger for switching their Ego-states and, accordingly, a trigger for mutual changes in roles, which allows us to consider the main motivations of members of a new generation of political parties (competitive motivation and recognition motivation) in their relationship.

It is established that overcoming the economy of stroking due to the continuous and algorithmically conditioned exchange of them at the system level by members of different levels of the new generation of political parties with a variable structure: a dynamic network will ensure that these members develop and maintain a stable motivation to participate in the work of party divisions, formed by the basic need to satisfy incentive and structural hunger.

A promising direction for further research has been identified: it should be the consideration of scenarios for the development of political parties in the framework of transactional analysis in the context of the impact on them of the law of 'oligarchization' by Robert Michels.

Keywords: transactional analysis, archetypal approach, the new generation of political parties, motivation, stroking, recognition.

Постановка проблеми. В Україні зареєстровано понад 350 політичних партій, однак жодну з них не можна кваліфікувати як ефективну та результативну політичну організацію із дієздатними географічно розподіленими підрозділами, які спроможні виробляти комплексну стратегію держави та її складових, а також формувати партійні позиції на різних рівнях із актуальної проблематики та виникаючих у реальному часі викликів.

У цьому контексті актуальною стає задача визначення та задіяння у підрозділах політичних партій низки альтернативних нематеріальних мотивацій, які б зумовили виділення членами цих підрозділів достатньої кількості соціальної енергії для здійснення тривалої, системної, ефективної та результативної колективної діяльності у складі останніх.

Одним із перспективних підходів до вирішення задачі формування сукупності нематеріальних мотивацій членів партійних підрозділів є транзакційний аналіз як одне із відгалужень групового психоаналізу. Ос-

новною його перевагою у порівнянні із самим груповим психоаналізом, є, на нашу думку, простота і доступність, а головне — суттєво менша суб'єктивність та багатоваріантність інтерпретацій.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Протягом тривалого часу ми досліджували проблематику нематеріальних мотивацій членів партійних підрозділів у рамках архетипового підходу [1]. У результаті проведених досліджень була визначена їхня ключова, на наш погляд мотивація, яка може бути задіяна у партійних підрозділах і яка виникає з метою реалізації базової — біологічної потреби у розмноженні у частині ранжування самців для виявлення найсильнішого з них і допуску його до реалізації процесу розмноження з метою виживання популяції при зміні умов зовнішнього середовища. Задіяння цієї мотивації у різнорівневих партійних підрозділах зумовить безперервне виділення членами останніх достатнього обся-

гу соціальної енергії, яку можна буде акумулювати і спрямовувати на реалізацію програмних цілей партії. Руйнівний ефект лавиноподібного виділення енергії для ранжування у процесі ескалації міжособистісних та міжгрупових конфліктів у партійних підрозділах у рамках нашого підходу нівелюється блокуванням можливості їхньої ескалації розробленими нами організаційними інструментами [2].

В той же час, дослідниця з Ірландії Ізольт Хонохан, узагальнюючи більш ніж двохтисячолітню історію республіканізму [3], виділа чотири основні компоненти республіканської традиції: 1) реалізація особливої концепції свободи — не бути у волі іншого; 2) наявність у громадян громадянської доблесті — спільні інтереси вище особистих; 3) участь громадян у визначенні спільних умов життя та у відповідних спільних діях на засадах рівного доступу до влади тих, кому не байдуже; 4) визнання суспільством значущості та цінності індивідуальних вкладів як основи осмисленості спільного життя.

У цьому контексті передумовою реалізації першого компоненту республіканської традиції у партійних підрозділах ми вважаємо задіяння у них визначеної нами вище мотивації, яка виникає для реалізації базової потреби у розмноженні у частині ранжування і яку можна вважати мотивацією конкуренцією без можливості ескалації конфлікту, або конкурентною мотивацією.

Разом з тим можна припустити, що передумовою реалізації четвертого компоненту республіканської традиції у партійних підрозділах —

визнання, є задіяння у них іншої мотивації, яка виникає для реалізації ще однієї із базових потреб, які лежать в основі піраміди Маслоу. У іншому випадку реалізація цього компонента республіканської традиції у політичних партіях була б проблемною.

На нашу думку, саме визнання, його складові та природу найкраще досліджено у рамках трансакційного аналізу (ТА).

Теорію ТА розробив американський психолог і психотерапевт Ерік Берн у шістдесятих роках минулого століття [4].

ТА являє собою психологічну модель, яка служить для опису й аналізу поведінки людини, — як індивідуально, так і в складі груп.

Послідовник Еріка Берна, Клод Штайнер у [5] сформулював ключову передумову ТА: “Люди за своєю природою схильні і здатні жити в гармонії з собою, іншими та природою. Будучи пригніченою, ця тенденція продовжує існування в прихованому вигляді і тому завжди готова проявити себе в разі, якщо тиск буде ослаблений. І навіть якщо їй жодного разу не вдасться проявити себе за все життя індивіда, вона буде передана новому поколінню”.

На думку Клода Штайнера, ТА переключає увагу з того, що знаходиться всередині людини, на те, що відбувається між людьми. Тому, з точки зору ТА, у першу чергу слід працювати із взаємостосунками між учасниками взаємодії.

ТА включає структурний аналіз (аналіз структури особистості), аналіз трансакцій (аналіз вербальних і невербальних взаємодій між людьми), аналіз психологічних ігор (схо-

ваних трансакцій, що приводять до бажаного наслідку — виграшу) і аналіз сценарію (аналіз індивідуального життєвого сценарію за яким протікає життя людини) [5].

Структура особистості, згідно [4], включає три стани Я, або его-стани: Батько, Дитина, Дорослий. Его-стани — це сукупність зв'язаних один з одним способів поведінки, думок і почуттів як спосіб прояву нашої особистості в певний момент.

Стани Я діють по черзі; отже, в один момент часу людина може перебувати в одному, і тільки в одному стані. Такий стан називається виконавчим, так як здійснює виконавчу владу над особистістю. Коли один зі станів Я є виконавчим, людина може бути свідомою того, що з нею відбувається, ніби спостерігаючи за собою з боку. Це відчуття зазвичай виникає, коли стан Батька або Дитини є виконавчим, в той час як справжнє Я (як правило, Дорослий) спостерігає за подіями, не маючи можливості включитися.

Кожний стан Я є в деякому сенсі адаптивним “органом”, що допомагає Я як цілому пристосуватися до реальності. Кожне стан спеціально призначений для вирішення проблем певного типу.

Центральне поняття ТА — погладжування, яке є специфічною формою стимуляції один одного [5]. Погладжування є життєво необхідні людині і тому обмін погладжуваннями є однією з найважливіших форм діяльності, до якої залучені люди. Погладжування можуть приймати різні форми: від реального фізичного дотику до короткого привітання. У загальному сенсі термін “погладжу-

вання” може застосовуватися як умовне позначення акту, яким визнається присутність іншої людини [4]. Погладжування використовується як елементарна складова суспільної дії. Обмін погладжуваннями утворює взаємодію, яка, у свою чергу, є елементарною складовою спілкування.

Ерік Берн вважав труднощі у спілкування, з якими час від часу зіштовхується кожен з нас, “іграми”, а спосіб, у який людина проживає своє життя, що базується на рішенні, яке було прийняте у дитинстві, він вважав “сценарієм”.

Ще один важливий фактор, який забезпечує цілісність та неперервність здійсненого нами міждисциплінарного аналізу, стосується впливу ситуацій взаємодії та їхніх контекстів на поведінковий вибір учасників взаємодії і ґрунтується на результатах досліджень, що представлені у книзі [6] відомих соціальних психологів Л. Росса, Р. Нісбетта.

Автори визначили і детально проаналізували три основні принципи соціальної психології: сильного детермінуючого впливу на поведінку людини безпосередньої соціальної ситуації; впливу на поведінку суб'єктивної інтерпретації; залежності поведінки від стану індивідуальної психіки та соціальної групи як напружених систем. Вони, на думку цих авторів, є основою сучасної соціальної психології.

Перший і, на нашу думку, найважливіший принцип — це положення про сильний детермінуючий вплив соціальної ситуації, в якій безпосередньо перебуває людина. Власне він найбільше цікавить нас у рамках

даного дослідження. На думку авторів, цей вплив часто йде з боку неочевидних або незначних, на перший погляд, контекстів ситуації, особливо таких, як наявність в ній певних “каналів”, що сприяють прояву активності індивіда. Канальні фактори є незначними, на перший погляд, обставинами, які викликають величезний поведінковий ефект, вони є стимулами, або “провідними шляхами” для реакції, що обумовлюють появу або збереження поведінкових намірів особливо високої інтенсивності або стійкості.

Ситуаційний підхід дозволяє об’єднати усі представлені вище наукові підходи. З однієї сторони саме ситуації взаємодії зумовлюють активацію відповідних архетипів у несвідомому психіці учасників взаємодії [7]. З іншої сторони, з точки зору ТА, на думку Клода Штайнера [5], у першу чергу слід працювати із взаємостосунками між учасниками взаємодії, які, очевидно, виникають та формуються у відповідних ситуаціях взаємодії. А з третьої сторони, у процесі життєдіяльності організацій безперервно відтворюються однотипні ситуації взаємодії та їхні контексти, якими можна управляти, змінюючи організаційну структуру і технологією діяльності [2].

Автори книги [8], українські науковці Е. Афонін та А. Мартинов, розглядаючи задачі, які стоять перед посткласичною технологією прогнозування, фокусують увагу на необхідності цілеспрямованої зміни організаційних структур, що визначають людську поведінку та забезпечують функції соціального контролю. Автори підкреслюють, що якість ра-

дикальності перетворень значною мірою залежить, з одного боку, від темпу демонтажу старих механізмів соціального контролю, які з розвитком реформ щодалі більше заважають формуванню нових параметрів різноманітних соціальних процесів, а з іншого — від швидкості створення принципово нових важелів соціального контролю як гарантій закріплення якісно іншого стану соціальної системи, яка врешті виникла внаслідок радикальної трансформації.

У цьому ж контексті американський дослідник у сфері організаційного дизайну І. Адізес [9] вважає, що для виконання дій, які дозволяють вирішувати множину проблем, з якими бізнесова організація зіштовхується в реальному часі, її менеджери повинні володіти необхідним обсягом управлінської енергії. Джерелами цієї енергії, на його думку, являються повноваження, влада і вплив. Повноваження Адізес визначає як право приймати рішення, право сказати “так” і “ні”. Цим правом офіційно наділена особа, яка займає конкретну посаду незалежно від її освіти та зв’язків. Владу він визначає як можливість карати і винагороджувати. Обсяг влади, якою наділений посадовець, залежить від того, у якій мірі ми потребуємо співпраці з ним і якою монополією володіє він над тим, що ми потребуємо. Вплив — це здатність індивіда, не вдаючись до повноважень і влади, спонукати до дії інших людей. Зазвичай, здійснити вплив можливо за допомогою інформації, яка переконує людей поводити себе бажаним чином.

Очевидно, що партійні лідери наділені повноваженнями та можуть

мати певний вплив на партійців. Однак вони апріорі не володіють владою карати і винагороджувати членів партії зміною розміру грошових виплат, бо якщо володіють, то це не партія, а партійний проєкт — повний аналог організації зі сфери бізнесу.

Це висуває на передній план задачу встановлення та задіяння у підрозділах політичних партій сукупності нематеріальних мотивацій їхніх членів до активної безоплатної діяльності.

Мета статті. Метою цієї публікації є визначення у контексті трансакційного аналізу та архетипового підходу ключових мотивацій, які зможуть компенсувати відсутність матеріальної мотивації у членів партійних підрозділів до скоординованої колективної діяльності у їхньому складі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У рамках наших досліджень ми виробили, обґрунтували та представили концепцію створення та розгортання політичних партій нового покоління [1; 2].

В її основі лежить управління ситуаціями взаємодії учасників великої групи у процесі їхньої колективної діяльності набором організаційно-технологічних інструментів, які блокують ескалацію міжособистісних та міжгрупових конфліктів. Ситуації взаємодії активують відповідні їм архетипи у несвідомому психіки учасників взаємодії, які, у свою чергу, актуалізують відповідні їм цінності, що визначають поведінковий вибір цих учасників. Фактично йдеться про архетипове управління поведінкою

учасників взаємодії у складі великих груп. Основи архетипового менеджменту представила у своїй роботі [7] одна із засновниць Української школи архетипіки О. Донченко.

Наша концепція передбачає управління ситуаціями взаємодії з допомогою низки організаційно-технологічних інструментів, які блокують ескалацію міжособистісних та міжгрупових конфліктів, а саме: декомпозицію цілей, задач та сфер відповідальності; мозковий штурм; методику роботи в перехресних групах; класичний проєктний менеджмент. Інтеграція цих інструментів у одне ціле складає методику колективної безконфліктної роботи в динамічній мережі [2].

Неспроможність ініціювати та здійснити ескалацію міжособистісних та міжгрупових конфліктів членами партійних підрозділів у процесі колективної роботи в умовах жорсткої конкуренції ідей зумовить безперервну і стійку активацію цих членів, які вмотивовані завершити процес ранжування, що є невід'ємною складовою природної потреби у розмноженні.

Отже, в основі нашої концепції лежить доведене авторами [6] твердження про те, що поведінка людей у найбільшій мірі визначається ситуаціями взаємодії та їхніми контекстами. В той же час, авторка [7] стверджує, що активовані ситуаціями взаємодії архетипи несвідомого психіки актуалізують у свідомому відповідні цим архетипам цінності, які й зумовлюють поведінковий вибір учасників взаємодії. Разом з тим, трансакційний аналіз виходить з того, що поведінковий вибір учасників

взаємодії у кожен даний момент часу визначає один із трьох его-станів — Батько, Дорослий або Дитина. При цьому діагностика актуального стану Я свідомої частини психіки здійснюється на основі видимих або почутих особливостей поведінки людини.

Трансакційний аналіз розглядає кожен стан Я як певний адаптивний “орган”, що допомагає Я як цілому пристосуватися до реальності [4]. В той же час архетипи несвідомого психіки, саме несвідоме, його взаємодію зі свідомим та їхній сукупний вплив на поведінковий вибір людини також можна розглядати як еволюційно сформовані механізми адаптації біологічних істот до умов зовнішнього середовища [1; 2; 7].

Все це дає підставу припустити наявність взаємозв'язку між проявленими его-станами у кожній конкретній ситуації взаємодії та активованими цими ж ситуаціями архетипами несвідомого із актуалізованими ними відповідними цінностями. Такий взаємозв'язок добре пояснює механізм швидкого переключення его-станів у процесі взаємодії — коли учасник взаємодії з інтервалом у секунди може обирати відмінні між собою поведінкові реакції, в основі яких лежать цілком протилежні засновки. Цей же механізм також добре ілюструє миттєву взаємну зміну ролей Рятівника, Переслідувача та Жертви в іграх у спасіння, розгляд яких посідає важливе місце у трансакційному аналізі [4; 5].

Таким чином ситуацію взаємодії та її контексти можна вважати тригером активації архетипів несвідомого психіки учасників і одночасно тригером переключення їхніх его-станів

та взаємної зміни ролей. Управління цим тригером дозволить запровадити відповідний тип соціального контролю за поведінкою учасників взаємодії, рівень жорсткості якого напряду визначатимуть як обрані інструменти управління, так і те, хто і в який спосіб їх обрав і впровадив.

Клод Штайнер у [5] визначав гру як послідовність взаємодій між людьми, яка, по-перше, є послідовністю транзакцій, що мають початок і кінець, по-друге, містить прихований мотив, тобто психологічний рівень, який відрізняється за своїм змістом від соціального, і, по-третє, дає виграш обом гравцям. Причина того, що людина грає в ігри, лежить в наявності виграшу. Для того щоб зрозуміти, чому люди взагалі прагнуть спілкуватися один з одним, необхідно постулювати існування якоїсь рушійної сили, на зразок бензину. Для цього в трансакційному аналізі існують мотиваційні концепції стимульного голоду, структурного голоду і позиційного голоду. Ігри втамовують голод всіх трьох видів, і задоволення від ігор пов'язано з наявністю в них виграшу.

Ерік Берн сформулював поняття стимульного голоду і погладжування [4]. Погладжування є специфічною формою стимуляції один одного. Оскільки погладжування життєво необхідні людині, то обмін ними є однією з найважливіших форм людської діяльності. На думку Берна, хоча людина і може вижити, отримуючи “мінімальну норму” погладжувань, дефіцит погладжування шкідливий як для фізичного, так і для емоційного стану людини, і саме тому він є однією з головних рушійних сил люд-

ської поведінки. Стимульний голод вгамовується погладжуванням або визнанням. Потреба в погладжуванні є більш важливою, ніж потреба у визнанні. Погладжування може бути позитивним або негативним в залежності від того, несе воно позитивні або негативні почуття.

В той же час, К. Штайнер у [5] зазначає, що погладжування є одиницею визнання. Це дозволяє припустити, що визнання у контексті четвертого компоненту республіканізму [3] здійснюється у рамках певного процесу, що складається із відповідної послідовності погладжувань. Якщо це справді так, то цим процесом можна управляти, задавати його параметри, інтенсивність та сталість за допомогою відповідних організаційно-технологічних інструментів.

У роботі [4], кажучи про стимульний голод, Ерік Берн припускає, що існує біологічний ланцюжок, який веде від емоційної і сенсорної депривації через апатію до дегенеративних змін і смерті. На його думку, у цьому сенсі відчуття сенсорного голоду слід вважати найважливішим станом для життя. Коментуючи це, Клод Штайнер вважає [5], що людині для виживання погладжування необхідні так само, як їжа і це до сих пір не було достатньо акцентовано. Тому він підкреслює, що погладжування так само необхідні для збереження життя, як задоволення інших первинних біологічних потреб — в їжі, питті і приtulку. На його думку, так само, як і названі потреби, потреба в погладжуванні, будучи незадоволеною, веде до смерті індивіда.

Тобто Клод Штайнер відносить потребу у погладжуванні до первин-

них біологічних потреб, які лежать в основі піраміди Маслоу і для задоволення яких індивід здатний виділити достатньо велику кількість енергії.

На нашу думку, брак погладжувань та визнання дуже часто є тим фактором, який приводить людей у політику, де вони сподіваються втамувати свій стимульний голод.

Як вказує Ерік Берн у [10] в розділі, присвяченому погладжуванням, контроль стимуляції є більш ефективним засобом маніпулювання поведінкою, ніж покарання. Таким чином, погладжування стає ефективним засобом соціального контролю, який може гарантувати закріплення якісно іншого стану соціальної системи у випадку її виникнення внаслідок радикальної трансформації, на що вказували автори роботи [8].

У результаті проведених досліджень ми виробили і запропонували концепцію радикальної трансформації існуючих політичних партій, як соціальних систем, у партії нового покоління [2]. Мова йде про побудову політичних суб'єктів — організацій із колективною суб'єктністю, яким за визначенням неможливо нав'язати соціальний контроль ззовні, але при цьому ініціатори їхнього створення або лідери мають на старті серед іншого обрати організаційні інструменти соціального самоконтролю поведінки членів різнорівневих партійних підрозділів. Очевидно, що ці інструменти повинні на системному рівні безперервно відтворювати відповідні ситуації взаємодії, які забезпечуватимуть стале і безумовне здійснення погладжувань членами партії один одного.

Виділимо ключові типи погладжувань, які виникають у процесі колективної роботи членів партійних підрозділів у динамічній мережі [2].

До них можна віднести: висловлення власних ідей, які безумовно будуть почуті, зафіксовані і стануть обов'язковими для представлення у перехресних групах на наступному етапі колективної роботи; представлення позиції попередньої групи кожним її членом у сформованих на наступному етапі групах протягом певного фіксованого часу, а також можливість бути вислуханим і почутим при обговоренні позицій, які представляють інші учасники; представлення остаточної позиції профільної групи на пленарному засіданні; представлення доповіді про результати виконання плану реалізації закріплених за проектною групою оперативних цілей.

Таким чином на усіх етапах колективної роботи у динамічній мережі кожен учасник на системному рівні вимушений інтенсивно обмінюватися погладжуваннями з іншими учасниками, що дозволяє подолати нестачу у погладжуваннях, яку, за твердженням Клода Штайнера, відчуває більшість людей [5].

Їхній дефіцит у звичайному житті, на думку цього автора, варіюється від помірного до крайнього. Так як люди змушені жити в умовах нестачі погладжувань, їхній пошук займає весь життєвий час окрім сну. Потреба розподілити свій час так, щоб отримати максимально можливу кількість погладжувань, є причиною структурного голоду.

В той же час, людина або група людей, яким вдалося відкинути

економію погладжувань, знаходять контроль над задоволенням однієї з найважливіших своїх потреб, яка, на думку цього ж автора, відноситься до потреб базового рівня.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

1. У процесі розгляду побудови політичних партій нового покоління у контексті транзакційного аналізу, встановлено, що останній визначає погладжування та визнання як базові та біологічно зумовлені потреби людини на рівні із потребами у їді, диханні чи розмноженні, реалізація яких може спричинити виділення нею значних обсягів соціальної енергії.

2. У випадку обрання лідерами існуючої або ініціаторами створення нової політичної партії методики колективної роботи членів партійних підрозділів у динамічній мережі, визначений її алгоритмами системний обмін погладжуваннями стає ефективним засобом соціального самоконтролю, який може гарантувати закріплення якісно іншого стану політичної партії, як соціальної системи, що була створена внаслідок радикальної структурної трансформації традиційної партії.

3. Проведені дослідження дають підставу припустити наявність взаємозв'язку між проявленими егостанами у кожній конкретній ситуації взаємодії та активованими цими ж ситуаціями архетипами несвідомого і, разом з тим, актуалізованими цими архетипами цінностями. Таким чином, зміну ситуації взаємодії та її контекстів можна вважати тригером активації архетипів несвідомого психіки учасників і одночасно три-

гером переключення їхніх его-станів та, відповідно, тригером взаємної зміни ролей, що дозволяє розглядати визначені нами основні мотивації членів політичних партій нового покоління (конкурентну мотивацію та мотивацію визнанням) у їхньому взаємозв'язку.

4. Подолання економії погляджувань внаслідок забезпечення безперервного і алгоритмічно зумовленого обміну ними на системному рівні членами різнорівневих підрозділів політичних партій нового покоління зі змінною структурою — динамічною мережею забезпечить виникнення і підтримку у цих членів стійкої мотивації до участі у роботі партійних підрозділів, що сформована базовою потребою втамувати стимульний і структурний голод.

Перспективним напрямком подальших досліджень має стати розгляд сценаріїв розвитку політичних партій в рамках трансакційного аналізу у контексті впливу на них закону “олігархізації” Роберта Міхельса.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Плахтій Т. О.* Архетипні засади реструктуризації політичного простору // Публічне урядування: зб. № 4 (14). Червень 2018 (спецви-пуск). Київ : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2018. С. 237–253.
2. *Плахтій Т. О.* Конструювання політичних партій нового покоління (Constructing New-Generation Political Parties) [Електронний ресурс] // SSRN : веб-сайт. 31 травня 2020. Режим доступу: <https://ssrn.com/abstract=3619421>
3. *Honohan I.* (2002). Civic Republicanism. New York: Routledge

4. *Берн Э.* Игры, в которые играют люди / пер. с англ. А. В. Ярхо. Л. : Лениздат, 1992. 156 с.
5. *Штайнер К.* Сценарии жизни людей / пер. с англ. Е. М. Клиориной. СПб. : Питер, 2003. 232 с.
6. *Росс Л., Нисбетт Р.* Человек и ситуация: перспективы социальной психологии / пер. с англ. В. В. Румянского; под ред. Е. Н. Емельянова, В. С. Магуна. М. : Аспект Пресс, 1999. 429 с.
7. *Донченко О. А.* Архетиповий менеджмент: монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 264 с.
8. *Афонін Е., Мартинов А.* Українське диво: від депресії до соціального оптимізму. К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2019. 296 с.
9. *Адизес И.* Управление жизненным циклом корпораций / пер. с англ.: В. Кузина. М. : Манн, Иванов и Фербер, 2014. 512 с.
10. *Берн Э.* Трансакционный анализ в психотерапии / пер. с англ. А. Грузберга. М.: Эксмо, 2009. 416 с.

REFERENCES

1. Plakhtiy T. O. (2018). Archetypal principles behind political space realignment. *Public management: collection*, 4 (14), (Special edition). (p. 237–253). Kyiv: DP “Vydavnychiy dim “Personal” [in Ukrainian].
2. Plakhtiy T. (2020). Konstruiuvannia politychnykh partii novogo pokolinnya [Constructing New-Generation Political Parties]. *SSRN: veb-sait – SSRN: website*. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=3619421> [in Ukrainian].
3. Honohan I. (2002). Civic Republicanism. New York: Routledge.
4. Berne E. (1992). *Igry, v kotoryie igraiyut liudi* [Games People Play]. (A. Yarkho, Trans). Sankt Petersburg: Lienizdat [in Russian].

5. Steiner C. (2010). *Sstenarii zhyzni liudiei* [Scripts People Live]. (E. Klorina, Trans). Sankt Petersburg: Piter [in Russian].
6. Ross L. & Nisbett R. (1999). *Cheloviek I situatsiia: perspektivy sotsialnoi psikhologii* [The person and the situation: Perspectives of social psychology]. (V. V. Rumynskii, Trans., E. N. Yemelianova, V. S. Maguna Ed.). Moskov: Aspekt Press [in Russian].
7. Donchenko O. A. (2012). *Arxetypovyi menedzhment: monografiya* [Archetypal Management. Monograph]. Kirovograd: Imex-LTD [in Ukrainian].
8. Afonin E. & Martynov A. (2019). *Ukrainske dyvo: vid depresii do sotcialnogo optymizmu* [Ukrainian miracle: From Depression to Social Optimism]. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House [in Ukrainian].
9. Adizes I. (2014). *Upravlenie zhyznenym tsyklom korporatsii* [Managing corporate lifecycles]. (V. Kuzin, Trans). Moscow: Mann, Ivanov & Ferber [in Russian].
10. Berne E. (1961). *Transaktsionnyi analiz v psikhoterapii* [Transactional Analysis in Psychotherapy]. (A. Gruzberg, Trans). Moscow: Eskimo [in Russian].

Польська Людмила Олександрівна,
аспірант кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування Дніпровського державного аграрно-економічного університету, 49000, м. Дніпро, вул. Сергія Єфремова, 25, тел.: +38 (067) 198 03 81, e-mail: mila8118@meta.ua, <http://orcid.org/0000-0001-9868-2326>

Польская Людмила Александровна,
аспирант кафедры менеджмента, публичного управления и администрирования Днепропетровского государственного аграрно-экономического университета, 49000, г. Днепр, ул. Сергея Ефремова, 25, тел.: +38 (067) 198 03 81, e-mail: mila8118@meta.ua, <http://orcid.org/0000-0001-9868-2326>

Polska Liudmyla Alexandrovna,
postgraduate student of the Department of Management, Public Administration and Administration of the Dnieper State Agrarian and Economic University, 49000, Dnipro, Str. Serhiy Yefremov, 25, tel.: +38 (067) 198 03 81, e-mail: mila8118@meta.ua, <http://orcid.org/0000-0001-9868-2326>

АРХЕТИПИ РОЗВИТКУ ФОРМ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Анотація. Досліджено основні аспекти взаємодії публічного та приватного сектора. Проаналізовано: розвиток форм публічно-приватної взаємодії за допомогою архетипного підходу; поняття архетипу сільських територій, а також явище публічно-приватного партнерства; основні моделі публічно-приватного партнерства. Запропоновано організаційно-нормативні механізми удосконалення системи публічного управління на засадах публічно-приватного партнерства в контексті забезпечення сталого розвитку сільських територіальних громад. На основі проведеного ґрунтовного аналізу різних систем та моделей публічно-приватного партнерства було визначено основні сфери сільськогосподарського розвитку та розвитку сільських територіальних гро-

мад, щодо яких можна ефективно застосовувати інструменти публічно-приватного партнерства з метою досягнення сталого соціально-економічного розвитку сільських територій та максимально ефективного використання їх виробничого потенціалу. Також запропоновані шляхи удосконалення нормативно-правової бази, що регулює суспільні відносини у сфері публічно-приватного партнерства. Наголошується на необхідності включення сільсько-господарської сфери до переліку об'єктів публічно-приватного партнерства, визначених у Законі України “Про державно-приватне партнерство”. Доцільно також розширити саме поняття державно-приватне партнерство, використовуючи міжнародний термін “публічно-приватне партнерство”, яке більш точно визначає сутність договірних відносин, між державними та місцевими органами влади з приватними партнерами. В контексті проаналізованих нормативно-правових актів щодо розвитку інституту публічно-приватного партнерства було визначено основні сфери публічно-приватного партнерства задля розвитку сільського господарства та сільських регіонів. Загалом, запропоновано сфери які було б доцільно розвивати в рамках публічно-приватного партнерства, а саме: сфера екологічного землекористування та меліорації, агрострахування, сталий розвиток сільських регіонів за рахунок будівництва інфраструктурних об'єктів та надання послуг громаді. Таким чином, у дослідженні визначено моделі публічно-приватного партнерства, а також сфери їх застосування, що можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування для розроблення майбутніх партнерських угод щодо розвитку аграрної сфери та сталого соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, архетипний підхід, архетип сільської території, моделі публічно-приватного партнерства, аграрна політика.

АРХЕТИПЫ РАЗВИТИЯ ФОРМ ПУБЛИЧНО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБЩИН

Аннотация. Исследованы основные аспекты взаимодействия публично-го и частного сектора. Проанализированы: развитие форм публично-частного взаимодействия, с помощью архетипного подхода; понятие архетип сельских территорий и явление государственно-частного партнерства; основные модели государственно-частного партнерства. Предложены организационно-нормативные механизмы совершенствования системы публично-го управления на основе государственно-частного партнерства в контексте обеспечения устойчивого развития сельских территориальных общин. На основе проведенного анализа различных систем и моделей государственно-частного партнерства, были определены основные сферы сельскохозяйственного развития и развития сельских территориальных общин, для которых можно эффективно применять инструменты государственно-частного партнерства с целью достижения устойчивого социально-экономического

развития сельских территорий и достижения максимально эффективного производственного потенциала. Также предложены пути совершенствования нормативно-правовой базы, регулирующей общественные отношения в сфере публично-частного партнерства. Подчеркивается необходимость включения сельскохозяйственной сферы в перечень объектов государственно-частного партнерства, согласно Закона Украины “О государственно-частном партнерстве”. Целесообразно также расширить само понятие государственно-частного партнерства, используя международный термин “публично-частное партнерство”, которое более точно определяет сущность договорных отношений между государственными и местными органами власти с частными партнерами. В контексте проанализированных нормативно-правовых актов по развитию института государственно-частного партнерства, были определены основные сферы публично-частного партнерства для развития сельского хозяйства и сельских регионов. В общем, предложены сферы, которые было бы целесообразно развивать в рамках государственно-частного партнерства, а именно: сфера экологического землепользования и мелиорации, агрострахование, устойчивое развитие сельских регионов за счет строительства инфраструктурных объектов и предоставления услуг общине. Таким образом, в исследовании определены модели государственно-частного партнерства, а также сферы их применения, которые могут быть использованы органами государственной власти и местного самоуправления для разработки будущих партнерских соглашений по развитию аграрной сферы и устойчивого социально-экономического развития сельских территориальных общин.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, архетипический подход, архетип сельской местности, модели государственно-частного партнерства, аграрная политика..

ARCHETYPES OF DEVELOPMENT OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP FORMS FOR PROVIDING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIAL COMMUNITIES

Abstract. The article examines the main aspects of interaction between the public and private sectors. The analysis of the development of forms of public-private interaction is carried out, using an archetypal approach are analyzed the concept of the archetype of rural areas and the phenomenon of public-private partnership. The main models of public-private partnership are also analyzed; organizational and regulatory mechanisms for improving the public administration system on the basis of public-private partnership in the context of ensuring sustainable development of rural territorial communities are suggested. Based on the analysis of various systems and models of public-private partnership, the main areas of agricultural development and sustainable development of rural territorial communities were identified, for which the tools of public-private partnership can be effectively applied in order to achieve sustainable socio-economic development of rural areas and their production potential.

In the article, are proposed the ways for improving the regulatory framework governing public relations in the field of public-private partnership, in general, it concerns the need to include the agricultural sector in the list of objects of public-private partnership defined in the Law “On Public-Private Partnership”. It is also advisable to expand the concept of public-private partnership, using the international term “public-private partnership”, which more accurately defines the essence of contractual relations between state and local authorities with private partners. In the context of the analyzed regulatory legal acts on the development of the institution of public-private partnership, the main areas of public-private partnership for the development of agriculture and rural regions were identified. In general, are proposed areas that would be advisable to develop within the framework of public-private partnership, namely: the sphere of ecological land use and land reclamation, agricultural insurance, sustainable development of rural regions through the construction of infrastructure facilities and the provision of services to the community.

Thus, the study identifies models of public-private partnerships, as well as their areas of application, which can be used by public authorities and local governments to develop future partnership agreements for the development of the agricultural sector and sustainable socio-economic development of rural territorial communities.

Keywords: public-private partnership, archetypal approach, archetype of rural territory, models of public-private partnership, agricultural policy.

Постановка проблеми. Забезпечення сталого розвитку сільських територій та розвиток їх економічного потенціалу є основною задачею в контексті затвердженої Концепції розвитку сільських територій від 23 вересня 2015 № 995-р. [1], одним із шляхів її досягнення є розвиток співпраці між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та приватного сектору на засадах публічно-приватного партнерства. Зважаючи на недостатність фінансування, як з боку державного, так і місцевих бюджетів на вирішення всіх нагальних питань в сільській місцевості, дана форма співпраці в поєднанні з ресурсними можливостями держави і місцевих громад та

фінансових інвестицій, нових технологій та інновацій з боку приватних партнерів сприятимуть більш ефективному впровадженні проектів соціально-економічного розвитку сільських територій. Тому, для розвитку публічно-приватного партнерства в сільських регіонах, необхідно дослідити міжнародний досвід застосування даного інструменту співробітництва, а також різні моделі публічно-приватного партнерства, і визначити сфери та об'єкти публічно-приватного партнерства для сільського господарства. Даний симбіоз ресурсів та можливостей сприятиме загальному процвітанню сільських громад, активній участі громадян у розбудові своїх територій, розвит-

ку необхідних для громади сфер господарської діяльності, соціального забезпечення послугами, розбудові інфраструктурних об'єктів, стимулюванню впровадження екологічних технологій в землеробстві та інших важливих сферах сільського життя. В статті проаналізовано архетип сільської території, проаналізовано історичний досвід запровадження інструменту публічно-приватного партнерства, запропоновані нормативно-правові та адміністративно-інституційні механізми удосконалення форми публічно-приватного партнерства щодо управління об'єктами публічно-приватного партнерства. Запропоновано використання моделі “публічно-приватного” партнерства для запровадження сталих методів землекористування та охорони ґрунтів, розвитку сфери інфраструктури та надання послуг в сільській місцевості, а також розвиток аграрного страхування на засадах публічно-приватного партнерства. Загалом, в статті наголошується на важливості розширення переліку об'єктів, в рамках публічно-приватного партнерства, а також збереженні права власності та контролю за даними об'єктами і відповідальності за їх ефективне використання для досягнення цілей сталого розвитку сільської територіальної громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблематики “архетипу територій” та його впливу на державну політику вивчали в своїх працях: В. Ю. Глеба [2], О. Ковінчук [3]. Архетипний підхід в публічному управлінні та сучасні дослідження соціальної дійсності вивчали: Е. Афонін, Т. Плахтій [4],

А. Макарова [5; 6]. Актуальні питання теорії та практики публічно-приватного партнерства в Україні досліджені в працях таких науковців як: І. К. Бистряков, Д. В. Клиновий [7], А. В. Степаненко, А. А. Омельченко [8], Н. А. Третьак, О. В. Каленська [9]. Проблематикою історії явища публічно-приватного партнерства та його розвитку в сучасних умовах, займались зарубіжні вчені та дослідники: М. Rankin, Т. G. Nogales [10], F. Herman, F. Geerling-Eiff, J. Potters, L. Klerkx [11], M. J. Romero [12], N. D. Caldwell, J. K. Roehrich, G. George [13]. Механізми публічно-приватного партнерства, як інструмент для досягнення сталого розвитку сільських територій, досліджували такі науковці, як: А. М. Статівка, І. Н. Кульчій [14; 15], В. М. Онегіна, Л. А. Батюк [16], Т. П. Кальна-Дубнюк, М. В. Бесчастна [17]. Питання розвитку публічно-приватного партнерства в аграрному секторі досліджувались такими вченими, як: О. В. Жавнерчик [18], П. Ф. Кулинич [19], М. Ф. Кропивко, М. М. Ксенофонтов, Н. В. Хміль [20], М. Козін, Г. Пирченкова, О. Радченко [21], П. Шилепнитський [22], Л. О. Шашула, І. С. Денисенко [23]. Розвиток аграрного страхування на засадах публічно-приватного партнерства вивчали: Н. С. Танклевська, В. В. Яромоленко [24], К. В. Третьак [25], Н. О. Шипшанова, С. С. Совщак, Ю. В. Мельник [26], А. М. Стельмашук [27] та інші. Проте недостатньо дослідженою є тема розвитку моделей публічно-приватного партнерства та можливості їх використання та адаптації до умов застосування в аграрному секторі України.

Мета статті — архетипний аналіз поняття сільської території, явища публічно-приватного партнерства, розробка концептуальних засад використання механізму державно-приватного партнерства в сфері аграрного виробництва та сталого розвитку сільських територій.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток став новою ідеологією розвитку суспільства XXI ст., а також є альтернативою парадигмі економічного зростання, за екстенсивною моделлю господарської діяльності, яке ігнорувало екологічну складову життєдіяльності суспільства. За визначенням Комісії ООН зі сталого розвитку, головна мета сталого розвитку суспільства — задоволення потреб теперішнього покоління, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [28]. Отже, сталий розвиток громади — це керований комплексний соціально-економічний та екологічний розвиток території направлений на задоволення потреб громади із врахуванням потреб майбутніх поколінь. Для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку території потрібно максимально ефективно використовувати наявний потенціал громади, враховуючи історично обумовлені критерії виникнення та розвитку території, географічне розташування, наявні природні ресурси та культурні особливості громади, що в свою чергу і складає архетип території. Поняття “архетип території” в своїх наукових працях визначив В. Ю. Глеба — як історичне ядро міста, що має чітко виражені функціонально-стилістичні особливості [2]. Дана дефініція ви-

значає архетип території лише міста, і не враховує архетип сільської території. Але, саме сільська територія є архетипом, “праобразом” сьогоднішніх міст і сіл, тому визначення архетипу території потрібно розглядати в контексті зародження та розвитку саме сільських територій. Сільські території являються колискою національної ідентичності народу, його духовності, що в свою чергу впливає на несвідоме емоційне самовираження народу, поведінку громадян та визначає майбутній розвиток держави. Архетип сільської території визначається як історичний, територіально-функціональний та культурологічний праобраз розвитку сучасної територіальної громади. Вивчення проблематики архетипу території являється дуже важливим для розвитку науки публічного управління, адже дослідження праобразів суспільства дає можливість спрогнозувати його поведінку та майбутній розвиток, що є надважливим для розробки державної політики та механізмів публічного управління і їх ефективного впровадження. Таким чином, удосконалення механізмів публічного управління аграрним сектором економіки та сталого розвитку сільських територіальних громад є запорукою успішного проведення земельної реформи, покращення якості життя та добробуту в сільських територіальних громадах.

Одним із таких механізмів є публічно-приватне партнерство. Даний механізм не являється новою формою співпраці для публічного та приватного сектора. Насправді концесії, як найпоширеніша форма ППП, за якими приватний інвестор працює,

підтримує та здійснює розвиток інфраструктури або надає послуги із загальним економічним інтересом — даються тисячами років. Ще за часів Римської імперії, концесії служили інструментами для будівництва доріг, громадських лазень та організації роботи ринків. Інші відомі приклади включають середньовічну Європу, де вже в 1438 р. французький дворянин на ім'я Луїс де Бернам отримав в концесію річку Рейн, щоб стягувати плату за організацію перевезення по ній. Прикладів існує багато, так з початку XVII–XVIII століття, багато об'єктів інфраструктури (водні канали, дороги, залізниці) у Європі, а потім і в Америці, Китаї та Японії фінансувались приватним шляхом за концесійними договорами. Хоча ця практика існує тисячоліття, термін “публічно-приватне партнерство” (далі — ППП) був винайдений і популяризований в 1970-х роках, коли неоліберальні ідеї почали ставити під сумнів домінуючу раніше кейнсіанську парадигму про необхідність активної ролі держави в економіці в контексті низьких економічних показників, за що звинувачували уряд в його неефективності. Згодом, в 80-х роках з'явилися нові ідеї щодо нової моделі державного управління New Public Management (NPM) — це підхід, який використовує нові підходи управління в державному секторі для підвищення ефективності організації державної служби та діяльності державних установ та організацій, запроваджуючи механізми управління, які використовуються в приватному секторі. У цьому контексті ППП часто використовувались як альтернатива бюрократичним державним службам

та неефективним державним підприємствам. Було аргументовано, що передача державних повноважень та завдань для їх виконання приватним суб'єктам є основним засобом зменшення ролі держави, підвищення ефективності надання державних послуг, а також зменшити процес витіснення приватного сектора державними підприємствами [29]. В основному, ППП використовуються для інфраструктурних проектів, таких як будівництво та облаштування дитячих садків, лікарень, транспортних систем, систем водопостачання, зрошення та інших інфраструктурних об'єктів.

В міжнародній практиці термін державно-приватне партнерство “public-private partnership” (“PPP”) використовується як форма співпраці між державними органами та бізнесом, метою якого є фінансування, будівництво, оновлення, управління, обслуговування інфраструктури або надання послуг (Європейська комісія) [30]. Публічно-приватне партнерство спрямоване на фінансування, розробку, впровадження та функціонування об'єктів та послуг державного сектору і характеризується наданням довгострокових (іноді до 30 років) послуг; розподілом частини ризику з приватним сектором і включають різні форми довгострокових контрактів, укладених між юридичними особами та органами влади (Європейська економічна комісія ООН) [31]. В своєму дослідженні ми будемо використовувати термін “публічно-приватне партнерство” (далі — ППП), що є еквівалентом категорії “державно-приватне партнерство”, на нашу думку, остан-

не не зовсім відповідає нормам ЗУ “Про державно-приватне партнерство”, так як до державних партнерів законодавством визначені не лише органи державної влади, а й органи місцевого самоврядування. А отже, поняття “публічно-приватне партнерство” більше відповідає сутності терміна публічно-приватного співробітництва, щодо об’єктів державної та комунальної власності, і загальноприйнятому міжнародному визначенню “public-private partnership” (PPP, 3P, or P3).

З часом, в світі сформувалися різні моделі PPP, які розподіляють повноваження, обов’язки та ризики між публічними та приватними партнерами. Перш ніж зрозуміти, які з них найкраще зможуть підійти

саме PPP щодо сталого розвитку сільських територій, проаналізуємо основні з них, для подальшого їх ефективного використання для кожного виду договірних відносин. Моделі PPP, в основному, розрізняються щодо власності на капітальні активи, відповідальності за інвестиції, прийнятті ризиків та тривалості договорів [31]. В основному моделі PPP використовуються для двох основних цілей: розробки нових об’єктів (наприклад, спорудження зрошувальних систем) та роботи над уже існуючими (наприклад, екологізація сільськогосподарських земель). Також моделі PPP можна розділити на проекти спрямовані на: проектування, будівництво або створення об’єктів та надання послуг.

Моделі публічно-приватного партнерства

Типи моделей	Основні характеристики
1	2
1. Finance Only (FO)	Відповідно моделі “Тільки Фінансування” приватна організація, така як компанія фінансових послуг або банк, фінансує будівництво державної інфраструктури безпосередньо або за допомогою таких механізмів, як довгострокова оренда або випуск облігацій. Державний партнер несе всі ризики та витрати на будівництво та експлуатацію об’єкта
2. Design-Bid-Build (DBB)	Модель “Проектування-Пропозиція-Будівництво”. За цією моделлю державний партнер визначає вимоги до проекту, забезпечує його фінансування та проектування. Процедура закупівлі використовується для вибору приватного учасника, відповідального за будівництво. Державний партнер є власником нового побудованого об’єкта та забезпечує його обслуговування
3. Design-Build-Maintain (DBM)	У моделі “Проектування-Будівництво-Обслуговування” приватний партнер проектує, будує та підтримує інфраструктуру відповідно до специфікацій та вимог публічного партнера. Ціна, як правило, попередньо узгоджена і фіксована, тому ризики щодо вартості та забезпечення якості та обслуговування побудованого об’єкта покладається на приватного партнера. Державна установа володіє та експлуатує активи

1	2
4. Operate-Maintain (OM)	Модель “Експлуатація-Обслуговування”. У цій моделі державна установа підписує контракт з приватним партнером про забезпечення або обслуговування сервісних функцій через громадський заклад. Право власності на актив залишається за публічним партнером. Іноді цю модель відносять до аутсорсингових договорів
5. Operation License (OL)	Згідно моделі “Операційна Ліцензія”, державний орган надає ліцензію приватному суб’єкту господарювання для надання державних послуг, як правило, з обмеженим терміном дії. Ця модель часто використовується в ІТ-проектах
6. Design-Build-Operate (DBO)	Модель “Проектування-Будівництво-Експлуатація”. У цій моделі приватний партнер проектує та будує державне майно відповідно до вимог та специфікації державного партнера за фіксованою ціною. Державний суб’єкт несе фінансування та витрати. Після завершення будівництва, приватний партнер бере нерухомість в довгострокову оренду для надання послуг
7. Design-Build-Finance-Operate (DBFO)	Модель “Проектування-Будівництво-Фінансування-Експлуатація”. За цією моделлю, приватний партнер проектує, будує та фінансує новий державний об’єкт за довгостроковою орендою. Протягом періоду оренди приватний партнер експлуатує об’єкт, і після закінчення терміну дії об’єкт передається державному партнеру
8. Build-Own-Operate-Transfer (BOOT)	Модель “Будівництво-Володіння-Експлуатація-Передача”. За цією моделлю приватний партнер розробляє, будує, фінансує та керує державним об’єктом, зберігаючи при цьому право власності за франшизою, наданою державним суб’єктом. Приватний партнер стягує плату з державного органу та / або кінцевих користувачів за надані послуги. Наприкінці періоду франшизи право власності на об’єкт передається назад державному партнеру без компенсації приватному партнеру
9. Lease-Develop-Operate (LDO)	Модель “Оренда-Розробка-Експлуатація”. Приватний партнер орендує державний об’єкт, розробляє та вдосконалює його технологічно та функціонально, а також експлуатує його. Державний партнер зберігає право власності на об’єкт і отримує платежі згідно договору оренди
10. Build-Lease-Operate-Transfer (BLOT)	Модель “Будівництво-Оренда-Експлуатація-Передача”. Приватний партнер створює та здає в оренду об’єкт, тоді як право власності залишається за державним партнером. Приватний партнер надає послуги і після закінчення терміну дії договору право власності на об’єкт повертається державному партнеру
11. Buy-Own-Operate-Transfer (BUYOOT)	Модель “Купівля-Володіння-Експлуатація-Передача”. Приватний партнер купує державний об’єкт, використовує його протягом певного періоду часу та надає послугу. Після закінчення терміну дії, за згодою, об’єкт передається державному партнеру безкоштовно

12. Design-Build-Finance-Own-Operate-Transfer (DBFOOT)	Модель “Проектування-Будівництво-Фінансування-Володіння-Експлуатація-Передача”. У цій моделі приватний партнер проектує, розробляє, будує та фінансує і реалізовує публічний проект. Приватний партнер надає послуги та користується об’єктом, який є його власністю, протягом певного періоду часу. До закінчення терміну дії цього періоду право власності передається державному партнеру без компенсації
13. Build-Own-Operate (BOO)	Модель “Будівництво-Володіння-Експлуатація”. Приватний партнер створює та управляє державним майном, що перебуває у їх власності, без зобов’язання передавати активи державному партнеру. Державний партнер регулює та контролює якість послуг, що надаються приватним партнером
14. Buy-Build-Operate (BBO)	У моделі “Купівля-Будівництво-Експлуатація”, приватний партнер купує державний об’єкт за домовленістю про те, що активи повинні модернізуватися та експлуатуватися протягом певного періоду часу. Приватний партнер також надає послуги державному партнеру та/або кінцевим користувачам. Після закінчення строку приватний партнер зберігає право власності на державний актив

Джерело: Складено на основі даних Керівництва, щодо публічно-приватного партнерства в державному управлінні, Європейської економічної комісії ООН [31].

В даній таблиці приведені основні типи моделей співпраці між державними та приватними партнерами, але види моделей можуть змінюватися та доповнюватися, та в основі всіх моделей лежить визначення основних параметрів співпраці: розподіл обов’язків та ризиків між державними та приватними партнерами. Кожна з моделей має свої переваги і недоліки, тому потрібно враховувати всі ризики та можливості при застосуванні у кожному конкретному випадку, щоб отримати найбільшу користь для держави або громади. Насамперед, потрібно визначитись з видом прав на управління державним або комунальним об’єктом (користування, володіння, експлуатація, придбання, створення, будівництво, реконструкція, модернізація), визначитись з розподілом частини ризиків, умови

фінансування та залучення інвестицій. Публічно-приватне партнерство — це угода про співпрацю між двома або більше державними та приватними партнерами, як правило, довгострокового характеру (від 5 до 50 років), щодо об’єктів державної та комунальної власності. У рамках здійснення PPP можуть укладатися: концесійний договір, договір управління майном (виключно за умови передбачення у договорі, укладеному в рамках державно-приватного партнерства, інвестиційних зобов’язань приватного партнера), договір про спільну діяльність та інші договори (ст. 5. ЗУ “Про державно-приватне партнерство” [32].

Наступні елементи характеризують PPP:

- Відносно тривалий строк співпраці між державним та приватним

партнером щодо різних аспектів запланованого проекту;

- Форма фінансування проекту, частково з приватного сектору, іноді за рахунок додаткових інвестицій/додаткове залучення бюджетних коштів;

- Важлива роль приватного інвестора, який бере участь у різних етапах в проекті (проекткування, будівництво, реалізація, фінансування та ін.). Державний партнер зосереджується, в першу чергу, на визначенні цілей, яких слід досягти з точки зору, інтересу громади, якості наданих послуг, цінової політики, контролює і несе відповідальність за дотриманням цих цілей;

- Розподіл ризиків між публічним та приватним партнерами. Однак, точний розподіл ризиків визначається в кожному конкретному випадку відповідно до можливостей зацікавлених сторін, в будь-якому разі державний сектор зберігає відповідальність за надання цих послуг населенню таким чином, що приносить користь громадськості та забезпечує економічний розвиток та поліпшення якості життя громадян.

В Керівництві з розвитку публічно-приватного партнерства Європейської економічної комісії ООН, визначені основні принципи належного управління [31]: Участь; Порядність; Прозорість; Підзвітність; Чесність; Ефективність; Сталий розвиток.

В Україні, організаційно-правовими засадами реалізації співпраці між державними партнерами з приватними інвесторами, які визначають основні принципи державно-приватного партнерства визначені в на-

ступних нормативно-правових актах України: ЗУ “Про державно-приватне партнерство” від 01.07.2010 № 2404-VI [32]; ЗУ “Про концесію” від 03.10.2019 № 155-IX [33]; Підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють здійснення ППП: Постанова КМУ від 11.04.2011 № 384 “Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства” [34]; Постанова КМУ від 16.02.2011 № 232 “Про затвердження Методики виявлення ризиків здійснення державно-приватного партнерства, їх оцінки та визначення форми управління ними” [35]; Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 27.02.2012 № 255 “Деякі питання проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства” [36]; Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 26.05.2020 № 986 “Про затвердження Порядку подання державними партнерами (концесієдавцями) щорічного звіту про виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, у тому числі концесійного договору” від 06.07.2020 № 628/34911 [37]; Постанова КМУ від 01.07.2020 № 541 “Про затвердження Порядку заміни приватного партнера (концесіонера) за договором, укладеним в рамках державно-приватного партнерства (концесійним договором)” [38]; Постанова КМУ від 22.07.2020 № 621 “Про затвердження Порядку повернення концесієдавцю об’єкта концесії після припинення дії концесійного договору” [39]. Нормативно-правові засади ППП також визначені в Господарському кодексі України та Ци-

вільному кодексі України (поняття та умови договорів).

Публічно-приватне партнерство в сфері сталого розвитку сільських територіальних громад — це рівноправне і взаємовигідне співробітництво між державою, об'єднаними територіальними громадами (в особі відповідних органів державної влади чи місцевого самоврядування) та приватним сектором з метою ефективного використання ресурсних можливостей територіальної громади та залучення інвестицій, інновацій та технологій приватних інвесторів для реалізації соціально-економічних проектів, важливих для забезпечення сталого розвитку сільських територій і розвитку соціально-економічного потенціалу громади.

В ЗУ “Про державно-приватне партнерство”, сфера сільськогосподарського виробництва не врахована взагалі, окрім забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем, тільки в частині другій наголошується на можливості застосування ППП в інших сферах діяльності. Потребує також роз'яснення в законодавстві України можливість та механізм використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення для здійснення ППП. Для сільських територій сільськогосподарські землі — це основний виробничий актив, а з проведенням масштабної земельної реформи та передачі земель сільськогосподарського призначення державної власності об'єднаним територіальним громадам в комунальну власність, постає питання перед громадами сіл щодо ефективного використання та охорони земель. Ефективне управ-

ління таким масивом земель потребує зусиль як від місцевих органів влади, так і безпосередньої участі громадян. З метою покращення стану деградованих або малопродуктивних земель, ефективним інструментом є механізм публічно-приватного партнерства. Так, в сфері земельних відносин, можна виділити наступні пріоритетні заходи щодо здійснення ППП: екологізація сільськогосподарських земель; проведення заходів меліорації, щодо відновлення деградованих та малопродуктивних земель; спорудження зрошувальних систем та ін. З цією метою здійснення ППП буде досить ефективним, адже земля надається в довгострокове користування до 50 років, з чітко визначеними вимогами, які набувач прав користування земельною ділянкою повинен виконати. Так, наприклад, здійснення заходів щодо відновлення родючості ґрунтів на малопродуктивних та деградованих землях, можна представити за такою моделлю, публічний партнер надає об'єкт ППП — земельну ділянку, визначає чітко вимоги до користувача, на строк до 50 років, останній сплачує орендну плату, після якого ділянка повертається публічному партнеру. За цією моделлю публічний партнер отримує вигоду від того, що якість ґрунту покращується за рахунок здійснення заходів меліорації приватним партнером, який, натомість отримує ділянку в оренду, з можливістю розстрочки орендної плати по закінченню заходів по відновленню ґрунтів, і з правом подальшого використання сільськогосподарської землі для здійснення господарської діяльності і для повернення інвести-

цій та отримання прибутку. Враховуючи роль землі для сільської громади, яка є територіальним базисом та основним виробничим засобом, право комунальної власності на сільськогосподарську землю сільської територіальної громади повинно за нею залишатись, а приватний партнер може мати права користування земельною ділянкою, при цьому громада здійснює постійний моніторинг за виконанням всіх вимог приватним партнером. В міжнародній практиці для використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення в якості об'єкта PPP найбільше підходить модель: Lease-Develop-Operate (LDO) — Модель “Оренда-Розробка-Експлуатація”, за якою приватний партнер орендує державний об'єкт, розробляє та вдосконалює його технологічно та функціонально, а також експлуатує його. Державний партнер зберігає право власності на об'єкт і отримує платежі згідно договору оренди. В основному в проектах PPP укладається концесійний договір між концесіонером та концесіодавцем, який визначає порядок та умови реалізації проекту, що здійснюється на умовах концесії. Згідно із п. 11 ст. 1 ЗУ “Про Концесію” концесія — форма здійснення державно-приватного партнерства, що передбачає надання концесіодавцем концесіонеру права на створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт та технічне переоснащення), та/або управління (користування, експлуатацію, технічне обслуговування) об'єктом концесії, та/або надання суспільно значущих послуг у порядку та на

умовах, визначених концесійним договором, а також передбачає передачу концесіонеру переважної частини операційного ризику, що охоплює ризик попиту та/або ризик пропозиції [33]. В Законі також визначено строк, на який укладається концесійний договір він має становити не менше п'яти років та не більше 50 років, крім строку концесійного договору щодо будівництва та подальшої експлуатації автомобільних доріг, який має становити не менше 10 років. На строк договору впливає строк експлуатації об'єкта концесії та його амортизація, строк окупності інвестицій і термін необхідний для досягнення цілей проекту концесії.

Іншими досить важливими сферами щодо розвитку сільських територій до яких можуть буди залучені приватні партнери, наступні: 1) будівництво водоочищувальних систем, із застосуванням новітніх технологій, спорудження водопровідних та каналізаційних систем і наданням подальших послуг по водопостачанню для населення (в даних проектах використовується модель — LDO); 2) спорудження інфраструктурних об'єктів, таких як аграрні ринки для збуту сільськогосподарської продукції та оптової торгівлі (може застосовуватись модель — DBO); 3) розвиток сільського туризму, проведення різноманітних культурних заходів (модель PPP — OM); 4) будівництво сміттєперероблювальних об'єктів, з їх наступною експлуатацією (DBO); 5) надання соціальних послуг, управління соціальною установою, закладом (OM; OL); 6) виробництво та впровадження енергозберігаючих технологій (DBFO); 7) будівництво

та капітальний ремонт житлових будинків (DBB).

Іншою не менш важливою сферою, в якій необхідна активна участь держави та приватного сектора економіки — це страхування аграрних ризиків. Аграрний сектор — це найбільш ризикований вид господарської діяльності, на нього впливають різноманітні природні чинники (посуха, заморозки, буревії, повені та ін.), які не піддаються прогнозуванню та людському впливу. Не менш катастрофічними можуть бути фінансово-економічні ризики, наприклад, падіння ціни на сільськогосподарську продукцію. У багатьох розвинених країнах світу саме агрострахування є захистом від ризиків втрати врожаю, та падіння ціни. В Україні, агрострахування не дуже поширене, на це впливають: висока вартість агрострахування, недовіра до страхових компаній, відсутність державної підтримки та зацікавленості в розвитку аграрного страхування. Відповідно до моделей PPP, для агрострахування можна використовувати наступні моделі: Finance Only (FO), Operate-Maintain (OP), Operation License (OL). За моделлю FO приватна організація, як правило, компанія фінансових послуг, фінансує проект безпосередньо або використовує різні механізми, такі як довгострокова оренда або випуск облігацій, держава, в цьому разі, бере на себе всі або частину ризиків і витрат. Згідно із моделлю OM: приватний оператор за контрактом експлуатує державний актив протягом визначеного терміну (так званий договір аутсорсингу — передача однією компанією певних функцій та завдань на

виконання іншої, яка спеціалізується у відповідній галузі). Право власності на актив залишається за державою. Хоча, існує думка, що модель OM не належать до спектру договорів про PPP, а такі контракти розглядаються як контракти на послуги. Ще однією можливою моделлю співпраці в даній сфері може бути модель OL (Операційна Ліцензія), за якою державний орган надає ліцензію приватному суб'єкту господарювання для надання державних послуг.

Даними моделями співпраці в PPP не обмежується, адже з невинним розвитком економічних відносин, змінюються і умови співпраці PPP, але єдине, що повинно відрізняти звичайні договори про надання послуг чи інших бізнесових контрактів, — це те, що в рамках публічно-приватного партнерства повинні досягатись, насамперед, соціально-економічні та екологічні цілі, які впливають на покращення якості життя громадян України. Державний сектор, в свою чергу, контролює якість надання послуг громадськості, вирішення проблем в сільських громадах, а також несе відповідальність за ефективність реалізації публічно-приватної співпраці.

Висновки. Дана форма взаємного партнерства має досить вагомі переваги щодо управління державним та комунальним майном. Завдяки механізму PPP:

- в разі підвищується ефективність управління об'єктами державної та комунальної власності;
- покращується якість надання публічних послуг;
- використовуються новітні технології та інновації;

- запроваджуються новітні методи управління, що підвищує рівень ефективності прийнятих рішень;
- знижуються видатки державного та місцевого бюджетів на утримання бюджетних установ та об'єктів;
- розподіляються ризики між державним та приватним партнерами;
- підвищується рівень ефективності реалізованих проектів завдяки взаємному контролю та моніторингу, тим самим зникають можливі корупційні складові;
- підвищується довіра до проектів, з боку міжнародної спільноти, якщо в ньому бере участь держава або місцева влада, з одного боку, та приватний партнер, з іншого, що відкриває доступ до вигідних міжнародних фінансових інструментів.

Бюджетів сільських громад недостатньо для вирішення всіх проблем одночасно, тому саме механізм залучення приватних інвесторів на умовах публічно-приватного партнерства може стати засобом їх вирішення. Для того, щоб даний механізм запрацював, потрібно: органам виконавчої влади проводити масштабні консультування представників органів місцевого самоврядування; надати можливості приватним партнерам робити свої пропозиції щодо об'єктів ППП місцевій владі; широко застосовувати несільськогосподарські види діяльності (розвиток енергозберігаючих технологій, легку промисловість та ін.); законодавчо визначити в ЗУ "Про державно-приватне партнерство" сфери сільськогосподарської діяльності; в Законі потрібно визначити умови залучення земель сільськогосподарського призначення на умовах ППП (наприклад, передача

деградованих та малопродуктивних сільськогосподарських земель приватному партнеру на договорі концесії, так званої довгострокової оренди із визначенням умов використання та покращення якості ґрунту, при цьому право власності на сільськогосподарську ділянку залишається за місцевою владою) (адже в ст. 8. Використання земельних ділянок для здійснення державно-приватного партнерства, передбачені лише умови отримання приватним партнером земельних ділянок та/або прав на них під забудову); запровадити механізми публічно-приватної співпраці в сфері аграрного страхування, на основі розподілу фінансування та ризиків з приватним партнером. Загалом, ми можемо виділити чотири основні сфери діяльності публічно-приватного партнерства щодо розвитку сільського господарства та сталого розвитку сільських територій:

1. Сфера земельних відносин (заходи меліорації, охорони земель, спорудження зрошувальних систем, екологізація сільськогосподарських земель та ін.);

2. Сфера будівництва нових інфраструктурних об'єктів або поліпшення вже збудованих (удосконалення інженерних мереж та забезпечення розвитку соціальної інфраструктури, системи каналізації та водопостачання);

3. Сфера надання послуг громаді (освіта, спорт, рекреація, туризм, культура);

4. Сфера аграрного страхування.

Таким чином, використання механізму публічно-приватного партнерства в сфері земельних відносин,

інфраструктурних проектів, наданні послуг та аграрному страхуванні дає можливість об'єднати ресурси та фінансування держави, місцевої громади та приватних партнерів, внаслідок чого досягаються кращі соціально-економічні результати, ефективніше використовуються державні та комунальні ресурси і майно, запроваджуються інновації, передові технології, а також новітні системи управління, а саме головне досягаються цілі сталого розвитку сільських громад та аграрного сектору економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 23.09.2015 р. № 995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>.
2. Глеба В. Ю. Просторово-адміністративна організація міста Києва та архетипи територій // Публічне управління: теорія та практика. Х.: Вид-во "Док. наук. держ. упр". 2013.
3. Ковінчук О. Архетип території та його вплив на кластери в реалізації державної політики розвитку територій // Публічне управління: теорія та практика. 2015. Вип. 1 (спец. вип.). С. 116–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2015_1%28spets._21
4. Афонін Е., Плахтій Т. Архетипіка і публічне управління: стратегії сталого розвитку в умовах цивілізаційних зрушень // Український соціум. 2019. № 2 (69). С. 142–151.
5. Макарова А. Архетип як предмет досліджень у сучасній українській гуманітаристиці // Гілея: наук. вісник. 2020. № 152 (1). С. 171–176.
6. Макарова А. Архетипний підхід у сучасних українських дослідженнях соціальної діяльності: досвід української школи архетипіки // Гуманітарні візії. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2020. Т. 6. № 1. С. 54–59. URL: <https://doi.org/10.23939/shv2020.01.054>
7. Бистряков І. К., Клиновий Д. В. Проблематика імплементації європейських публічно-приватних форматів сталого господарювання в Україні // Економіка природокористування і сталий розвиток. К.: ДУ ІЕПСР НАН України. 2019. № 5 (24). С. 14–20.
8. Степаненко А. В., Омельченко А. А. Форми публічно-приватного партнерства в системі гарантування природно-техногенної та екологічної безпеки // Економіка природокористування і сталий розвиток. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2019. № 5 (24). С. 34–40.
9. Третьяк Н. А., Каленська О. В. Використання світового досвіду публічно-приватного партнерства в Україні // Економіка природокористування і сталий розвиток. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2019. № 5 (24). С. 41–47.
10. Rankin M., Nogales G., Santacoloma P., Mhlanga N., Rizzo C. Public-private partnerships for agribusiness development — A review of international experiences, FAO. 2016. Rome, Italy. URL: <http://www.fao.org/3/a-i5699e.pdf>
11. Hermans F., Geerling-Eiff F., Potters J., Klerkx L. Public-private partnerships as systemic agricultural innovation policy instruments — Assessing their contribution to innovation system function dynamics, NJAS // Wageningen Journal of Life Sciences. 2019, Vol. 88, P. 76–95. URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.njas.2018.10.001>. [---

218](http://www.sci-</div><div data-bbox=)

- encedirect.com/science/article/pii/S1573521418300332
12. *Romero M.* What lies beneath? A critical assessment of PPPs and their impact on sustainable development. 2015. URL: https://www.eurodad.org/what_lies_beneath.
 13. *Caldwell N., Roehrich J., George G.* Social Value Creation and Relational Coordination in Public-Private Collaborations // *Journal of Management Studies*. 2017. Vol. 54. Is. 6. P. 906–928. URL: doi:10.1111/joms.12268.
 14. *Статівка А. М., Кульчий І. М.* Публічно-приватне партнерство у сфері розвитку сільських територій. Проблеми правового забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні: монографія / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Харків: Право, 2016. С. 137–154.
 15. *Кульчий І. М.* Публічно-приватне партнерство як спосіб забезпечення сталого розвитку сільських територій // *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 99–108. URL: doi: 10.21564/2414-990x.138.108564
 16. *Онегіна В. М., Батюк Л. А.* Державно-приватне партнерство та розвиток сільських територій в Україні // *Актуальні пробл. інноваційної економіки*. 2017. № 2. С. 64–71.
 17. *Кальна-Дубінюк Т. П.* Соціальне партнерство в сільській місцевості з використанням потенціалу до-радчих служб / Т. П. Кальна-Дубінюк, М. В. Бесчастна // *Економіка АПК*. 2015. № 7. С. 71–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2015_7_11
 18. *Жавнерчик О. В.* Механізм державно-приватного партнерства в сфері екологізації сільськогосподарського землекористування // *Економічні інновації*. 2016. Вип. 61. С. 114–123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2016_61_13
 19. *Кулинич П. Ф.* Земельно-правові аспекти розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні на засадах публічно-приватного партнерства: шляхи вдосконалення // *Часопис Київського ун-ту права*. 2014. № 1. С. 247–251. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_58
 20. *Кропивко М. Ф.* Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором в умовах децентралізації влади та дерегуляції господарської діяльності / М. Ф. Кропивко, М. М. Ксенофонов, Н. В. Хміль // *Економіка АПК*. 2015. № 3. С. 5–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2015_3_3Literature
 21. *Kozin M., Pyrchenkova G. and Radchenko E.* Public-private partnership in the agricultural sector: empirical estimation by factorial characteristics. XIII International Scientific and Practical Conference “State and Prospects for the Development of Agribusiness — INTERAGROMASH 2020”. Volume 175, 2020. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202017513016>
 22. *Shylepnytskyi P.* The Role of the Public-Private Partnership in Local Development. *Agricultural Economics and Rural Development*. — Institute of Agricultural Economics, 2017. vol. 14(2), P. 209–216. URL: <https://ideas.repec.org/a/iag/reviea/v14y-2017i2p209-216.html>
 23. *Шашула Л. О., Денисенко І. С.* Публічно-приватне партнерство у сфері землекористування: форми забезпечення та характеристики // *Економіка природокористування і сталий розвиток*. К.: ДУ ІЕПСР НАН України. 2019. № 5 (24). С. 96–102. URL: [http://ecops.kiev.ua/files/2019\(5\)/18.pdf](http://ecops.kiev.ua/files/2019(5)/18.pdf)
 24. *Танклевська Н. С., Ярмоленко В. В.* Перспективи адаптації зарубіжного досвіду агрострахування в Украї-

- ні // Економіка харчової промисловості. 2020. Т. 12, вип. 1. С. 55–63. URL: doi: 10.15673/fie.v12i1.1669
25. *Третяк К. В.* Агросстрахування: Зарубіжний досвід та ресурси щодо його імплементації в українську страхову практику // Ефективна економіка. 2019. №1. URL: doi: 10.32702/2307-2105-2019.1.32
26. *Шипианова Н. О., Совщак С. С., Мельник Ю. В.* Зарубіжний довід аграрного страхування та можливості його впровадження у вітчизняну страхову практику // Гроші, фінанси і кредит. 2018. Вип. 22. С. 872–876. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/164.pdf>
27. *Стельмащук А. М.* Формування ринкової моделі агросстрахування на засадах державно-приватного партнерства // Інноваційна економіка. 2019. С. 13–24. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/4/5>
28. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
29. Public-Private Partnerships and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Fit for purpose? DESA Working Paper No. 148ST/ESA/2016/DWP/148 February 2016. URL: https://www.un.org/esa/desa/papers/2016/wp148_2016.pdf
30. Green Paper on public-private partnerships and Community law on public contracts and concessions (presented by the Commission), 2004. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52004DC0327>
31. United Nations Economic Commission for Europe. Guidebook on Promoting Good Governance in Public-Private Partnerships. United Nations, New York and Geneva, 2008. URL: <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/ceci/publications/ppp.pdf>
32. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>
33. Про концесію: Закон України “Про концесію” від 03.10.2019 р. № 155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#Text>
34. Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 11.04.2011 р. № 384. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/384-2011-%D0%BF#Text>
35. Про затвердження Методики виявлення ризиків здійснення державно-приватного партнерства, їх оцінки та визначення форми управління ними Постанова Кабінету Міністрів України; Методика, Форма типового документа, Перелік від 16.02.2011 р. № 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232-2011-%D0%BF#Text>
36. Деякі питання проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства Мінекономрозвитку України; Наказ, Форма, Методика [...] від 27.02.2012 № 255. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0399-12#Text>
37. Про затвердження Порядку подання державними партнерами (концесієдавцями) щорічного звіту про виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, [...] Мінеконом, торгівлі та сг; Наказ, Порядок, Форма [...] від 26.05.2020 р. № 986. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0628-20#Text>
38. Про затвердження Порядку заміни приватного партнера (концесіонера)

- за договором, укладеним в рамках державно-приватного партнерства (концесійним договором) Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 01.07.2020 р. № 541. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541-2020-%D0%BF#Text>
39. Про затвердження Порядку повернення концесієдавцю об'єкта концесії після припинення дії концесійного договору Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 22.07.2020 р. № 621. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621-2020-%D0%BF#Text>

REFERENCES

1. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku silskykh terytorii": vid 23.09.2015 № 995-r [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Concept of rural development" from 23.09.2015, № 995-r]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Hleba V. Yu. (2013). Prostorovo-administrativna orhanizatsiia mista Kyieva ta arkhetypy terytorii [Spatial-administrative organization of the city of Kyiv and archetypes of territories]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka — Public administration: theory and practice*, 3–4, 26–32 [in Ukrainian].
3. Kovinchuk O. (2015). Arkhetyp terytorii ta yoho vplyv na klasteri v realizatsii derzhavnoi polityky rozvytku terytorii [Archetype of the territory and its impact on clusters in the implementation of state policy of territorial development]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka — Public administration: theory and practice*, 1, 116–122. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2015_1%28spets._21 [in Ukrainian].
4. Afonin E., Plakhtii T. (2019). Arkhetypika i publichne upravlinnia: stratehii staloho rozvytku v umovakh tsyvilizatsiinykh zrushen [Archetypes and public administration: strategies for sustainable development in the context of civilizational changes]. *Ukrainskyi sotsium — Ukrainian Society*, 2(69), 142–151 [in Ukrainian].
5. Makarova A. (2020). Arkhetyp yak predmet doslidzhen u suchasni ukrainiskii humanitarystytsi [Archetype as a subject of research in modern Ukrainian humanities]. *Hileia — Gilea*, 152(1), 171–176 [in Ukrainian].
6. Makarova A. (2020). Arkhetypnyi pidkhid u suchasnykh ukrain-skykh doslidzhenniakh sotsialnoi diialnosti: dosvid ukrainskoi shkoly arkhetypyky [Archetypal approach in modern Ukrainian studies of social activity: the experience of the Ukrainian school of archetypes]. *Humanitarni vizii — Humanitarian visions*, 6(1), 54–59. Retrieved from <https://doi.org/10.23939/shv2020.01.054> [in Ukrainian].
7. Bystriakov I. K., Klynovyi D. V. (2019). Problematyka implementatsii yevropeiskykh publichno-pryvatnykh formativ staloho hospodariuvannia v Ukraini [Problems of implementation of European public-private formats of sustainable management in Ukraine]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i stalyi rozvytok — Environmental Economics and Sustainable Development*, 5(24), 14–20 [in Ukrainian].
8. Stepanenko A. V., Omelchenko A. A. (2019). Formy publichno-pryvatnoho partnerstva v systemi harantuvannia pryrodno-tekhnohennoi ta ekolohichnoi bezpeky [Forms of public-private partnership in the system of guaranteeing natural and man-made and environmental safety]. *Ekonomika*

- pryrodokorystuvannia i stal'yi rozvytok — Environmental Economics and Sustainable Development*, 5(24), 34–40 [in Ukrainian].
9. Tretiak N. A., Kalenska O. V. (2019). Vykorystannia svitovoho dosvidu publichno-pryvatnoho partnerstva v Ukraini [Using the world experience of public-private partnership in Ukraine]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i stal'yi rozvytok — Environmental Economics and Sustainable Development*, 5(24), 41–47 [in Ukrainian].
10. Rankin M., Nogales G., Santacoloma P., Mhlanga N., Rizzo C. (2016). *Public-private partnerships for agribusiness development — A review of international experiences*, FAO. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from <http://www.fao.org/3/a-i5699e.pdf> [in English].
11. Hermans F., Geerling-Eiff F., Potters J., Klerkx L. (2019). Public-private partnerships as systemic agricultural innovation policy instruments — Assessing their contribution to innovation system function dynamics. *NJAS — Wageningen Journal of Life Sciences*, 88, 76–95. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1016/j.njas.2018.10.001>. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1573521418300332> [in English].
12. Romero M. (2015). What lies beneath? A critical assessment of PPPs and their impact on sustainable development. *www.eurodad.org*. Retrieved from https://www.eurodad.org/what_lies_beneath [in English].
13. Caldwell N., Roehrich J., George G. (2017). Social Value Creation and Relational Coordination in Public-Private Collaborations. *Journal of Management Studies*, 54(6), 906–928. Retrieved from doi:10.1111/joms.12268 [in Ukrainian].
14. Stativka A. M., Kulchii I. M. (2016). Publichno-pryvatne partnerstvo u sferi rozvytku sil'skykh terytorii [Public-private partnership in the field of rural development]. A. P. Hetman, M. V. Shulhy (Eds.). *Problemy pravovoho zabezpechennia staloho rozvytku sil'skykh terytorii v Ukraini — Problems of legal support for sustainable development of rural areas in Ukraine*. (p. 137–154). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
15. Kulchii I. M. (2017). Publichno-pryvatne partnerstvo yak sposib zabezpechennia staloho rozvytku sil'skykh terytorii [Public-private partnership as a way to ensure sustainable development of rural areas]. *Problemy zakonnosti — Problems of legality*, 138, 99–108. Retrieved from <http://plaw.nlu.edu.ua/article/view/108564> [in Ukrainian].
16. Onehina V. M., Batiuk L. A. (2017). Derzhavno-pryvatne partnerstvo ta rozvytok sil'skykh terytorii v Ukraini [Public-private partnership and development of rural areas in Ukraine]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky — Actual problems of innovative economy*, 2, 64–71 [in Ukrainian].
17. Kalna-Dubiniuk T. P., Beschastna M. V. (2015). Sotsialne partnerstvo v silskii mistsevosti z vykorystanniam potentsialu doradchikh sluzhb [Social partnership in rural areas with the use of the potential of advisory services]. *Ekonomika APK — The Economy of Agro-Industrial Complex*, 7, 71–76. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2015_7_11 [in Ukrainian].
18. Zhavnerchuk O. V. (2016). Mekhanizm derzhavno-pryvatnoho partnerstva v sferi ekolohizatsii sil'skohospodarskoho zemlekorystuvannia [The mechanism of public-private partnership in the field of greening of agricultural land use]. *Ekonomichni innovat-*

- sii — *Economic innovations*, 61, 114–123. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2016_61_13 [in Ukrainian].
19. Kulynych P. F. (2014). Zemelno-pravovi aspekty rozvytku silskohospodarskoi kooperatsii v Ukraini na zasadakh publichno-pryvatnoho partnerstva: shliakhy vdoskonalennia [Land and legal aspects of agricultural cooperation in Ukraine on the basis of public-private partnership: ways to improve]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava — Journal of Kyiv University of Law*, 1, 247–251. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_58 [in Ukrainian].
 20. Kropyvko M. F., Ksenofontov M. M., Khmil N. V. (2015). Napriamy udoskonalennia derzhavnoho upravlinnia ahrarnym sektorom v umovakh detsentralizatsii vlady ta derehuliatsii hospodarskoi diialnosti [Directions for improving public administration of the agricultural sector in terms of decentralization of power and deregulation of economic activity]. *Ekonomika APK — The Economy of Agro-Industrial Complex*, 3, 5–14. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2015_3_3 Literature [in Ukrainian].
 21. Kozin M., Pyrchenkova G., Radchenko E. (2020). Public-private partnership in the agricultural sector: empirical estimation by factorial characteristics. State and Prospects for the Development of Agribusiness — INTERAGROMASH 2020 : *Proceedings of 13th International Scientific and Practical Conference*. (Vol. 175). Retrieved from https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/35/e3sconf_interagromash2020_13016.pdf [in English].
 22. Shylepnytskyi P. (2017). The Role of the Public-Private Partnership in Local Development. *Agricultural Economics and Rural Development, Institute of Agricultural Economics*, 14(2), 209–216. Retrieved from <https://ideas.repec.org/a/iag/reviea/v14y-2017i2p209-216.html> [in Ukrainian].
 23. Shashula L. O., Denysenko I. S. (2019). Publichno-pryvatne partnerstvo u sferi zemlekorystuvannia: formy zabezpechennia ta kharakterystyky [Public-private partnership in the field of land use: forms of provision and characteristics]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i stalji rozvytok — Environmental Economics and Sustainable Development*, 5(24), 96–102. Retrieved from [http://ecops.kiev.ua/files/2019\(5\)/18.pdf](http://ecops.kiev.ua/files/2019(5)/18.pdf) [in Ukrainian].
 24. Tanklevska N. S., Yarmolenko V. V. (2020). Perspektyvy adaptatsii zarubizhnogo dosvidu ahrostrakhuvannia v Ukraini [Prospects for adaptation of foreign experience of agricultural insurance in Ukraine]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti — Economics of food industry*, 12(1), 55–63. DOI: 10.15673/fie.v12i1.1669 [in Ukrainian].
 25. Tretiak K. V. (2019). Ahrostrakhuvannia: Zarubizhnyi dosvid ta resursy shchodo yoho implementatsii v ukrainsku strakhovu praktyku [Agroinsurance: Foreign experience and resources for its implementation in Ukrainian insurance practice]. *Efektivna ekonomika — Effective Economics*, 1. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6828> DOI: 10.32702/2307-2105-2019.1.32 [in Ukrainian].
 26. Shypshanova N. O., Sovshchak S. S., Melnyk Yu. V. (2018). Zarubizhnyi dovid ahrarnoho strakhuvannia ta mozhlyvosti yoho vprovadzhennia u vitchyznianu strakhovu praktyku [Foreign proof of agricultural insurance and the possibility of its introduction into domestic insurance practice]. *Hroshi, finansy i kredyt — Money, fi-*

- nance and credit, 22, 872–876. Retrieved from <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/164.pdf> [in Ukrainian].
27. Stelmashchuk A. M. (2019). Formuvannia rynkovoï modeli ahrostrakhuvannia na zasadakh derzhavno-pryvatnoho partnerstva [Formation of a market model of agricultural insurance on the basis of public-private partnership]. *Innovatsiina ekonomika — Innovative Economy*, 1–2(78), 13–24. Retrieved from <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/4/5> [in Ukrainian].
 28. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. (n.d.). *sustainabledevelopment.un.org*. Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> [in English].
 29. Jomo K. S., Chowdhury A., Sharma K., Platz D. (2016). Public-Private Partnerships and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Fit for purpose? DESA Working Paper № 148ST/ESA/2016/DWP/148. *www.un.org*. Retrieved from https://www.un.org/esa/desa/papers/2016/wp148_2016.pdf [in English].
 30. Green Paper on public-private partnerships and Community law on public contracts and concessions (presented by the Commission). (2004). *op.europa.eu*. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/94a3f02f-ab6a-47ed-b6b2-7de60830625e/language-en> [in English].
 31. *Guidebook on Promoting Good Governance in Public-Private Partnerships*. (2008). New York and Geneva: United Nations Economic Commission for Europe. Retrieved from <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/ceci/publications/ppp.pdf> [in English].
 32. Zakon Ukrainy “Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo” : vid 01.07.2010, № 2404-VI [Law of Ukraine “On public-private partnership” from 01.07.2010, № 2404-VI]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> [in Ukrainian].
 33. Zakon Ukrainy “Pro kontsesiiu” : vid 03.10.2019, № 155-IX [Law of Ukraine “On the concession” from 03.10.2019, № 155-IX]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#Text> [in Ukrainian].
 34. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Deiaki pytannia orhanizatsii zdiisnennia derzhavno-pryvatnoho partnerstva” : vid 11.04.2011 № 384 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “Some issues of the organization of public-private partnership” from 11.04.2011, № 384]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/384-2011-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
 35. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia Metodyky vyivlennia ryzykiv zdiisnennia derzhavno-pryvatnoho partnerstva, yikh otsinky ta vyznachennia formy upravlinnia nymy” : vid 16.02.2011, № 232 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Approval of the Methodology for Identifying the Risks of Public-Private Partnerships, Their Assessment and Determining the Form of Their Management” from 16.02.2011 № 232]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232-2011-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
 36. Nakaz Ministerstva Ekonomichnoho Rozvytku i Torhivli Ukrainy “Deiaki pytannia provedennia analizu efektyvnosti zdiisnennia derzhavno-pryvatnoho partnerstva Minekonom-rozvytku Ukrainy” : vid 27.02.2012,

- № 255 [Order of Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine “Some issues of analysis of the effectiveness of public-private partnership of the Ministry of Economic Development of Ukraine” from 27.02.2012, № 255]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0399-12#Text> [in Ukrainian].
37. Nakaz Ministerstva Rozvytku Ekonomiky, Torhivli ta Silskoho Hospodarstva Ukrainy “Pro zatverdzhennia Poriadku podannia derzhavnymy partneramy (kontsesiiedavtsiamy) shchorichnoho zvituv pro vykonannia dohovoru, ukladеноho v ramkakh derzhavno-pryvatnoho partnerstva” : vid 26.05.2020, № 986 [Order of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine “On approval of the Procedure for submission by state partners (concessionaires) of the annual report on implementation of the agreement concluded within the framework of public-private partnership” from 26.05.2020, № 986]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0628-20#Text> [in Ukrainian].
38. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia Poriadku zaminy pryvatnoho partnera (kontsesionera) za dohovorum, ukladеныm v ramkakh derzhavno-pryvatnoho partnerstva (kontsesiynym dohovorum)” : vid 01.07.2020, № 541 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the Procedure for replacement of a private partner (concessionaire) under an agreement concluded within the framework of a public-private partnership (concession agreement)” from 01.07.2020, № 541]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
39. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia Poriadku povernennia kontsesiiedavtsiu obiekta kontsesii pislia prypynennia dii kontsesiinoho dohovoru” : vid 22.07.2020, № 621 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the Procedure for returning the concession object to the concessionaire after the termination of the concession agreement” from 22.07.2020, № 621]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

УДК 35

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-226-232](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-226-232)

Романенко Євген Олександрович,

доктор наук з державного управління, професор, заслужений юрист України, Президент Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: +38 (044) 264 52 54, e-mail: poboss1978@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2285-0543>

Романенко Евгений Александрович,

доктор наук по государственному управлению, профессор, заслуженный юрист Украины, Президент Всеукраинской ассамблеи докторов наук по государственному управлению, Межрегиональная Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: +38 (044) 264 52 54, e-mail: poboss1978@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2285-0543>

Romanenko Yevhen Oleksandrovyuch,

Doctor of Science in Public Administration, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, President of the Ukrainian Assembly of Doctors of Science in Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: +38 (044) 264 52 54, e-mail: poboss1978@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2285-0543>

Непомнящий Александр Михайлович,

доктор наук з державного управління, професор, заслужений будівельник України, професор кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія

управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: +38 (044) 264 52 54, e-mail: n_a_m@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-5766-3150>

Непомнящий Александр Михайлович,

доктор наук по государственному управлению, профессор, заслуженный строитель Украины, профессор кафедры публичного администрирования, Межрегиональная Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: +38 (044) 264 52 54, e-mail: n_a_m@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-5766-3150>

ШОСТА РІЧНИЦЯ ПІДПИСАННЯ МІНСЬКИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ ЩОДО ПРИПИНЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ НА СХОДІ УКРАЇНИ: АРХЕТИПНИЙ ПІДХІД

Анотація. Визначено, що критичним щодо дій Росії був виступ Постійного представника Німеччини Крістофа Гойсгена. Зокрема, він нагадав Постпреду Росії про Будапештський меморандум, який Москва порушила, а також заявив, що з виступу представника Росії при ООН, “складається враження, що це не Росія вторглася в Україну, а Україна в Росію”.

Зазначено, що Україна провела розведення сил на трьох дільницях, а також ініціювала його ще на чотирьох. Київ також прописав план спільних кроків з виконання Мінських угод. Документ містить чіткі пропозиції спрямовані на припинення конфлікту та цілком відповідає духу і букві угод.

Відмічено, що Донбас як територія отримав розвиток завдяки величезним покладам вугілля протягом близько 200 років. Нині регіон позбавляється своїх шахт. У Донбасі за всю історію існування гірничої справи близько тисячі гірських стовбурів на 600 шахтах. Цифри приблизні, оскільки багато архівів згоріли в Донецьку ще за часів Другої Світової війни. До 2013–2014 рр. на Донбасі працювало близько 250 шахт, у ході війни залишилося 150, з яких 70 % знаходиться на території “ДНР” і “ЛНР”. В результаті бойових дій через перебої з електропостачанням неодноразово відключалися вугледобувні підприємства, що призводило до зупинки систем водовідкачування, а в ряді випадків — і до повного затоплення шахт. Згідно з даними, нині повністю не працює водовідведення на непідконтрольних територіях — від Єнакієве до Горлівки, в районі Первомайська, частково в Донецьку, Макіївці, Шахтарську, Торецькому. На сьогодні відомо про 36 підтоплених шахт.

Обґрунтовано, що райони Горлівки, Єнакієвого і Торецький вважаються вкрай токсичними. Саме тут знаходиться шахта 2-біс, яка являє собою закритий напівзруйнований ртутний Микитівський рудник. Відкачування води з шахти йде, наскільки це можливо, за допомогою зношених ще радянських насосів. Люди навколо страждають від наслідків отруєння ртуттю, з рудника за всі ці роки її дістали 30 тис. т.

Ключові слова: виконання Мінських угод, райони Горлівки, Єнакієвого, шоста річниця підписання Мінських домовленостей.

ШЕСТАЯ ГОДОВЩИНА ПОДПИСАНИЯ МИНСКИХ ДОГОВОРЕННОСТЕЙ О ПРЕКРАЩЕНИИ БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЙ НА ВОСТОКЕ УКРАИНЫ: АРХЕТИПИЧЕСКИЙ ПОДХОД

Аннотация. Определено, что критическим в отношении действий России было выступление Постоянного представителя Германии Кристофа Гойсгена. В частности, он напомнил Постпреду России о Будапештском меморандуме, который Москва нарушила, а также заявил, что из выступления представителя России при ООН, “складывается впечатление, что это не Россия вторглась в Украину, а Украина в Россию”.

В свою очередь, отмечено, что Украина провела разведение сил на трех участках, а также инициировала его еще на четырех. Киев также прописал план совместных шагов по выполнению Минских соглашений. Документ содержит четкие предложения направленные на прекращение конфликта и полностью соответствует духу и букве соглашений.

Отмечено, что Донбасс как территория получил развитие благодаря огромным залежам угля, который добывали на протяжении около 200 лет. Сегодня регион лишается своих шахт. В Донбассе за всю историю существования горного дела прорыли около тысячи горных стволов на 600 шахтах. Цифры приблизительные, поскольку много архивов сгорели в Донецке еще во время Второй мировой войны. Перед нынешней войной на Донбассе работало около 250 шахт, в ходе войны осталось 150, из которых 70 % находится на территории “ДНР” и “ЛНР”. В результате боевых действий из-за перебоев с электроснабжением неоднократно отключались угледобывающие предприятия, что приводило к остановке водооткачивающих систем, а в ряде случаев и к полному затоплению шахт. Согласно данным, на сегодняшний день полностью не работает водоотведение на неподконтрольных территориях — от Енакиево до Горловки, в районе Первомайска, частично в Донецке, Макеевке, Шахтерске, Торецкое. На данный момент известно о 36 затопленных шахтах.

Обосновано, что районы Горловки, Енакиево считаются крайне токсичными. Именно здесь, например, находится шахта 2-бис, которая представляет собой закрытый полуразрушенный ртутный Никитовский рудник. Откачка воды из шахты идет, насколько это возможно, с помощью изношенных еще советских насосов. Люди вокруг страдают от последствий отравления ртутью, с рудника за все эти годы ее получили 30 тыс. т.

Ключевые слова: выполнение Минских соглашений, районы Горловки, Енакиево, шестая годовщина подписания Минских договоренностей.

THE SIXTH ANNIVERSARY OF THE SIGNING OF THE MINSK AGREEMENT ON THE CESSATION OF HOSTILITIES IN EAST UKRAINE: ARCHETYPICAL APPROACH

Abstract. It was determined that the speech of the Permanent representative of Germany Christoph Heusgen was critical in relation to Russia's actions. In par-

ticular, he reminded the Permanent Representative of Russia about the Budapest Memorandum, Moscow violated, and also stated that from the speech of the Russian representative to the United Nations, “one gets the impression that it was not Russia that invaded Ukraine, but Ukraine in Russia”.

It has been proven that Leonid Kravchuk, in turn, noted that Ukraine conducted a disengagement of forces in three areas, and also initiated it in four more. Kyiv also outlined a plan for joint steps to implement the Minsk agreements. The document contains clear proposals for ways to end the conflict and is fully consistent with the spirit and letter of the agreements.

It is noted, that Donbas as a territory has been developed thanks to the huge deposits of coal, which have been mined for about 200 years. Today the region is losing its mines. In the Donbas, over the entire history of mining, about a thousand shafts have been dug in 600 mines. The figures are approximate, since coal has been mined in these places for 200 years and many archives burned down in Donetsk during the last war. Before this war, about 250 mines worked in the Donbas; during the war, 150 remained, of which 70 % are located on the territory of the “DNR” and “LNR”. As a result of hostilities due to power outages, coal mining enterprises were repeatedly turned off, which led to the shutdown of water-pumping systems, in some cases led to complete flooding of mines. According to the data, to date, sewerage does not work at all in the territories not controlled by Kyiv – from Yenakiieve to Horlivka, in the Pervomaisk district, partly in Donetsk, Makiivka, Shakhtarsk, Toretsk. At the moment, 36 flooded mines are known.

It has been substantiated that the Horlivka, Yenakiieve and Toretsk districts are sharply considered extremely toxic. It is here, for example, that the 2-bis mine is located, which is a closed dilapidated Mykytivskyi mercury mine. Water is being pumped out of the mine – as far as possible with the help of worn-out Soviet pumps. People around are suffering from the consequences of mercury poisoning, 30,000 tons have been received from the mine over the years.

Keywords: implementation of the Minsk agreements, Horlivka, Yenakiieve districts, the sixth anniversary of the signing of the Minsk agreements.

Постановка проблеми. Напередодні шостої річниці підписання Мінських домовленостей щодо припинення бойових дій на сході України, на вимогу Росії зібрався Рада Безпеки ООН. Постійне представництво Росії при ООН втретє, напередодні чергової річниці підписання Мінських угод, скликало засідання Рада Безпеки Організації Об’єднаних Націй для розгляду стану виконання

досягнутих домовленостей. Позицію України членам Ради безпеки представив Голова делегації України у Тристоронній контактній групі Леонід Кравчук.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою дослідження війни на Сході України, в міждисциплінарному вимірі, займалися багато вітчизняних та міжнародних експертів.

Мета статті: обґрунтувати шосту річницю підписання Мінських домовленостей щодо припинення бойових дій на сході України, з урахуванням архетипних основ.

Виклад основного матеріалу. Значна частина виступів стосувалася погіршенню ситуації на тимчасово непідконтрольних територіях, зростанню кількості обстрілів та втрат. Представники США, Німеччини та Франції назвали Російську Федерацію справжнього винуватицею військових дій на Сході України. Більшість представників країн-членів Ради Безпеки також висловили свою підтримку Україні, її суверенітету та територіальної цілісності.

Критичним щодо дій Росії був виступ і Постійного представника Німеччини Крістофа Гойсгена. Зокрема, він нагадав Постпреду Росії про Будапештський меморандум, який Москва порушила, а також заявив, що з виступу представника Росії при ООН, “складається враження, що це не Росія вторглася в Україну, а Україна в Росію”.

Леонід Кравчук, у свою чергу, надав учасникам зустрічі оновлену інформацію щодо виконання Мінських угод. Зокрема, він зазначив, що Україна провела розведення сил на трьох ділянках, а також ініціювала його ще на чотирьох. Київ також прописав план спільних кроків з виконання Мінських угод. Документ містить чіткі пропозиції спрямовані на припинення конфлікту та повністю відповідає духу і букві угод.

Україна також затвердила рамкову угоду щодо протимінної діяльності та доопрацювала план щодо розмінування на 19 погоджених май-

данчиках. Проте російська сторона під різними приводами відмовляється завершити роботу з розмінування, а також щодо чотирьох нових ділянок по розведенню сил.

“На сьогодні вже нікого не можуть ввести в оману спроби Росії переконати міжнародне співтовариство, що в Україні немає російських військ, зброї або найманців. Адже фактично Російська Федерація перетворила окремі райони Донецької і Луганської областей, а також Крим у свій великий військовий форпост”, — підсумував Леонід Кравчук [1].

В ході публічного обговорення проекту Національної економічної стратегії — 2030 на тему “Реінтеграція тимчасово окупованих територій України” 12 лютого, в Києві, було оприлюднено, що втрати України у зв’язку з окупацією Росією частини територій Донецької і Луганської областей на сьогодні вже склали 375 млрд грн без урахування вартості знаходяться там активів. Крім того за оцінками Віденського міжнародного інституту, витрати на відновлення Донецької і Луганської областей оцінюються в більш, ніж \$ 21 млрд [2].

Глава української делегації в ТКГ Леонід Кравчук під час засідання Радбезу ООН відмітив, що Донбас знаходиться на межі екологічної катастрофи. І не тільки в зв’язку з забрудненням повітря і ґрунту, вибухами боєприпасів і мін, а й внаслідок радіоактивних викидів [3].

Донбас як територія отримав розвиток завдяки величезним покладів вугілля, який добували на протязі близько 200 років. Сьогодні регіон позбавляється своїх шахт. У Донбасі за всю історію існування гірничої

справи прорили близько тисячі гірських стовбурів на 600 шахтах. Цифри приблизні, оскільки вугілля в цих місцях добували 200 років і багато архівів згоріли в Донецьку ще в минулу війну. Перед цією війною на Донбасі працювало близько 250 шахт, в ході війни залишилося 150, з яких 70 % знаходиться на території “ДНР” і “ЛНР”. В результаті бойових дій через перебої з електропостачанням неодноразово відключалися вугледобувні підприємства, що призводило до зупинки водовідкачуючих систем, що в ряді випадків призводило до повного затоплення шахт. Згідно з даними, на сьогоднішній день повністю не працює водовідведення на непідконтрольних Києву територіях — від Єнакієве до Горлівки, в районі Первомайська, частково в Донецьку, Макіївці, Шахтарську, Торецькому. На даний момент відомо про 36 підтоплених шахтах [4; 5].

З 1 липня 2017 р. від електрики відключені насоси двох шахт — “Єнакіївській” і “Полтавської” (м. Єнакієве) — і їх початок планово заливати водою — це так звана “мокра” консервація. Ці шахти знаходяться поза зоною війни, і закривають їх в ході розпочатої реструктуризації. Мокра консервація неминує призведе до підйому вод на сусідній шахті “Юних комунарів” (“Юнком” в н. п. Бунге, колишній Юнокомунарівськ), де майже три роки тому (з весни 2018 року) окупаційна адміністрація припинила відкачування підземних вод. І ця шахта теж затоплена. На шахті “Юнком” в 1979 році був проведений єдиний “промисловий” підземний ядерний вибух потужністю в 300 кілотонн з метою позбавити

найнебезпечніший рудник Союзу від шахтного газу. Передбачалося, що розтріскування порід, викликане потужним ядерним вибухом, призведе до дегазації шахти і там буде безпечніше працювати шахтарям. Експеримент не вдався, а на глибині близько кілометра утворилася капсула з оплавленими до скла стінками, якщо на ній багато вода з радіоактивними стронцієм і цезієм. Сама склоподібна капсула, порожнеча 28–30 метрів діаметром, яка називається “об’єкт Кліваж”, є потужним джерелом радіації, проходить до неї замуrowані бетонними перемичками, і ще недавно цей об’єкт був відносно надійно похований. У разі, якщо вона буде заповнена водою, вона буде розповзатися по всьому горизонтів і потрапить як мінімум в Сіверський Донець. Що призведе до того що люди не зможуть жити в регіоні протягом десятка років.

Райони Горлівки, Єнакієвого і Торецький вважаються вкрай токсичними. Саме тут, наприклад, знаходиться шахта 2-біс, яка представляє собою закритий напівзруйнований ртутний Микитівський рудник. Відкачування води з шахти йде — наскільки це можливо за допомогою зношених ще радянських насосів. Люди навколо страждають від наслідків отруєння ртуттю, з рудника за всі ці роки її дістали 30 тисяч тонн. У ситуації з шахтою 2-біс це загрожує непоправної екологічної катастрофою для всього регіону. І справа не тільки в відходах видобутку ртуті — шахтні виробки йдуть якраз під руслом каналу “Сіверський Донець – Донбас”, що постачає питною водою мільйони людей від Горлівки до Маріуполя. Якщо канал “провалиться”, води зов-

сім позбудуться і в “ДНР”, і на українських півдні і заході Донецької області [3]. Але і затоплення звичайних шахт, хоч і не призведе до настільки фатальних наслідків, але не менш небезпечно для навколишнього середовища. Істотну небезпеку становить шахтний метан, який при затопленні виробок по крутозалегаючим пластам буде підніматися на поверхню, а це реальна небезпека накопичення газу в виробничих і побутових приміщеннях і можливі вибухи. Крім газу, шахтні води виносять ще й сіль. Вони дуже засолені, в результаті їх виходу на поверхню засолюються всі підземні водні горизонти, вода в колодязях ставати непридатною для пиття. Засолюються і заболочується ґрунт. І замість пшеничних полів і фруктових садів через 2–3 роки на місці виходу вод на поверхню будуть непридатні для господарського використання солончакові пустелі і болота. Крім того, підняття шахтних вод викликає ще і зсувні явища [4].

Висновки. Завершуючи, відзначимо, що ООН також звертає увагу на катастрофічний стан системи охорони здоров'я і поширення епідемій і хвороб серед населення Донбасу. Зростає і кількість випадків стійкого до антибіотиків туберкульозу, ВІЛ, поліомієліту та COVID. Показники захворюваності на ВІЛ серед вагітних жінок в зоні конфлікту набагато перевищують середні цифри по країні. На екологічні та гуманітарні операції на сході України у держави не вистачає коштів, а міжнародне співтовариство практично рідко згадує про долю жителів цієї країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://www.radiosvoboda.org/a/rada-bezpeky-oon-minsk-domovlenosti/31101339.html>
2. <https://kurs.com.ua/novost/289441-skolko-ubitkov-ponesla-ukraina-iz-za-okkupacii-donbassa?source=ukrnet>
3. [HTTPS://WWW.PRAVDA.COM.UA/NEWS/2018/04/19/7178092/](https://www.prawda.com.ua/news/2018/04/19/7178092/)
4. Романенко Е. А. Экологическая катастрофа на Донбассе / “Prospects for the Development of Modern Science”: Materials of the III International Scientific-Practical Conference. Seoul, Korea: Regional Academy of Management, 2018. P. 84–90.
5. Zhukova I. V. Methodological aspects of public-civic communication research // Public management. 2019. № 5 (20). December 2019. P. 75–84.

REFERENCES

1. <https://www.radiosvoboda.org/a/rada-bezpeky-oon-minsk-domovlenosti/31101339.html>
2. <https://kurs.com.ua/novost/289441-skolko-ubitkov-ponesla-ukraina-iz-za-okkupacii-donbassa?source=ukrnet>
3. [HTTPS://WWW.PRAVDA.COM.UA/NEWS/2018/04/19/7178092/](https://www.prawda.com.ua/news/2018/04/19/7178092/)
4. Romanenko E. A. Jekologicheskaja katastrofa na Donbasse / “Prospects for the Development of Modern Science”: Materials of the III International Scientific-Practical Conference. Seoul, Korea: Regional Academy of Management, 2018. P. 84–90.
5. Zhukova I. V. Methodological aspects of public-civic communication research // Public management. 2019. № 5 (20). December 2019. P. 75–84.

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-233-243](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-233-243)

Семенець-Орлова Інна Андріївна,
доктор наук з державного управління,
доцент, завідувач кафедри публічного
адміністрування, Міжрегіональна Ака-
демія управління персоналом; 03039, м.
Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: +38
(044) 490 95 00; старший науковий спів-
робітник, Сумський державний педагогіч-
ний університет імені А. С. Макаренка;
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87; e-mail:
innaorlova@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9227-7426>

Семенец-Орлова Инна Андреевна,
доктор наук по государственному управ-
лению, заведующий кафедрой публичного администрирования, Межрегиональная
Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: +38
(044) 490 95 00; старший научный сотрудник, Сумской государственной педагоги-
ческий университет имени А. С. Макаренка, 40002, г. Сумы, ул. Роменская, 87, e-mail:
innaorlova@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9227-7426>

Semenets-Orlova Inna Andriivna,
Doctor of Public Administration, Head of Department of Public Management, Interregional
Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Frometivska, 2, tel.: +38 (044) 490 95 00;
Senior Research, Symu State Pedagogical University named after AS Makarenko, 40002,
Symu, Str. Romenska, 87; e-mail: innaorlova@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9227-7426>

РОЗБУДОВА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЛІДЕРСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ (В УМОВАХ COVID)

Анотація. Проаналізовано роль організаційного лідерства у сучасній сис-
темі публічного управління. Реактуалізовано проблемні аспекти розвитку
організаційного лідерства, які проаналізовано на прикладі кейсу періоду
пандемії коронавірусної інфекції.

Наголошено, що вимушені обставини зміщення роботи організацій у
віртуальний контекст зумовили нові виклики та посилення децентраліза-
ційних тенденцій в управлінні, потребу колективного лідерства. Також та-
кий контекст зумовив нові вимоги перед керівниками організацій, зокрема,
посилення рівня свого емоційного інтелекту для гнучкого реагування на

надзвичайну ситуацію та управління зростаючими емоціями тривожності з боку працівників.

Розглянуто кейси публічних організацій з метою детермінації рівня емоційного інтелекту серед керівників та ключові характеристики емоційної грамотності управлінця у кризовий період.

Запропоновано розширення сфер віртуальної реальності діяльності організацій, що забезпечить результативність за умови розвиненого організаційного лідерства. Наголошено, що розвинене організаційне лідерство потребує балансу EQ та IQ.

Ефективна команда може складатися з різних особистостей. Групова згуртованість і взаєморозуміння досягаються активними методами навчання, включаючи рольові ігри, індивідуальне управлінське консультування і тривалі соціально-психологічні тренінги. Обов'язковою умовою для формування згуртованої команди є наявність у самого керівника лідерських якостей і організаторських здібностей, його участь у всіх тренінгах компетентного ділового спілкування на однаковому рівні з іншими членами команди. З виявленням командного духу, засвоєнням корпоративної культури важливим залишається створення системи постійного моніторингу міжособистісних відносин і психологічного коригування конфліктів.

Ключові слова: публічне управління, ціннісно-орієнтоване публічне управління, організаційне лідерство, транзакційне лідерство, дистрибутивне знання.

РАЗВИТИЕ ОРГАНИЗАЦИОННОГО ЛИДЕРСТВА КАК ЭЛЕМЕНТ АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ (В УСЛОВИЯХ COVID)

Аннотация. Проанализирована роль организационного лидерства в современной системе публичного управления. Реактуализованы проблемные аспекты развития организационного лидерства, которые проанализированы на примере кейса периода пандемии коронавирусной инфекции.

Отмечено, что вынужденные обстоятельства смещения работы организаций в виртуальный контекст обусловили новые вызовы и усиление децентрализационных тенденций в управлении, необходимость коллективного лидерства. Также такой контекст обусловил новые требования перед руководителями организаций, в частности, усиление уровня своего эмоционального интеллекта для гибкого реагирования на чрезвычайную ситуацию и управления растущими эмоциями тревожности со стороны работников.

Рассмотрены кейсы публичных организаций с целью детерминации уровня эмоционального интеллекта среди руководителей и ключевые характеристики эмоциональной грамотности управленца в кризисный период.

Предложено расширение сфер виртуальной деятельности организаций. Результативная деятельность такого характера может быть обеспечена при условии развитого организационного лидерства. Отмечено, что развитое организационное лидерство требует баланса EQ и IQ.

Эффективная команда может состоять из разных личностей. Групповая сплоченность и взаимопонимание достигаются активными методами обучения, включая ролевые игры, индивидуальное управленческое консультирование и длительные социально-психологические тренинги.

Обязательным условием формирования сплоченной команды является наличие у самого руководителя лидерских качеств и организаторских способностей, его участие во всех тренингах компетентного делового общения на одинаковом уровне с другими членами команды. С появлением командного духа, усвоением корпоративной культуры важным остается создание системы постоянного мониторинга межличностных отношений и психологической коррекции конфликтов в организации.

Ключевые слова: публичное управление, ценностно-ориентированное общественное управление, организационное лидерство, транзакционное лидерство, дистрибутивное знания.

DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL LEADERSHIP AS AN ELEMENT OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT (IN THE CONDITIONS OF COVID)

Abstract. The article analyzes the role of organizational leadership in the modern public management system.

The work reupdates the issues of organizational leadership development and analyzes them by example of the case of coronavirus pandemic.

It is emphasized that the forced circumstances of shifting the work of organizations to virtual context led to new challenges and strengthening the decentralization trends in management and the need for collaborative leadership. Also, this context imposed new requirements on the managers of organizations, in particular, strengthening the level of their emotional intelligence — to response flexibly to emergencies and manage the growing anxiety of employees.

The cases of public organizations are considered to determine the level of emotional intelligence among the managers and key characteristics, which manifests the emotional literacy of the manager in a crisis period.

It is concluded to expand the areas of virtual reality of organizations' activities, which will ensure effectiveness provided that there is developed organizational leadership. It is emphasized that developed organizational leadership requires a balance of EI and IQ.

The effective team can consist of different individuals. The group cohesion and mutual understanding are achieved by active teaching methods, including role-playing games, individual management counseling and long-term social and psychological trainings. The prerequisite for forming a cohesive team is leadership qualities and organizational abilities of the manager, their participation in all trainings of competent business communication at the same level with other team members. With development of team spirit and assimilation of corporate culture, it is important to create a system for constant monitoring of interpersonal relations and psychological correction of conflicts.

Keywords: public management, value-oriented public management, organizational leadership, transactional leadership, distributive knowledge.

Постановка проблеми. В умовах пандемії коронавірусної інфекції, більшість організацій публічної та приватної сфери перейшли працювати у дистанційний формат. Цифрові технології змінюють характер лідерства, оскільки засоби уніфікованих комунікацій формують віртуальну співпрацю, змішуючи кілька режимів мультимедіа в одному середовищі.

Виникають ситуації, коли фактично кожен член організації може взяти участь у керівництві компанії, ведучи ділові взаємодії з колегами, клієнтами та партнерами. Це актуалізує проблему організаційного лідерства та його розвитку. За цих віртуальних умов, що роблять організації більш вразливими та ускладнюють планування та *performance-based management*, “м’які навички”, емоційний інтелект стають особливо важливими для управління сучасними середовищами дистанційних зустрічей.

Ситуація поширення коронавірусної інфекції актуалізувала потребу працювати якісно у дистанційному форматі. Це стало сприяючим фактором розвитку організаційного лідерства. Технології суттєво зменшили залежність від централізації. У випадку такої сфери міжособистісних відносин, як освіта, та важливості результативної міжособистісної взаємодії для забезпечення надання якісної освітньої послуги, емоційне лідерство почало відігравати все більше значення для організаційної

спроможності публічної організації не втратити клієнта в умовах кризи. Як наслідок, в період Covid-19 найбільш успішними виявляються менеджери — з розвиненим EQ, а, отже, стресостійкі і гармонійно сензитивні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання лідерства є предметом наукових досліджень відомих зарубіжних вчених: І. Аді-зеса, У. Бенніса, М. Вебера, С. Кові, Г. Мінсберга, В. Парето, Ф. Фідлера та ін. Серед вітчизняних вчених, що вивчали проблему лідерства та ціннісно-орієнтованого публічного управління, варто назвати Е. Афоніна, Р. Войтович, І. Дегтярьової, М. Логунової, С. І. Нестулі, Т. В. Новаченко та ін. У даній роботі проблема лідерства буде розглянута з точки зору нової концепції організаційного лідерства у розрізі підходу ціннісно-орієнтованого публічного управління.

Мета статті — дослідити проблеми розбудови організаційного лідерства у сучасному кризовому контексті пандемії.

Виклад основного матеріалу. Основою для появи у 1994 р. концепції організаційного лідерства стало трансформаційне лідерство [1]. Трансформаційне лідерство забезпечує ідентифікацію всіх співробітників з організацією/спільнотою.

Поняття “трансформаційне лідерство” вперше ввів Дж. Мак-Грегор Бернс, який протиставив цьому поняттю категорію “трансакційне

лідерство”. Відповідно з Дж. Бернсом, трансформаційний стиль створює суттєві позитивні зміни в житті послідовників, орієнтуючи їх на досягнення високого рівня моралі і мотивації. Послідовники таких лідерів відчують довіру, захоплення і повагу по відношенню до своїх лідерів, прагнуть робити більше, ніж розраховували спочатку. Зміни в організації засновані на спільному баченні та цілі.

На противагу цьому “трансакційне лідерство” засноване на традиційних підходах до управління через постановку завдань і контроль виконання [2]. При цьому в якості основних інструментів впливу трансформаційних лідерів виступають:

- ідентифікація і формулювання бачення лідером (подібно із *стратегічним лідерством*, але концепт останнього багато в чому базується на принципах *new public management*);
- створення відповідної робочої моделі; посилення прийняття групових цінностей; *performance management* (управління продуктивністю);
- інтелектуальна стимуляція.

На думку низки авторів, саме трансформаційне лідерство за своїми характеристиками оптимально відповідає вимогам до лідерів в компаніях знань [3]. Трансформаційні лідери впливають на базові установки і цінності співробітників організацій, створюючи погоджений образ картини реальності, що дозволяє успішно досягати організаційних цілей [4]. Дослідники вважають, що, зазвичай, цей лідерський стиль забезпечує більшу продуктивність у порівнянні з трансакційним лідерством [5].

Позицію лідера у рамках концепції трансформаційного лідерства можна порівняти із підходом “героя” у вченні Ж. Дюрана. На думку Ж. Дюрана, класичним носієм діурну в міфології є герой, який кидає виклик смерті, розриває баланс звичного рутинного буття, привносить в буттєвість горизонти далекого, перетворюючи повсякденне в трагічне. Герой — той, хто прориває, розділяє, відсікає. У функціональному сенсі героїчне тотожне первинному, що породжує опозиції, пари протилежностей, боротьбу. Герой немислимий без активностей. Ж. Дюран підкреслює функціональний і концептуальний характер героя, що створює настрій і сюжетну канву дійсності. Героїзм є властивістю денного режиму імажинера у теорії Ж. Дюрана [6].

Низка сучасних зарубіжних вчених нові теорії лідерства виводять з концепту трансформаційного лідерства (*transformative leadership*) [7]. Трансформаційне лідерство можна визначити як важливий феномен знаннєвого суспільства та економік, побудованих на знанні / організацій, що створюють знання (*knowledge-creating company*) та інтенсивно їх використовують [8].

Організаційне лідерство формує так званий колективний інтелект для досягнення результатів через організаційні межі і є все більше важливим джерелом конкурентних переваг у сучасних бізнес-середовищах, орієнтованих на команду та партнерство [9]. Організаційне лідерство передбачає розвинені спроможності лідерів будувати динамічні мережі, а, відтак, все більше потребує ство-

Підходи до визначення організаційного лідерства (дефініції)

Рік появи дефініції поняття	Зміст поняття “організаційне лідерство”
1994	Ділові відносини, що не можуть контролюватися формальними системами, але вимагають щільної мережі міжособистісних зв'язків
1994	Співпраця у колективі, в якому лідери можуть захистити процес, полегшити взаємодію і терпляче боротися з високим рівнем фрустрації
2008	Система дистрибуції результатів діяльності через кордони між різними організаціями на основі довіри та партнерства
2009	Це цілеспрямовані відносини, в яких всі сторони стратегічно вирішують співпрацювати задля досягнення спільних результатів, причому основними ресурсами є спілкування, партнерство, спільні активності та демократичне переконання
2013	Здатність лідерів брати участь, співпрацювати з бізнесом, урядом та соціальним сектором, що забезпечує ефективне управління обмеженими ресурсами на основі впровадження технологій інтелектуальної мережі та інтелектуальної урбанізації
2015	Активне поєднання індивідуальних лідерських спроможностей, що проявляє себе на поведінковому рівні у групі. Це оперативне партнерство для тренерських команд
2016	Процес залучення колективного інтелекту для досягнення результатів над організаційними кордонами, коли звичайні механізми контролю відсутні
2017	Процес узгодження цілей низки різних зацікавлених осіб та погодження на інтеграцію між і над організаціями для їх досягнення

рення культур спільної роботи для використання знання та досвіду усіх зацікавлених сторін для інновацій та їх ефективної співпраці.

Коли зміни стають єдиною можливою стабільністю, важливою організаційною характеристикою стає гнучкість. Дуже умовно всі процеси в компанії можна поділити на два профілі. В англійських джерелах вони називаються “run” (в цьому випадку доречно перевести це слово як “експлуатація”) і “change” (“зміни”). Більшість співробітників сьогодні відточують свої компетентності саме в першому: стають хорошими виконавцями, а потім і менеджерами, які працюють в рамках встановлених процесів. Проблеми, особливо у ве-

ликих організаціях, полягають в тому, що склався серйозний дисбаланс між цими двома функціями. Зрозуміло, що люди профілю “run” дуже цінні для компанії. Однак для того, щоб забезпечити гнучкість, потрібно плановірно нарощувати частку співробітників профілю “change” — тих, хто вчасно зрозуміє, коли пора змінюватися, принесе свіжі ідеї і розробить нові моделі. “Люди-зміни” часто неспроможні в управлінні стабільними, добре налаштованими процесами, тому тут йдеться саме про баланс, а не про заміщення. Трапляються також ситуації, коли не потрібно намагатися “перебудувати” хороших управлінців: краще залучити під процеси зміни молодих фахівців, або

знайти в своїй команді тих, кому це буде спочатку цікаво.

На думку Roy Braja Deeron, організаційне лідерство — це управлінський підхід, при якому керівники допомагають встановлювати стратегічні цілі організації, одночасно надихаючи людей у громаді виконувати завдання для ефективного досягнення цих цілей [10]. Сьогодні змінна культура праці вимагає від керівників організацій багато компетентностей. Технологічні досягнення принесли багато інструментів соціальної співпраці, але водночас мінливе робоче середовище робить його складним завданням. Для прикладу візьмемо випадок кризи covid-19. Ми всі усвідомлюємо ситуацію, як вона приречена економіку. Організації працюють віддалено, співробітники страждають від стресу, тривоги, багато секторів економіки зазнали глибокої кризи, а решта мають справу з її наслідками. Складно підтримувати на належному рівні організаційну культуру, поки працівники працюють вдома. Складно надати працівникам інтелектуальну підтримку та мотивувати їх у цей непростий час.

Трансформаційне лідерство вміщує новітні концепції колективного (collaborative), організаційного (organizational), стратегічного та ситуативного лідерства. Поняття лідерство у широкому значенні відображає взаємовідносини між лідером і членами групи (або іншої соціальної спільноти), що здійснює взаємний вплив один на одного в процесі руху до спільної цілі.

Виходячи з такого визначення, організаційне лідерство можна визначити як взаємовідносини, що ма-

ють характер тісної співпраці між лідером і співробітниками організації, установи, що здійснюється у процесі руху до легітимізованої спільної цілі.

Трансформаційне лідерство ефективне в організаціях різного типу, в тому числі освітніх. На формування і розвиток лідерства у закладі освіти впливають 4 складові у їх взаємозв'язку: мотиви досягнення особистих і колективних цілей, поведінка лідера, вплив лідера на групу та вплив групи на лідера. Здійснити заходи з формування і розвитку колективного лідерства освітні менеджери можуть за допомогою алгоритмів *ситуативного лідерства* [11].

Ситуація карантину довела, що для успішної діяльності потрібно здобувати нові навички.

Давайте сформулюємо найголовніші напрямки діяльності керівника організації, у яких він максимально має проявити свій емоційний інтелект:

1) проявити ініціативу в управлінні кризовими ситуаціями. У випадку відсутності стратегічного планування варто здійснити негайні заходи для подолання перешкод;

2) працювати над збереженням організаційної спільноти — прояв емпатії, навичок слухання, що можуть дещо компенсувати ефект “живого” спілкування в умовах вимушеної віртуальної комунікації;

3) бути гнучкими та адаптованими — негайною реакцією керівника на кризу стала робота вдома та використання інструментів дистанційного керування, доступних на ринку;

4) постійно комунікувати — чим більше ви спілкуєтесь, тим більше ви доноситимете своє повідомлення

безпосередньо до людей. розвиток чудових комунікативних навичок є абсолютно необхідним для ефективного керівництва. Керівник повинен вміти ділитися знаннями та ідеями, щоб передавати відчуття терміновості та ентузіазму іншим. Якщо лідер не може чітко передати повідомлення і спонукати інших слідувати за ним, тоді наявність повідомлення навіть не має значення. Варто шукати нові способи спілкування. Спілкуйтеся якомога більше, особливо неформально. Ефективне спілкування може вирішити багато проблем, з якими неможливо впоратися. Організаційні лідери, які слухають тачують, формують довіру та добру волю в організації;

5) поставити місію на перше місце, намагаючись стабілізувати свої організації для подолання поточної кризи та посилено шукати можливості на тлі складних обмежень;

6) залишатися далекозорими — долати тривожність, створювати переконливу картину майбутнього, яка надихає інших на наполегливість, передбачати нові моделі діяльності, які, ймовірно, визначать завтрашній день.

Для поліпшення співпраці на всіх рівнях організації важливо, щоб професіонали набували емоційного інтелекту (EI) — здатності розвивати усвідомленість та управління емоціями в собі та інших [12]. Дослідження показують, що EI здатний впливати на результати діяльності в організаціях, зокрема тих, в яких бажаними є успішні переговори та співпраця. Показавши, що зростання EI покращує елементи співпраці, пов'язані з інтеграцією ідей, компромісів та спіл-

кування, дослідження John Donald Cox рекомендує впроваджувати нові методи вдосконалення здібностей у членів команди, які в кінцевому підсумку можуть покращити ефективність команди та співпрацю. John Donald Cox підкреслює, що вплив EI на співпрацю максимізується, коли команди складаються з осіб, які мають досвід керівництва та досвід роботи в командах більше одного року. За результатами дослідження вченого також встановлено, що із зростанням EI здатність до співпраці у віртуальному середовищі працівників значно зростає.

Отже, багато сучасних вчених наголошують на потребі розвитку атмосфери співпраці в сучасній культурі організаційної діяльності [13; 14]. З метою вдосконалення співпраці на всіх рівнях організації, дуже важливо, щоб керівники розвивали емоційний інтелект як здатність розвивати обізнаність та управління емоції в собі та інших [15]. Крім того, важливо максимізувати спільні стратегії співпраці на основі сильних сторін, можливостей, прагнень.

Висновки. Організаційне лідерство передбачає підхід широкого використання експертних знань працівників, а, тому, масштабну активність лідерів, спрямовану на формування і розвиток у членів своїх команд особливих поведінкових навичок і рис, які є базовими для набуття знань у динамічному суспільстві знань. Таких лідерів можна позначити як «лідери, які наділяють знаннями». Саме вони здатні стимулювати розвиток у співробітників особливих рис, що дозволяють навчатися і ефективно

працювати зі знаннями. Даний тип лідерів характеризується високою надійністю в очах своїх послідовників, що підсилює позитивний ефект використання владного статусу.

Інтелектуальний зв'язок між лідером і послідовниками є найважливішим фактором, лідерською стратегією майбутнього, що в контексті органу публічної влади вірогідно матиме високоінтелектуальний характер у відповідь на запити знаннєвого суспільства. Відтак, тепер керівник не проявлятиме в організації інтелектуальне домінування, а буде одним із працівників-інтелектуалів, які значною мірою однаково володітимуть експертним знанням в організації. Керівника виділятимуть його здібності нарощувати інтелектуальну спроможність організації через психологічні фактори, зокрема забезпечення належних умов для спільної діяльності та колективної роботи. Можливо, ми тоді матимемо підстави говорити про напівлатентне/напіввіртуальне лідерство.

Робота виконувалася за рахунок бюджетних коштів Міністерства освіти і науки України, наданих на виконання науково-дослідного проєкту “Інноваційна складова безпеки сталого розвитку старопромислових регіонів України: стратегічні напрями інституційного забезпечення і трансферу технологій в інноваційних ландшафтах” (№ 0121U100657).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Замулин А.* Лідерство в епоху знань // Науч. доклад. № 1(R). 2012. СПб.: ВШМ СПбГУ. 44 с.
2. *O'Flynn J.* From New Public Management to Public Value: Paradigmatic Change and Managerial Implications // Australian Journal of Public Administration. 2007. № 66(3). Mode to access: doi:10.1111/j.1467-8500.2007.00545.x
3. *Dobbs R., Walker P.* (2010). Transformational Leadership: A Blueprint for Real Organizational Change, Dobbs Leadership.
4. *Liang T.* The new intelligence leadership strategy for iCAS Thow Yick // Human Systems Management. 2007. № 26.
5. *Vigoda-Gadot E.* New public management values and Person-Organization Fit: A socio-psychological approach and empirical examination among public sector personnel / E. Vigoda-Gadot, Meiri S. // Public Administration. 2008. № 86(1). Mode to access: doi:10.1111/j.1467-9299.2007.00703.x
6. *Durand G.* (2016). Les Structures anthropologiques de l'imaginaire, Paris: Dunod.
7. *Талєб Н.* Антикрихіть. Про (не) вразливе у реальному житті. К. : Наш формат, 2018. 408 с.
8. *Semenets-Orlova I.* Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities / I. Semenets-Orlova, Y. Kyselova // Public management. June 2018 (Special edition). № 4 (14). P.264–269, <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i14.118>
9. *Politis J.* The influence of managerial power and credibility on knowledge acquisition attributes // Leadership & Organization Development Journal. 2005. № 26 (3).
10. *Roy B.* Organizational Leadership in the Time of Covid-19 [Internet Resources]. 2020. Mode to access: <https://blog.vantagecircle.com/organizational-leadership/>

11. Vecchio R. The Utility of Situational Leadership Theory / R. Vecchio, R. Bullis, D. Brazil // *Small Group Research*. 2006. P. 407–424.
12. Cox J. (2016) Emotional Intelligence and Collaboration: Implications for Teams / J. Cox, M. Cole [Internet Resources]. Mode to access: <https://doi.org/10.5465/ambpp.2016.13299>
13. Goleman D. Emotional intelligence. New York: Bantam Books, 1995.
14. Semenets-Orlova I. Functional and role-playing positions in modern management teams: an educational institution case study / I. Semenets-Orlova, A. Klochko, V. Tolubiyak, L. Sebalov, M. Rudina // *Problems and Perspectives in Management*. № 18(3). P. 129–140.
15. Anand R. Emotional intelligence and its relationship with leadership practices / R. Anand, G. Udayasuriyan // *International Journal of Business and Management*. 2010. № 5(2). P. 65–71.
6. Durand G. (2016). *Les Structures anthropologiques de l'imaginaire*. Paris: Dunod.
7. Taleb N. (2018). *Antykryxkist* [Antimalice]. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
8. Semenets-Orlova I. & Kyselova Y. (2018). Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities, *Publichne urjaduvannja — Public management*, 4(14), 264–269. Retrieved from doi:10.31618/vadnd.v1i14.118 [in English].
9. Politis J. (2005). The influence of managerial power and credibility on knowledge acquisition attributes, *Leadership & Organization Development Journal*, 26(3) [in English].
10. Roy B. (2020). *Organizational Leadership in the Time of Covid-19*. Retrieved from <https://blog.vantagecircle.com/organizational-leadership/>.
11. Vecchio R., Bullis R. C. & Brazil D. (2006). The Utility of Situational Leadership Theory. *Small Group Research*, 37, 407–424.
12. Cox J. & Cole M. (2016). *Emotional Intelligence and Collaboration: Implications for Teams*. Proceedings, 1. Retrieved from <https://doi.org/10.5465/ambpp.2016.13299>
13. Goleman D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam Books, 1995.
14. Semenets-Orlova I., Klochko A., Tolubiyak V., Sebalov L. & Rudina M. (2020). Functional and role-playing positions in modern management teams: an educational institution case study. *Problems and Perspectives in Management*, 18(3). Retrieved

REFERENCES

- from 129–140. doi:10.21511/ppm.18(3).2020.11
15. Anand R. & Udayasuriyan G. (2010). Emotional intelligence and its relationship with leadership practices, *International Journal of Business and Management*, 5(2), 65–71.

УДК:351.82:659.1]-027.21

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-244-256](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-244-256)

Сердечна Людмила Василівна,
кандидат наук з державного управління, тел.: +38 (095) 551 78 85, e-mail: lvserdechna@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4311-3596>

Сердечная Людмила Васильевна,
кандидат наук по государственному управлению, тел.: +38 (095) 551 78 85, e-mail: lvserdechna@gmail.com, [https // orcid.org / 0000-0002-4311-3596](https://orcid.org/0000-0002-4311-3596)

Serdechna Liudmyla Vasylyzna,
Candidate of sciences in public administration, tel.: +38 (095) 551 78 85, e-mail: lvserdechna@gmail.com, [https // orcid.org / 0000-0002-4311-3596](https://orcid.org/0000-0002-4311-3596)

РЕКЛАМНИЙ МІФ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. З використанням соціокультурного підходу надано оцінки рекламі як складової сучасної масової культури, соціального і культурного явища. Розглянуто проблеми, пов'язані з феноменом рекламної міфотворчості. Виявлено, що завдяки використанню міфологічних технологій реклама набуває функції міфу як маніпулятора масовою свідомістю. Зазначено, що рекламний простір є суцільно символічним і міфологічним, а рекламна міфотворчість стала частиною масової культури, що призводить до експлуатації міфологічного мислення людей і певною мірою чинить деструктивний вплив на суспільство в цілому.

Дослідження концентрується на визначенні напрямку державного управління і також на проблемі додаткових напрямів регулювання реклами. Показано, що реклама як соціокультурний феномен вимагає комплексних підходів до державного регулювання даної сфери з метою забезпечення балансу інтересів суспільства і рекламної індустрії, захисту прав споживачів реклами.

Доведено необхідність зміни концептуальних основ регулювання у сфері реклами на основі ціннісних установок, посилення ролі процесів регулювання громадських інститутів, залучення громадськості до вирішення актуальних проблем суспільства та захисту його морально-етичних цінностей. За-

пропоновано ряд обмежень щодо рекламного контенту, заходів з посилення законодавчого і розвитку громадського регулювання.

Доведено, що реклама як соціальний інститут активно формує смислові характеристики соціокультурних явищ, які зумовлюють трансформації масової поведінки, культурних і моральних цінностей українського суспільства. Показано, що використання соціокультурного підходу відкриває шлях до дослідження наслідків рекламної діяльності, які зумовлюють соціальні зміни в суспільстві.

Ключові слова: реклама, міф, масова комунікація, система цінностей, соціокультурні трансформації, регулювання.

РЕКЛАМНЫЙ МИФ КАК ДЕТЕРМИНАНТА СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ

Аннотация. С использованием социокультурного подхода дана оценка рекламе как составной современной массовой культуры, социального и культурного явления. Рассмотрены проблемы, связанные с феноменом рекламного мифотворчества. Показано, что благодаря использованию мифологических технологий, реклама приобретает функции мифа как манипулятора массовым сознанием. Показано, что рекламное пространство является символичным и мифологичным, а рекламное мифотворчество стало частью массовой культуры, что приводит к эксплуатации мифологического мышления людей и в определенной степени оказывает деструктивное влияние на общество в целом.

Данное исследование связано с направлением государственного управления и концентрируется на проблеме дополнительных направлений регулирования рекламы. Показано, что реклама как социокультурный феномен требует комплексного подхода к государственному регулированию данной сферы с целью обеспечения баланса интересов общества и рекламной индустрии, защиты прав потребителей рекламы. Доказана необходимость изменения концептуальных основ регулирования в сфере рекламы на основе ценностных установок, усиления роли в процессах регулирования общественных институтов, привлечения общественности к решению актуальных проблем общества и защите его морально-этических ценностей. Предложен ряд ограничений рекламного контента, мероприятий по усилению законодательного и развитию общественного регулирования.

По результатам исследования сделан вывод, что реклама как социальный институт активно формирует смысловые характеристики социокультурных явлений, которые обуславливают трансформации массового поведения, культурных и нравственных ценностей украинского общества. Показано, что использование социокультурного подхода открывает путь к исследованию последствий рекламной деятельности, которые обуславливают социальные изменения в обществе.

Ключевые слова: реклама, миф, массовая коммуникация, система ценностей, социокультурные трансформации, регулирование..

ADVERTISEMENT MYTH AS A DETERMINING OF SOCIOCULTURAL TRANSFORMATION

Abstract. The article uses a sociocultural approach to analyze advertising communication as an integral part of modern mass culture, social and cultural phenomenon. The problems associated with the phenomenon of advertising myth-making are considered. It is shown that through the use of mythological technologies, advertising acquires the functions of a myth as a manipulator of mass consciousness. The article shows that advertising space is symbolic and mythological. Advertising myth-making, as a part of mass culture, leads to the exploitation of people's irrational thinking and, to a certain extent, exerts a destructive effect on society as a whole.

This study is related to the direction of public administration and focuses on the problem of additional directions of advertising regulation. It is shown that advertising as a socio-cultural phenomenon requires an integrated approach to government regulation in this area in order to balance the interests of society and the advertising business, protect the rights of advertising consumers and the interests of society. The necessity of changing the conceptual foundations of regulation in the field of advertising on the basis of value attitudes, strengthening the role in the regulation of public institutions, involving the public in solving urgent problems of society and protecting its moral and ethical values is proved. A number of restrictions on advertising content, measures to strengthen legislative and development of social regulation have been proposed.

According to the results of the study, it was concluded that advertising as a social institution actively forms the semantic characteristics of socio-cultural phenomena that determine the transformation of mass behavior, cultural and moral values of the Ukrainian society. It is shown that the use of the sociocultural approach opens the way to the study of the consequences of advertising, which determine social changes in society.

Keywords: advertising, myth, mass communication, value system, socio-cultural transformations, regulation.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю наукового аналізу соціальних і культурних змін, що відбуваються в сучасному суспільстві під впливом рекламної масової комунікації. Сучасна реклама в Україні за досить невеликий в історичному розумінні період втратила свою початкову функцію розповсюдження комерційної інформації та

стрімко перетворилась на потужний соціальний інститут, що впливає на економіку, політику, культуру, стан суспільної моралі і інші сфери соціально-економічного життя суспільства.

Як складова частина сучасної масової культури високотехнологічна рекламна комунікація набуває самостійного смислового і соціокультурного значення. До цього додаються

проблеми, що пов'язані із феноменом рекламної міфотворчості. При створенні реклами використовуються міфологічні технології, завдяки яким реклама і набуває функції міфу як маніпулятора масовою свідомістю.

Отже актуальність обраної теми обумовлена необхідністю проведення соціокультурного аналізу сприйняття реклами суспільством, розуміння її соціальних наслідків, перспектив розвитку суспільства і адекватності регулювання рекламної сфери.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження реклами як складової соціального простору здійснено в працях багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників реклами, як теоретичне підґрунтя в даному дослідженні використані публікації українських авторів, зокрема Н. М. Лисиці. Сучасні соціокультурні трансформації неможливо досліджувати без врахування фактору комунікативних практик. Найбільш глибоко серед вітчизняних науковців реклама як специфічна форма комунікації знайшла відображення в працях Г. Г. Почепцова.

Міфологія в рекламі широко представлена в працях філософів, зокрема Р. Барта, М. Еліаде. Досить всебічно реклама як продукт міфології досліджена в наукових публікаціях Л. Л. Геращенко. Корпус проблем, що пов'язані із феноменом міфотворчості у вітчизняній рекламі, знайшов своє відображення в наукових працях української дослідниці Л. М. Хавкіної.

У статті автор використовує положення по означеним проблемам з досліджень учасників семінарів “Еранос”, зокрема К. Юнга, М. Еліаде, Б. П. Вишеславцева, а також одного з найяскравіших учасників “Ераносу” — французького антрополога, соціолога, дослідника уявного Жільбера Дюрана. У вітчизняній науковій літературі його ідеї поки що не отримали належного висвітлення.

Вказані наукові розробки стали теоретичним підґрунтям дослідження рекламних комунікацій в соціокультурному просторі сучасного українського суспільства. Проте проблеми регулювання реклами як соціокультурного явища і різновиду комунікативної технології на даний час досліджені недостатньо.

Мета статті. Мета роботи полягає в дослідженні на основі соціокультурного підходу впливу реклами на суспільну систему, зміну та формування культурних цінностей українського суспільства, доведенні того, що рекламні міфи є домінантою суспільства масового споживання і фактором соціокультурних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все, зупинимось на змісті поняття “соціокультурний”. Об’єкт, який це поняття характеризує, досить багатогранний, що обумовлює і різноманітність трактувань у науковій літературі — “від максимальної узагальненості (нова парадигма) до детальної конкретизації (взаємини між культурним, соціальним і людиною)” [1, с. 150]. У даній статті поняття “соціокультурний” розглядається як взаємовідноси-

ни між окремо взятими поняттями “культурне” і “соціальне”.

У сучасних дослідженнях соціальних явищ науковці активно використовують соціокультурний підхід. Його специфіка полягає у відмові від спрощеного погляду на суспільство як сукупність суспільних відносин і перетворення простору взаємодії між культурою і соціальністю в фокус пояснення і розуміння [2, с. 29]. В даному контексті як соціокультурний феномен розглядається і така сфера як реклама.

Як показали результати соціологічного аналізу рекламної діяльності вітчизняної дослідниці Н. М. Лисиці, сучасна реклама в Україні стала потужним соціальним інститутом, що впливає на інші соціальні інститути суспільства та на узагальненого споживача і викликає трансформації у суспільстві в цілому [3]. У дослідженнях українських вчених з філософії та соціології реклама визнається соціальним регулятором, зокрема у такій сфері життя нашого суспільства як споживання, яке розглядається як “суттєвий компонент соціалізації”, що впливає на всі компоненти соціальної структури суспільства [4, с. 73]. Проте роль реклами в соціумі не обмежується формуванням попиту і зміною споживацької поведінки, “рекламна комунікація постає засобом створення нових соціальних зв’язків та нових форм свідомості” [5, с. 73].

Рекламний простір є суцільно символічним і міфологічним. В процес створення образів залучені різні символи, що викликають почуття приналежності до ідеального світу, який створюється рекламою.

А її символічна мова є механізмом трансляції міфу. Рекламний простір також структурно організується як міф, сенс якого базується на уявленнях про світ, що містять у своїй основі архетипи, тобто загальнолюдські, споконвічні образи (домінанти), як визначає їх К. Г. Юнг [6, с. 75]. Рекламу можна назвати однією з форм сучасної міфотворчості, при створенні реклами активно використовуються міфологічні технології, завдяки яким вона і набуває функції міфу.

У даній статті під міфом ми розуміємо, за визначенням Жільбера Дюрана, “динамічну систему символів, архетипів і схем, яка під впливом імпульсів від схем, організовує себе в розповідь. Міф — це вже ескіз раціоналізації, так як в ньому символи перетворюються в слова, а архетипи в ідеї” [7]. На переконання Ж. Дюрана, саме “міф є модулем історії, а не навпаки” [8, с. 27]. З даним визначенням узгоджується і точка зору Г. Г. Почепцова, “під міфом ми будемо розуміти ті чи інші стереотипні уявлення масової свідомості, що часто ведуть своє походження з минулого” [9, с. 23].

У своїх публікаціях філософ і учасник міжнародного інтелектуального співтовариства “Еранос” М. Еліаде стверджує, що міф всюди-сущий, він заявляє про себе в різних сферах соціального і культурного життя. Міфологічні моделі легко виявити в політичних ідеологіях, системі освіти, релігійного життя, а також в досвіді повсякденності, масовій свідомості, в сфері дозвілля і, звичайно ж, в рекламі. На думку філософа, “сучасна людина підпадає під вплив сильнодіючої, навіть якщо

і розсіяної, міфології” [10]. Міф поступово витіснив реальність з реклами, користуючись вдалим терміном відомого дослідника феномена міфу в ХХ ст. Роллана Барта, “випарив” її [11, с. 129].

Як масова комунікація і вагома складова медіа-простору реклама в сучасному суспільстві, особливо з урахуванням розвитку такого явища як світоглядний вакуум, відіграє важливу роль у формуванні системи ціннісних детермінант. Трансформації, що відбуваються в культурному просторі, в значній мірі зумовлюються впливом реклами на суспільство. Суцільна комерціалізація культури і розмивання етичних норм, в свою чергу, стали наслідком ідеології споживання, формування якої відбувалось під активним впливом реклами [12].

Реклама як і міф визначається комплексом соціокультурних норм і моделює систему цінностей [13, с. 4, 6]. При цьому реклама — “найбільш яскравий показник процесу зміни парадигми мислення, комунікаційної ситуації. І в кінці-кінців соціокультурної динаміки” [14, с. 150].

Автори багатьох досліджень сходяться на думці, що реклама створює нові, переважно деструктивні, зразки поведінки, ціннісні орієнтири та форми ідентичності, стимулює споживацькі тенденції. Реклама формує певну систему соціальних символів, що вказує як на функціональні, так і на символічні ресурси товарів, пропонуючи за допомогою їх споживання долучитися до референтної групи. Цей рекламний семіотичний простір з його цінностями заміщає собою дійсно соціально значущі цін-

ності і навіть легітимізує протилежні ціннісні орієнтації.

Ціннісні орієнтації сформовані рекламою обумовлюють і споживацьке ставлення до культури. Більше того, реклама сама стала складовою частиною масової культури. Як показали дослідження Л. М. Хавкіної, особливості функціонування реклами, зокрема рекламна міфотворчість, “не лише забезпечують досягнення прагматичної мети, але й часто активно сприяють входженню рекламного персонажа чи афоризму у простір масової культури й загалом формуванню пріоритетів та установок реципієнтів, відчутно забезпечуючи при цьому виконання рекламою традиційно міфологічних функцій” [15, с. 230].

Американський науковець з Гавайського університету Голді Хайко досліджує рекламу в частині її емоціонального та психологічного впливу на суспільство, вивчаючи на практичних прикладах довгостроковий ефект реклами. В науковій статті “Вплив реклами на суспільство” він відмічає, що довгостроковий ефект має такі негативні наслідки, як маніпулювання дітьми, дискримінаційні практики у відношенні жінок, стимулювання надмірного споживання. При цьому, на його думку, реклама легко вкорінюється саме зв’язком з міфами. Особливо це стосується реклами, що орієнтована на молоду аудиторію, оскільки на молодих людей легше впливати [16].

На думку американських дослідниць архетипів в рекламі Маргарет Марк та Керол С. Пірсон з Сейбрукського університету, “вперше за всю історію людства загальні міфи

почали здавати свої позиції, і місце загальних священних переказів зайняла реклама” [17, с. 322]. Застосування архетипів в рекламі — це використання їх позитивного потенціалу з метою отримання прибутку.

Висновки вчених стали результатом вивчення практики маркетингу і реклами. Їх думку щодо важливості міфів в рекламі підтверджують і фахівці рекламної індустрії, хоча оцінки даного явища вченими і рекламистами не у всьому співпадають. Фахівці рекламної індустрії впевнені, що сьогодні практично у всіх успішних маркетингових стратегіях і рекламних кампаніях експлуатується міфологічна комунікація, яка будується на принципах так званого в рекламному середовищі сторітелінга (storytelling). Цей новітній термін в буквальному сенсі значить розказування казок, історій. Як маркетингова технологія — це передача необхідних сенсів у формі історії, використання форми історії для того, щоб захопити увагу людини та забезпечити її необхідною мотивацією. “Причина проста: історії працюють. Хороші історії працюють і продають” [18].

Розглянемо проблему на окремих прикладах вітчизняної комерційної реклами. В даному дослідженні не розглядаються рекламні звернення політичного характеру, проте політична реклама також є міфологічною, вона продукує міф про суспільно-політичну сферу буття країни. І вона також, на думку дослідниці феномену рекламної міфотворчості Л. М. Хавкіної, є вагомим чинником формування світогляду й життєвих установок членів соціуму [15, с. 104].

Також і соціальна реклама є складовою міфологізованого рекламного дискурсу. Але комерційна реклама має виключну питому вагу і саме нею перенасичений рекламний простір.

Автор обрала всього декілька репрезентативних прикладів з невичерпного моря комерційної рекламної інформації. При цьому практично в кожне звернення рекламісти вкладають міф, який прагнуть зробити посередником в комунікації, щоб підвищити її ефективність, переконати адресата споживати, споживати і споживати. У згаданому вище дослідженні Голді Хейко саме на прикладах довів, що реклама маніпулює “найсильнішими бажаннями людей та найбільшими страхами, щоб переконати їх придбати бажані товари” [16].

Найбільш яскраво міфологічні технології українських рекламистів відобразились в рекламі послуг з відверто сумнівною користю — це так звана “національна лотерея” чи “ставки на спорт”. Використовуючи цілу низку сюжетів з всесвітньо відомими спортсменами і медіа-персонами, автори рекламної кампанії у 2020 р. експлуатували класичний міф, де герой володіє неймовірною силою та перемагає, і створили власний міф, який став салоганом кампанії, “грають вони — перемагаєш ти”.

У рекламі алкогольної продукції, в брендах мережевих ігор і зокрема в описаній вище замаскованій рекламі азартних ігор використовуються архетипи і символи, що залучають людину в негативне поле чарівності зла та наділяють соціальним статусом культурно-нелегітимні стилі життя.

Наукові дослідження підтверджують, що існує “потік реклами, яка підкріплює негативний потенціал архетипу або його прояви на самих низьких рівнях”, в тому числі і для впливу на підлітків і дитячу аудиторію [17, с. 326].

Досить поширений в рекламі прийом — використання архетипу передчуття свята. Одним з найяскравіших прикладів використання цього казкового сюжету є різдвяна вантажівка Coca-Cola. Зауважимо, що реклама даного світового бренду і транснаціонально компанії взагалі у вітчизняному рекламному просторі посідає вагоме місце. Використовує святковий архетип вже на протязі багатьох років і вітчизняний пивний бренд “Львівське Різдвяне”. Розробники реклами супроводжують її салоганом “Львівське Різдвяне” — традиційний початок свят”. Експлуатація міфу про те, що “створити різдвяний настрій та зробити ваші зимові дні теплішими” може пиво, свідчить про неповагу до релігійних цінностей в християнській країні, особливо зухвала пропаганда алкоголю підчас Різдвяного посту [19].

Сучасний ізраїльський історик Ю. Н. Харарі в своїй популярній книзі “Sapiens” досить глибоко дослідив проблему, як в новітній історії людина розумна керується не розумом, а плодами уявного. Протягом життя сучасної людини її “бажання формуються під впливом пануючих в суспільстві міфів” [20, с. 140]. Особливу увагу вченого привернула мода на подорожі, яку він не рахує природною, а підґрунтя її вбачає в тому, що люди прийняли рекламний міф романтичного споживання.

“Споживацька ідеологія вчить, що для щастя слід споживати якомога більше продуктів і послуг... Зауважте, сьогодні будь-яка реклама — це невеличкий міф про те, як черговий продукт чи послуга покращать ваше життя” [20, с. 141].

Україну теж не оминула мода на подорожі. Українці всім серцем сприйняли романтичний міф. Власні спостереження автора показують, що вітчизняна реклама подорожей значною мірою базується на гендерних стереотипах, програмує поведінку споживачів. Треба зауважити, що взагалі у вітчизняній рекламі існує проблема дискримінаційних практик у відношенні жінок [15, с. 137].

Безумовний “король” вітчизняної реклами — це всілякі гаджети і мобільні телефони. Де також діють свої міфи. “Українська міфологія надихнула Samsung на зйомки містичного відео в Карпатських лісах”, — це про рекламу Samsung, яка у 2018 р. увійшла до п’ятірки найбільш популярних українських реклам [21].

Використовуючи в своїх посланнях глибинні образи і символи, реклама, по суті, бере участь у формуванні нового типу культури. Фахівці рекламної галузі визнають, що міфи, які створюються рекламою, вкорінюються в культурі [22]. Неможливо заперечувати, що творчий потенціал реклами, в тому числі і в частині міфотворчості, має значні позитивні прояви, але в даному дослідженні наголос зроблено на дисфункціях реклами. І нижче буде розглянуто питання щодо особливостей та додаткових напрямів її регулювання.

Державне регулювання рекламної діяльності в сучасній Україні має економічну ринкову парадигму. Однак реклама — потужний засіб масової комунікації, який має різнобічний вплив на суспільство, в тому числі деструктивний. На даний час вона сформувалась у впливовий соціальний інститут і відповідно вимагає іншого підходу до регулювання, а саме соціального, або в більш широкому сенсі соціокультурного. Для мінімізації деструктивного впливу реклами актуальною проблемою стає, з одного боку, культурологічна експертиза використовуваних в рекламній сфері технологій, з іншого, формування корпоративної етики професійної спільноти, що здатна обмежити технологічне свавілля і задати духовно-моральний вимір професійної діяльності в галузі реклами.

В Україні досі відсутня чітка законодавча база щодо змісту і форми подачі рекламної інформації, яка була б заснована на експертній оцінці фахівців, а отже маніпулятивні прийоми активно застосовуються в рекламі. Враховуючи те, що маніпулювання пов'язано з порушенням прав людини, маніпулятивні можливості реклами повинні чітко обмежуватися в статтях законів та етичних кодексах, що діють в сфері реклами.

В сучасних умовах, “масова свідомість вимагає такої ж до себе уваги, як і свідомість індивідуальна. З цієї причини проблеми розробки методів соціального управління ніколи не будуть сходять зі сцени”, — відзначає український дослідник в галузі комунікативних технологій Г. Почепцов [23, с. 550]. Проблема розробки ефективних методів соці-

ального управління актуальна і для управління сферою реклами як масової комунікації.

Виходячи з викладеного, використання соціокультурного підходу відкриває шлях до розгляду соціальних практик, що можуть забезпечити необхідні зміни в діяльності інституту реклами, а також активізацію участі громадських інститутів.

Суспільство має посилати більш гучний сигнал рекламній індустрії. Громадські організації повинні активніше захищати права споживачів, опановувати нові знання в сфері масових соціальних комунікацій і поширювати їх в суспільстві з меншою активністю ніж це робить рекламна індустрія.

Філософ і фахівець у галузі державного права, учасник “Ераносу” Б. П. Вишеславцев, розглядаючи проблему співвідношення ціннісних установок, підкреслює важливість того, щоб зберігалось “почуття свободи і автономії особистості, яке дорожче будь-якого задоволення матеріальних потреб людини. [...] Важливо, щоб “сини віку цього” не були в усіх відношеннях більш хитромудримі ніж “сини Царства”, по слову цієї таємничої притчі” [24]. В розглянутій ситуації, коли рекламна індустрія у боротьбі за прибутки користується найсучаснішими знаннями щодо психології людини, залучає потужний творчий потенціал, що базується на міфах та архетипах, рекламісти, “сини віку цього”, виявляються добре озброєними. Тож суспільству, “синам Царства”, також необхідно включати відповідні важелі і в регулюванні галузі, і активніше спрямовувати зусилля громадських

інститутів на масову просвіту споживачів та адекватне сучасним викликам “озброєння” громадських організацій, в тому числі ґрунтуючись і на архетипний підхід.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В процесах стрімких радикальних змін в сучасному українському соціумі значну роль відіграє реклама, а отже соціокультурний підхід до її дослідження представляє загальну цілісну картину реклами як соціокультурного феномену, який в умовах світоглядного вакууму відіграє важливу роль у формуванні системи ціннісних детермінант. Соціокультурні трансформації, зміна інформаційного простору призводять до формування нової системи цінностей, що істотно впливає на соціум. Масовий характер реклами відповідно зумовлює проблеми її функціонування, зокрема таку як вплив на соціальну і культурну сферу, в тому числі і деструктивний.

В статті показано, що рекламний простір є суцільно символічним і міфологічним. Реклама є одним з видів сучасної міфотворчості, що в свою чергу створює умови для маніпулювання поведінкою споживачів, формує ціннісні орієнтації суспільства, пропонуючи моделі стилів життя та стереотипи поведінки. Використовуючи в комерційних цілях світоглядні стереотипи, спираючись на архетипні уявлення, реклама заповнює ідеальний світ людини міфологією споживання як завданням і метою життя, нав'язує певний образ життя індивіду, що відповідно має негативні соціокультурні наслідки.

Таким чином, реклама як соціокультурний феномен вимагає комп-

лексних підходів до державного регулювання даної сфери з метою забезпечення балансу інтересів суспільства і рекламної індустрії, захисту прав споживачів реклами. Визначено, що вирішення проблеми потребує залучення до участі в регулюванні і контролі громадськості, розширення сфери соціальної активності населення з метою вироблення в суспільстві механізмів захисту від негативного впливу реклами.

Перспективи подальшого дослідження полягають у конкретизації напрямів взаємовідносин та взаємодії з громадськістю в системі державного управління рекламою. Також варто зосередити увагу на дослідженні нових викликів в сфері соціальних і зокрема рекламних комунікацій, які внесла диджиталізація та інформатизація всіх сфер життя суспільства; активізації використання інструментів регулювання онлайн реклами з боку держави та контролю з боку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Рудакова И. В.* Социокультурный подход как методологический принцип // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2017. № 11 (85). С. 159–162.
2. *Ахиезер А. С.* Философские основы социокультурной теории и методологии // Вопросы философии. 2000. № 9, С. 29.
3. *Лисиця Н. М.* Реклама як соціальний інститут: дис. ... д-ра соціологічних наук: спец. 22.00.03 “Соціальна структура, соціальні інститути та

- соціальні відносини”. Ун-т внутрішніх справ. Харків, 1999.
4. *Лященко А. В.* Соціально-культурний вплив реклами на формування та зміну ціннісних орієнтацій // Вісник Дніпропетровського ун-ту. Серія: Соціальні комунікації. Літературознавство. Вип. 10. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2008. С. 71–76.
 5. *Набруско І. Ю.* Споживання і реклама в сучасному світі: проблеми інституалізації // Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Соціологія. 2010. № 1–2. С. 72–75.
 6. *Юнг К. Г.* Психология бессознательного: пер. с нем. М.: Канон, 1998. 400 с.
 7. *Жильбер Дюран.* Антропологические структуры воображаемого. Введение. “Бесполезные” образы [Электронный ресурс] // Касталия. Режим доступа: <https://castalia.ru/perewody/eranos-perevody/2703-zhilber-dyuran-antropologicheskie-strukturyi-voobrazhaemogo-vvedenie-bespoleznyie-obrazyi.html> — Название с экрана.
 8. *Durand Gilbert.* Figures mythiques et visages de l'oeuvre: de la mythocritique — la mythanalyse. Paris: Dunod, 1992. 364 p.
 9. *Почепцов Г. Г.* Символы в политической рекламе. К.: Принт Сервис, 1997. 332 с.
 10. *Элиаде М.* Мифы современного мира [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.aquarun.ru/psih/relig/relig1p1.html> — Название с экрана.
 11. *Барт Р.* Избранные работы: Семиотика: Поэтика: Пер. с фр. М.: Прогресс, 1989. 616 с.
 12. *Дорошкевич А. С.* Суспільство споживання: морально-соціальні наслідки // Вісник Нац. юрид. академії України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2012. №4 (14). С. 76–86.
 13. *Герашенко Л. Л.* Реклама как миф: автореф. дис. ... д-ра философских наук [Электронный ресурс]. М., 2006. Режим доступа: https://static.freereferats.ru/_avtoreferats/01003306922.pdf
 14. *Притчин А. Н.* Миф и реклама / А. Н. Притчин, Б. С. Терemenko // Общественные науки и современность. 2002. № 3. С. 149–163.
 15. *Хавкіна Л. М.* Сучасний український рекламний міф : монографія. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2010. 352 с.
 16. *Hayko G.* Effects of Advertising on Society [E-resource] / Regime to access: <https://hilo.hawaii.edu/campuscenter/hohonu/volumes/documents/Vol08x16EffectsofAdvertisin-gonSociety.pdf>
 17. *Марк М.* Герой и бунтарь. Создание бренда с помощью архетипа / М. Марк, К. Пирсон. СПб.: Питер, 2005. 336 с.
 18. *Непряхина П.* 7 историй, которые вы сможете использовать в рекламе бренда [Электронный ресурс] / Режим доступа: / <https://rb.ru/opinion/7-stories/> — Название с экрана.
 19. Львівське Різдвяне — Магія Різдва 26.12 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=1gl4oTlok3c> — Назва з екрана.
 20. *Харари Ю. Н.* Sapiens. Краткая история человечества. М.: Синдбад, 2018. 512 с.
 21. “Пятерка” популярных украинских реклам [Электронный ресурс] / Режим доступа: <https://www.cosmo.com.ua/5-luchshih-ukrainskih-reklamnih-rolikov-2017/> — Название с экрана.
 22. *Попова Р.* Как реклама формирует современную мифологию [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.lookatme.ru/mag/live/inspiration-lists/197655-ad-myths> — Название с экрана.

23. Почепцов Г. Г. Имиджология. М.: СمارтБук, 2009. 575 с.
24. Вышеставцев Б. П. Кризис индустриальной культуры. [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://marsexxx.com/lit/vyshe-slavcev-krizis_industrialnoy_kultury.htm#078 — Название с экрана.

REFERENCES

1. Rudakova I. V. (2017). Sociokul'turnyj podhod kak metodologicheskij princip [Sociocultural approach as a methodological principle]. *Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i juridicheskie nauki, kul'turologija i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki – Historical, philosophical, political and legal sciences, cultural studies and art history. Questions of theory and practice*, 11, 159–162 [in Russian].
2. Akhiezer A. S. (2000). Filosofskie osnovy sociokul'turnoj teorii i metodologii [Philosophical foundations of sociocultural theory and methodology]. *Voprosy filosofii – Philosophy questions*, 9, 29 [in Russian].
3. Lysytsia N. M. (1999). Reklama yak sotsialnyi instytut [Advertising as a social institution]. *Doctor's thesis*. Kharkiv: University of Internal Affairs [in Ukrainian].
4. Liashchenko A. V. (2008). Sotsialno-kulturnyi vplyv reklamy na formuvannya ta zminu tsinnisnykh orientatsii [Socio-cultural influence of advertising on the formation and change of value orientations]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu – Bulletin of Dnipropetrovsk University*, 10, 71–76 [in Ukrainian].
5. Nabrusko I. J. (2010). Spozhyvannia i reklama v suchasnomu sviti: problemy instytualizatsii [Consumption and advertising in the modern world: problems of institutionalization]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka – Bulletin of Kyiv National University. T. Shevchenko*, 1–2, 72–75 [in Ukrainian].
6. Jung G. (1998) *Psikhologiya bessoznatel'nogo* [Psychology of the unconscious]. Moscow: Kanon [in Russian].
7. Durand Gilbert. *Antropologicheskie struktury' voobrazhaemogo. Vvedenie. "Bespolezny'e" obrazy'* [anthropological structures of the imaginary]. (n.d.). Retrieved from <https://castalia.ru/perewody/eranos-perevody/2703-zhilber-dyuran-antropologicheskie-strukturyi-voobrazhaemogo-vvedenie-bespoleznyie-obrazyi.html> [in Russian].
8. Durand Gilbert. (1992). *Figures mythiques et visages de l'oeuvre: de la mythocritique – la mythanalyse*. Paris: Dunod.
9. Pochepczov G. G. (1997). *Simvol'y v politicheskoy reklame* [Symbols in political advertising]. Kyiv: Print Servis [in Russian].
10. Eliade, M. *Mify' sovremennogo mira* [Myths of the modern world]. (n.d.). Retrieved from <http://www.aquarun.ru/psih/relig/relig1p1.html>
11. Barthes, R. (1989). *Izbranny'e raboty': Semiotika: Poe'tika* [Selected works: Semiotics: Poetics]. Moscow: Progress [in Russian].
12. Doroshkevich A. S. (2012). Suspilstvo spozhivannya: moralno-soczialni naslidki [Consumer society: moral and social consequences]. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho – Bulletin of the National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise*, 4, 76–86 [in Ukrainian].
13. Gerashhenko L. L. (2006). *Reklama kak mif* [Advertising as a myth]. Doctor's thesis. Moscow. (n.d.) Retrieved from https://static.freereferats.ru/_avtoreferats/01003306922.pdf [in Russian].
14. Pritchin A. & Teremenko B. S. (2002). *Mif i reklama* [Myth and advertising].

- Obshchestvennye nauki i sovremennost'* — *Social sciences and modernity*, 3, 149–163 [in Russian].
15. Khavki'na L. M. (2010). *Suchasnij ukrayinskij reklamnij mif* [Modern Ukrainian advertising myth]. Kharkiv: Kharkivske istoriko-filologichne tovaristvo [in Ukrainian].
 16. Hayko G. *Effects of Advertising on Society*. (n.d.) Retrieved from <https://hilo.hawaii.edu/campuscenter/hohonu/volumes/documents/Vol08x-16EffectsofAdvertisingonSociety.pdf>
 17. Margaret Mark and Carol S. Pearson, (2005). *Geroy i buntar* [The Hero and The Outlaw]. St. Petersburg: Peter [in Russian].
 18. Nepryakhina P. *7 istorij, kotorye vy smozhete kotorye vy smozhete ispolzovat v reklame brenda* [7 stories you can use in brand advertising]. (2016). Retrieved from / <https://rb.ru/opinion/7-stories/> [in Russian].
 19. *Lvivske Rizdvyane — magiya rizdva* [Lvivske Rizdvyane — Magic Rizdva]. (2020). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=1gl4oTlok3c> [in Ukrainian].
 20. Harari Y. N. (2018). *Sapiens. Kratkaya istoriya chelovechestva* [Sapiens. A Brief History of Humanity]. Moscow: Sindbad [in Russian].
 21. *"Pyaterka" populyarnykh ukraïnskikh reklam* ["Five" popular Ukrainian advertisements]. (2017). Retrieved from <https://www.cosmo.com.ua/5-luchshih-ukraïnskikh-reklamnih-rolikov-2017/> [in Russian].
 22. Popova R. *Kak reklama formiruet sovremennuyu mifologiyu* [How advertising shapes modern mythology]. (2020). Retrieved from <http://www.lookatme.ru/mag/live/inspiration-lists/197655-ad-myths> [in Russian].
 23. Pochepczov G. G. (2009). *Imidzhelogiya* [Imageology]. Moscow: SmartBook [in Russian].
 24. Vysheslavcev B. *Krizis industrialnoj kultury* [Industrial culture crisis]. (n.d.). Retrieved from http://marsexxx.com/lit/vysheslavcev-krizis_industrialnoy_kultury.htm#078 [in Russian].

Сушиї Олена Володимирівна,

доктор наук з державного управління, завідувачка лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 04070, м. Київ, вул. Андріївська, 15, тел.: +38 (067) 910 99 26, e-mail: a_s_y2000@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-4364-7571>

Сушиї Елена Владимировна,

доктор наук по государственному управлению, заведующая лабораторией методологии психосоциальных и политико-психологических исследований, Институт социальной и политической психологии НАПН Украины, 04070, г. Киев, ул. Андреевская, 15, +38 (067) 910 99 26, e-mail: a_s_y2000@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-4364-7571>

Sushyi Olena Vladimirovna,

Doctor of Science in Public Administration, Head of department, Institute of Social and Political Psychology of the NAES of Ukraine, 04070, Kyiv, 15 Str. Andriivska, tel.: +38 (067) 910 99 26, e-mail: a_s_y2000@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-4364-7571>

УЯВНЕ, АРХЕТИПИ І СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ

Анотація. порушено проблему інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління в частині соціального прогнозування. Виокремлено наступні проблемні зрізи, які особливо важливі для України як країни, що перебуває у стані пролонгованої соціетальної кризи і на тлі якої змушує відповідати на постпандемійні виклики сьогодення. Перший зріз стосується розроблення психологічно-обґрунтованих стратегій та технологій антикризового управління, що характеризує здатність державно-управлінського корпусу до перспективного бачення та стратегічного мислення. Другий зріз стосується розроблення психологічно обґрунтованих підходів до здійснення соціального прогнозування. Обидві проблемні зрізи взаємозалежні й обумовлюють один одне та, водночас, потребують уточнення в частині актуалізації власне

їх соціально-психологічної обґрунтованості. Таким чином, проблема полягає в окресленні можливостей та меж застосування психологічних підходів у соціальному прогнозуванні (на прикладі соціальної архетипіки та соціології уявного Ж. Дюрана). Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що під час прогнозування необхідно враховувати не тільки особливості тієї чи іншої ситуації, а й відповідний (характерний для ситуації) психологічний стан соціальних груп і спільнот. З огляду на те, що прогноз може виконувати як попереджувальну, так і мотиваційну функцію, недооцінка значущості аналізу ірраціональної сфери масової (колективної) свідомості в єдності її свідомих та несвідомих компонентів може виявитися невиправданим недбальством. Врахування мотиваційної складової людської поведінки, що зазнає впливу як свідомих, так і несвідомих компонентів, може суттєво розширити методологічний арсенал прогностики. Своєю чергою, це актуалізує запит на узагальнення доробку соціально-психологічної науки та визначення психологічних принципів при прогнозуванні соціальних процесів, що потребує подальшої кропіткої роботи.

Ключові слова: соціальне прогнозування, соціальна архетипіка, масове (колективне) свідоме і несвідоме, антикризове управління.

ВООБРАЖЕНИЕ, АРХЕТИПЫ И СОЦИАЛЬНОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ: ВОЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ ПРИМЕНЕНИЯ

Аннотация. Затронута проблема информационно-аналитического обеспечения государственного управления в части социального прогнозирования. Выделены следующие проблемные срезы, которые особенно важны для Украины как страны, которая находится в состоянии пролонгированного социетального кризиса и на фоне которого вынуждена отвечать на постпандемийные вызовы. Первый срез касается разработки психологически обоснованных стратегий и технологий антикризисного управления, характеризующий способность государственно-управленческого корпуса к перспективному видению и стратегическому мышлению. Второй срез касается разработки психологически обоснованных подходов к осуществлению социального прогнозирования. Оба проблемных среза взаимосвязаны и обуславливают друг друга, и в то же время требуют уточнения в части актуализации собственно их социально-психологической обоснованности. Таким образом, проблема, которая определяет цель представленной статьи, заключается в обозначении возможностей и ограничений применения психологических подходов в социальном прогнозировании (на примере социальной архетипики и социологии воображаемого Ж. Дюрана). Результаты проведенного исследования дают основания утверждать, что при разработке прогноза необходимо учитывать не только особенности той или иной ситуации, но и соответствующее (характерное для ситуации) психологическое состояние социальных групп и сообществ. Учитывая то, что прогноз может выполнять как предупреждающую, так и мотивационную функцию, недооцен-

ка значимости анализа иррациональной сферы массового (коллективного) сознания в единстве сознательных и бессознательных компонентов может оказаться неоправданной халатностью. Учет мотивационной составляющей человеческого поведения, которое испытывает влияние как сознательных, так и бессознательных компонентов, может существенно расширить методологический арсенал прогностики. В свою очередь, это актуализирует запрос на обобщение наработок социально-психологической науки и определения психологических принципов, необходимых при прогнозировании социальных процессов, что требует дальнейшей кропотливой работы.

Ключевые слова: социальное прогнозирование, социальная архетипика, массовое (коллективное) сознательное и бессознательное, антикризисное управление.

IMAGINATION, ARCHETYPES AND SOCIAL FORECASTING: OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS OF APPLICATION

Abstract. The article deals with the problem of information and analytical support of public administration in terms of social forecasting. The following problematic cross-sections are highlighted, which are especially important for Ukraine as a country that is in a state of prolonged societal crisis and against which it must respond to today's post-pandemic challenges. The first cross-section concerns the development of psychologically sound strategies and technologies of crisis management, which characterizes the ability of the public administration to a forward-looking vision and strategic thinking. The second cross-section concerns the development of psychologically sound approaches to the implementation of social forecasting. Both problem cross-sections are interdependent and condition each other, and, at the same time, need to be clarified in terms of actualization of their actual socio-psychological validity. Thus, the problem that determines the purpose of the proposed article is to outline the possibilities and limits of the application of psychological approaches in social forecasting (on the example of G. Durand's social archetypes and sociology of the imaginary). The results of the study suggest that the development of the forecast must consider not only the characteristics of a situation but also the appropriate (characteristic of the situation) psychological state of social groups and communities. Given that the forecast can perform both a preventive and motivational function, underestimating the importance of analysing the irrational sphere of mass (collective) consciousness in the unity of its conscious and unconscious components may be unjustified negligence. Considering the motivational component of human behaviour, which is influenced by both conscious and unconscious components, can significantly expand the methodological arsenal of prognosis. In turn, this actualizes the request for generalization of the best practices of socio-psychological science and the definition of psychological principles in predicting social processes, which requires further painstaking work.

Keywords: social forecasting, social archetypes, mass (collective) conscious and unconscious, anti-crisis management.

Постановка проблеми. Найбільшою глобальною кризою нашого століття названо Covid-19. Її глибина та масштаби колосальні: пандемія коронавірусу вразила весь світ, підриваючи основні засади політичної, економічної, суспільної життєдіяльності. Наразі людство тільки-но намагається досягнути далекосяжні наслідки кризових проявів, викликаних пандемією. За різними прогнозами епідемія Covid-19 не лише здатна призвести до економічних збитків та суспільного колапсу. Кожна криза окремо може стати сейсмічним поштовхом, здатним кардинально змінити світовий устрій та характер відносин у системі людина – суспільство – держава.

Коли світ зазнає кардинальних змін кожна країна потребує на ефективний та далекоглядний уряд, здатний долати перешкоди безпрецедентного й глобального масштабу. Щоб бути готовим до розв'язання різноманітних проблем, у т. ч. викликаних пандемією, такий уряд мусить прогнозувати (передбачати) ймовірні кризові виклики, оцінювати їх вірогідні наслідки, розробляти відповідні рішення з метою їх попередження чи подолання, пропонувати альтернативні довгострокові стратегії розвитку. Іншими словами, сучасна доба вимагає від урядів перспективного бачення та стратегічного мислення.

Актуальність даної проблеми для України зумовлена специфікою її розвитку: країна тривалий час перебуває у стані пролонгованої соціальної кризи, що позначається на всіх сферах суспільного життя [1]. Наразі на тлі соціальної кризи

українські урядовці змушені відповідати на постпандемійні виклики сьогодення. Втім, як не прикро, вітчизняні урядовці не можуть похвалитися успіхами у вирішенні важливих для українського суспільства і держави питань, свідченням чого стають невтішні рейтинги та низька довіра громадян до різних державних інституцій та рішень, що приймаються. Як що ж виходити з того, що прогнозування є основою стратегічного планування та умовою ефективного функціонування органів державної влади, то оцінка 3,6 бала за 10-бальною шкалою, якою наприкінці 2020 р. вітчизняні експерти оцінили рівень прогнозованості розвитку держави на наступний рік, — говорить про вкрай низьку спроможність управлінського корпусу до системного передбачення та неготовність відповідати викликам часу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Без науково обґрунтованого передбачення неможливо вчасно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики. З цією метою в Україні створено відповідні підрозділи, аналітичні центри, науково-дослідні установи, діяльність яких власне і здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади, що складає відповідну основу для формування стратегічних завдань, від ефективності яких залежить майбутнє нашої країни. Зокрема, інформаційно-аналітичне забезпечення здійснюють Міжвідомча комісія з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки та оборони України, Національний інститут стратегічних досліджень, Служба інформацій-

но-аналітичного забезпечення органів державної влади, Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку та ін. Аналітичну інформацію готують різні науково-дослідні установи, які функціонують в структурах НАН України та НАПН України, серед них: Інститут економіки та прогнозування НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, Інститут соціології НАН України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України та інші. Українські соціологічні служби регулярно оприлюднюють результати соціологічних досліджень, серед них: Центр ім. О. Разумкова, Фонд “Демократичні ініціативи” ім. І. Кучеріва, Київський міжнародний інститут соціології, Соціологічна група “Рейтинг” та ін. Названі інформаційно-аналітичні служби забезпечують урядовців необхідною і достатньою кількістю аналітичної інформації для прийняття того чи іншого ефективного управлінського рішення, при цьому даються прогнози щодо можливих наслідків прийняття чи неприйняття таких рішень, чи бездіяльності [3].

Між тим, навколо інформаційно-аналітичного забезпечення та супроводу органів державної влади утворилася якась дивна ситуація. З одної сторони, складається враження, що більшість інформаційно-аналітичних служб, які функціонують в Україні, працюють автономно, за конкретними оперативними чи постійно діючими запитами своїх бенефіціарів, та конкурують між со-

бою; між ними відсутня координація для спільного формування й використання джерельної бази з метою відстеження тенденцій і динаміки суспільного розвитку. Попри те, що чимало інформації розташовано на просторах Інтернету та перебуває у відкритому доступі, здається, що аналітикам стає дедалі складніше охопити багатоплановий та громіздкий емпіричний матеріал, який відображає різноманітні параметри суспільного розвитку. Зокрема, можуть ґрунтовно аналізуватись одні (умовно — генеральні) соціальні процеси та явища і поза увагою лишатись інші факти (умовно — другорядні), які начебто не мають суттєвого значення, проте опосередковано впливають на тенденції та динаміку їх розвитку. В результаті чимало заявлених прогнозів не знаходять свого підтвердження в практиці суспільної життєдіяльності.

З іншої сторони, складається враження, що численні аналітичні записки, інформаційні довідки, які готуються різними науковими установами і в яких докладно описується сутність тієї чи іншої проблеми, підходи та оптимальні шляхи її вирішення, надаються прогнози як позитивних, так і негативних наслідків тощо, не дістають належної уваги з боку урядовців або ж, що набагато гірше, використовуються залежно від кон'юктурних коливань. Як наслідок нівелюється наукова обґрунтованість суспільного розвитку та необхідність підвищення ефективності соціального програмування, планування та управління у цілому.

На цьому, в далеко не безхмарному світі соціальної прогностики,

тлі вимальовується суттєва прогалина — недостатня увага як з боку експертного середовища, так і з боку урядовців до доробку вітчизняної соціально-психологічної науки, що не стоїть на місці і здатна зробити вагомий внесок у пізнання та пояснення соціального світу. Річ у тому, що якою б кількістю емпіричних шкал не вимірювався соціальний світ, зрозуміло, що в людському суспільстві соціального немає і не може бути без людини, а отже, і без її пристрастей, переживань, уявлень, емоцій, волі, тобто без усього того, що прийнято називати психікою [4].

Сучасна прогностика належить до інтегративних галузей знання, оскільки охоплює соціально значущі проблеми, які заздалегідь не можна розподілити по окремих департаментах науки. Відтак роль соціально-психологічних аспектів людської життєдіяльності у соціальному прогнозуванні та соціальному проектуванні важко переоцінити. Однак їх недооцінка, зокрема, наприклад, таких аспектів, як: архетипи колективного несвідомого, уявлення людини про дійсність, ситуаційні чинники соціальної поведінки тощо, неминуче призводить до неадекватних оцінок ситуацій з боку осіб, які приймають відповідні рішення і які не здатні прорахувати всі можливі наслідки і результати від їх прийняття. Неналежа увага при прогнозуванні до людського чинника, людських ресурсів і можливостей, а також тих “закутків” індивідуальної і колективної душі, не просто послаблює інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади. Це може становити потенційні ризики та загрози як

для безпеки життєдіяльності самих людей, так і для світу, в якому вони живуть

Сказане дає підстави виокремити наступні проблеми, які особливо важливі для України, як країни, яка перебуває у стані пролонгованої соціетальної кризи і на тлі якої мусить відповідати на постпандемійні виклики сьогодення. Одна з них стосується розробки психологічно-обґрунтованих стратегій та технологій антикризового управління, що характеризує здатність державно-управлінського корпусу до перспективного бачення та стратегічного мислення. Інша — стосується розробки психологічно обґрунтованих підходів до здійснення соціального прогнозування. Обидві проблеми взаємозалежні та обумовлюють одна одну, та, водночас, потребують уточнення в частині актуалізації власне їх соціально-психологічної обґрунтованості. Таким чином, загальна проблема полягає у визначенні прогностичного потенціалу соціально-психологічної науки. В свою чергу, проблема, яка визначає мету пропонованої статті, полягає у окресленні можливостей та меж застосування психологічних підходів у соціальному прогнозуванні (на прикладі соціальної архетипіки та соціології уявного Ж. Дюрана).

Виклад основного матеріалу. Прогнозування не зводиться до спроб передбачення усієї картини майбутнього, хоча й спирається на пізнання шляхом спостережень тенденцій та закономірностей розвитку процесів в різних сферах людської життєдіяльності. Соціальне прогнозування, у широкому сенсі, акумулює проблеми, які є суміжними

для різних галузей наукового знання. У вузькому сенсі, соціальне прогнозування розкриває перспективу розвитку соціальних відносин. При цьому особливістю теоретико-методологічної бази прогностики є необхідність постійного врахування новоявлених обставин та неможливість отримання єдиного результату, який би використовувався зі сто відсотковою впевненістю. На цю обставину звертають увагу чимало дослідників, які працюють у річищі соціальної прогностики.

Наприклад, S. Feder зауважує, що в сфері прогнозування науковці завжди стикаються з проблемою *неможливості бути однозначно впевненими у правильності отриманого прогнозу*¹. Сам дослідник критикує можливість отримання “єдиного результату”, тобто точної відповіді на прогностичне запитання, та, посиляючись на думку J. Armstrong, додає, що прогнози з єдиним результатом не уникають невпевненості, вони лише розширюють межі несподіваності. Ще одне важливе зауваження стосується необхідності забезпечення альтернативності під час прогнозування, тобто пошуку та отримання різних результатів, для їх порівняння та використання. Саме тому, S. Feder пропонує при розробці прогностичних моделей, використовувати як кількісні (математичні), так і якісні (аналітичні) методи [5].

На думку W. Dunn, прогнози будь-якого роду — незалежно від того, основані вони на судженні експерта, простій екстраполяції іс-

торичних тенденцій чи складних у технічному плані економетричних моделях, — *виявляють схильність до помилок*, основаних на хибних або неправдоподібних припущеннях, на підсилюючих можливість помилок системах інституційних мотивацій, а також на швидко зростаючій складності питань, що постають в умовах змінюваності сучасного світу [6]. Підтвердження наведеній думці знаходимо у праці Р. Tetlock “Експертне політичне судження: наскільки це добре? Як ми можемо дізнатися?” [7], де описано випадки *недоліків експертного судження*, зокрема те, що експерти можуть знати менше, ніж вони вважають, а також те, що їх прогнози почасти не можуть перевершити випадкові припущення. D. Gardner, оцінюючи точність ймовірнісних суджень експертів про широкий спектр подій, від стабільності багатонаціональних держав до перспектив зростання ринків, що розвиваються, і ризиків міждержавного конфлікту, знайшов підтвердження реальної стійкості таких психологічних явищ, як самовпевненість, упередженість ретроспективного погляду, корисливі упередження в контрфактичних міркуваннях і складність перевершити навіть прості статистичні моделі [8].

Необхідно звернути увагу ще на такі проблеми, як: *афективні помилки прогнозування та хибність сприйняття прогнозних моделей широкою громадськістю*.

Аналізуючи можливості прогнозування результатів президентських виборів у США К. Dowding зазначає, що при побудові моделей необхідно враховувати *постійну змінюваність*

¹ Тут і далі курсивом виділено автором статті. — О.С.

настроїв у суспільстві, оперувати релевантними та вивіреними даними, щоб отримати достовірні результати у прогнозуванні [9]. Як свідчить дослідження S. Westwood, S. Messing, Y. Leikes, громадськість відчуває труднощі з розумінням та правильним реагуванням на імовірнісні прогнози [10]. Експеримент, проведений С. Norris, A. Dumville, D. Lacy, підтверджує, що люди дуже погано пророкують свої емоційні реакції на майбутні події, часто переоцінюючи як інтенсивність, так і тривалість своїх реакцій, особливо на негативні події, чим, власне, і вирізняється проблема *афективних помилок прогнозування* [11].

Окрім цього, К. Dowding наголошує на загрозах від *невірного розуміння громадськістю прогнозів*, адже зазвичай громадськість не бере до уваги оцінки вірогідності прогнозів і не розуміє, що вони можуть мати похибку. Як наслідок, люди переоцінюють чи недооцінюють достовірність прогнозів. Тобто, відмінність студжень, заснованих на різних критеріях, спричинює скепсис стосовно будь-якого запропонованого прогнозу, що в свою чергу паплюжить репутацію дисципліни (прогностики). І навпаки, те, що сприймається за прогноз також впливає й на судження про (не)успішність моделі. Одним словом, “скільки людей, стільки і суджень” [12].

Узагальнюючи наведені судження відносно означених на початку статті проблем слід зазначити, що зазвичай при розробці прогностичної моделі на основі визначених в ході спостережень закономірностей чи тенденцій передбачається, що в

подальшому при збереженні заданих умов відповідні тенденції та закономірності матимуть відповідну динаміку, що призведе до відповідного результату. Якщо ж ті чи інші параметри ситуації зміняться, то іншим буде й результат. Однак завжди зберігається ймовірність того, що відстежено чи взято до уваги не всі умови, і зміна одного з неврахованих параметрів може докорінно змінити усю картину.

Іншими словами, попри те, що сучасна прогностика давно вже пододала обмеженість вузької дисциплінарності, коли екстраполяція вибудовувалась на основі виключно спеціальних знань з економіки, соціології, демографії, екології, енергетики чи геополітики, тим не менш науково-експертне середовище доволі консервативне по своїй суті, а відтак — прагне застосовувати звичні підходи та методи й з підозрою ставиться до експериментальних методологічних розробок, допоки вони не набудуть загального визнання. І це накладає певні обмеження на прогностичні моделі.

У цьому контексті, твердження, наприклад, що сучасні економічні закони не спрацьовують в суспільствах з “незахідним” менталітетом або знаходяться (і у перспективі невідомо, скільки будуть перебувати) в специфічному, наприклад, психологічно збудженому стані [13, с. 197–198], не лише набувають зовсім іншої конотації, але й виводить на необхідність акцентуації проблеми застосування саме психологічно обґрунтованих підходів у соціальному прогнозуванні, що визначається неналежною увагою до ролі психосоціального чинника

у суспільному житті та недооцінкою його впливу на розвиток суспільства у цілому [14].

З огляду на сказане, заслуговують на увагу розробки французького соціолога Жильбера Дюрана та української школи архетипіки (УША). На відміну від класичних підходів, що вибудовуються в руслі позитивістського знання, Ж. Дюран пропонує при дослідженні соціальної реальності задавати більш широкий фокус (або контекст), що дозволяє не лише розкрити нові виміри досліджуваних явищ та процесів, а й визначити їх нові сторони та властивості, які зазвичай ігноруються чи не беруться до уваги традиційними підходами. Зокрема, класичний (структурний) підхід Ж. Дюран доповнює такими зрізами, як соціологія глибин, яка є методологічним та концептуальним розвитком ідей К. Юнга, та соціологія уявного, яка власне фокусується на дослідженні феномену уявного, його втіленні в соціальних і символічних формах [15].

Близькими до ідей Ж. Дюрана в частині методологічного та концептуального розвитку аналітичної психології К. Юнга, зокрема архетипного підходу, є розробки української школи архетипіки, що понад десять років поспіль вигострює методологію соціальної архетипіки на проблемах публічного управління.

У своїх попередніх публікаціях [16–18] неодноразово зазначала, що актуалізація проблеми масового (колективного) несвідомого, у тому числі архетипу, який виступає горизонтом та контекстом розуміння феноменів соціальної дійсності, є не тільки поверненням до архаїчних

засад духовності. Це також може визначати спрямованість у майбутнє, адже архетипи утілюють надії і мрії народу. В архетипних уявленнях, образах, символах тощо прихована глибинна природа бажань, очікувань, прагнень та надій людей, які виникають у результаті спільної роботи свідомості та колективного несвідомого. І оскільки архетип можна розглядати як інформацію, яка має соціально-управлінську цінність, тому звернення до соціальної архетипіки в сучасному суспільствознавстві, зокрема у публічному управлінні, є цілком закономірним.

Що ж стосується феномену уявного, тут доречно конкретизувати зміст центрального поняття теорії Ж. Дюрана “l’imaginaire”² (фр.). Поняття не має точного дослівного перекладу, більш менш наближеним відповідником є “світ уявного”, тому його прийнято вживати дослівно у відповідній транскрипції (“імажінер”). Імажінер одночасно означає і уяву як здатність, і те, що уявляється (уявне, що відтворено через фантазію), і того, хто уявляє, і сам процес (уява як функція) і, зрештою, все те загальне, передуюче та об’єднуюче всі ці компоненти.

У фокусі наведеної транскрипції імажінер, варто поглянути на відомий з давніх часів суто людський механізм, який Р. Мертон назвав “самореалізованим пророцтвом” (self-fulfilling prophesy) [19]. Йдеться про те, що — індивід або плем’я під сугестивному тиском передбачення несвідомо провокує очікувані події,

² Приблизним англomовним відповідником є термін “imagery”.

навіть вельми несприятливі для себе. Наприклад, з етнографічної літератури відомі випадки, коли прокляття шамана призводило до смерті молодій здорової людини. Не є секретом вплив прогнозів й на хід масштабних історичних подій (наприклад, вчення про всесвітню пролетарську революцію). Як справедливо зазначає А. Назаретян, подібними епізодами рясніє і наш час. Це не тільки релігійно-містичні або езотеричні проекти, а й теорії, представлені в науковій формі [20, с. 197].

Повертаючись до окреслених на початку статті проблемних аспектів соціального прогнозування слід зазначити, що на тлі окреслених складностей, точніше обмежень, що існують у сфері соціального прогнозування, акцентуація уваги на необхідності аналізу ірраціональної сфери масової (колективної) свідомості, в єдності її свідомих та несвідомих компонентів може здатися невчасною. Однак недооцінка значущості такого аналізу може виявитися невинуватим недбальством, адже врахування мотиваційної складової людської поведінки, що зазнає впливу як свідомих, так і несвідомих компонентів, може суттєво розширити методологічний арсенал прогностики.

Зазвичай прогностичний алгоритм складається з осягнення минулого через фокус теперішнього і теперішнього, як результату минулого розвитку, на підставі цього майбутнє сприймається як проекція реальних, абсолютно конкретних процесів і тенденцій, що діють в сучасності, на подальшому щаблі розвитку суспільства. Мова йде про екстраполяцію тенденцій, підхід, який не завжди

спрацьовує там, де минуле, визначаючи теперішнє, аж ніяк не сприяє досягненню бажаного майбутнього. Як, наприклад, у випадку України, яка в своїй історії не мала тривалого досвіду ані державного ані національного будівництва.

В такій ситуації потрібен інший алгоритм прогнозування, за яким, вірогідно, слід, по-перше, уявляти образ бажаного майбутнього, по-друге, орієнтуватися на вже існуючі приклади, що задаватимуть напрям руху у потрібному напрямі, і на підставі цього, по-третє, розробляти відповідні стратегії, виходячи з тих реалій, які вже є. В такому разі доречно застосувати іншу дослідницьку стратегію. Її назва — ретродукція (retroduction): пояснення досягається шляхом встановлення реальної засадничої структури або механізму, що відповідає за створення закономірності, яка спостерігається. На основі ретродуктивного аналізу в теоретичному поясненні дослідник може переходити від реальних явищ до структурних причин та механізмів, що їх генерують, тобто робити висновки про неспостережувані сутності та чинники, що враховують спостережувані закономірності [21–23].

Сама по собі ретродукція є радше інтуїтивним та творчим процесом, ніж логічним, адже творча уява та аналогія використовуються для зворотного міркування — від даних до пояснення, від досвіду в емпіричній площині до можливих структур в реальній площині. Водночас ретродуктивна логіка пропонує самим визначити бажаний (або небажаний) майбутній стан системи/об'єкта і встановлювати шляхи досягнення

(чи уникнення досягнення) цього стану. І саме тут, неоціненим помічником стають моделі, що враховують мотиваційні структури масового (колективного) свідомого і несвідомого. Завдяки цьому можна спрогнозувати певні бажані (чи небажані) результати, визначити можливі потрібні (чи небезпечні) рішення оцінити умови, що сприятимуть (чи не сприятимуть) досягненню наміченого.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Прогноз може виконувати як попереджувальну, так і мотиваційну функцію. Попереджувальний прогноз окреслює можливості негативні наслідки очікуваного майбутнього та змушує шукати альтернативні шляхи чи компромісні рішення, щодо його попередження. Мотиваційний прогноз, навпаки, може стати рушієм (у т. ч. несвідомим) для реалізації заданого проекту майбутнього (як позитивного, так і негативного). Отже, при розробці прогнозу необхідно враховувати не лише особливості тієї чи іншої ситуації, а й відповідний (характерний для ситуації) психологічний стан соціальних груп і спільнот. Своєю чергою, це актуалізує запит на узагальнення доробку соціально-психологічної науки та визначення психологічних принципів при прогнозуванні соціальних процесів, що потребує кропіткої роботи, яка в сучасних реаліях визначається необхідністю раціонального впливу на політичні, соціально-економічні та гуманітарні процеси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Суший О. В.* Націєтворчий процес у координатах соціетальної кризи в

Україні // Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2019. Вип. 43 (46). С. 83–109.

2. Політичний квартал: підсумки – 2020 року // Фонд “Демократичні ініціативи” ім. І. Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/politichniy-kvartal-pidsumki-2020-roku>
3. *Варенко В. М.* Інформаційно-аналітична діяльність. К.: УН-т “Україна”, 2014. 417 с.
4. Основи соціальної психології: навч. посіб. / О. А. Донченко, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко та ін.; за ред. М. М. Слюсаревського. К.: Міленіум, 2008. 536 с.
5. *Feder S. A.* Forecasting for policy making in the post-cold war period // *Annual Review of Political Science*. 2002. № 5(1). P. 111–125.
6. *Dunn W. M.* Public Policy Analysis: An Introduction. N.J.: Upper Saddle River, 2007. 496 p.
7. *Tetlock P. E.* Expert political judgment: How good is it? How can we know? Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005. 352 p.
8. *Gardner D.* Future babble: Why expert predictions are next to worthless, and you can do better. NY: Dutton, 2011. 320 p.
9. *Dowding K.* Why Forecast? The Value of Forecasting to Political Science // *PS: Political Science & Politics*. 2021. № 54 (1). P. 104–106. DOI: <https://doi.org/10.1017/S104909652000133X>
10. *Westwood S. J., Messing S., Leikes Y.* Projecting Confidence: How the Probabilistic Horse Race Confuses and Demobilizes the Public // *Journal of Politics*. 2020. № 82 (4). <https://doi.org/10.1086/708682>
11. *Norris C. J., Dumville A. G., Lacy D. P.* Affective Forecasting Errors in the 2008 Election: Underpredicting Happiness // *Political Psychology*. 2011. № 32(2). P. 235–249.

12. *Dowding K.* Why Forecast? The Value of Forecasting to Political Science // PS: Political Science & Politics. 2021. № 54 (1). P. 104–106. DOI: <https://doi.org/10.1017/S104909652000133X>
13. *Назаретян А. П.* О прогнозировании в шутку и всерьез // Историческая психология и социология истории. 2011. Т. 4. № 1. URL: <https://www.socionauki.ru/journal/articles/134132/>
14. *Суший О. В.* Психосоціальна культура державного управління. К.: Світотгляд, 2012. 344 с.
15. *Durand G.* Les structures anthropologiques de l'imaginaire. Paris: Dunod, 1984. 535 p.
16. *Суший О. В.* Соціальна архетипіка як методологічний підхід до пізнання масового (колективного) несвідомого // Соціально-психологічне мислення: генеза, основні форми та перспективи розвитку: монографія / М. М. Слюсаревський, В. В. Жовтянська, О. В. Суший, В. О. Татенко та ін.; за наук. ред. М. М. Слюсаревського. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 296 с.
17. *Суший О. В.* Соціальна архетипіка у проблемному полі публічного управління: сучасний стан і перспективи розвитку // Публічне урядування. 2018. № 4 (14). С. 325–338.
18. *Суший О. В.* Теоретичні засади соціальної архетипіки // Публічне урядування. 2016. № 3 (4). С. 168–180.
19. *Merton R. K.* The Self-Fulfilling Prophecy // The Antioch Review. 1948. Vol. 8. № 2. P. 193–210.
20. *Назаретян А. П.* О прогнозировании в шутку и всерьез // Историческая психология и социология истории. 2011. Т. 4. № 1. URL: <https://www.socionauki.ru/journal/articles/134132/>
21. *Бейкер М. Дж.* Выбирая методологию исследования // TERRA ECONOMICUS. 2014. Т. 12. № 4. С. 137–156.
22. *Blaikie N.* Designing Social Research. Cambridge: Polity Press, 2000. 330 p.
23. *Mingers J.* Re-establishing the real: critical realism and information systems // In: J. Mingers and L. P. Willcocks (eds.). Social theory and philosophy for information systems. Chichester: John Wiley & Sons, 2004. P. 372–406.

REFERENCES

1. Sushyi O. V. (2019). Natsiyetvorchyy protses u koordynatakh sotsiyetal'noyi kryzy v Ukraini [Nation-building process in coordinates of the societal crisis in Ukraine]. *Naukovi studiyi iz sotsial'noyi ta politychnoyi psykholohiyi — Scientific Studios on Social and Political Psychology*, 43(46), p. 83–109. [in Ukrainian]
2. Politychnyy kvartal: pidsumky — 2020 roku [Political quarter: results of — 2020]. *Fond "Demokratychni initsiatyvy" im. I. Kucheriva — Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation*. URL: <https://dif.org.ua/article/politichniy-kvartal-pidsumki-2020-roku>. [in Ukrainian]
3. Varenko V. M. (2014). *Informatsiyno-analitychna diyal'nist'* [Information and analytical activities]. Kyiv, Universytet "Ukrayina". [in Ukrainian].
4. Slyusarevs'kyi M. M. ed. (2008). *Osnovy sotsial'noyi psykholohiyi: Navchal'nyy posibnyk* [Fundamentals of Social Psychology: Textbook]. O. A. Donchenko, M. M. Slyusarevs'kyi, V. O. Tatenko, T. M. Tytarenko, N. V. Khazratova ta in. Kyiv, Milenium. [in Ukrainian].
5. Feder S. A. (2002). Forecasting for policy making in the post-cold war period. *Annual Review of Political Science*. 5(1), p. 111–125. [in English].

6. Dunn W. M. (2007). *Public Policy Analysis: An Introduction*. N. J.: Upper Saddle River. [in English].
7. Tetlock P. E. (2005). *Expert political judgment: How good is it? How can we know?* Princeton, NJ: Princeton University Press. [in English].
8. Gardner D. (2011). *Future babble: Why expert predictions are next to worthless, and you can do better*. New York, Dutton. [in English].
9. Dowding K. (2021) Why Forecast? The Value of Forecasting to Political Science. *PS: Political Science & Politics*, 54 (1), p. 104–106. DOI: <https://doi.org/10.1017/S104909652000133X> [in English].
10. Westwood S. J., Messing S., Leikes Y.. (2020). Projecting Confidence: How the Probabilistic Horse Race Confuses and Demobilizes the Public. *Journal of Politics*, 82 (4). DOI: <https://doi.org/10.1086/708682> [in English].
11. Norris C. J., Dumville A. G., Lacy D. P. (2011). Affective Forecasting Errors in the 2008 Election: Underpredicting Happiness. *Political Psychology*, 32(2), p. 235–249. [in English].
12. Dowding K. (2021) Why Forecast? The Value of Forecasting to Political Science. *PS: Political Science & Politics*, 54 (1), p. 104–106. DOI: <https://doi.org/10.1017/S104909652000133X> [in English].
13. Nazaretyan A. P. (2011). O prohozyrovanyy v shutku y vser'ez [About forecasting jokingly and seriously]. *Ystorycheskaya psykholohyya y sotsyolohyya ystoryy — Historical Psychology & Sociology*, 4 (1). URL: <https://www.socionauki.ru/journal/articles/134132/> [in Russia].
14. Sushyi O. V. (2012). *Psykhosotsial'na kul'tura derzhavnoho upravlinnya* [Psychosocial culture of public administration]. Kyiv, Svitohlyad. [in Ukrainian].
15. Durand G. (1984). *Les structures anthropologiques de l'imaginaire* [The Anthropological Structures of the Imaginary], Paris, France. [in France].
16. Sushyi O. V. (2018). Sotsial'na arkhetypika yak metodolohichnyy pidkhid do piznannya masovoho (kolektyvnoho) nesvidomoho [Social archetype as a methodological approach to the knowledge of the mass (collective) unconscious]. in *Sotsial'no-psykhologichne myslennya: heneza, osnovni formy ta perspektyvy rozvytku — Socio-psychological thinking: genesis, basic forms and prospects of development*. M. M. Slyusarevs'kyi (ed.). Kropyvnyts'kyi, Imeks-LTD. [in Ukrainian].
17. Sushyi O. V. (2018). Sotsial'na arkhetypika u problemnomu poli publichnoho upravlinnya: suchasnyy stan i perspektyvy rozvytku [Social archetypic in the public administration problem field: contemporary state and prospects of development]. *Publichne uryaduvannya — Public management*, 4 (14), p. 325–338. [in Ukrainian].
18. Sushyi O. V. (2016). Teoretychni zasady sotsial'noyi arkhetypyky [Theoretical basis of social archetypal]. *Publichne uryaduvannya — Public management*, 3 (4), p. 168–180. [in Ukrainian].
19. Merton R. K. (1948). The Self-Fulfilling Prophecy. *The Antioch Review*, 8 (2), p. 193–210. [in English].
20. Nazaretyan A. P. (2011). O prohozyrovanyy v shutku y vser'ez [About forecasting jokingly and seriously]. *Ystorycheskaya psykholohyya y sotsyolohyya ystoryy — Historical Psychology & Sociology*, 4 (1). URL: <https://www.socionauki.ru/journal/articles/134132/> [in Russia].
21. Beyker M. Dzh. (2014). Vybiraya metodologiyu issledovaniya [Choosing a research methodology]. *Terra economicus — Terra economicus*, 2 (4), p. 137–156. [in Russia].

22. Blaikie N. (2000). *Designing Social Research*. Cambridge: Polity Press. [in English].
23. Mingers J. (2004). Re-establishing the real: critical realism and information systems. In: J. Mingers and L. P. Willcocks (eds.). *Social theory and philosophy for information systems*. Chichester: John Wiley & Sons. p. 372–406. [in English].

Філіппова Юлія Владиславівна,
аспірантка кафедри парламентаризму та політичного менеджменту, Національна академія державного управління при Президентові України, 03057, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 20, головний спеціаліст Міністерства молоді та спорту України, e-mail: filippova.ukraine@gmail.com, тел.: +38 (093) 161 00 16, <https://orcid.org/0000-0003-4035-6741>

Филиппова Юлия Владиславовна,
аспирантка кафедры парламентаризма и политического менеджмента, Национальная академия государственного управления при Президенте Украины, 03057, г. Киев, ул. Антона Цедика, 20, главный специалист Министерства молодежи и спорта Украины, e-mail: filippova.ukraine@gmail.com, тел.: +38 (093) 161 00 16, <https://orcid.org/0000-0003-4035-6741>

Philippova Yuliya Vladislavivna,
Post-graduate student of the Department of Parliamentarism and Political Management, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, 03057, Kyiv, 20, Ezhenia Pottierst, U chief specialist of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine, e-mail: filippova.ukraine@gmail.com, tel.: +38 (093) 161 00 16, <https://orcid.org/0000-0003-4035-6741>

ОЛІМПІЙСЬКИЙ МІФ ЯК ВИЯВ МІСТИЧНОГО НОКТЮРНА У ФОРМУВАННІ СПОРТИВНО-ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН ДЕРЖАВ

Анотація. На основі двох режимів уявного за теорією Ж. Дюрана аналізується Олімпійський міф. Детально розглянувши цей підхід, визначено, що Олімпійський міф — це необхідний елемент соціально-політичного життя людини, який супроводжує її протягом життя та формує уяву про спорт та спортивну дипломатію. Доведено, що він є одночасно епістемологічною основою та джерелом людської уяви у протиставленні денного та нічного змісту, нагадуючи, зокрема, екстраверсію, що належить до дня, до діяльності, до світла та інтроверсію, яка належить до нічного відпочинку, пасивності та до темряви.

У системі Ж. Дюрана особлива увага приділяється трьом структурам, пов'язаними з двома режимами. Наведено приклади героїчного діурну, драматичного ноктурну, а також визначено, що є виявом містичного ноктурну та антропологічним траєктом у спортивній дипломатії. Дослідження Олімпійського міфу на основі цієї методології дасть змогу розкрити нову суб'єктивність психологічних процесів людської уяви. Окреслено, що суть спортивно-дипломатичних відносин у визнанні того, що це — засіб, який використовує уява під впливом античної міфології.

У контексті теорії Ж. Дюрана проаналізовано основні відомі Олімпійські міфи та чотири основні періоди прогресу спортивно-дипломатичних відносин. Досліджується діяльність держав, таких як США, Велика Британія, Німеччина, КНДР та ін. З'ясовано, що саме містичний ноктурн домінує в дипломатії та має більше підстав впливу на уяву в соціальному середовищі.

Немає сумніву, що ця теорія може окреслювати спортивно-дипломатичні події держав, можливу перспективу їх розвитку з огляду на формування подальших уявлень.

Ключові слова: Олімпійський міф, спортивно-дипломатичні відносини, містичний ноктурн, антропологічний траєкт, імажінер, соціологія уяви, теорія уявного.

ОЛИМПИЙСКИЙ МИФ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ МИСТИЧЕСКОГО НОКТЮРНА В ФОРМИРОВАНИИ СПОРТИВНО-ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ ГОСУДАРСТВ

Аннотация. На основе двух режимов воображаемого по теории Ж. Дюрана анализируется Олимпийский миф. Подробно рассмотрев данный подход, было доказано, что Олимпийский миф — это необходимый элемент социально-политической жизни человека, который сопровождает его в течение жизни и формирует представление о спорте и спортивной дипломатии. Доказывается, что он является одновременно эпистемологической основой и источником человеческого воображения в противопоставлении дневного и ночного содержания, напоминая, в частности, экстраверсию, что относится ко дню, к деятельности, к свету, и интроверсию, которая относится к ночному отдыху, пассивности и к темноте.

В системе Ж. Дюрана особое внимание уделяется трем структурам, связанным с двумя режимами. Приведены примеры героического диурну, драматического ноктурна, а также определено, что является проявлением мистического ноктурна и антропологическим траектом в спортивной дипломатии. Исследование Олимпийского мифа на основе данной методологии позволит раскрыть новую субъективность психологических процессов человеческого воображения. Очерчено, что суть спортивно-дипломатических отношений в признании того, что это средство, которое использует воображение под влиянием античной мифологии.

В контексте теории Ж. Дюрана проанализированы основные известные Олимпийские мифы и четыре основных периода прогресса спортивно-дипломатических отношений. В статье исследуется деятельность государств, таких как США, Великобритания, Германия, КНДР и др. Установлено, что именно мистичный ноктюрн доминирует в дипломатии и имеет больше оснований воздействия на воображение в социальной среде.

Нет сомнения, что данная теория может очерчивать спортивно-дипломатические события государств, возможную перспективу их развития с учетом формирования дальнейших представлений.

Ключевые слова: Олимпийский миф, спортивно-дипломатические отношения, мистический ноктюрн, антропологический траект, имажинер, социология воображения, теория воображаемого.

OLYMPIC MYTH AS A MANIFESTATION OF MYSTICAL NOCTURNE IN THE FORMATION OF SPORTS AND DIPLOMATIC RELATIONS OF STATES

Abstract. The article analyses the Olympic myth based on two regimes of the imaginary according to G. Durand's theory. After reviewing this approach in detail, it was proved that the Olympic myth is a necessary element of a person's socio-political life, which accompanies him throughout his life and forms the imagination about sports and sports diplomacy. It is proved that it is both an epistemological basis and a source of human imagination in contrast to day and night content, recalling, in particular, extraversion related to the day, activity, light and introversion related to night rest, passivity and darkness.

In G. Durand's system, special attention is paid to the three structures associated with the two regimes. Examples of heroic diurnal, dramatic nocturne are given, and it is also determined that it is a manifestation of the mystical nocturne and anthropological trajectory in sports diplomacy. The study of the Olympic myth based on this methodology will reveal a new subjectivity of psychological processes of human imagination. It is shown that the essence of sports and diplomatic relations is to recognize that it is a means used by the imagination under the influence of ancient mythology.

In the context of Durand's theory, the main known Olympic myths and four main periods of the progress of sports-diplomatic relations are analysed. The article examines the activities of states such as the USA, Great Britain, Germany, North Korea and others. The author found that it is the mystical nocturne that dominates diplomacy and has more grounds to influence the imagination in the social environment.

There is no doubt that this theory can outline the sports and diplomatic events of states, the possible prospects for their development, considering the formation of further ideas.

Keywords: Olympic myth, sports-diplomatic relations, mystical nocturne, anthropological ferry, imaginer, sociology of imagination, the theory of imaginary.

Постановка проблеми. Історія спорту як складової міжнародних відносин налічує не одне тисячоліття і сягає корінням античних Олімпійських ігор. Цей період був часом формування міфологічної свідомості та в цілому європейської цивілізації, у межах якої відбувалося зародження олімпізму. Перші спортивні змагання та спортивно-дипломатичні відносини були складовою ритуалів, присвячених богам та героям. Міфи про олімпійських богів, подвиги Геракла, Троянську війну вплинули на сучасний світогляд та стали наріжним каменем формування спортивної галузі в цілому та спортивних змагань, фізичного виховання, зовнішньої й гуманітарної політики в спорті зокрема. Саме тому великий потенціал для їх об'єктивного вивчення містить звернення до наукової спадщини Ж. Дюрана. Він розробив структурну теорію, де відображається структуралізм і вивчення міфології через методи К. Юнга, З. Фрейда, Ж. Дюмезіля, А. Корбена, К. Леві-Стросса, Г. Башляра, М. Еліадета.

Аналіз останніх публікацій. Окремі аспекти теми розглянуто в низці основоположних робіт, серед їх авторів слід виділити Р. Джонса, Ф. Матишака, В. Мабіларда та М. Маффесолі. Разом з тим, дослідження соціології уявного в спорті, зазвичай, не мали широкого наукового і практичного використання, а також не стали предметом зацікавлення фахівців, що представляють інші сфери гуманітарних наук.

Метою статті є аналіз методологічного потенціалу теорії Ж. Дюрана в цілому та виділення її характеристик містичного ноктюрну,

зокрема, для вивчення сучасних спортивно-дипломатичних відносин крізь призму Олімпійського міфу.

Виклад основного матеріалу. Спорт відіграє важливу роль як засіб, що сприяє соціальній інтеграції та економічному розвитку в різних географічних, культурних і політичних контекстах. Також варто відзначити, що він є потужним засобом зміцнення громадських зв'язків, просування ідеалів миру, братерства, солідарності, ненасильства, толерантності та справедливості. Поряд з позитивним потенціалом, спорт відбиває складність й суперечливість суспільних відносин. Розуміння спорту як унікального інструменту залучення, мобілізації і натхнення людей історично ґрунтується на міфологічному світовідчутті кожного індивіду.

У сучасному світі міф являє собою необхідний елемент соціального життя людини, який її постійно супроводжує. Висловлюючи свою точку зору, британський мислитель Б. Малиновський у своїй міфологічній концепції виділяє саме соціальний контекст у проблемі міфу [1]. У свою чергу, на думку американського юнгіанця Р. Джонса "Міф — це колективний "сон" цілого покоління людей в певний історичний момент. Виходить так, немов весь народ одночасно заснув" [2]. Цінність цього явища визначається значимістю міфу для тої чи іншої соціальної групи.

З методологічної точки зору в основу вивчення міфу повинні бути покладені принципи системності, об'єктивності та історизму, що передбачають розгляд спортивно-дипломатичних відносин в контексті соціально-політичного, культурного

розвитку людського суспільства в цілому та однієї з його найважливіших сфер — міжнародних відносин. Коло учасників спортивно-дипломатичних відносин надзвичайно широке: держави, державні структури в області спорту, міжнародні та національні спортивні об'єднання, спортсмени, тренери, фахівці в галузі спорту, ЗМІ, рух вболівальників, бізнес-структури тощо. Найбільш сингулярними з даного перелікує три основні соціальні групи спортивно-дипломатичних відносин: спортсмени, дипломати та вболівальники. На думку українського політолога С. М. Кулика, “спорт, як і дипломатія — це своєрідна модель світу. Спортсмени, як і дипломати — це антропологічні траєкти, які приймають рішення та діють на власний ризик. У своїй грі вони дотримуються принципу справедливості — “fair play”, традицій, протоколу та етикету (відкриття/закриття Ігор, нагородження учасників), рангу і звань (наприклад, звання майстра спорту і дипломатичний ранг присуджують на все життя), ротації, поваги до рішень/угод, (у спорті — тренерів, суддів, у дипломатії — глав держав, делегацій). Багато з них є національними героями усвоїх країнах, а спорт став своєрідною національною ідеєю” [3]. Цей індикатор є фундаментальним для пошуку особливостей у природі формування груп вболівальників з різних видів спорту. Як пише М. Маффесолі, характером своїх внутрішніх зв'язків і положенням в них людини ці соціальності (або групи) нагадують колись існуючі племена (tribus) з тією лише різницею, що утворюються не за принципом кровної спорідненості,

а, скоріше, на основі афективної єдності. Предметом інтересу членів таких нових племен можуть бути спорт, музика, мода тощо. На відміну від класичного “трайбалізму” з властивою йому стабільністю, вболівальникам характерний “неотрайбалізм”, якому притаманні плинність, екстравагантність, емоційне хвилювання, спонтанність життєвих проявів вплетених в поточне життя цих соціальних груп, утворюють повсякденність, своєрідно “вписуючись в звичайну банальність” [4].

Ще у 776 році до нашої ери були проведені перші Олімпійські ігри, підтверджені письмовими джерелами. Ця дата вважається початком історії Олімпіад [5]. До нас дійшло безліч легенд і міфів про виникнення Олімпійських ігор, персонажі яких були достатньо різноманітні.

Олімпійський міф виплеснувся та живе не тільки в літературі і людській уяві, він відразу знаходить вихід у повсякденній людській діяльності, зокрема у формах і напрямках спорту.

Попри інтуїтивну зрозумілість поняття міф, який проривається з глибин і реалізується в процесах, що відбуваються в суспільстві, Ж. Дюран розробив теорію “соціології уяви”. В даному випадку, термін “уява” використовується, як заміник французького слова “імажінер”, яке означає не тільки уявне, але й й того, хто уявляє, тобто суб'єкт, об'єкт і уяву одночасно. Соціологія уявного стверджує, що у людини є одне — імажінер, тільки міф, тільки колективне несвідоме, яке за своєю внутрішньою, властивою імажінеру логікою постулює і створює уявлення про

об'єкт, і найголовніше, уявлення про суб'єкта [6]. У той момент, коли уява звільняється від кайданів розуму з його правилами і принципами настає момент, коли уява не боїться абсурду і може комбінувати конкретні або абстрактні реальності, щоб створити нову форму, або нову концепцію поглядів на міф, яка може уникнути підпорядкування принципам. Ж. Дюран класифікує міфи на три групи: героїчні, драматичні та містичні, що співвідносяться з двома режимами уяви: денним (діурн) та нічним (ноктюрн). Після опису конкретного міфу з'являється можливість знайти даний міф у великій кількості культурних реалізацій у різні часи й в різних контекстах, підґрунтя, на якому може будуватися міфокритика [10].

Серед найбільш відомих Олімпійських міфів можна виокремити наступні:

- міф про Олімпійські ігри, які організував син Зевса — Геракл, який здійснив дванадцять легендарних подвигів. На честь одного з цих подвигів і почали проводити Олімпійські ігри;

- міф про заснування Олімпійських ігор на честь перемоги в змаганнях на кінних колісницях Пелопса, онука великого Зевса, над царем Еномаєм.

- міф про те, що Цар Еліди — Іфіт організував Олімпійські ігри за погодженням з Лікургом, народним законодавцем Спарти, щоб підтвердити прагнення припинити війни та жити в мирі [7].

Усі зазначені міфи належать до діурну — героїчного, чоловічого денного міфу, у центрі якого особа,

яка протистоїть смерті, бажає бути першою та досягає мети. Отже, денний міф став допоміжною силою у збереженні традицій, формуванні спортивно-дипломатичних відносин, рівних можливостей та жаги до перемог. Якщо проаналізувати досягнення країн на Олімпійських іграх, то найбільш близькими до режиму діурну є такі країни: США (2802 медалі), Велика Британія (873 медалі) та Німеччина (824 медалі). Їм притаманна першість в політиці, досягненнях, вчинках і діях, а також у вираженні своєї культури та традиції в спорті [8].

Більш складний та узагальнений характер має драматичний ноктюрн — жіночий нічний міф, для якого характерна циклічність, наявність сюжету подолання смерті через переродження. Значну роль у даному випадку відіграє поняття часу і причини. Під впливом сюжетів античної міфології та досліджень зв'язків В. Мабілард виділив чотири основні періоди прогресу спортивно-дипломатичних відносин. Саме вони добре відображають різновид ноктюрна драматичного, тому що структура драми полягає саме в чергуванні протилежних елементів — страждання і щастя, успіхів і невдач, здобутків і втрат. Кожна фаза драматичного оповідання тягне за собою фазу з протилежним знаком, що і складає специфічну напруженість. Представлені спортивно-дипломатичні періоди формують ту циклічність та феномен драматичного ноктюрну в нових проявах у подіях і співвідношенні спорту та сфери міжнародних відносин у розвитку людського суспільства.

До першого періоду науковець відносить історичну спортивну дипломатію. Вона охоплює час з моменту зародження античних Олімпійських ігор аж до кінця XIX ст., тобто відродження олімпійських традицій в Новий час і створення МОК. Це період успіху, процвітання та поступового включення спорту до орбіти міжнародних відносин і дипломатії. З кінця XIX ст. і до Другої світової війни настає другий період. Це час страждань, втрат, розвитку спорту, міжнародного спортивного руху і становлення спортивної дипломатії вгнітючих тоталітарних умовах. Наступний, третій період — це час холодної війни (1949–1991). Він є найбільш яскравим, адже в умовах біполярного світу та активного залучення спорту до дипломатичної сфери, постійно з'являються нові здобутки, які довгий час тримають спорт, як ключовий інструмент дипломатичних відносин. У свою чергу, сучасний період, який почався після закінчення холодної війни в результаті розпаду СРСР і блокової системи й триває зараз. Спорт набуває глобальних рис, відбувається включення терміну “спортивна дипломатія” в академічний дискурс і міжнародну практику міжнародна взаємодія в спорті, а також взаємодія спортивних інститутів з різними акторами міжнародних відносин має декілька циклічних фаз, які постійно переходять від прогресу до регресу [9]. Кожний зазначений період репрезентований широким колом дослідницьких робіт, та в кожному з них виділяється прояв драматичного ноктюрну, який сформував споріднену з Олімпійським міфоциклічність в історії спорту.

Особливої уваги потребує містичний ноктюрн, адже він найбільш охоплений спортивно-дипломатичними відносинами. Як і драматичний ноктюрн, він вміщує феміністичну природу, жіночий нічний міф, що долає смерть через її включення в себе. Саме дипломатам притаманна домінантність містичного ноктюрну. Вони схильні до пошуку компромісів, відрізняються конформізмом, легко адаптуються до будь-яких умов, встановлюють комфорт, безпеку та гармонію шляхом налагодження зв'язків. Як відомо, ситуативний досвід до сьогодні має також прояви міфу містичного ноктюрну. В період проведення Олімпійських ігор у Стародавній Греції, а також на сім днів до їх початку і на сім днів після їх закінчення встановлювалося священне перемир'я, порушників якого жорстоко карали [10]. Це була своєрідна спортивна дипломатія давнини та прояв містичного ноктюрну. Намагаючись увібрати в себе та перетворити небезпеку, яка зустрічається на шляху, він робить її частиною себе, що знаходить підтвердження і в спортивно-дипломатичних відносинах. Є багато проявів режиму містичного ноктюрну. Один з найвідоміших стався в 2008 році, коли почався збройний конфлікт в Південній Осетії. Перші постріли пролунали в день відкриття літньої Олімпіади в Пекіні, згодом конфлікт також отримав назву “п'ятиденна війна”. Лондонська літня Олімпіада в 2012 році також не сприяла затиханню громадянської війни в Сирії.

Прикладом переходу від містичного ноктюрну до героїчного діурну в спорті є Олімпійські ігри-2018, які

проходили в південнокорейському Пхьончхані. Місто знаходиться лише в 80 кілометрах від кордону з Північною Кореєю, яка постійно провокує міжнародне співтовариство своїми ракетними і ядерними випробуваннями. Тому не раз звучали пропозиції про перенесення Олімпіади, або ж можливий бойкот Ігор. Не зважаючи на це, зусилля керівництва МОК увінчалися успіхом. Південна Корея запросила Північну до участі в Іграх та протягом кількох тижнів було погоджено, що КНДР відправить до Південної Кореї спортсменів та діячів культури [11].

Наведений перелік подій говорить про те, що найбільш істотний відбиток у спортивно-дипломатичних відносинах залишає той міф, який належить до режиму містичного ноктюрну.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, слід зробити висновок, що будь-яка держава, яка претендує на глобальний або регіональний статус у світовій політиці, сьогодні зобов'язана мати у своєму розпорядженні інструментарій "м'якої сили". Великий потенціал її формування та використання в спортівні царині містить міфологічний аналіз з використанням засад, притаманних теорії Ж. Дюрана. Поглиблення історичних знань про феномен Олімпійського міфу як такого, ґрунтуючись на основі режимів діурну та ноктюрну розширюють можливості спортівної дипломатії на основі розуміння поведінки окремих акторів (соціальних груп та цілих держав), можуть стати основою формування цілісної спортівно-дипломатичної концепції. Подальші до-

слідження в цьому напрямі залишаються перспективними в контексті досліджень спортівно-дипломатичних відносин окремо кожної країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Jensen J. S.* Mythand Mythologies: A Reader. London: Routledge, 2016. P. 416.
2. *Джонсон Р.* Мы. Глубинные аспекты романтической любви. Юнгианская психология, М.: Когито-Центр, 2015. 318 с.
3. *Кулик С. М.* Можливості спортівної дипломатії в міжнародних відносинах // Наук. вісник СНУ імені Лесі Українки. Серія: Міжнародні відносини. 2016. № 2 (327). Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 9–20 с.
4. *Maffesoli M.* Le temps des tribus: Le declin de l'individualisme dans les societesde masse. Paris: Meridiens Klincksieck, 1988. P. 80.
5. *Ribadeau D. L.* Sport et diplomatie: quelles realitions? URL: <http://geopolis.francetvinfo.fr/sport-et-diplomatie-queelles-realitions-6729>
6. *Дугин А. Г.* Социология воображения. Введение в структурную социологию. Москва: Академ. проект: Трикста, 2010. 564 с. (Технологии социологии).
7. *Матышак Ф.* Греческие и римские мифы. От Трои и Гомера до Пандоры и "Аватара". Москва: Манн, Иванов и Фербер, МИФ, 2020. 272 с.
8. Official Olympic Reports URL: https://web.archive.org/web/20070612020125/http://www.la84foundation.org/5va/reports_frmst.html
9. *Шанин Ю. В.* История античного атлетизма. Москва: Алтейя, 2017. 192 с.
10. *Durand G.* Pas à pas mythocritique, в Champs de l'Imminaire , 1996. P. 262.

11. КНДР на Олімпіаді: що це означає? BBC news – Україна [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42973359>

REFERENCES

1. Johnson R. A. (2015). *My. Glubinnye aspekty romanticheskoy lyubvi. Jungianskaya psikhologiya* [We: Understanding the Psychology of Romantic Love. Jungian psychology]. Moscow: Izdatelstvo Kogito-Tsentr [in Russian].
2. Dugin A. G. (2010). *Sotsiologiya voo-brazheniya. Vvedenie v strukturnuyu sotsiologiyu* [Sociology of imagination. Introduction to Structural Sociology]. Moscow: Akademicheskii Proekt: Triksa [in Russian].
3. КНДР на Олімпіаді: shcho tse oznachae? [DPRK at the Olympics: what does it mean?]. (2018). *www.bbc.com*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42973359> [in Ukrainian].
4. Kulik S. M. (2016). *Mozhливosti sportivnoi diplomatii v mizhnarodnikh vidnosinakh* [Possibilities of sports diplomacy in international relations]. *Naukoviy visnik SNU imeni Lesi Ukrainki. Seriya: Mizhnarodni vidnosini – Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka National University. Series: International Relations*, 2(327), 9–20 [in Ukrainian].
5. Matyshak F. (2020). *Grecheskie i rimskiemify. Ot Troi i Gomera do Pandory i "Avatara"* [Greek and Roman myths. From Troy and Homer to Pandora and Avatar]. Moscow: Mann, Ivanov i Ferber, MIF [in Russian].
6. Shanin Yu. V. (2017). *Istoriya antichnogo atletizma* [History of ancient athletics]. Moscow: Alteyya [in Russian].
7. Durand G. (1996). *Pas à pas mythocritique. Champs de l'Imminaire* (p. 229–242). Nice [in French].
8. Official Olympic Reports (n.d.). *web.archive.org*. Retrieved from https://web.archive.org/web/20070612020125/http://www.la84foundation.org/5va/reports_frmst.html [in English].
9. Jensen J. S. (2016). *Myth and Mythologies: A Reader*. London: Routledge [in English].
10. Maffesoli M. (1988). *Le temps des tribus: Le declin de l'individualisme dans les sociétés de masse*. Paris: Meridiens Klincksieck [in French].
11. Ribadeau-Dumas L. (2012). *Sport et diplomatie: quelles realitions?* *geopolis.francetvinfo.fr*. Retrieved from <http://geopolis.francetvinfo.fr/sport-et-diplomatie-queelles-realitions-6729> [in French].

УДК 35.077.6:342.9]:130.2

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1\(26\)-280-292](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-1(26)-280-292)

Яцинюк Вадим Васильович,
аспірант кафедри державознавства і права ОРІДУ НАДУ при Президентові України, заступник голови районної адміністрації, Кальміуська районна адміністрація виконавчого комітету Маріупольської міської ради, 87524, м. Маріуполь, просп. Металургів, 193, тел.: +38 (096) 217 68 00, e-mail: st.master1@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-1661-5176>

Яцънюк Вадим Васильевич,
аспирант кафедры государственного и права ОРИГУНАГУ при Президенте Украины, заместитель председателя районной администрации, Кальмиусская районная администрация исполнительного коми-

тета Мариупольского городского совета, 87524, г. Мариуполь, просп. Металлургов, 193, тел.: +38 (096) 217 68 00, e-mail: st.master1@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-1661-5176>

Yatsyniuk Vadim Vasilevich,
postgraduate student of State Sciences and Law Department of the ORIPA NAPA under the President of Ukraine, Deputy Chairman of the District Administration, Kalmiusskaya District Administration of the Executive Committee of the Mariupol City Council, 87524, Mariupol, Str. Metallurgov, 193, tel.: +38 (096) 217 68 00, e-mail: st.master1@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-1661-5176>

АРХЕТИПОВИЙ КОНФЛІКТ НОРМОТВОРЕННЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. Розглядається нормотворча діяльність органів публічного управління в Україні. Правотворчість є одним з видів безпосередньої діяльності уповноважених органів з розроблення, прийняття, зміни або доповнення нормативно-правових актів. Підзаконні нормативно-правові акти дублюються, суперечать один одному, створюється велика кількість документів щодо внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів, штучно “роздувають” законодавство України, містять неконкретні, розмиті формулювання, що призводить до різночитання, некоректного тлумачення та застосування норм законодавства і відповідно порушення

законних прав, свобод, інтересів фізичних та юридичних осіб. До об'єктивних причин помилок належать: динамізм правової системи України, інтенсивний розвиток і оновлення законодавства України; різноманітні, і часто суперечливі інтереси різних верств населення тощо. Суб'єктивними причинами є: відсутність законодавчого закріплення, ігнорування чи недотримання розроблених наукою і практикою правил і вимог законодавчої техніки; існуючі протиріччя між наукою і практикою законотворчості та їх відірваність одна від одної; недостатній рівень професіоналізму законотворця; неналежний рівень експертизи законопроектів; недостатнє експертне забезпечення законопроектувальних робіт; відсутність належної скоординованості дій суб'єктів законотворчості; відсутність державної концепції розвитку законодавства України.

Аналіз нормотворення проводиться скрізь призму колективного несвідомого та конфлікту архетипів із сучасністю. Архетипи відповідно до теорії Юнга — це універсальні вроджені психічні структури, що складають зміст колективного несвідомого. Архетипи змушують людей абсолютно певним чином сприймати, переживати події і реагувати на них.

Можлива будь-яка кількість архетипів. Юнг вважав їх регуляторами поведінки і психічного життя, які організують і спрямовують психічні процеси. Без спеціальної інформації про архетипи людина не усвідомлює, що перебуває під впливом колективно несвідомих архетипних сил. Якщо вплив колективного несвідомого посилюється, ego виявляється “схопленим” архетипними імпульсами, які поневолюють людину. Знання цього факту досить корисне, оскільки воно допомагає деякою мірою контролювати ситуацію. Оскільки архетипи мають як позитивну, так і негативну сторони, контроль полягає у спробі активізувати першу за рахунок другої.

Ключові слова: архетипи, правова експертиза, нормотворення, конфлікт, колективне несвідоме.

АРХЕТИПНЫЙ КОНФЛИКТ НОРМОТВОРЧЕСТВА ОРГАНОВ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. Рассматривается нормотворческая деятельность органов публичного управления в Украине. Правотворчество является одним из видов непосредственной деятельности уполномоченных органов по разработке, принятию, изменению или дополнению нормативно-правовых актов. Подзаконные нормативно-правовые акты дублируются, противоречат друг другу, создается большое количество документов о внесении изменений и дополнений в действующие нормативно-правовые акты, искусственно “раздувают” законодательство Украины, содержат неконкретные, размытые формулировки, что приводит к разночтению, некорректному толкованию, а также применению норм законодательства и, соответственно, нарушению законных прав, свобод и интересов физических и юридических лиц. К объективным причинам ошибок относятся: динамизм правовой системы Украины, интенсивное развитие и обновление законодательства Украины;

разнообразные, и часто противоречивые интересы различных слоев населения и тому подобное. Субъективными причинами являются: отсутствие законодательного закрепления, игнорирование или несоблюдение разработанных наукой и практикой правил и требований законодательной техники; существующие противоречия между наукой и практикой законотворчества и их оторванность друг от друга; недостаточный уровень профессионализма законодателя; ненадлежащий уровень экспертизы законопроектов; недостаточное экспертное обеспечение законопроектных работ; отсутствие должной скоординированности действий субъектов законотворчества; отсутствие государственной концепции развития законодательства Украины.

Анализ нормотворчества проводится сквозь призму коллективного бессознательного и конфликта архетипов с современностью. Архетипы, согласно теории Юнга, — это универсальные врожденные психические структуры, составляющие содержание коллективного бессознательного. Архетипы заставляют людей совершенно определенным образом воспринимать, переживать события и реагировать на них.

Возможно любое число архетипов. Юнг считал их регуляторами поведения и психической жизни, которые организуют и направляют психические процессы. Без специальной информации об архетипах человек не осознает, что находится под влиянием коллективно бессознательных архетипических сил. Если влияние коллективного бессознательного усиливается, его оказывается “схваченным” архетипическими импульсами, которые поработают человека. Знание этого факта достаточно полезно, поскольку оно помогает в какой-то степени контролировать ситуацию. Поскольку архетипы имеют как положительную, так и отрицательную стороны, контроль заключается в попытке активизировать первую за счет другой.

Ключевые слова: архетипы, правовая экспертиза, нормотворчество, конфликт, коллективное бессознательное.

ARCHETYPICAL CONFLICT OF RULE-MAKING OF THE PUBLIC ADMINISTRATION BODIES

Abstract. The article considers the rule-making activity of the public administration bodies in Ukraine. Law-making is one of the direct activities of the authorized bodies for the development, adoption, amendment or supplementation of the normative-legal acts. By-laws are duplicated, contradictory, create a large number of documents on amendments to the existing normative-legal acts, artificially ‘inflate’ the legislation of Ukraine, contain incorrect, vague wording, which may allow for misreading, incorrect interpretation and application norms of the legislation and accordingly violate the legal rights, freedoms and interests of the individuals and legal entities. Objective causes of errors include: dynamism of the legal system of Ukraine, intensive development and updating of the Ukrainian legislation; diverse and often conflicting interests of different segments of the population, and so on. Subjective reasons are: lack of legislative consolidation, ignoring or non-compliance with the rules and requirements of the legislative

technique developed by science and practice; existing contradictions between the science and practice of law-making and their isolation from each other; insufficient level of professionalism of the legislator; inadequate level of examination of bills; insufficient expert support of drafting works; lack of proper coordination of actions of the law-making entities; lack of a state concept for the development of the Ukrainian legislation.

The analysis of rule-making is carried out everywhere through the prism of the collective unconscious and the conflict of archetypes with the modernity. Archetypes, according to Jung's theory, are universal innate mental structures that make up the content of the collective unconscious. The archetypes force people to perceive, experience events and react to them in a completely certain way.

Any number of archetypes is possible. Jung considered them regulators of behaviour and mental life, which organize and direct the mental processes. Without special information about the archetypes, a person does not realize that he is under the influence of collectively unconscious archetypal forces. If the influence of the collective unconscious intensifies, the ego is 'captured' by the archetypal impulses that enslave the man. The knowledge of this fact is quite useful because it helps to control the situation to some extent. Since archetypes have both positive and negative sides, control is an attempt to activate the former at the expense of the latter.

Keywords: archetypes, legal examination, rule-making, conflict, collective unconscious.

Постановка проблеми. Розвиток правової системи України, в умовах реалізації політики європейської інтеграції, супроводжується посиленням нормотворчеством. Суб'єкти нормотворення створюють велику кількість нормативно-правових актів, які мають на меті покращення ефективності функціонування органів публічного управління. Але кількість не призводить до якості.

Згідно тлумачного словника української мови нормативно-правовий акт визначається як, загальнообов'язкове офіційне рішення спеціально уповноваженого органу державної влади, прийняте в певному передбаченому законодавством процедурно-процесуальному поряд-

ку й затверджене в певній формі, яке встановлює нові правові норми, змінює чи скасовує ті, що вже існують [1]. Як відомо, підзаконний нормативно-правовий акт — це акт, який видається відповідно до закону, на підставі закону, для конкретизації законодавчих приписів та їх трактування або встановлення первинних норм [2, с. 334].

На перший погляд все зрозуміло, але слід зауважити, що кількість колізій між нормативно-правовими актами постійно зростає, а виникнення браку при будь-якій діяльності, в т. ч. при правотворчості, зручніше попередити, ніж виправляти, тому настала невідкладна необхідність у розробці дієвих засобів щодо запобі-

гання колізій у правотворчій діяльності всіх органів публічної влади [3, с. 125].

До головних засобів запобігання недоліків нормативно-правової бази відносяться, правова експертиза нормативного документа на стадії його підготовки. Тому дослідження питань, пов'язаних з експертизою нормативно-правового акта, виділяючи в якості ключового елемента колективне несвідоме, яке заповнене найбільш архаїчними образами, поведінковими реакціями, які в історії людства багато разів повторювалися, є своєчасним і актуальним.

Аналіз останніх публікацій.

Один із засновників психоаналізу З. Фройд, запропонував поняття індивідуальне несвідоме, таким чином відкрив, для науковців великий напрямок досліджень з використанням методу вільних асоціацій. До жвавого вивчення його ідей приєднався К. Г. Юнг, який проаналізував колективне несвідоме з найбільшою повнотою і конкретністю. Структурною одиницею колективного несвідомого виступає архетип. Таким чином Юнг пропонує нову структуру особистості людини. Виділяючи в якості ключового елемента колективне несвідоме, яке заповнене найбільш архаїчними образами, поведінковими реакціями, які в історії людства багато разів повторювалися.

Цей напрямок, та його проблематика, виступають дослідницькою суттю у таких напрямках як: психологія, психологія творчості, соціальна психологія та філософія, політологія, соціологія, державне управління. Значних результатів у цьому досягли Е. Гуссерль, В. Моляко, В. Ядов,

Л. Сохань, Е. Афонін, О. Донченко, А. Мартинов, П. Крупкін, С. Юшин, С. Алексєєв, В. Копейчиков, О. Копиленко, І. Курас, В. Нерсєсянц, О. Бабінова, О. Богачова та ін.

Серед відомих учених, до сфери наукового інтересу яких увійшли питання, нормотворчості, слід виділити праці М. Рачинської, Т. Стадніченко, С. О. Козуліної, Т. В. Курусь, Є. А. Гетьман. Окремі аспекти, пов'язані з нормотворчістю, досліджувалися такими авторами: В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, В. І. Борденюк, Н. Р. Нижник Т. О. Рябченко, А. О. Рибалкін, О. Д. Лазор, В. М. Косович, Т. О. Карабін, В. Д. Юрчишин.

Ураховуючи аналіз як національних, так і закордонних наукових робіт, можна дійти висновку, що окремі пропозиції щодо вдосконалення інституту нормотворчості органів публічного управління з урахуванням колективного несвідомого, раніше вже надавалися, але більшість із них утратила актуальність у нинішніх умовах децентралізації державної влади, окремі потребують уточнення та доопрацювання.

Метою статті є дослідження історичних витоків правової експертизи, різних наукових поглядів, законодавчої бази, законопроектних робіт, щодо здійснення правової експертизи нормативно-правових актів. На нашу думку, урахування психічної структури архетипів у процесі нормотворення, поняття здатності переживати події та реагувати на них, поняття глибини несвідомості, конфлікту архетипних фігур, дозволить визначити вплив колективного несвідомого. Такий вектор дослідження,

визначить проблематику, напрями та шляхи вдосконалення нормотворчої діяльності органів публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Нормативні правові акти є продуктом особливого роду діяльності — нормотворчості. Нормотворчість — основний шлях впливу на суспільні відносини, головний засіб надання праву юридичної сили. Початкова стадія в процесі правотворення — виникнення об’єктивно обумовленої потреби в юридичному регулюванні суспільних відносин.

Ця потреба в кінцевому рахунку обумовлена економічним базисом, але найближчими факторами, які її живлять, є соціально-політичні, класові та інші громадські інтереси. На завершальній стадії правотворення, набуває великого значення, спеціальна цілеспрямована діяльність компетентних органів по вираженню суспільної потреби і відповідних інтересів в загальнообов’язкових правилах поведінки. Зміст нормотворчості складається з послідовно здійснюваних організаційних дій, що утворюють у своїй сукупності те, що називають правотворчим процесом. Правотворчий процес складається з ряду стадій.

1. Стадія законодавчої (більш широко — нормотворчої) ініціативи. Йдеться про первинну офіційну дію компетентного суб’єкта, що складається у внесенні до правотворчого органу або пропозиції про видання нормативного акту, або підготовленого проекту акту.

2. Рішення компетентного органу про необхідність видання акту, вироблення його проекту, включен-

ня в план законопроектних робіт і т. п.

3. Розробка проекту нормативного акту і його попереднє обговорення.

4. Розгляд проекту нормативного акту в тому органі, який уповноважений його прийняти.

5. Прийняття нормативного акту.

6. Доведення змісту прийнятого акту до його адресатів [4, с. 116].

Відмітимо, що сьогодні практика підзаконного нормотворення набула великих обсягів. Підзаконні нормативно-правові акти дублюють, суперечать одні одним, створюється велика кількість документів щодо внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів, штучно “роздувають” законодавство України, містять неконкретні, розмиті формулювання, що може надавати можливість різночитання, некоректного тлумачення та застосування норм законодавства і відповідно порушувати законні права, свободи й інтереси фізичних та юридичних осіб [5, с. 175–176].

Однією з форм вдосконалення законодавства можна вважати правову експертизу нормативно-правових актів. Ефективність, збалансованість державно-правової політики, якість проведених реформ і перетворень у суспільстві безпосередньо залежать від стану законодавчої бази, яка регулює як уже сформовані суспільні відносини, так і нові інститути суспільства та держави. Найважливішу роль у забезпеченні якості чинного законодавства в Україні відіграє експертиза як прийнятих нормативно-правових актів, так і їх проектів, що дозволяє забезпечити підтримання системи законодавства в такому

стані, який відповідає юридичному критерію якості [6, с. 5].

Під експертизою слід розуміти, засноване на застосуванні спеціальних знань дослідження, здійснюване досвідченими особами (експертами), виконується за дорученням уповноважених осіб і відповідно до встановленої нормативно-правовими актами процедури, з метою встановлення обставин, істотних для прийняття правильних і обґрунтованих рішень та надання висновку на підставі такого дослідження [7, с.13].

До видів правової експертизи відносять:

- експертиза на предмет узгодженості з Конституцією України та іншими чинними нормативно-правовими актами;
- експертиза щодо відповідності положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини;
- антидискримінаційна експертиза;
- експертиза на відповідність міжнародним договорам України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (*acquis* ЄС);
- антикорупційна експертиза;
- гендерно-правова експертиза.

Правову регламентацію порядку проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів публічної адміністрації здійснює великий масив юридичних джерел, серед яких є і Закони України (так, наприклад, проведення антикорупційної експертизи передбачає Закон

України “Про запобігання корупції”); постанови КМУ (наприклад, постанова КМУ від 28.11.2018 “Питання проведення гендерно-правової експертизи”); накази Міністерства юстиції України (наприклад, наказ Мініюсту від 20.08.2008 “Про здійснення експертизи проектів законів та проектів актів Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правових актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, щодо відповідності положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини” і т. д.) [8, с. 49–50].

Будь-яка експертиза — це дослідження, але не будь-яке дослідження є експертизою. Відповідно, правова експертиза також є дослідженням, тобто є різновидом пізнавальної діяльності, в процесі якої формується нові знання. Вона проводиться досвідченою особою (експертом) із застосуванням особливих методів. По гносеологічній природі експертиза — різновид практичного пізнання конкретних фактів, явищ з використанням положень науки, наукових засобів і методів по науково розроблених і практично апробованих методичці. В основі експертизи як дослідження лежать як відомі емпіричні дані, так і наукові факти, функції яких полягають у встановленні предмету експертизи, виявленні видів зв'язків між емпіричними даними, визначенні можливості існування шуканого (нового) факту. Для будь-якого дослідження характерні об'єкт і предмет, на які направлено пізнання. Кожна експертиза характеризується спеціальними методами її

проведення. Дослідження, що проводиться у формі експертизи, здійснюється поетапно. Воно починається з визначення експертної задачі, вибору методик дослідження, потім ці методи застосовуються до конкретного об'єкту, а закінчується її проведення формулюванням експертного висновку [9, с. 13].

У своїй роботі “Про дух законів”, французький вчений Ш. Л. Монтеск'є, представив деякі принципи викладу законів. Він відзначає: “Люди, настільки обдаровані, що мають можливість скласти закони для свого та чужого народу, повинні дотримуватися відомих правил при складанні цих законів. Склад законів повинен бути простішим. На закони, які відрізняються пишатию стилем, звичайно дивляться як на плід марнославства” [10, с. 651].

Зазначимо, що у сучасному законодавстві, це дуже актуально, термінологія нормативно-правового акта повинна бути конкретна, чітка і зрозуміла. Неприпустиме довільне або неоднакове тлумачення законодавчо визначених дефініцій, оскільки це призводить до проблем у правозастосовній діяльності. Крім того, визначення, що надаються у нових нормативно-правових актах, за своєю суттю не можуть відрізнитися від термінології вже чинних нормативно-правових актів вищої або однакової з ними юридичної сили [11, с. 32–33]. Так само Ш. Монтеск'є вважав, коли закон не потребує винятки, обмеження і видозміни, то все краще обходитися без них. Такі подробиці тягнуть за собою нові подробиці. Закони завжди стикаються з пристрастями і забобонами зако-

нодавця. Іноді вони проходять крізь ці останні, приймаючи від них лише деяку забарвлення, іноді ж затримуються ними і з ними зливаються [10, с. 639].

На нашу думку, це підтверджує існування стародавніх фактів конфлікту архетипів у процесі нормотворення, які генетично наслідуються до сучасності.

Архетипи — це свого роду кумулятивні уявлення про світ і життя в ньому людини, які не залежать від рівня сьогоденних знань. У філософії та психології Юнга архетипи виступають як міфологічний фундамент сучасного психічного, як те казково-звичне, навіть рутинне минуле, що тримає на своїх плечах все наше теперішнє і майбутнє життя. В цьому плані архетипи є прикладом неусвідомлюваної соціальної практики, в якій криються безодні сюрпризів, що виникають спонтанно і знезапечно, змушуючи людину поводитися не так, як вона свідомо планувала. Архетипи Юнга виступають також в якості структурних елементів неусвідомленого, що лежать в основі всіх психічних процесів. Коли людина втрапляє в архетипову ситуацію, вона діє відповідно до внутрішньої схеми, типової для кожного. Архетипи поглинають, вбирають в себе більшість психічного, соціологічного і політичного з того, що бачать і аналізують вчені. Тут і колективні уявлення, і масова свідомість, і соціальні установки, стереотипи — все, що становить більшість наповнення соціальної та індивідуальної психіки. Все це обумовлює можливість взаєморозуміння всіх людей на Землі [12, с. 30–31].

Колективне несвідоме ототожнюється з величезним і безперервним світом, що існує незалежно від того, потрапляє він чи ні в чиєсь поле зору, це універсальний, надперсональний пласт психічного, родова пам'ять людства, матриця, що містить психічний досвід різних народів і визначає змістове наповнення всіх інших рівнів індивідуальної та колективної психіки [13, с. 292].

Яскравим прикладом є факти, викладені одним з творців історико-антропологічного напрямку в науці А. Я. Гуревич, так у 1260 р. інквізитор Бурбон натрапив на таке вірування: селяни приносили на могилу святого Гінефора хворих дітей, сподіваючись на спасіння. Бурбон з'ясував, що цей святий — борзий собака, колись помилково вбитий своїм хазяїном, власником замку. Проте й через шість століть, у 1879 р. (минули Середньовіччя, Реформація, епоха Просвітництва, революція, дехристиянізація!), ліонський учений побачив той же обряд — селяни з тієї ж місцевості вклоняються святому Гінефору, знаючи, що це собака [14, с. 292].

Колективне несвідоме складається з успадкованих інстинктів та форм сприймання і розуміння, які ніколи не усвідомлювались індивідом і не були затребуваними ним упродовж життя, але які є характерною рисою для цілої групи — нехай то буде родина, нація, раса або людство [13, с. 292]. Ті або інші структури колективного несвідомого здатні активізуватися ментально за наявності відповідної ситуації. Психологічний механізм активізації цих структур є єдиним, а от форми прояву залежать від багатьох чинників — ситу-

ації, виду і типу групи, рівня довіри або пізнання свідомістю пластів колективної психіки, тобто рівня відношення свідомого до несвідомого в психіці індивіда або групи. Психологічний механізм активізації колективних пластів психічного базується, з одного боку, на інстинктивній його природі (архетипи — це соціальний інстинкт), а з іншого — на рівні адекватного усвідомленого пізнання і прийняття людиною або групою своїх психічних і соціальних можливостей. Чим нижчим є рівень самототожності і психосоціальної зрілості, тим потужніше оволодіває людиною (або спільнотою) інстинкт, тим швидше і глибше занурюються вони в готові форми сюжетів, що має в своєму розпорядженні колективна психіка [15, с. 170].

Отже, саме це відбувається у сучасному нормотворенні, що відіграє негативну роль при виконанні завдань правової експертизи. Згідно документу, а саме “Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів”, схваленого постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 р., № 41, завданнями правової експертизи проекту нормативно-правового акта є:

- об'єктивне і повне дослідження поданого на розгляд експертів проекту відповідно до предмета експертиз і виходячи із загальносупільних та загальнодержавних інтересів, засад побудови правової системи;
- розроблення у разі необхідності пропозицій щодо внесення до проекту або інших пов'язаних з ним нормативно-правових актів необхідних змін і доповнень;

- підготовка обґрунтованого експертного висновку з усебічною оцінкою проекту нормативно-правового акта [16].

Виходячи із цього, потрібно зрозуміти якості притаманні особам, які залучені до правової експертизи. Як відзначає Робер К. Бержерон вони повинні бути у тому числі, такі: вміння бачити приховані цілі; знати міжнародні зобов'язання держави, під якими вона підписалася; у конституційному праві знати не лише конституцію, а й закони щодо організації та функціонування органів держави, повноваження, які закон надає державним діячам та установам, та щодо вживаних до них норм відповідальності; особливо піклуватися про якість письмової мови, бо держава повинна давати взірць вживання мови; усвідомлювати економічні, соціальні, культурні та політичні проблеми своєї країни — не для того, щоб спробувати підмінити осіб, яким доручено їх вирішувати, а для того, щоб бути спроможним подавати рекомендації розробникам, щоб законопроекти після ухвалення стали ефективним інструментом управління [17, с. 71].

На перший погляд все зрозуміло, особа (група осіб), яка бере на себе відповідальність проводити правову експертизу, повинна володіти певними якостями, бути обізнаними, неупередженими, професіоналом своєї справи. Але на жаль що ми маємо? Практика застосування законів та будь-яких інших нормативних актів свідчить, що переважна більшість аномалій у правозастосовній діяльності через несистемність та колізійність правових норм, їхню теоре-

тичну необґрунтованість, пробіли в законодавстві, правову некомпетентність суб'єктів, відбувається внаслідок нерозуміння законодавцями або навмисного ігнорування ними об'єктивних закономірностей і тенденцій існування та розвитку відносин, які повинні регулюватися створюваними правовими нормами. Нарешті, на жаль, зустрічаються випадки кричущої відірваності правових норм, що приймаються, від системи законодавства, породження серйозної (часом — навмисно) колізійності, семантичної безграмотності формулювань, лексикофілологічного свавілля. Між іншим, хиби останнього розряду часом так спотворюють сенс нормативного акту, що унеможливають однозначне його тлумачення і, таким чином, створюють патову правозастосовну ситуацію [18, с. 32].

На нашу думку, викладене, є незаперечними свідченнями існування конфлікту архетипів із сучасністю, який відіграє системний, на даний час непорушний, негативний для нашого законодавства та авторитету країни, встановлений факт.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Здійснений у статті аналіз нормотворення органів публічної влади, зобов'язує подальшого системного вивчення існуючої проблеми. Якщо деталізувати напрямки досліджень, то це повинно бути зіткнення протилежних інтересів і поглядів, суперечностей, що супроводжуються складними колізіями; з'ясувати чому по різному бачиться стан об'єкту; різні погляди, ідеї та думки щодо вирішення проблеми; конфлікту який виникає у свідомості через помилкове сприймання та

розуміння ситуації. З'ясувати коріння зародження конфлікту архетипів, зрозуміти глибинні інтереси суб'єктів, обрати оптимальну модель механізму нормотворення з урахуванням впливу архетипових джерел та на основі цього розробити чіткий алгоритм дій при проведенні правової експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тлумачний словник з теорії держави і права [Текст] / авт.-упоряд. К. Г. Волинка. К.: Магістр-XXI сторіччя, 2006. 112 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Х. : Консум, 2001. 618 с.
3. Козуліна С. О. Принципи подолання та засоби запобігання колізій у правотворчій діяльності органів публічної влади // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. Одеса: ОРІДУ НАДУ. 2015. Вип. 3(63). С. 121–126.
4. Общая теория права и государства: учебник. 3-е изд. перераб. и доп. / Под ред. В. В. Лазарева. М.: Юристъ, 2001. 520 с.
5. Гетьман Є. А. Нормотворчий процес органів виконавчої влади та його стадії // Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2013. № 27. № 1. С. 173–180.
6. Рибікова Г. В. Правова експертиза нормативно-правових актів в Україні : автореф. дис. ... на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 228 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень” / Рибікова Ганна Володимирівна; Нац. акад. внутр. справ. К., 2017. 230 с.
7. Разуваев А. А. Экспертиза как средство повышения эффективности процесса правореализации (вопросы теории и практики): дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2006. С. 28.
8. Право в публічному управлінні: навч. посіб. / С. О. Козуліна, Ю. О. Ровинський, К. І. Ровинська. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2019. 189 с.
9. Поняття та ознаки правової експертизи проектів нормативно-правових актів / В. Д. Юрчишин // Держава і право. 2011. Вип. 51. С. 57–63.
10. Монтескьє Ш. Л. Избранные произведения. М.: Гос. изд-во полит. лит., 1955. 803 с.
11. Козуліна С. О. Законотворчий процес і нормотворча діяльність органів публічної влади: навч. посіб. [Електронний ресурс]. ОРІДУ НАДУ, 2019. 134 с. Режим доступу: <https://drive.google.com/drive/folders/1Mm7r9lVzPB0rLpsWdvUAhjsxf5g06TCD>
12. Донченко О. А. Архетиповий менеджмент ; Нац. акад. пед. наук ; Ін-т соц. та політ. психології. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 264 с.
13. Основи соціальної психології: навч. посіб. / О. А. Донченко, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко та ін.; За ред. М. М. Слюсаревського. К.: Міленіум, 2008. 496 с.
14. Гуревич А. Я. Исторический синтез и школа “Аналов”. М., 1993. 323 с.
15. Донченко О. Функції колективної психіки в державному управлінні // Публічне управління: теорія і практика. 2010. Спец. вип. С. 166–170.
16. Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів Мін'юст України; Рекомендації від 21.11.2000 № 41 // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00#Text>
17. Робер К. Бержерон. Листи до українських законопроектувальників. К., 1999. С. 69–74.

18. Гончаренко В. Г. Принцип науковості як методологія юридичного нормотворення // Вісник Академії адвокатури України. 2007. Вип. 10. С. 32–43.

REFERENCES

1. Volinka K. G. (Eds). (2006). *Tlumachnyi slovnyk z teorii derzhavy i prava* [Explanatory dictionary on the theory of state and law 2010]. Kyiv: Magistr-XXI storichchya [in Ukrainian].
2. Skakun O. F. (2001). *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of State and Law: a textbook]. (O. F. Skakun, Trans). Kharkiv: Konsum [in Ukrainian].
3. Kozulina S. O. (2015). Pryntsypy podolannia ta zasoby zapobihannia kolizii upravotvorchii diial'nosti orhaniv publichnoi vlady [Principles of overcoming and means of preventing collisions of administrative activity of public authorities]. *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia — Actual problems of public administration*, (issue. 3), (p. 121–126). Odessa: ORIPA NAPA [in Ukrainian].
4. Lazarev V. V. (Eds). (2001). *Obshchaya teoriya prava i gosudarstva* [General theory of law and state]. Moscow [in Russian].
5. Het'man Ye. A. (2010). Normotvorchyi protses orhaniv vykonavchoi vlady ta yoho stadia [The standard-setting process of the organs of the viconavcha power of that stage]. *Aktual'ni problemy prava: teoriia i praktyka — Actual problems of law: theory and practice*, 27, 173–180 [in Ukrainian].
6. Rybikova G. V. (2017). *Pravova ekspertyza normatyvno-pravovykh aktiv v Ukraini* [Legal examination of legal acts in Ukraine]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: National Academy of Internal Affairs [in Ukrainian].
7. Razuvaev A. A. (2006). *Ekspertiza kak sredstvo povysheniia effektivnosti protsessa pravorealizatsii (voprosy teorii i praktiki)* [Expertise as a means of increasing the effectiveness of the process of legalization (theory and practice)]. *Candidate's thesis*. Saratov [in Russian].
8. Kozulina S. O., Rovinsky Yu. O. & Rovinska K. I. (2019). *Pravo v publichnomu upravlinni* [Law in public administration]. Odessa: ORIPA NAPA [in Ukrainian].
9. Yurchyshyn V. D. (2011). Ponyattia ta oznaky pravovoi ekspertyzy proektiv normatyvno-pravovykh aktiv [The concept and features of legal examination of draft regulations]. *Derzhava i pravo-State and Law*, (issue. 51), (p. 57–63) [in Ukrainian].
10. Montesquieu Sh. L. (1955). *"Izbrannyye proizvedeniia"* ["Selected Works"]. Moscow: State publishing house of political literature [in Russian].
11. Kozulina S. O. (2019). *Zakonotvorchyi protses i normotvorcha diial'nist' orhaniv publichnoi vlady* [Legislative process and normative activity of public authorities]. Odessa: ORIPA NAPA. Retrieved from ftp:// drive.google.com/drive/folders/1Mm7r9lVzPB0rLpsWdvUAhjsxf5g06TCD [in Ukrainian].
12. Donchenko O. A. (2012). *Arkhetypovyi menedzhment* [Archetypal management]. Kirovograd: Imex-LTD [in Ukrainian].
13. Donchenko O. A., Slyusarev-s'kyi M. M., Tatenko V. O., Tytarenko T. M. & Khazratova N. V. (2008). *Osnovy sotsial'noi psikhologii* [Fundamentals of social psychology]. Kyiv: Millennium [in Ukrainian].
14. Gurevich A. Ya. (1993). *Istoricheskii sintez i shkola "Analog"* [Historical synthesis and the school "Analog"]. Moscow [in Russian].
15. Donchenko O. (2010). *Funktsii kolektivnoi psikhiky v derzhavnomu upravlinni* [Functions of the collec-

- tive psyche in public administration]. *Publichne upravlinnia: teoriia i praktyka — Public administration: theory and practice, special issue*, 166–170 [in Ukrainian].
16. *Metodychni rekomendatsii shchodo provedennia pravovoi ekspertyzy proektiv normatyvno-pravovykh aktiv* [Methodical recommendations on conducting legal examination of draft regulations]. (h.d.) Retrieved from [ftp:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00#Text](ftp://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00#Text) [in Ukrainian].
 17. Robert K. Bergeron. (1999). *Lysty do ukrains'kykh zakonoproektuvai'nykiv* [Letters to Ukrainian lawmakers]. Kyiv [in Ukrainian].
 18. Goncharenko V. G. (2007). *Pryntsyyp naukovosti yak metodolohiia yurydychnoho normotvorennia* [The principle of scientificity as a methodology of legal rule-making]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy — Bulletin of the Bar Academy of Ukraine*, 10, 32–43 [in Ukrainian].

Умови публікації у збірнику “ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ”

З метою перевірки дотримання вимог до оформлення наукової статті Міністерства освіти і науки України та науково-метричної бази даних “Scopus” вона, в обов’язковому порядку, проходить процедуру попереднього розгляду, яка включає: процедури внутрішнього, зовнішнього експертного рецензувань та перевірку на дотримання правил видавничої етики.

Стаття, Заява, Відомості про автора(ів), фото та квитанція про оплату за переклад статті на англійську мову надсилаються на e-mail адресу: irina_pravo@ukr.net. Зразки Заяви та Відомостей про автора(ів) можна завантажити за посиланнями: Заява, Відомості.

З метою включення збірника “Публічне урядування” до таких авторитетних світових наукометричних, бібліографічних та реферативних баз, як SciVerse Scopus та Web of Science, збірник видається двома мовами (оригіналом, англійською). У друкованому варіанті — англійською мовою, в електронному — українською мовою (розміщується на сайті громадської наукової організації “Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління” <http://vadnd.org.ua/ua/collection/>). За умови подання статті до збірника двома мовами — публікація статті безкоштовна, а у разі відсутності англійського перекладу — коштуватиме автору 85 грн за 2000 знаків з метою її професійного перекладу на англійську мову. Редакція залишає за собою право редагування статей. Сума та реквізити за оплату перекладу статті на англійську мову будуть надіслані автору(ам) тільки після того, коли стаття буде відредагована редакцією збірника.

Обов’язковою умовою для публікації статті у збірнику є зазначення кожним автором у Відомостях про авторів персональних номерів у системі ORCID (<https://orcid.org/register>) та Web of Science Reseracher ID (<http://www.researcherid.com/SelfRegistration.action>).

Назва файлу з електронною версією статті має обов’язково містити прізвище та ім’я автора. Стаття друкується з фотокарткою автора, яку необхідно надіслати до редакції окремим файлом в електронному вигляді (у форматі зображення .jpg) гарної якості, можна неформальну (бажано документальне або в офісі), обсягом не менш як 800 Кб, розміром 10×12 см.

Пріоритет надається публікаціям іноземних авторів та публікаціям англійською мовою.
Вимоги до наукової статті та її оформлення:

стаття має бути написана на актуальну тему, містити результати глибокого наукового дослідження та обґрунтування отриманих наукових результатів відповідно до мети статті.

Структура наукової статті (згідно з вимогами ВАКу):

- індекс УДК у верхньому лівому кутку листа (Times New Roman, 14 пт., курсив);
- порожній рядок (Times New Roman, 14 пт.);
- ПІБ автора (співавторів, не більше трьох), науковий ступінь, учене звання, посада, місце роботи, адреса місця роботи із зазначенням поштового індексу, e-mail автора, контактний телефон, по ширині, мовою статті (Times New Roman, 14 пт.);
- ORCID у нижньому правому кутку листа (Times New Roman, 14 пт., курсив);
- порожній рядок (Times New Roman, 14 пт.);
- назва статті — великими літерами, по центру, мовою статті (Times New Roman, 14 пт., жирний). Назва статті подається без використання вузькоспеціалізованих скорочень, крапка в кінці назви не ставиться;
- порожній рядок (Times New Roman, 14 пт.);
- анотація структурована (1800–2000 знаків) мовою статті (Times New Roman, 14 пт.);
- порожній рядок (Times New Roman, 14 пт.);
- ключові слова (3–10 слів) мовою статті (Times New Roman, 14 пт.).

Зазначена інформація подається окремими блоками українською, російською та англійською мовами перед статтею:

- порожній рядок (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- постановка проблеми (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- аналіз останніх досліджень та публікацій (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- формулювання цілей (мети) статті (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- виклад основного матеріалу (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- висновки і перспективи подальших досліджень (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- список використаних джерел (Times New Roman, 14 пт., жирний).

Оформлення наукової статті:

- усі статистичні дані мають бути підкріплені посиланнями на джерела;
- усі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела;
- посилання на підручники та науково-популярну літературу є небажаними;
- посилання на власні публікації є небажаними і допускаються лише в разі нагальної потреби;
- посилання на наш журнал “із ввічливості” є також небажаними та не прискорюють процес прийняття статті у друк у жодному разі;
- вторинне цитування не дозволяється! Якщо Ви цитуєте Ф. Котлера, то посилання має бути саме на нього, а не на автора, який читав Котлера;
- у формулах використовуються тільки загальноприйняті символи;
- у формулах — лише найрозповсюдженіші символи зі стандартного набору;
- таблиці мають бути пронумеровані, кожна повинна мати назву;
- у тексті загальноприйняті і ті, що часто зустрічаються, терміни слід подавати абрєвіатурою (перший раз обов’язково розшифрувати);
- усі рисунки та графіки мають бути пронумеровані та мати назву;
- формат А4, гарнітура “Times New Roman”, кегель № 14, міжрядковий інтервал 1,5; параметри сторінки (береги) — 2 см з усіх боків;
- мінімальний розмір статті — 8 тис. друкованих знаків з пробілами, максимальний — 34 тис. (оптимальний розмір статті — 20–24 тис. друкованих знаків);
- при побудові графіків майте на увазі, що журнал є чорно-білим.

Оформлення списку літератури:

1. Літературні джерела, що цитуються, мають бути пронумеровані відповідно до порядку звертання до них у тексті. Посилання на джерело подається у квадратних дужках, наприклад: “... відомо з [4] ...” або “... розглянуто у [4, с. 203] ...”.

2. Список літератури наводиться наприкінці статті відповідно до порядку звернення по тексту на мові оригіналу та згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 “Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”.

3. Список літератури англійською мовою має бути оформлений за міжнародним бібліографічним стандартом APA (<http://www.bibme.org/citation-guide/apa/>). Якщо наукова праця написана мовою, що використовує кириличний алфавіт, то її бібліографічний опис необхідно транслітерувати латинськими літерами. Після назви праці латинськими літерами зазначається переклад англійською мовою у дужках. За необхідності можливе надання послуги з оформлення списку літератури англійською мовою. Вартість послуги — 8 грн за 1 джерело.

Стаття приймається на розгляд та передається на внутрішню рецензію тільки за наявності повного пакета документів та повних авторських даних. Редакція лишає за собою право на незначне редагування та скорочення, зберігаючи при тому головні висновки та авторську стилістику. Позиція редакції може не співпадати з думкою індивідуального автора, висловленою у статті. Усі статті розміщуються на платній основі. Середній час очікування публікації (від дня подачі до дня публікації) — в середньому 3–6 місяців (залежно від сезонного навантаження). Статті авторів, які мають заборгованість, приймаються лише після погашення заборгованості.

Наукове видання

ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ

№ 1 (26) – лютий 2021

В авторській редакції

Підп. до друку 05.03.21. Формат 70×100¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 23,22. Обл.-вид. арк. 20,20.
Наклад 300 пр.